

SOKFÉL

Á

BÉTSI MAGYAR ÚJSÁG

mellé

TOLDALÉKUL

KIADJA

MÁRTON JÓSEF

PROFESSOR

Mézet gyűjt, táplál, gyógyít, gyertyája világít:
Fülánkos! de csak azt sérti, ki bántja szegényt.

III KÖTET

Bétsben. Pichler Antal betüivel,

1833.

306.968

306.968
BETSI MICHYR TUSA

TOMIHALMAY

Művelődési Könyvtár
1927

SOKFÉLE.

I és 2. Szám. Béts. Januárius 4 -dikén. 1833

Emlékeztő Jegyzetek az esztendőök napjaira.

Januárius.

1. Jan. — 1438. Albert Székesfejeváron meg koronáztatik. — 1776. Mária Theresia véget vet a' kínzó vallatásnak (tortur). — 1785. Az el fogatott Hora és Kloska mint új esztendei ajándék Báró Pfefferkorn brigadáshoz küldetik. — 1814. Klagenfurt lakói fel hagynak először az új esztendei köszöntésekkel, 's a' szegényekről gondoskodnak; ez a' szép példa már hazánkban is sok helyekben talált követőket.

2. Jan. — IV Miklós Pápa ünnepélyesen protestál rendkívüli követe által az ellen, hogy Rudolph Tsászár magyar Országot Albrecht hertzegnek át adta: „*minthogy Magyar Ország, a' római egyház 's a' pápai Széknek örökbe adott birtoka*“ (feudum) hasonló értelmű leveleket is küld az Esztergomi 's Kalotsai érsekhez, a' derék Wladimirhoz, 's a' hiv Jánoshoz András Cancelláriusához. De egyik sem felelt a' magyar státus törvényben járatlan Miklós meg nem állható keresetére, tudván hogy már VII Gergely is között tartá Magyar Országhoz minden siker nélkül, mert a' Magyarok, kívánatit hallván, tsak mosolyogtak. — 1554. I Ferdinánd ki parantsolja Austriából Izrael fiait, 's több izben meg újítatott ezen parants, de soha sem telyesítettett szorossan.

3. Jan. — 1781. II Josef Tzászár büntető törvényei nyilvánosokká tétettnek. A' kínzó pad 's a' sok nemű halálos büntetés ellen első ki kelt a' nemes lelkű Sonnenfels, — A' Frantziák és Poroszok eggyesülnek, hogy éjszaki német Országban a' tsendesség fentartassék. —

Az Új Esztendőhöz vagy Álomlátás az Esztendő utolsó Éjtzakáján.

Ídvez légy Százunk boldog Reménye Új Esztendő!
Kedves nékem a' Te születésed; — Te benned valósúl

Toldalék a' M. Kurirhoz.

édes Hazám Boldogsága, ah! légy idvez tsetsemő Fija
az Elmúlt Esztendőnek!

Lágy Álom foga fel puha karral — ölébe nyugosztá
Elbádjt tagaim; körülöttem el altata minden
Nappali neszt — gondot — tsendes házába az Éjnek.
Hol pihen a' Bánat szomorú érzése, hol a' Gyász
Elmosolyodja magát; — Jajszó — Siralom — *hallgatnak*,
A' szerető Laurája ölébe törüli le könnyét,
Fénybe borúlt Paloták selymébe — királyi biborba
Öltözik a' szennyes kúnyhó — 's a' ronda szegénység;
Gyávából bátor — gyengéből erő — hatalom leszsz,
Dúzs eledelt faldos — hizlalja magát az alélt Éh,
És az epedt Vándor — gazdag kút före találván,
El száradt szájjal hörpölgeti tiszta folyásit.

A' tsendes Álom fátyolos Istene intett, ezer Tün-
dérképekkel tele Házához, mellyből a' *Hallgatás* min-
den lármaneszt kiparantsolt, — lassú lépésekkel kö-
zelítettem. Közepén állott Királyi széke, edgy barna
felhő árnyékában 's a' pihegő álmok néma Királya —
fekete bárson vánkosain — a' szunnyadozó puhaság'
pongyola Tündéritől ringattatva szendergett. — Közeli-
tettem hozzá — 's hatalmas ihlelése zsibbadozó érze-
seimet edgy édes Ájulásra bádgyasztotta — és — el-
aluvék. — Minden rendnélkül lengtek felém a' boldog
Képek — rózsá leplekbe öltözködve; — míg ezeknek
örömvilágát — a' rémes Éjféli homálya — tompa harang
zúgás között szemeim elől el nem borította. — Sűrű
ködlepelbe burkódzva tekintett rám hályog szemekkel
— az Álomnak — a' Halál Testvérjének örömtelen édes
anyja. A' kedves képek, mellyek kevéssel ezelőtt,
olly sok formákban repkedtek körülöttem; holló szár-
nyai alá rejteztek előlem: és ezek helyett kétségbe
esett nyomorúságok', a' hörpadt hasú éhség', az öreg

Gond', sárga képű nyavalyák', jajgató fájdalmak', a' hörgő Halál, a' görhes éhség', a' hervadt ajakú szomjúhozás', a' rongyos szegénység', Hazájok boldogtalanságán kesergő Hazafiak' rémképei ijesztgettek, 's érzékeny könnyekre fakasztottak.

Ah! Te jövel ekkor Honnom kegyes Angyala hozzám,
 Sűrű verejtékim töröléd, nyisd fel szemeid' 's láss,
 Így szóltál: elosztolt a' köd — Fény ömle felém, 's edgy
 Nagy Tükör — tele Napsúgárral ötölt szemeimbe;
 Fényében az Idő — három Lyányába jelent meg,
 A' ködleplű Múlt, tsillag koszorúzta Jelenkor,
 'S a' kék felleggel be fedett szelid artzu Jövendő.
 Ujlesztendőnkkel vajudott a' Múlt, 's mihelyest meg —
 Szülte, halálra hajólt, vidám alakú tsetsemőjét
 Szép, telihold fényből készült leplekbe takarta
 A' Jelen, Arváját tsillag böltsőbe apolván.
 Rettenetes Látás! a' Múlt halaván szín alakban
 Látszik még — *Ferdinand* ifjabb Attyára Hazánknak
 A' Sáppadt Nyavalyák' dúló hada gyilkos erővel
 Tör — Gyász Sors! Magyar — ah! haldoklik büszke
 Reményed.

Ístene Honnomnak! tartsd meg; — de im a' piros ajkú
 Gyógyulást látom hozzá kegyesen közelíteni.
 Ístene Honnomnak! tartsd meg, Fejedelmi Ferentzünk'
 Mássá lelend; violát — hajnal szín rózsa virágot
 Adjatok — ah! Koszorút fonok ő neki, e' kis ajándék
 Kedves leszsz egy hív noha szük körü Bémutatótól.

Kellemetes Alakba öltözködve jött a' Jövendő, a'
 hószakállu Századok' leg ifjabb Leánya. Angyalai a'
 könnyü Hórak — a' nyájas bezédü Reménységgel —
 ennek tarka köntösű Tündérkéivel, az enyelgő Vará-
 'sokkal, és az édes Bizodalmakkal tántzoltak körülötte.

Így jött ő — és tsillagsúgórokból szőtt köntösbe ragyogó Testvérével, a' Jelenkorral, a' már, hajnal diszbe lángzó fellegek rubint ablakain le nézve, az öreg Karpát sziklafején, a' tsetsemő esztendő böltsője körül így énekelt:

Örvendezz Magyar, im az arany százak sora virrad
Rád, bölts Nagyjaidat felséges atyád akaratja
Öszve hívá, tetemes sebeit bekötözni Hazádnak.
Óh! Múltnak tsetsemő fija, kezdj, kezdj ránk mosolyogni —

Ah! örvend neked a' magyar, im kiderült ege fényes
Tsillagi körjökben, vidám ragyogásba mozognak,
Boldog aranykornak, kellő tej, 's méz patak árját
Látjuk böltsődből magyarink honnára ömölni.
Szünteti könnyeit a' nyomorúlt jobbágy, bizik, és vár;
Újra felérzi magát, szívét öröm, és elevenség
Tölti be, mert hallá; hogy atyás gondjára *Ferentzünk*,
Őt méltatta elébb, hogy ülés házát kinyitotta
Képviselőinek — ott, hol az ősz Duna' habja Po'sont
szép

Tályait Országos folyamú nedvével itatja.
Vig dal zeng ajakin, lelkét öröm élteti már a'
Szántónak — mikor a' földet hasogatja ekéje;
'S hogy munkájának maga fogja aratni gyümölsét
Már ezután, bizik. Ni, hol a' harmas halom alja
Kellemetes sikká nyújtószik el ott tele tölgyel
Tévelyeg — a' böggő barmoknak szőke tsoportja
'S a' zsiros legelők füvein selymes Juhserég bég,
Merre tsak a' szem lát. Kedvtelve sipolgat utánnok
A' Pásztor; közel a' hegyek ormai közt aluvó Hang
Nimfa felébred rá, trilláira vissza felelget.
Örvend, és hízik, hogy ünői körébe Lakának
Estve ha megtérnek, tsetseik' maga marka lohasztja

Már ezután, 's idegen kéz nem nyiri nyája sejemjét,
 Boldog Időszaka e' Száznak! Születésed ohajtott;
 Böltsödnél vig dalt dalol a' kerek ajku magyar nyelv,
 Hogy tsak ugyan neki is van márma *Hitelje — Világa*;
 'S minden Mesterség — az adás — vétel vele is kezd
 Társalkodni, az ész, magasabb körébe fogadta,
 'S a' tudomány nemesebb magzatjai gömböjü szája'
 Szép szavait szeretik, sőt már vetekedve beszélnek.
 A' fényes paloták' fala közt hempelygeni haljuk
 Hangjait, a' kakasét már már némitani kezdvén,
 Erre ditső Példát-Fő Hertzegi *Nádorod*, a' nagy
Jó'sef adott óh! Honn — szeretett *Istvánja* beszél
 Nyelvedet, — ah! Hálá Magyarok' kegyes Istene néked
 Nádorodat tiszteld magyar, ő szeret áldani téged,
 Zengj ezer Éljennel neki agg duna, zengj tiszta' partja
 Ő szól, 's édeneket plántál sivatagjaitokra,
 Int, és a' tövissek kellő rózsákba borulnak,
 Int, 's szőlőt terem a' köszál, a' durva tsalittal;
 Zengj ezer éljennel neki, agg duna, zengj tiszta' partja.

Arany világi öröm éltette lelkem', az égi ének'
 hallására. Azomba mig álmam' tündéri öröktavaszb
 viruló kertjeik öröm ligetjeiben érzéseimet lepkeszár-
 nyaikon, edgy virágról másra repítették: jött az or-
 ditó éjszaki szélzaj, dűnnyögve ostromolta ablakomat,
 's a' kedves álmat kellő tündéreibel edgyütt tölem el
 kergette. — Kőárnyek borúlt a' múltra, a' hőlđ ezüst
 fénye halaványan ömölt nagy sirjára; hideg orma felett
 a' már meg született tsetsemő esztendőt, a' tsillag pa-
 lástú Jelenkor — a' vidám Reménység' bibor ölében
 ringatta.

Ángyán Mihály.

Külömbféle módjai a' köszöntésnek.

Grönland lakosai soha sem szokták egymást köszönteni sem szóval, sem akármilyen más jellel; és ha útzók bezélik előttök hogy vagynak országok, melyekben az emberek egymás eránt viseltető tekintetből, az alsóbb rendűek pedig a' felsőbb rangúak eránt mély tisztelet jeléül kalapjuk levétele és magok meghajtása által, mint alázatos szolgálók, köszöntik a' kikkel öszvetalálkoznak; hangos hahotára fakadnak; meg nem foghatván, hogy legyenek olyan emberek is a' földön, kik magokat alább valóknak tarthassák másoknál.

A' Philippini szigetek lakosai, azzal köszönnek egymásnak, hogy egyik a' másiknak, kívül öszvetalálkozik, vagy a' kit meglátogat a' kezét vagy lábát megfogja 's azzal a' maga artzulatját (pofáját) jól megdörzsöli. Be boldog ország vagyis sziget! Kétség kívül ott semmit sem tudnak a' sárról 's a' hóról.

A' Lapplandiak öszvetalálkozáván orraikat egymás ábrázatjához nyomogatják. Ez nálök a' köszöntés legbarátságosabb jele és módja.

Az Otahájtiak orraikat egymáshoz dörgölik. Ez nálök a' legközönségesebb köszönés és köszöntés.

Khinának déli tartományaiban, így köszönnek az útszákon egymásnak: „*Ya fau?*“ (Ettél már ma ris-kását?)

Ègi háború következése: jó tselekedet.

Midőn Napoleon a' Jénai ütközet után October 14-dikén 1806-ban Berlin felé elő nyomulna, Wittenbergán túl oly kemény égiháború lépé meg, hogy az ellen az országúttól nem messze lévő erdő pásztor hajlékába kelle menedéket keresni. Alig lépe a' szo-

bába, hogy magát egy aszszonytól neveztetni hallja, a' ki is jelenlétén felette örvendeni látszott. Feléje fordul Napoleon, 's értésére esik, hogy az aszszony katonatisztnek özvegye, ki előbb az Égyiptomi hadnál szolgált. Az aszszony még el sem végezte szerentsétlen történeteinek előbeszélését, a' midőn már évenként 1200 frank penzio vala neki rendelve. A' fija nevelőházba küldetett, és hogy arról jövődöben is gondoskodni fog, ígéré a' fő vendég.

Lóra ülvén újra Napoleon így szólla követőihez: „Roszsz idő miatt ma legelőször szállottam le lovamról; mindjárt gyanítottam, hogy itt valami jó tseledet vár reám. Ú.

A p r ó s á g o k.

Serdüle Tassó, mint a' ró'sa melly, még mint bimbó, bájt rejtve fejledez, Philosophia 's költői vágy tölték tökéletesedést óhajtó keblét. Attya félté, nehogy ez által a' hasznosabb tudományoktól elfogódjék, 's Páduába utazott, hol fiát, ki ott tanúlt, keserves szemrehányásokkal illeté. — Tassó tsendesen hallgatta, a' nélkül, hogy maga mentségére egy szót is szólt volna. Ugyan mit ér egész Philosophiád, mellyel kevélykedel, menydörög a' tűzbe jött Atya, ugyan mit segít ez rajtad? — „Ez tanított meg engem Atyám,“ felele Tassó, „hogy kemény szemrehányásait békével türjem.“ —

Harsányon folyt a' szóvita a' római Tsászár 's egy agg bölts között. Amaz gyözött. A' Böltsnek szemére veté egyik jó barátja, hogy bár igazsága vólt, mégis engedett: „Nem válik az gyalázatomra, — úgymond

— hogy egy olyan ember győzött meg, ki ötven Lé-
giónak parantsol.“

Egy társaságban, több Dámák előtt N. Aszszony-
ság fekete szemeit ditséré valaki: „Már most nem hor-
danak fekete szemet“ szölla kedvetlenül egy el komo-
rúlt Dáma.

R e j t e t t s z ó .

Egy híres sík van mellettem
Hogy ha P—vel nevezél,
Gyönyörű tájj, hol a' Duna
Mente sok szép Lyánt nevel;
R—rel kerülj másként hidd el
Untasz, 's ritka a' ki kedvel.
T—vel betses ha a' széppel
Épség 's jóság is vegyül:
Őrizd mert különben édes
Léted korán sírba dül.

F i g y e l m e z t e t é s .

A' Sokfélélet külön is lehet hordatni postán az árra
félesztendőre 3 f. 24 kr. pengő pénzben. Az I és II
Kötet, LXIX félvnyi, mellyhez járúl még LXX-dik
szám alatt foglatjának Lajstroma. Ezeket is elejítől
fogva meg lehet postán vitetni. Az árrok együtt 4 f.
pengő pénzben. Minthogy a' két első Kötet Lajstro-
mát az innepek alatt ki nem nyomtattathattuk; azo-
kat a' mult posta napon, ú. m. Jan. 1-ső napján min-
den. eddig volt tisztelt Olvasóinknak széllyel küldöztük.

S O K F É L E .

3. Szám.

Béts. Januárius 8-dikán.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

J a n u á r i u s .

5. Jan. — 1675. Türenne meg veri Türkheim mellett a' német Tsászár seregeit, tüzzel 's vassal dűlja Rajna táját. Lajos Palatinus véző szívvvel látja Heidelbergi várából, mint égnek hamuvá virágzó falui 's városai, látja, mint válnak gyönyörű térei inség pusztáivá, felhevül, 's pár viadalra hívja méltó haragjában Türennét, hogy így gátot vetne a' púsztitásnak: „Miólta szerentsém van a' Frantzia Királyt szolgálnom,“ így felelt Türenne, „tsak 20,000 embert vezérelve ütközöm meg.“

6. Jan. — 1453. IV Fridrik Tsászár az Austriai Fejedelmeknek meg engedi, hogy ezentúl Fő Hertzegeknek neveztessenek. — 1806. A' Frantziák elhagyák Posonyt 's környékeit, a' hová az Austerlitzi fegyver nyugvás következtében Davoust vezérjek alatt jöttek.

7. Jan. — 1745. Az Austriai seregek meg verik Ambergánál a' Frantziákat 's Bájorokat. — 1828. X Károly Frantzia Király eltörli a' poltíiai Generál directiót.

Feladás és Jutalom tétel.

Tagádhataltan dolog, hogy a' magyar hírlapok szerkeztetőjinek lehetetlen annyi munka mellett, a' mennyivel az ő ujságok szerkeztetése, t. i. általfordítása többnyire német nyelvből, még inkább a' hosszás előadásokból kivonatok készítése, az Ujság levelek és tódalékok correcturája, 's expeditiója 's a' t. együtt jár, még arra is ráérni, hogy minden új munkákat, kezdvén félivnyi versezeteken felfelé 120, 150 's több ivnyi munkáig mind elolvassanak, 's a' szerzők kívánsága szerént illendően felditsérhessenek. Tudva lévén azonban, hogy a' hírlapok szerkeztetőji előfizetőik számát az által leginkább szaporíthatják, ha

a' hazában kijövő apró tseprő iratokat, valamint az Írományokat, Költeményeket, Szerzeményeket, és tudományos Munkákat is, ha szinte azokat nem olvasták is, a' hazának a' legjobb oldalról ajánlják, ditsérik, és minden kitelhető módon magasztalják. Ezek szerint: Tzelerányosnak tartjuk egy olly Repertorium ki dolgozására jutalmat tenni, mellyben minden esetre alkalmaztatható ditsérő formulák feltaláltassanak, az itt következő rubrikák szerint.

I. Versezetek. Ezeket ditsérni kell:

a) Fellengős járásokról, szellemekről, ketsekről, 's mivelt lelkü koszorús szerzőik esmeretes tollaiknak belső betsek felől jót álló kezeskedéseikről. Hogy ha pedig ezek közül éppen egy vonás sem találatnék fel a' verzesetben, akkor

b) a' tsinos boriték, a' szép nyomtatás, és tiszta fejr papiros, az atzélba metszett képek, és aranyos metszés legyen a' ditséret tárgya.— Illyen foglalatú Versezeteket ditsérő formulák kellenének mint egy 12, 15 számmal; ú. m. félivnyi verzesetre 10, egy ivnyire 15, két, három, négy ivnyi munkátskára 20, legfeljebb 30 sorból álló tiszta ditséret; Poétai nagyobb munkákra 50—100 sorból álló égis magasztalások.

II. Folyó irások, Sebkönyvek, Almanachok, és Románok. Ezekről mind azokat meg kell tartani, a' melyeket a' verzesetekről mondottunk, megjegyezvén még azokon kívül a' következőket is:

a. Minthogy az illyen iratokban dolog nem szokott lenni, ditsérni kell a' nyelvet; még pedig:

α) arról, hogy az eredeti leginkább német munkának minden szava hűségesen van általtéve magyarra; így p. o. mach' auf die Thür = tsináld fel az ajtót, 's a' t.

β) arról, hogy ha talán a' munka eredeti volna is,

a' nyelv mégis olyan, mint ha németből volna fordítva; így p. o. Oroszlánné = eine Löwinn.

b. Leginkább pedig lehet ajánlani a' munkát a' nagy lelkű Dámáról, ki azt *kegyes volt elfogadni*. Ez úttal a' kegyesnek nemzetségi származása, őseinek Árpádkori vitézsége, ön mivelte lelke 's a' t. 's a' t. nagy mezőt nyitnak a' ditséretre.

III. Orvosi Tudomány. Itt a' ditséret megoszlik, a' szerént a' mint a' szerző homoeo — vagy allo — pathicus.

a. A' Homoeopathia, vagy mint magyarul hívják, *Hason szenv* bajnokai munkáit ditsérni kell: közönséges emberi értelmet feljül haladó, 's szinte a' tsudák országába felemelkedett theoriáikról. Meg kell említeni, hogy ez a' theoria nem tsak a' papiroson, mint holt betű, tökéletes, hanem az életben is tsalhatatlan. Fel lehet, mint szép kinézést a' jövendőkre, hozni, hogy minekutána Gyógyászaink egy milliomod résznyi tsepp milliomod részével is a' legszerentsésebb curákat teszik (ezt példákkal, 's pedig élő példákkal könnyű leszsz bizonyítani), reménylenünk lehet, hogy rövid időn az orvosi szer egészen ki fog maradni a' gyógyításokból, és a' tsupa *akarát*, mint egykor Mesmer alatt, ismét patikai szerré változik. Akkor a' patikák — mint a' jövő életben a' has — eltöröltetnek; melly által a' Status sokat nyer az Ispotályokra nézve, — a' beteg nem leszsz kénytelen ittze számra inni az infusumokat — és az ujjontz gyógyászok tudományok 's tapasztalások öregbítése kedvéért nem fogják külföldi egyetemekben vesztegetni a' hazában felszedett pénzt, minthogy akarataikat ben a' hazában is eléggé öregbíthetik. — Minden esetre ezt a' curát még a' mai állapotjában is lehet ajánlani a' hazának, ha egyébért

nem, már csak azért is, mert még nem tudjuk igazán miben áll.

b. Az Allopathia (talán jó leszsz *Háton szenvnek* neveznünk, ha a' Homoeopathia Hason szenv), védőit illendő leszsz ditsérni azért: *először*, mert ők az újításokon nem kapkodnak, hanem a' mit nagy atyáiktól vettek, ugyan azt telyes épségében megtartják, az egy igazi orthodoxa curához ragaszkodván; *másodszor*, mert ők testi betegséget testi szerekkel kívánnak gyógyítani; *harmadszor* mert ők eszekben tartván amaz intést, *mindeneket meg próbáljatok!* egyszerre négy, öt fele orvosságot is adnak a' betegnek, melyek közül ha egyik nem, a' másik bizonyosan használ; ritka lévén az az eset, a' mellyben egyik orvosság éppen ellenkező erejű legyen azzal, mellyet a' beteg ugyan akkor vett be, és a' melly gyógyított volna. Megkell említeni, hogy ha az allopathicusok elvéte homoeopathice gyógyítanak, például a' fagyott embert jéggel, 's a' t. ezt ők akaratjok ellen tsinálják, és ha tudnák mit tselekesznek, készebbek lennének halva hagyni a' hidegvettét, mint ön hitek ellen munkálkodni. *Végre* mint legnagyobb érdemét fel kell hozni az allopathiának, hogy az olly temérdek Gyógyszer árosokat táplál; 's pedig a' Statusnak több haszna van az ép 's egészséges pólároknak jó állapotjokból, mint a' nyavalygók tengődtetéséből.

IV. Philosophia. Erre nézve semmi ditsérő Formulákat nem fogadunk el, *először* azért, mert bizonyosok vagyunk benne, hogy 10 esztendő alatt csak egyszer sem lenne módunk azokat használni, írónknak, 's olvasóinknak szelleme olly igen idegen lévén a' Philosophiától; *másodszor* azért, mert ha szinte történetből jönne is hazánkban világosságra valamely Philosophiai munka, hijjában ajánlanánk azt

akármelly magasztalásokkal, minekutána hazánkiai birják, olvassák, és könyv nélkül tudják a' mindent ki merítő *Kniggét*. — De ha mégis szükségünk találna egy ditsérő Formulára lenni: azt magunk is hirtelen elfogjuk készíteni, minthogy az tsak ebből fog állani: *a' munka érthetetlen; és így szép*. — Ugyan ezen Rubrika alá teszszük a' *Mathesist* és *Physikát*, a' Természet tudományoknak nagyobb és szebb részével. Ezek helyett lásd: „II. Folyó irások, 'Sebkönyvek, Almanachok, és Románok.“

— V. Törvény tudomány. A' katonai szellem kihunytaival — mint ezt egy hazai írónk megjegyzi — az ügyvédi szellem ébredvén fel hazánkfaiban, elannyira, hogy már ma a' hivatalos ügyvédökön kívül, ügyetlen *) ügyvédöink is nagy számmal vagynak: bizonyosan lehet reménylenünk, hogy ez utólsók Törvény tudományi iratokra adják magokat. Tzéljök az ilyen iratoknak az lévén, hogy az ügyvédök azokból pro et contra okoskodhassanak: látni való, hogy azok két értelműek fognak lenni. 'S ez az, a' mit egyedül lehet felhozni minden ilyen nemű iratok ditséretére. Ha valaki azt reménylven, hogy Magyar hazánkban, e' köz magyarosodás korában, Themis is magyar nyelven fog megszóllalni, a' *Corpus Jurist* magyarra fordítaná: arról ditséretül ezeket lehetne mondani:

a. A' magyar fordításban épen olyan fület sértő kitételek vannak, mint az eredetiben.

b. Hogy az ujonnan tsinált egyes szók nem tsak tökéletesen kijelentik a' dolgot, mellyet jelenteniek kell, hanem egzszersmind a' nyelv természete szerént is vannak készítve, vagy — a' mi még több — már

*) Életlen a' minék még nints éle, de lehet; szinetlen, a' minék nints színe, de lehet: így ügyetlen, a' kinek nints ügye (mellyet védjen) de lehet.

szokásban is vannak sok törvény-hatóságokban, p. o. lignatio = fázás, vagy fajzás.

VI. Ha még volna valamely névvel nevezendő Tudományos munka, a' mit mi nem esmernénk: annak is a' feljebbiek szerént illendő ditséretét bizodalommal elvárjuk.

Azokat, a' kik e' féle ditsérő formulák készítésére elég erőseknek érzik magokat, útasitjuk mint kutfőkre, mellyekből haszonnal mérithetnek, minden kül és belföldi hírlapokra, és azoknak töldalékaira, mint minden ditsérő formulák kimerithetetlen forrásira. — A' Formulákat tsinosan leírva kérjük legfeljebb egy, két hét alatt szabad Postán hozzánk küldetni, hogy Sokfélénket azokkal ékesíthessük.

Reménységünk lévén a' felől, hogy hazánknak író fia, a' kedvező ítélet bizonyos megnyerése tekintetéből, minden sajtó alól vagy már kikerült, vagy rövid időn kikerülendő munkáikból több példányokkal fognak bennünket meg tisztelni: mi viszont a' formulák szerzőinek jutalmúl ajánlunk minden ollyas hibás nyomtatású, vagy rossz kötésű példányt, mellyet a' könyváros tőlünk az előfizetési árpon által nem vesz. Mellyet, ha a' formula készítő Urak olvasni, vagy megtartani nem óhajtanának, a' Fűszerszámos kereskedőknek haszonnal általengedhetnek. — Jutalmúl vehetik és nézhetik a' formulák szerzői azt is, a' mit ezennel megígérünk, hogy neveiket a' Formulák alatt mindég kinyomtatattjuk, vagy igazi mivóltokban, p. o. *Tollagi*, vagy meg kurtitva, p. o. *Lagi*; vagy pedig a' szerént, a' mint azt ök magok ön izlésekhez képest valamely szép névvel kívánják feltserélni; p. o. *Zöldligethy Júliusz*, vagy *Ró'savölgyi Eduárd*, *Saskőy Gyula*, vagy *Liliomhegyi Bertalan* 's a' t.

A p r ó s á g o k.

Februárius 18-dikán 1814-ben véres tsata volt Montereaunál, melyet a' Vürtembergiek el foglaltak. Napoleon meg támadá őket, az ágyúkat maga személyesen igazgatá, 's azokat el sütni parantsolá. Füttyöltek az ellenség golyóbisai körülte, 's a' Katonák morogtak, hogy miért teszi ki magát annyira a' veszedelemnek? „Barátim! ne féltsetek — szólla hozzájok Napoleon — még nem öntetett meg az a' golyóbis, melly engemet találjon.“

Ezen szavak az Ágyúsok emlékében fennmaradtak. Montereaut a' Frantziák be vették, 's a' katonák egész elragadtatással hőldoltak újonnan Napoleonnak.

Az oroszlan megörült. Az állatok tomboltak örömben, tsak a' nyúl vonta el magát panaszkodva rezgő bokrai közzé: „Hajh! — sóhajta — ép fővel is dühös állat volt; hát még mint bolond, mennyire fog bennünket kínozni!“

Te kis haragos — szólla a' szép de pajzánkodó Marihoz nagy Battya — roszzúl jár az órad! Mitsoda! fel kiálta, hogy járna roszzúl Bátsikám, hiszen minden órában igazitom.

Kényyére hevert egykor a' Hir Istenaszszonya a' fű buján nőtt szálai közt, nem ügyelve Hangtárogatójára, melyet le pihentekor a' zöld fűbe maga mellé le eresztett, 's egy kigyó bele tsúszott. Sziszegni kezd ez, 's a' tárogató meg szállalt.

„Meg öljem?“ Nem! szólla az Istenaszszony nem! hiszen hasznát vehetem.

Én vén ördög! miért? szólla tsipőre! tett kezekkel fütyölő urához sárkány hitvese. Ördög; hisz' e' még tsak mehet, de azt hogy *Vén* Istenemre mondom! el nem szenvedem.

Pista! jár utánad Sári, fogadd el! — Kitsoda, én? azt a' gombostő fejüt! — Igen, igen kis bohó! jobb egy tsiga, mint ha egy falat hús sints a' fazékban.

G y á s z h a n g o k.

El tűntek a' gyönyör ideálok
 Mellyeket az ifjú alkota,
 Bádjatt szemmel ím a' parton állok
 A' reménytől el hagyattatva.
 Szemem tévedez a' nagy tengeren,
 Sajkát keresvén, melly által vigyen.

Mindég tsalnak földünk örömei,
 Bánat őket nyomban követi;
 Mérgesek az élet gyümöltsei,
 Boldog őket a' ki megveti!
 Mérget rejtnek színes boritékban,
 Mérget szórnak minden pillantatban.

Néha a' remény tündér tükrében
 Az Élet szebb színét láthatod —
 Boldogságodat sejted ölében,
 De mint utánna nyilik karod:
 Katzag, 's el hágy azon pillantatban,
 'S magad állasz a' sirbóltozatban!

K é r d é s.

Ne mindég Rejtett szót. Mást is. Feleljen, kérem, a' Redactio erre:
 „Honnan jö ez a' szó?” parányi.

Megfejtés: a' I és 2 Szám. Pest.

S O K F É L E .

3. Szám. Béts. Januárus 11 - dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

J a n u á r i u s .

8. Jan. — 1814. Cattaró Vára meg adja magát Hoste Ángol Kapitánynak, másnap el foglalják seregeink. — 1815. Londonban olly nagy köd volt, hogy az úttzán egy ki tanúlt Tolyaj egy kereskedő kezéből az arany szelentzét ki kapta, a' nélkül, hogy a' meg lopatott, egyebet láthatott volna, mint a' tolvaj kezét, ezt is tsak úgy mintha egy felhőből nyújtódott volna. — 1817 ismét ollyan köd volt, hogy délig gyertyát kellett égetni minden házban. — 1829 † Döbrovsky József tudós hazánkfia exjesuita. Szül. 1754. Jermetben (gyarmath?) szerzetének el törlése után a' Sláv nemzet történeteivel és nyelvével foglalatосkodott. Utolsó munkája Tót Grammatica.

9. Jan. — 1356. IV Károly Tsászár nyilvánossá teszi a' Nürnbergi ország gyűlésén az arany bullának első 23 tzikkelyeit; a' választás jussa kizárólag a' 7. Választó Fejedelmeknek adatik. Frankfurtban tartassék a' választás, Aachenben a' koronázás, 's Nürnbergben minden új Király első gyűlése.

10. Jan. — 1806. A' Frantziák Bétset el hagyták. Köz öröm. — II Muhmed Török Tsászár parantsa, hogy minden Katholicusok Galatából, 's Pérából (külső város) ki üzetessenek, 's ennek következésében 26-dikán Juniusig 16,000 — en hagyták el a' fő várost.

É s z r e v e t e l e k .

A' Pesti Társalkodó 87 - dikén számában egy útazási napkönyv - töredékben, a' honni falusi iskolák állapotjokról van szó; — a' 96 - dik sz. a. ugyan ez a' tárgy fordul elő más szempontból tekintve. — Semmi kifogásim nintsenek az ott előadattak ellen, tsak azon észrevételimet kívánom közleni hazánkfiaival, mellyek azoknak olvasások közben támadtak bennem, hogy így több oldalról világittatván meg a' tárgy, annál tisztábban láttassék.

Toldalék a' M. Kurírhoz.

S. F. tapasztalása' szomorú résziben én is osztózom, 's azt adom még hozzá, hogy alsó, 's felső iskoláink nem tzélarányos elrendeltetések miatt, nem tsak a' falusi iskolákba járó tíz esztendő's gyermekek olvasnak rosszúl, hanem valóban számos felnőtt ifjakra, sőt doctorizált 's censurált emberekre találni, kik értelmesen 's a' hangnak kellemes változtatásával olvasni nem tudnak. — Távól legyen tölem, sertő szemrehányást tenni ezen hazámfiainak, 's ezt annyival kevésbé is teszem, mivel távol vagyok azon önnhittségtől, hogy magamat avvagy tsak e' tekintetben is minden fogyatkozástól mentnek tartanám. — Nem is tsuda ha általában véve még tsak jól olvasni sem tudunk, mert gyermek korunkban rosszúl szokván, ez a' hibánk fel nő velünk, 's később a' sok deák quae mari-bus-tól rá nem érünk tsak ezen hibából is kivergődni. — Bár milly kitsinységnek lássék is valami, okosan kell azt tanulni. — Ezeket azért mondtam, hogy ez által is még inkább szembe tűnjék, melly igen szükségesek a' *gyökeres javítások az olyan iskolákban*, mellyekben még tsak jól-olvasni sem tanulunk meg, a' szó tökéletesebb értelmében.

Egy vélekedésen vagyok S. F. el a' magyar tanításnak úgy törvénytételére iránt, hogy t. i. egyéb nyelvű, nem tsak normális, de semmi féle alsóbb iskolát meg nem szenvednénk, sőt a' tudományok' tanításokra általában ennek be hozattatását kívánám, 's azt óhajtom, hogy a' deák nyelvet tsak tudományosan, classice tanúlnók, mint az Angolok, Frantziák, 's az újabb időkben a' németek is mind inkább teszik. Ennek az a' haszna is lenne, hogy egy törvény által, többnek hozásától meg menekednénk; pedig ez is érne valamit. Például: akkor mindjárt nem lenne egy olly törvényre szükség, hogy 3 esztendő múlva, tsak az

lehesse ügyvéd, vagy léphessen hivatalba, tzhbe, ki magyarul tud; hanem azon gyermekek, kik teszem az 1834-ben be állandó iskolai esztendőben magyarul kezdenének a' falusi vagy kissebb városi alsó iskolákban tanulni, 's feljebb menvén, az úgy nevezett Gymnasiumokban is azon nyelven folytatnák tanulásokat, 's a' Pesti Universitásban több akadémiákban, lyceumokban, collegiumokban azon is végeznék - el, — talán 1845—47ig — iskolai pályájokat: Censúráikat is magyar nyelvünkön adnák, hivataljokat is azon folytatnák, tzh privilégiomi tzikkelyeit is (ha ugyan még akkor is fognak lenni) minden külömbiség nélkül azon ki - adattatni, fognák kérni.

Még az a' haszna is lenne, hogy minden lelkesedés mellett, mellyel fogadják, kivált magyar ajkú megyeink nemzeti nyelvünk terjedését, nem hallanók panasképpen, ha mint ritkán is, mint most itt ott azt, milly erősen sürgetik a' magyar nyelvet földieink, 's mint mennek túl a' renden, 's a' t. 'S azt kissebb nagyobb ki fakadásokkal, néha méltatlanságokkal módosítva elő adattni nem tapasztalnók; a' miben talán lehet is egy kis igazság. Való ugyan, hogy vajmi igazságos kívánsága nemzetünknek, hogy a' ki hazánk jótéteményivel él: betsülje - meg azt leg alább avval, hogy a' melly nemzet' nevét viseli, annak nyelvét tanulja is meg; de viszont az okosság javolja, hogy eddig nem magyar ajkú földeinknek a' fáradságot könnyítsük, 's ha ők képesek a' munkát magokra vállalni; 's iparkodnak nyelvünket megtanulni: mi magyar ajkúak ha nekik nem, leg alább gyermekeiknek állítsunk fel intézeteket, mellyekben köunychben még tanulhassák nyelvünket, mint eddig — mellyre valljuk meg ez előtt olly kevés ösztönök 's okok vólt. — Az én útam egy kevéssé hosszabban tart, de talán biztosabb kö-

vetkezésekkel ketsegtet, mint a' 3 esztendő's határ idő — melly mahólnap itt lesz, 's alig ha tellyesedésbe mehet. — Adják az egek, hogy rosszsz Próféta legyenek!

A' miket M. I. a' 96 d. sz. a. mond valóban keserű igazságok, 's szomorú, hogy így van. Hanem itt is bátor vagyok azon meg jegyzést tenni, hogy valamint gyerköztéink, ifjaink 's gyakran meg lett embereink nem tsupán magok az okai, ha jól - olvasni sem tudnak, úgy nem tsak falusi tanítóink' hibájik, ha jól tanítani nem tudnak. — Mert hol van hazánkban falusi tanítókat, úgy nevezett oskolamestereket nevelő Intézet? Tudtomra leg alább széles magyar országban egy sints, mellyről azt mondhatnám, hogy a' tzélnak megfelelő. — Ez okból meg vallom, sajnálom is hogy M. I. szabadabban ereszté - meg gondolatit, 's erősebb kifejezésekkel festé az igazságot, mint az a' kérdésben lévő osztálynak jól eshetnék, 's őket jobb útra vezérelhetnék. Hibánkat már tsak kiméletesen említve hallani is fáj, hát még igazán erősen dorgálódozó hangon? — Elég óvakodással alig élhetünk az e' félékben. —

Olly falusi vagy helyesebben köznép tanítókat képező intézeteink, mint kellene nem lévén hazánkban: lássuk ha vannak e' annyi indító okok, mellyek által a' magokat e' kérdésben forgó hivatalra szánt személyek ön költségeken 's meg erőltetésekkel is ki - képezni felbuzdúlhatnának? Én azt hiszem, hogy a' ki tsak egy kitsit szemesen körül nézett is hazánkban, minden hoszszas tanakodás nélkül bizvást. „Nemmel fog felelhetni.“ — Mert ugyan mi jutalmát várhatja fáradozásának, költekezésének egy lejendő oskola mester?

Forrón szeretem hazámat, de bizony tsak inkább más útat választanék magamnak, mint oskola mesterré lételt, hogy annak használhassak. — Ugyan van e' há-

látlanabb kenyér ennél? — Lássuk mi vár oskola mestereinkre a' jelen környületek közt.

Van 30—40 v. tz. forint fizetése, egynehány köből vagy mérő nem a' leg jobb gobona: tiszta búza helyett, 1—2 köből olyan kétszeres, mellyben itt ott fog látni egy két szem búzát; kenyérnek 5—6 köből silány ro's, gyakran e' helyett is kukoritza vagy árpa — hogy legyen mitől el rekednie egy két hordó gyülevész bor (congest) 's a' t. átaljában inkább kevesebbet 's rosszabbat lehet venni mint többet. Lakhelyül, egy két szűk szoba, az is nem ritkán roskadó félen lévő épületben, 's néha még a' gyermekek is tsak ezen szobáiban fognak szorongni, tele gözőlik 's büzőlik azt. Még nints vége ezen oskola mesteri szerentsének — még morális fogyatkozások is járúlhatnak az elő adottakhoz. A' paptól szoros függésben lételők — melly gyakran szolgálai. Hallottuk példájit, hogy nem tsak elfogadta a' pap a' szolgálatra termett ifjú praeceptor vagy réctortól a' szolgálatot, hanem gyakran inasi kötelességeket is kívánt tőlök. — E' tekintet nem olly mellékes, hogy egy kis értekezésben is el lehetne mindent mondani, de méltó, figyelmet gerjeszteni az iránt. — A' Német-birodalmi mívelt németek erről többet gondoltak 's írtak is, mint mi magyarok, és még nállok sints tisztában a' dolog. — Nem régiben is az igen derék Pölitz egyyik folyóírásában egy értekezését olvastam, mellyben még mindég tsak mint kívánság van előadva e' tekintet, hogy t. i. iskola tanítóik szintúgy önállású emberek lennének, mint papjaik, 's ezektől annyira ne fűgnének, mint eddig. — Továbbá figyelmet érdemel azon valóban minden érzékeny embert meg alázó mód, melly szerént sok helyen kénytelenek az oskola mesterek kevés jövedelmeiket kéregetve, úgyszólván tsak nem házról házrá koldúlva beszédni.

Már most ugyan feleljen meg magának minden részre - nem - hajló olvasó, kívánhatni e', hogy egy ily helyzetben lévő embernek a' tanításhoz tsak leg kissebb kedve is legyen. Hisz arról minden józan ember meg van győződve, hogy azon helyeknek, mellyekben gyermekek taníttatnak, tágasoknak, világosaknak 's tisztáknak kell lenni; azt is tapasztalhatta mindenki, hogy lelke egy rendes, világos szobában, sokkal elevenebb, vidámabb; elméje a' munkásságra, képzetek, ösméreték gyors fel - fogásokra ügyesebb, mint sötét, nedves, tisztátalan vagy szemetes szűk kalyibákban. — Mennyivel inkább alkalmaztathatók ezek egy fel nőtt, érett emberre. — 'S mivel nálunk ezen utolsóbb osztályú, rendelkezetű iskolák számosabban találtnak, mint amollyanok, tsuda e' ha sem a' tanító nem tanít kedvel, sem a' tanítványok nem tanulnak örömmel, pedig mindnyájoknak így kellene eljárni tisztekben, ha azt akarjuk, hogy sikere légyen fáradozásoknak.

Helyesen adá elő M. I. mint kellene valami felsőbbség alá vetni a' mestereket; concursust nyitni, 's azok alkalmával az erköltsi jó viseletről szöllő bizonyítványokat elő mutatni 's a' t. Én bátor vagyok meg jegyezni, hogy elébb meg kellene szabni a' jobb fizetések 's kedvezőbb feltételeket, mellyekért az elő adattakat, meg lehetne egy fiatal embertől kívánni. — Ezen valóban még a' tehetősebbek közt is haszonra számoló világban ösztönt kell adni, hogy mit miért tegyenek az emberek.

Azok kik érzik a' köznép iskoláji jó rendbe hozatalának következeit, nem fogják vakmerőnek tartani tejendő hasonlításomat. — Tekintsük a' M. tudós társaságot — mit miveltek annak tagjai tsak kevés idő alatt is! mennyi lelket élesztettek, ébresztettek a' ju-

talom nyerhetések! nem egy két földit ösmérek, kí hatsak el kerülhette, tollat sem fogott kezébe, azért hogy magyarul írjon, 's ha a' magyar tudós társaság fel nem áll vala 1830-ban talán német íróvá fogta volna magát ki-képezni a' magyar hazában, és most ugyan tsak derekasan forgatja azt kezében nemzetünk ügye mellet 's nyelvünkön. — Ezt roszz néven venni nem lehet, ez nem hidegség, hanem sokszor a' leg jobb akarat mellett sem tehetjük azt a' mit olly forrón óhajtunk, mert hijjában! élni tsak kell — pedig tudjuk mint élhetett eddig hazánkban a' magyar író!

Valamint a' M. F. Társaságnál meg vagynak az ösztönadás áldott következései: úgy is meg lesznek. A' jutalmakat kell elébb meghatározni, mellyek arra bírják ifjainkat, hogy magokat nevelői, tanítói pályára szánják.

Engem át meg át hatott azon erős meggyőződés, hogy hazánk sorsa javulását egyedül tsak neveltetésünk józanabb rendbe hozatalától reménylhetni. A' siker olly mértékben fogná követni fáradozásinkat, mint a' milly kiterjedésben látnánk a' nemzetünk művelődését elősegelő eszközökhöz. Én azt hiszem, hogy 20—30 úgy nevezett falusi jó rendelésű Elementáris iskolák többet használnának, mint ha még egyszer annyi középidőbeli ráhára készült lyceumokat, collegiumokat 's a' t. állitnánk is fel, mint a' mennyi már van hazánkban; és annyi költséggel, mennyibe tsak egy lyceum organizálása kerül, bizonyosan, kitelik 30 falusi iskola jobb karba hozatala; — például: 50,000 pengő forint kistőke egy Lyceum meg fundálására, 's száztól 6 p.C.3000 for.ütő kamatjából sanyarogna,—harmintz falusi oskola mesteren pedig vajini igen lenne segítve, ha esztendőnként 100 pótoléket kapna azon felül, a' mit tanítványi fizetnének.

A' falusi iskolák rendbe hozását a' felsőbb iskoláknál előbb azért kívánom, mivel az a' leg természetesebbnek látszik előttem, hogy előbb formáljunk embereket, azután ügyes mesterembereket, mivészeket, 's úgy végre tudósokat. — Ez csak magános hitem 's meg győződése semkire tolni nem akarom, és e' mellett minden emberbarátot, ki polgár társai javokra a' mivelődés akár melyik útján teszi azt, a' mit tehet, tisztelek 's forrón szoritok keblemhez.

Óhajtanám, támadna nemzetünkben egy Rousseau, ki azt hazánk állapotjára figyelmezve teljes mértékben hathatósan elő tudná adni: „Milly fogyatozóással tellyes neveltetésünk, 's milly következései lennének az okos Javításoknak; vagy még inkább egy hatalmas Brougham, ki ne csak elő tudná adni, hanem hasonló befolyásával ki is tudná vinni hazánkban a' mire e' tekintetben olly nagy szükségünk van.

A' fő kérdés iránt tehát egy hiten lévén S. F. és M. I. földieimmel, míg futólag érintett vágyaim be telnének, azt óhajtom minden rendű rokon érzésű hazámfiainak szivekre kötni: kövessenek el mindent, hogy hazánkban a' neveltetés állapotja minél előbb gyökere sen javitassék: így várhatunk értelmes magyarosodást, józan nemzetisedést, magasb érzéseket — 's ezeknek boldogító következéseitől minden jót hazánkra — az áldott kis Magyar Országra!

F e l a d á s.

Ezen számokat, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0 — öszve kell adni, hogy az öszveség éppen 100-at tgyen.

Jegyzés. Két számot is lehet egymás után tenni különben a' summa ki nem jön.

A' Parányira tett kérdést a' jövő számban meg fogjuk fejteni, gondolkozzanak addig mások is felőle.

S O K F É L E .

5. Szám.

Béts. Januárus 15-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

Januárus.

11. Jan. — 1790. Német Alföld felkel „Belgiumi egyesült tartományok“ neve alatt Austria ellen. — 1830. Vilmos Hollandiai Király ellen kezdődik a' Belgiumi felzendülés.

12. Jan. — 1745 született Pestalozzi. — 1790. La Fayette megakadályoztatja a' Gárdák felzendülését az elyséi téreken. (Champs elyseés.)

13. Jan. — 1683. Tököly Kassára öszve hivatja a' szomszéd Vármegyék nemeseit, 's meg akarja nékik mutatni, hogy Magyar Ország tsak a' Török segedelmével boldogúlhat.

14. Jan. — 1688. Munkáts Leopold hatalmába kerül, — Rákóczy Ferentz annyával Zriny Helenával el fogattatik. — 1797. Liptay, Köblös 's Ótskay Generálok Alvintzy alatt Rivolinál már már győzedelmeskednek, midőn dél tájban megfordúl a' szerentse, 's estve meggyőzöttetve vissza vonúlnak. — 1811. A' felkeltek, kik Mexiko szabadságáért hartzoltak, az Urapetirói hegyeken 's a' Caldroni hidnál megverettetnek.

Szóllás, Nyelvünk ügyében.

A' külömbféle vélekedésekből születik egy józan tzeléránynak az idő, 's emberi kényhez szabott tökéletes elérése; minden szép Találmánynak, mellyek már az emberi élet külömbféle szükségeire használtatnak, nem egyetlen egy emberi lét, vagy ész adta mindenre kiterjedő használtatásait, lassanként kezdett mindenik először nevelkedni, 's több ész, 's tsinosító gondolatok által nyerte meg végre azon tökéletesedést, mellyben köztünk használva virágzik. De még ezen állapotban sem bizonyos illy formában való megmaradása. Születnek olly férjfiak, kiknek tsinosítani, 's

tökéletesíteni óhajtó villám eszek meg fogja másítani, és használhatóbbá tenni az előttünk, vagy általunk fényre hozott találmányt; de azért ezek sem vélhetik, hogy egész léssen a' tökéletesedés a' mellyre jutandnak. Ezer, 's véghetetlen változásokon megy ezen mulandóságban minden által, minden élőknek tulajdon kényjére szorítva, 's így soha semmi sem fogja meg hatni az örökké egy karban való meg állapotást.

Magunk, tulajdon véleményünkben sem lévén állandók, bár hányszoros legyen is az; mindenkor találunk önnön magunk benne hiányosságot, mellyhez még véghetetlen kipótolás kívántatnék. Hogy lehetne tehát valamennyi ember előtt állandó egynek gondolatja? 'S miként kötelezhetnénk le magunkat annak soha meg nem másítására? Mi ugyan úgy véljük, hogy a' mi állításaink igazak, és kellemeztetők. Úgy van Tulajdon érzésünk úgy kívánja. De találkozik olyan, kinek érzése egészszen ellenkezőt óhajt. — Ezeket jól tudván, mint hogy nem lehet semmit egyes akaratumk szerént erőszakkal fordítani; tehát tsak minden rész tulajdon véleményeit szülje 's terjeszsze az egésznek elejbe, mellyet ez kiválogatván a' használhatóbbakat, és jobbakat közönségessé fogja tenni. Így születik majd időnk, 's kényünk szerént is egy kellemeztető újTörténet, mellyet jövendőink ismét tulajdon kényeikhez fognak simítani.

Hogy édes anya nyelvünk néhány évek lefolyta alatt igen sokat gyarapodott, és tsinosodott, senki sem tagadhatja, és ezt egyedül szorgalmatos Szerzőinknek köszönhetjük, kik először is a' szív érzeménnyeit érdeklő szavakat, és gondolatokat iparkodtak nyájasan ki fejezni, 's ajakunkra édesíteni, 's ez után feltalálván a' Vitézi Szívnek bátrabb, és élesebb kifejezéseit, annak forrásaiból meritették a' kellemetes férjfiúi hangot, 's így mindent tárgyazó szavaink kívánt elegend-

dőségben találtak, vágyunk 's akaratunk értelmes kiöntésére, 's nints más hátra, mint a' Tudományokat is egész erővel érinteni, és így kintsünnké vált édes anya nyelvünket kellemetessé, és kívánatossá tenni.

Minden Nemzetnek van valamelly különös vonzó-dása tulajdon nyelvéhez, 's egy édesebb ösztön, 's elragadtatás vezérli annak kedvesebb hangjához. Fejezze ki bár más nyelven öseink ditső tetteit a' nyelvtudós; tsekélynek tetszik előttem. Magyar szavam lángítja keblemet, mivel ezekkel párosult a' ditső tett. — Minden Nemzet tulajdon nyelvét kívánja tsinosítani, és arra vágy, hogy tsak az övé ragyogjon a' többi felett. Minden nemzet anya nyelvén köteles legtudósbb lenni, 's legfőbb indulatjait is ezen iparkodik kifejezni, mivel ezen ötet a' természeti hasonlatosság is mint egy előre segíti. Gyáva, kit a' szomszédja feje tesz tudósá, ő az igaz tudóssal egy nyomba soha sem fog érni, mert midőn az még feljebb emelkedik, lerogyik ő, mert gyenge az ön-alap, mellyre az idegen nehézség építettett.

Valjon édes Nemzetem! mi így tselekszünk e'? Nem. — Kellemetesebb előttünk az idegen, bár gyengébb légyen is a' hazainál, tsudának, 's az emberi ész feljül muló találmánynak tartjuk ha valami idegen; tudósnak azt, ki deákul, olaszul, 's frantziául beszél, 's azt tartjuk, hogy ezer nemzetek könyvei nélkül örök homályban lészen boritva szunnyadó felvilágosodásunk. Sajnálám, ha midőn előttünk is a' Természet édes alakja olly tágra ki nyilt, 's velünk is olly édesen kostoltaija létét, ha midőn éltünk mezein olly temérdek mindenséget, mint mások, mi is szemlélhettünk; mégis mindég idegen fejekre szorulva ész, pallérozást, és hajlékonyságot kellene költsönöznünk. — Édes honnunkban egész világot képzelhetni, sehol olly

sok külömbféle nemzet, olly sok nyelv, 's ezeknek tudóssa nintsen, mint Magyar hazánkban. Szerezzük meg ezeknek szorgalmatosságok által az idegen tudományokat mindenkor, 's egy szívvvel, 's egy lélekkel törekedjünk elérni az óhajtott tzeleányt, 's velek, ne pedig utánnok siessünk közakarattal a' tsinosodásban. Ha így majd nyelvünkön minden szükségest esmerhetünk, fejezze ki, bár száz nyelven sok évi okoskodásait a' külföldi, tsak ott lészen, a' hova mi a' gyors igyekezet által tsekély idő alatt egyetlen egy nyelvünkkel eljuthatánk.

Hazánkknak e' mostani állapotunkra nézve igen boldog helyheztetése valóban nagy könnyebbségünkre fog válni, 's talán reménységünk felett való szerentsénkre; mivel ha egyszer kellemetessé leend anya nyelvünk az országunkban tartozkodó jó idegenek előtt, sajátjaikat, tulajdon nyelvünkre szívesen fogják változtatni, mellyet már eddig is tapasztalni szerentsénk van, 's így méltán számot tarthatunk azon kívánatos következésre, hogy valaha országunk lehet minden Tudományoknak Egyetemsége.

De valjon mitsoda tudományokat kellene leg előbb is nyelvünkre változtatni? Azokat gondolom én, mellyeknek tanulásában legfoghatóbb részét fiatal élünknek elpazaroljuk, 's mellyeknek sikere tsak az az egyetlen egy, hogy Deákül szóllani megtanúlunk, vagy tán, fájdalom! az sem — 's ezen idegen, 's régi kiholt nemzetnek nyelvén erőltetjük magunkat szándékunk kifejezésére, mellyet előbb, 's szerenesésbb módon elérhetnénk a' honnin, ha annak kényyéért, ezen nyelvnek tanulása nem szorulna számkivetésbe. — Boldog Nemzet! melly tsak a' magadéidnak örülsz, 's nem szívod természetedbe az idegen ízlést. Ezen tettelddel mégy te előbbre mindenkor, mig mi egy mostoha

nyelvnek tanulásában töltjük legelevenebb képzelődéseink idejét, hogy azon erőltetve fejezhessük ki gondolatunk árjait, a' tulajdont, 's velünk szülöttet elégtelennek, 's pallérozatlanak állítván.

És valjon óhajtasom fontosságát igazán meggondolván, nem volna e' méltó ezen mostoha nyelvnek eltörlése? 's ez meglévén, mennyivel nagyobb kiterjedése lenne hazai nyelvünknek? Anyánk emlőitől eltiltatván, már ott anya nyelvünk némelly hangzására kisdéd hallásunk reá szokott; dajka kézre kerülvén gagyogni kezdjük, nevelő kéz alá jutván, már a' mindennapi szükségeseket nevezni tudjuk, nevelkedvén, ez is bennünk nagyobb gyökeret ver, 's midőn ekkor, tellyes buzgósággal kellene a' már serdülő ifjút anya nyelvünk tudományára fogni, mi félbe szakasztjuk, 's ebben tovább nevelkedni nem engedjük; sőt vissza teszszük ötet egy idegen dajka kézre, 's feselni kezdő esztét még terhesebb gyermeki homályban sínlődtetjük. Ezen új homályból egész hat esztendő alatt nyilik meg tsak azon képzelete, mellyre a' szorgalmatos, és szüntelen való oktatás, és nógatás olly érthetlennül bajlódva segíti. Ha azon serdülő ifjút, honni nyelvünk tanulására vezérelnénk, olly buzgó igyekezettel, és szinte azon szép renddel, mellyel most a' Deák nyelvre taníttatik, 's ugyan annyi esztendőket szerelmes nyelvünk tanulására fordítván, a' Földleírás, a' világ történetei, a' természet leírás, az ékesen szólás, a' kényes versezés nemeiben gyakorolnánk, melly bőségg nyilnék meg előttök! Született nyelvünkön bizonyára olly nagy előmenetelt reménylhetünk, hogy ezen nevendék ifjúság is már gyönyörködtető bájt, és szív emelő örömet okozand hajlékony nyelvünk könnyű helyheztetésével, 's már ekkor kifeselvén homályából a' gyakorlott gyenge ész, böltshöz illő érett gon-

dolatokat teremt, 's olly dolgokat feszeget, mellyeknek fényre hozhatása lángítja az emberi észet, és boldogabb, jövendőt és könnyebb pályát ígér, ezen bizonyos múlandóságban. — Ekkor fogja kiki által látni, hogy erősebb alapon lévén építve tudományunk, 's nagyobb fényt nyerve nemzetünk, nem panaszolhatja hazánkfia, hogy a' külföld előtt esmeretlen tengünk.

Melly szerentsés következéseket szüljön tulajdon nyelvünknek buzgó ragadása ki ki előre láthatja, ha azt, az eddig szokásban volt deák nyelv tanulásunk egyenlő állapotjában helyheztesztjük ketség kívül, ez lesz ekkor fő tudományunk, mellynek általa ugyan azon nyomokba, és tisztségekbe léphetni. Magunk, és sok ezer külföldi, kik édes hazánkban élnek, vagy élni ide vágynak, anya nyelvünket szükségesnek látván lenni életünk boldogabb fenn tartására, kész erővel ragadjuk azt, sőt még az idegenek is iparkodnak velünk vetélkedni annak erősbb, és mélyebb meg foghatásán. Melly nagy kiterjedése lesz ekkor nyelvünknek bizonyossá tehet, ha ki jól tudja számát tanuló helyeinken meg jelenő, külömbféle idegen nyelven szóló temérdek ifjúságnak.

De fájdalom! bár ezeket minden által látja; mégis sehol nem találni annyi ellenvetést, mint édes hazánk boldogságának elő mozditásában, sehol olly sok üres szóvitatásbeli vetélkedéseket, mint ennek igaz javára tzelző nemes igyekezetekben, sehol olly sok gyenge 's hijános vélekedéseket, mellyek kitsínségekkel akarják ezen nagy egészt meghatni. Óh tegyük félre már egyszer mind ezeket, 's kezdjük igazán tanulni nyelvünket. — Nem szükség azért egészen megvetni az idegen nyelveket, tsak jobb lesz azoknak tanulására fordítani a' külön órát, mellyben eddig mint számkivetésben anya nyelvünket lankadva tanulni kénytelenit-

tettünk; elég léssen, ha magunknak az idegenekben annyi előmenetelt szerezhettünk, hogy értelmét magyarázni elegendők lehetünk, a' rajtok való szóllás úgy is természeti hajlandóságunknak, 's könnyűségünknek leg főbb ajándéka.

Nyúljon bár a' hazáját szerető, 's nyelvének örök virágzást ohajtó hív hazafi akár melly eszközhöz, 's akarja terjeszteni szűk táj sorította nyelvünket, semmi ingerrel sem megy tovább a' határ széleknél; de ezen mód által, mellynek elérése nehéz ugyan, de az egy akarat meggyőzvé az akadályokat, villám szárnyakon repdes anya nyelvünk még a' meszsze vidékeken is.

Rajta tehát szerelmes nemzetem! itt az idő! itt a' tzel mellyet olly mindenféle mellékes úton elérni ohajtunk — nála vagyunk; — ne legyen semmi más változás sem az oktatókban, sem a' tanítás módjában, tsak egyedül az, hogy a' mit eddig a' Deák, most azt szerelmes nyelvünk elő mozditására fordítsuk, és használjuk, Törjünk jeget, 's mi legyünk azon boldogok, kik alatt a' magyar új világ felderüljön. — Van még meleg vér láng szívünk körül, buzogva forrjon ez hazánkhoz, ne engedjük ezen ditsőséget maradékaiknak, midőn elég erőnk, 's tehetségünk vagy on talpra állítására, tellyesítsük mi ezt, 's boldog jövendőink az egész hazában egy formán hirdessék e' ditséretes tetteinket, és ha majd a' Kárpát bértzeken túl is a' magyar lant zendül örömtelve sűgja egy szent ihlelés, hogy ditső nemzetünk e' boldog vidékeken örökösül.

Márfy József.

Nevelő.

H a z á n k s o r s a.

*Hogy ha hazánk sorsát igazán fontolva tekintjük
Meg kell esmérnünk, nem tsuda! hátra vagyon.
Mert mikor egy böltsünk nyujt tsak formára tanátsot
Ellene már fegyvert ránt Török, és az Orosz.*

A' N a g y s á g.

*Nem nagy, bár létét nagy ösöktől nyerte, ha nintsen
Érdeme: kétszer nagy, hogy ha van érdeme is.*

A' t s á b í t ó h o z.

*Nem tsal meg szép szád 's bájló forgása szemednek,
Esmérlek; horgász vagy te, halász vagyok én.*

M i n d e n k é p b a j.

*Hogy Lillát szeretém, sok szép ki gonyolta szerelmem,
Sok szépet szeretek, 's most, Lila gúnyol azért.*

M. J.

K é r d é s.

*Meg lehetne e' azt fejteni; honnan jö? hogy valamint a' deák és
német nyelvben, úgy a' magyarhan is a' d betű, futurumnak,
jövendőségnek jele.*

R e j t e t t s z ó.

*Benne pap, ip, pipa, söt papa, pír, pár, pápa is ékkel;
Van, rí, ír, ír 's píp, ha vad, oh úgy fuss az egésztől.*

A—n.

Emlékeztető Jegyzetek.

J a n u á r i u s .

15. Jan. — 1797. Alvintzi két Vumser huszár osztállyal erősítve megújítja a' tsatát. Az éhség kényszeríti a' huszárokat, hogy a' Frantziák kenyerét a' magokévá tegyék, meg támadják tehát tüzesen, 's nem siker nélkül a' Frantziákat, de egy óra múlva ki fogynak minden erőből, 's hátrálnak. Joubert győzedelemmel végzi a' tegnap kezdett ütközetet.

16. Jan. — 1797. Napoleon el hagyja Rivolit, 's Mantuához siet, hol Provera 6000 gyaloggal 's 500 lovassal le rakja a' fegyvert. 1806 Ferentz Tsászár visszatér Bétsbe az 1805 szerentsétlen háború után, 's le írhatatlan fénnel fogadtatik. Midőn Napoleon hallotta, hogy Ferentzet Alattvalói az öröm, a' hívség 's a' szeretet legszebb jeleivel fogadták e' szavakra fakadt: „Milly szerentsés ez a' Fejedelem, a' szerentsétlenség még erősebben kaptolja hozzá Népét. — A' Párisiak, ha egy nagy veszteség után térnék vissza, engemet azt gondolom másképp fogadnának.“ — Nem volt e' Igaza?

17. Jan. — 1706 szül. Franklin Benjámín Bostonban. — 1814. Schvartzenberg Fő Vezér megérkezik Langresbe az Austriai nagy haddal, mellyel December 21-kén 1813 áltkelt a' Rajnán négy helyen. — 1823. Bétsben a' híres Verner Ifó, 's Szónok, a' Római egyházba April 19-kén 1811 lépett ált Romában.

18. Jan. — 1422. Ziska a' Táboríták vezére lizi Zsigmond seregeit, számosabb lovasságát az által gyengíti, hogy magát mindenkor motsárok 's tavak közzé veszi. Deutschbrodnál eldöntő ütközetre kél, a' dolog, Zsigmond gyalogsága mindjárt futásnak ered, tsak a' magyar Lovasság hartzol soká Piso Gen. alatt rendkívüli vilézséggel, de mivel a' Táboríták dühöngve újítják meg többször a' hartzot, ez is megfordúl; egy része a' hídon megtolúl, nagyobb része a' befagyott Szaván akar keresztül jutni, de a' jég be törik, 's néhány ezer a' viz hideg mélyiben leli sírját. — 1688. Tsászári Őrizet szállja meg Munkáts Várát.

Ö r ö m - K ö n n y e k ,

mellyekkel V. FERDINAND Magyar-Király, 's az Austriai Birodalom' Korona-örököse betses Élete Megtartásáért az Élet-Urának áldozza: Hoványi Ferentz.

Vért szomjazva lebeg Pannon' határain
A' Vének nyomorún szülte kaján halál,
'S vést hordozva sötét karjai közt siet
Béts vig tereit érni el. —

Nem Gunyhók', 's alacsony házak' homályait,
Nem polgár, se nemes Tsarnokokat keres;
Fel-kennt élet utánn nyúlni törekszik Ő
'S már már omlik az áldozat.

'S im Béts a' zajogás - vig örömök laka
Bús; némán kesereg Moldova partjain
A' Sláv; és maga a' lelkes erős Magyar
Hő könnyekre fakadva sír.

Elfojtódva szelid könnyeitől rebeg
A' Természet' örök Attya elébe ma;
Itt egy jámbor öreg, 's ott unokája, fel-
Tartván égre kitsín fejét.

Meg nyílnak rezegő zárai a' sötét
Egyháznak, 's buzogó keblek imái föl
Szállongnak szeretett Attyok az EGY felé,
Ferd'nándért, kegyes Attyokért.

'S im, Óh! Hála az Ég, 's élet Urának! Ő
Meghallgatta szelid Népe könnyörjeit; —
Mert jó Kedves, Atyánk, Édes Uralkodónk
Ismét, Újra körünkben áll.

Itt áll újra tehát Hunnia Angyala,
Itt száz Nemzet erős Oszlopa-Mindene,

Itt több Milliomok vég bizodalma; Ő
Pannon Védura Ferdinánd.

Aldozunk ma tehát, 's Hálafohászaink
Víg tömjénjei közt itt leborúlva a'
Szent Természet' örök széke előtt szelíd
Érzettel tele zengjük őt:

Élj Felséges Urunk számtalan éveket,
Méltó, 's hű Fia e' Század Urának is,
Honnod, 's hű Magyarid boldog egén soha
Tűnő Tsillagaink gyanánt.

Háládatosság Koszorúja, N. Váradi N. Prépost Fő-
tisztelendő Tágen Nep. János Úrnak.

Tépe' Bihar Vármegyében, Januárius 1-ső napján. 1833.

A' közelebb el-múlt két esztendőknek lefolyta
alatt, többnyire minden Újság Levelekben, számos
példáit láthattuk, azon emberiség javára véghez-vitt
áldozatoknak, mellyekkel a' két Magyar Haza' Nemes
és nagy-Lelkű Férfiai meg-rakták a' Jóltévőség és
egyéb Virtusok Óltárait. Ditsekedett ezekkel a' Haza,
és öröm fogta el szivét minden Jó Hazafinak: midőn
a' Magyar Nemes-lelkűségnek ennyi tanúbizonyságira
függeszthette szemeit.

Ha azoknak, érdemlett ditséreteket meg-adta az
el-múltt két esztendő: méltó, hogy ez az Újj is, szól-
laljon-meg, egygy valóba jeles és derék Férfiúnak
nemes tetteivel; mellyekben Ő Maga tsendesen, és
minden hír keresés nélkül munkálkodott az alatt; mig
másoknak kissebb tselekedeteik közönségesen hir-
leltettek.

Fő-tisztelendő Tágen Nep. János Úr, a' N. Vá-
radi Deák Káptalan Nagy Prépostja ez. A' ki, minek-

utánna ezen fényes Hivatalába bé-állíttatott, és Tépeének is, mint Nagy Préposti egygyik Jóságának birtokába, 1830-dik Eszt. September 22-dikén, beiktatódott; már akkor mindjárt, tiszteletet gerjesztő méltóságával, szelid nyájas le-ereszkedésével, és ember szerető kegyes beszédjeivel, valamint sokakra kiterjesztett bőv adakozásával, mindeneknek szívét szeretetét, és bizodalját meg-nyerte.

Nevelte és erősítette azt nem sokára az a' történet, melly szerint annak az esztendőnek szűk termése miatt, sok Tépei lakosoknak még tsak Karátsonyig való elelmek se lévén; kenyérnek valóért, Hozzá, mint Kegyes Földes Urokhöz, kérelemmel 50-nél többen folyamodtak. Az Uraságnak még azon esztendei jövedelmei, az egész Káptalannal közösök lévén, még azt se tudhatta, mi abból az Ötet illető rész. De hogy ezek tőle vigasztalás nélkül el ne menjenek: kész pénzben mindeniknek annyi Köből búzára való adott, a' mennyire kiki szükségét jelentette. Pedig, az akkori környül-állásai szerint rá-néző terhes költségek miatt, ennek nagyobb részét, a' Maga személyjére fel-vett költsönből telyesítette; a' nélkül hogy azért leg kisebb interest is kívánt volna.

Történt továbbá, mindjárt az 1831-dik esztendő elején, hogy Tépe Hellységének ez előtt öt vagy hat esztendővel volttt Bírája, a' ki egyéberánt jámbor be-tsületes ember volt, számadásában annyira meg-bukott, hogy a' miatt a' rajta valója se maradhatott volna. A' szerentsetlen Bíró, kinek számos neveletlen gyermekei valának, midön szinte kétségbe esések közt hanyattat-nék; értésére esik a' Fő tisztelendő Nagy Prépost Úrnak. Ki is Magához hivatván; midön meg-értette szerentsetlenségét, és azt, hogy annak el-terjedett hirté miatt, sohol jóltévőre nem talált: Ne tedd, úgy-

mond, magadat és Házad Népet végképpen szerentlenné: imé én ki-fizetem az adosságodat (melly mintegy 400 forint volt) erre nekem interes nem kell; hanem tsak hogy böldögülhass, mig én élek és te élsz; apródonként fizetgesd -viszsa.

Következő tavasszal, mihelyt az idő ki-nyílt, meg-látogatta Tépét. A' hol egynehány Napokat mulatván: mindeneket figyelmetesen szemügyre vett. Templomot, Parochialis és oskola épületeket meg-nézegetett: az Oskolákba Személy szerént el-ment; és a' tanulókat sorról sorra megvizsgálván; nyájas és kegyes le-ereszkedésével, Atyai bölts tanátsával és intéseivel, azokba Maga eránt szeretetet és tiszteletet öntött. A' Tanítókat, a' nevendékeknek, a' Vallásban 's jó erköltsökben való nevelésére, mind szóval, mind jutalommal, hathatósan búzditotta. A' szorgalmatosabb tanulók közzül Húszat, Maga költségén szerzett Arithmeticus Könyvel meg-ajándékozott. Nem külömben a' Hellybeli Predikátort, Fiú és Leány Oskola Tanítóit, Notariust is 2, 3, 4, 6, köből búzával meg-ajándékozta. — Nemes Ferentz hűséges Udvar Birájának, a' néppel való betsületes és erányos bánásáért, és a' gazdálkodásban esmeretes ügyességéért, mind kész pénzbeli, mind Naturalébeli fizetését két annyira emelte, mint annakelőtte volt.

Egygyenként is, akárminémű szegények folyamodtak hozzá kérelemmel; tőlök jótéteményjét meg nem vonta. De, hogy az egész Népre közönségesen is kiterjeszthesse jótéteményjét: megörökítette áldott emlékezetét azzal, hogy az egész Tépei Nép számára, egygy betsés és drága készületű, toronybeli, fertályos órát — aranyozott Számú, és ki-nyitható tsinos óra táblákkal, maga költségén 1700 Váltó forintokért. a' Debretzeni hires Ora Mester Bauer Antal Úr által,

készítettett. Melly az 1832-d. esztendő Augustus 26-d. Napján bé állittatván a' Toronyba; az ólta mind nekünk, mind maradékinknek, a' mint óhajtjuk századokig, fogja, annak Inqviesére fel mettszett Áldott Tágen Nevet hangoztatni.

Hogy pedig ennek a' drága Óra Szerszámnak annál jobb gondviselése lehessen: a' Maga Majorsági földjéből, mind a' három fordulóban, négy négy köb-öst ki-szakasztatott, hogy annak jövedelme, míg Ő él, az óra gondviselésére fordittassék.

Mikor Július végén, 1831 a' Cholera ide is közelített; torkában volt Tépe a' veszedelemnek, az igen közel eső Deretskétől, a' hol sok százak lettek annak áldozatíva. Ekkor is, ez az ő Népeének véd Angyala, minden hatalmában lévő eszközöket elő-vett a' veszedelem meg-gátolására. Szép jutalmakat ajánlott azoknak, a' kik a' betegek körül hűségesen forgolódnak. A' Hellybeli Tisztjénél, az ő rendeléséből, éjjel nappal készen állottak, ingyen, a' gyógyító szerek. Melly Atyai intézetének, az az áldott következése lett, hogy, jóllehet a' Hellység Népeének három negyed részénél több feküdt betegen: mind meg-épült; és ki vévén három rendes nyavalyában meg-hóltakat, a' Cholera kezdetétől Július 24-dik Napjától fogva, November 24-dik Napjáig, nem hogy Cholerás, de más semmi féle halál Tépén nem történt. Mellyen való örömében ez a' Kegyes Atya, azokat, a' kik a' betegek körül hűségesen fáradoztak, a' veszedelem meg szünése után, gazdagon meg-jutalmaztatta.

Azólta is soha olyan hozzánk jövelele nem vólt, mellyben Oskoláinkat meg-látogatni, és a' Nevendékeket külömbkülömbféle jutalmakkal serkenteni elmulatta vólna. Közelebb is a' mostani Őszi Közönséges Examen alkalmatosságára, a' szorgalmatos, szegény,

árva de jó igyekezetű tanulók számára, előre be-sze-reztetvén a' jutalmakat: A' Fiú oskolabeliek között tizen-hatan, külömbkülömbféle öltözeteket, és tanúságokhoz való könyveket. A' Leányok között ugyan annyin, egygy egygy rőf pántlikát nyertek kegyességéből. Igéretet tévén arról is, hogy a' melly Szülék, gyermekeiket, szegénységek miatt nem taníttathatják: azokért maga teszen eleget.

Egyéberánt is, akár Hegyi szőlőjében, akár mezei munkájában dólgozzanak emberei: reggel pálinkát, délben, estve, egygy egygy jó ital bort, rendszerént szokott adatni. A' honnan nem tartja a' szegény ember az ő szolgálatját robotnak; hanem alig szöll, a' mikor mindenik vetélkedve siet akarátját tellyesíteni. Önnön maga szemeivel látván a' közelebbi nyáron a' Népnek vetélkedését, mellyel két napi munkát, egygy Nap, jó kedvvel el-végezett: tizen-egygy Örüt levágatott, 's mellé egygy hordó bort tétetvén: őket meg-vendégelte.— Tselekedettel tellyesíti ez a' Nemes szívű Férjfiú azt, a' mi Neki principiuma, és szokott szava: „Az az én életem, úgymond, minél többen bódlogúl hatnak általam.“ Nem tsuda hát, hogy, mikor mások közönségesen felényit vettek be az idei termésből: ez, az Istennek, mind a' szerűről, mind a' sajtóról duplán vett áldásával ditsekedhetik.

Mikor most utóljára a' Tekintetes Káptalan részéről Diaetai Ablegatusnak választódván, az Ország-Gyűlésére el-indúlt: úgy távozott el Tépéről, mint a' Jóltévő Nap, napnyúgotra. Sok élelem nélkül lévő szegényeknek tápláltatásokról, sok szükölködőknek segedelméről rendelést tett, és megadta kéréseiket, a' kik hozzá kérelemmel folyamodtak. Tett több igen szép jól tévő intézeteket is, mellyek méltó ékességei lettek volna ezen Háládatosság Koszorújának: de, a'

mi sajnálható, ezek, még eddig, meg-bizott Udvari Tisztjének titkaiban maradtak.

Még ezekkel pedig tsak a' háládatos Tepe ditsekedhetik: de vannak sokkal fényesebb tettei is, mint a' Bedői Unitásoknak jó Commoditással készült Parochiája; az ott munkába vett újj Templom épülete a' Debretzeni Rom. Catholicusok tornyába 9000 forintért készített 43 Másás derék Harang: 's több effélék, melyeket Görbed és Kis-Ürög lakosai hasonló háládatossággal emlegetnek.

Az emberi Nemzetnek ezt a' diszét, ki az övének ilyen Jóltévő Napja, az Isten tartsa meg a' késő venségig egészben; erőben, és érdeméhez illő közön-séges tiszteletben.

A' többség mégis győz.

A' Tébolyodottak házát meglátogatták néhány idegenek. A' felvigyázó rendre vezette őket a' szobákba. A' többek között egy boldogtalanra találnak, ki velek egész nyájassággal és olly okosan beszélgetett, hogy az idegenek meg nem foghatták, miért legyen az ott bezárva. Az egyik nem állhatja, kérdi tőle, ugyan mi okon vagyon itten? „Tsekélység“ szólla a' tébolyodott, a' miért ide hoztak 's zárva tartanak, röviden kimondva, tsupa szövitatas. Én azt állítottam, hogy az egész világ bolond, az egész világ pedig azt erősítette hogy én vagyok örült, 's dictum factum a' többség győzött; mert a' mint mondják, sok lúd disznót győz.

Rejtett szó,

Négy elsőmön kap az ivó,
Két utóm testedbe buzgó;
Az egészt mond, mester ő,
Kell is ám hozzá erő.

Megfeltése az 5. számban lévő Rejtett szónak. Paripa.

Emlékeztető Jegyzetek.

Januáriuſ.

19. Jan. — 1804 † Pesten hazánk hős fia Báró Kray Pál. A' hely szüke miatt tsak azt mondhatom, hogy az 1799 év kezdetén mint fővezér a' Marignói ütközetet meg nyervén vitézül kezdé azon fényes háborút, melyről Suwarow azt mondá „hogy a' győzedelmes Austriai sereg őt is győzövé tette.“ Mantua visszavétele hős tetteinek leg szebbike maradt. — 1800. Német Országban fővezérnek neveztetvén könyörgött, hogy nem fővezérnek, hanem tsak Károly fő Hertzeg Helytartójának mondhassa magát, a' mi meg nem engedtetett. — 1814. Dion előtt néhány szagúldozó Huszár jelen meg, 's feladásra szóllítja fel a' várost, feleletül azt kapja „egy város 30,000 lakossal betsülettel fel nem adhatja magát 15 huszárnak, de kész kapuit megnyitni, ha hatalmas sereg érkezend meg falai alá.

20. Jan. — 1806. Károly fő Hertzeg levelében meg köszöni a' Bétsieknek azt a' hort, mellyel a' katonaságot meg ajándékozták.

21. Jan. — 1320. III Fridrik Tsászár azt parantsolta a' Bétsieknek, hogy egy könyv tartassék mindenkor, mellyben igazán fel jegyeztessenek minden jussok, minden akár szegényeket akár gazdagokat illető rendelések. Ez az eredete azon vasas könyvnek, mellyet még ma is mutatnak.

22. Jan. — 1828. Gróf Capo d' Istria fel szóllittatván a' görög egyesület praesidenségének elfogadására, Jan. 1. napján elhagyá Anconát 's 22-kén meg érkezik Aeginába, le teszi a' Görög Tanáts előtt esküjét, 's ideigvaló kormányzéki tiszteket nevez.

Wellington.

Századunk jeles férfiai közé, tartozik Wellington Hertzeg is kit most röviden, mint katonát akarunk tisztelt olvasóink előtt felhozni; mint a' ministerium előlülőjét tsak érintendjük, mert ezen magas helyhez-tetéséről tsak az utókor fog tökéletes felvilágosítást

adhatni. — *Arthur Wellesley* Wellingtoni Hertzeg, az Angolok első hadvezéré az újabb időkben, Waterloo ditsőség-koszoruzta hőse. 1769 Május 1-ső napján született Dungancasteban Irlandban. Első katonai kimiveltetését Frantzia Országban Angersben nyerte, 's pályájára mint Zászlótartó lépett fel 1787-ben. Német Alföld ellen 1794-ben már mint ezredes hartzolt. 1797 vezére lett egy Indiába indúió ezrednek, hol Tippto Saib ellen vitézségének ragyogó jeleit adta. Tsak 1805-ben tért vissza Európába. Nagy bélátása, vitézsége által szintúgy, 's szokatlan átlátása által Anglia hatalmát erős lábra állította Indiában. — Az 1808 's 1809 véres háborúkban többször tsudáltatta rendületlen vitézségét 's 1810-ben hőse vala a' Talaverai nagy ütközetnek; oltalmazá Portugalliát, 's fővárosát olly meggyőzhetetlen állhatatossággal, a' számatlan sokaságú haddal elő nyomuló Masséna ellen; hogy ez kéntelen vala elkeseredett szívvvel minden állásait elhagyni, 's vissza menni. Száz ezer hartzolóval lepte el Masséna Portugalliát előre örülvén a' legfényesb győzödelemnek, 's bánatos érzéssel hagyta azt el ötven ezerrel. Sír Arthur fényes győzedelmeinek térhelye Spanyolország lön 1812-b., hol egy tüzes ostrom után rohanással vette meg Ciudad Rodrigot. Ezt nyomban Salamanca, 's Madrid bévétele (Aug. 13-kén 1812) követé. A' következendő esztendőben visszavonúltak Spanyol Országból a' Frantziák kergettetve Wellington által, 's Vittoria mellett (21 Jul.) tönkre verve. Sír Arthur erre Marsallnak neveztetett, 's jutalmúl Sotta di Roma Spanyol uradalmat nyerte. Végteére 1814, 's 1815-ben hadi tettei által olly fényt, 's hírt szerzett nevének, melly a' jelen, 's az utóvilág bámulására érdemes; néki juta azon ditsőség a' Waterlooi ütközetben (Jun. 18) a' világ legnagyobb hősenek hatalmát örökre leverni.

Wellington minden most élő hadvezérek közt legfényesben jutalmaztatott meg; versengettek valóban a' Fejedelmek megtisztelésében. A' Német Alföldi Király 1815 Waterlooi Hertzegnek nevezte, Európa többi Uralkodói Rendekkel, tzimekkel, 's ajándékokkal halmozták. Kegyes Királyunktól egy drága asztali edény készületet (service) kapott. Több milliom forintokra ment ezen ajándékok értéke. — Ezen Nagyságát felülhaladja szerénysége; mellyhez az is járúl, hogy valóban atyai módon gondoskodott hadairól. A' katonai fenytékben mindenkor példája volt Wellington tábora a' többieknek, a' beteg házak tisztábban, 's tzélerányosabban voltak nála elrendelve, mint máshol; minden szükséges megszereztetett, mindenkor, 's mindenhol.

Az írók közül többen állítják, hogy Wellingtonnal Brittanía évkönyveiben tsak a' *Blenheimi* hős a' hires *Marlborough* állja ki az összehasonlítást; jóllehet ez fénylőbb vala a' táborban, a' statustanatsban, s minden viszonyokban (Verhältnisse), 's jóllehet alantabb nálánál Wellington az ideák, 's a' tervek (plánnumok) merész felfogásában, 's végrevitelében.

Ragyogó vala Wellington katonai pályája, de nem úgy ministeri helyzete. Brougham Angliának hasonlíthatatlan vagy „kimondhatatlan“ szónoka egyszer az alsó házhoz így szólla: „Kezetekben van örök időköm keresztül éltetni neveiteket a' boldogító tettek fényében, millyenek még soha sem végeztetének ezen falak között. — Láttátok e' század legnagyobb hősét, Olasz Országnak hódítóját, Német Országnak megalázóját, Éjszaknak rémítójét; de nyomorúknak számíthatjátok minden hasonlíthatatlan győzödelmeit azon diadalhoz képest, mellyet most kivívhattok. Láttátok őt miként veté meg a' szerentse állhatatlanságát, midőn e' büszke

szavakat mondá: „Törvénykönyvemmel lépek az utó világ elébe.“ „Meggyőztetek őt a' vérmezőn, igyekezzetek most vetélkedőjévé lenni a' béke szent míveiben; vívjátok el előle a' törvényadás pálmáját, mint a' babért elragadtátok tőle.“ Valljon nem lehetett volna e' ezt Wellingtonról mondani, ha a' század kívánatinak igaz megismerésében segéd kezet nyújtott volna időszellemi kiképzéséhez Anglia ama szép, 's feleséges alkotmányának, melly olly hosszú idő óta biztosabban védé a' tengerkörülfogta szigetet amaz erőszakos fergeteg ellen, melly trónokat, és nemzeteket bódítva ragadá el kerengéseiben, mint az Ocean ezüstbástyája. Valóban hálás hazája szint olly tündöklő polgárkoronát nyújtott volna neki, mint *Broughamnak*, ki a' szónakság minden bűbájaival már régolta bátran hirdeti az emberi nem előlépteinek evangéliumát a' bámuló Európa előtt. Századunk ügye Wellingtonnak szintúgy hálával tartozik, mint *Broughamnak*, kinek köszöni Anglia, hogy a' hatalmas időnek reformösvényére lépett a' nélkül, hogy megvárja, míg a' vak szerentse vagy szenvedések belerántják. *)

Wellington 1828—1831 az Angol ministerium elől-
űjője volt, 's az ismételt tapasztalás valósítá; hogy igen ritkán egyez meg egy szerepében a' katona, 's a' státus embere. Bizonyosan kemény ítéletet hozand a' történet könyv a' Hertzegnek e' szavaira: „Semmi reform, még a' legkissebb reform sem,“ jöllehet ezt ő a' viták hevében ejtette légyen. E' szavak nyilatkozották ki törekedéseinek tzelját, 's ennek kijelentése zárta ki a' kormányzó tanátsból őt — őt, kinek tudta nélkül előbb a' világon semmi nagy, semmi nyomos dolog nem vitetett végbe. Azon bolygó utakról, mellye-

*) Nézd. Századunk I kötetét. Irta Orosz.

ken ezen időszakban járt tsak az idő fogja egészen levonni a' lepelt; sok ugyan azt állítja, hogy a' nemes Hertzeg minden szenytől tisztán lépett ki a' vélemények tsatájából, 's hogy hálátlan és igazságtalan vala viselete az Angol népnek az iránt, kinek nevéhez a' nemzet ditsősége, 's kevélysége, az alig mult idő legditsőbb emlékezete van kötve.

Wellington artz alkatja olly szembetünő, hogy a' ki egyszer látja, az többé el nem felejtí. Vonási erősen nyomattak képére, mellynek rendkívüli hossza éppen nints arányban közép nagyságú, 's sovány testalkatjával. E' külsője sejdítettí characterét. Mindég munkás, de soha sem hebeburgya, 's soha sem bajlódik egyszerre sok dolgokkal. Ott, hol más fejtvesztve habozna ő meghatározott. Ezen eltökélettsége 's tsendes munkássága igazi sajátságai; 's ezen két tulajdonnak kiváltkép az elsőnek köszöni nagyságát.

A' közönséges társalkodásban gyorsan, 's törötten beszél, beszédje nehéz, 's nem igen érthető. Ha a' Házhoz fordul, nyelve eleinte nehéz, mintha kelleténél több foga volna, de bizonyossággal szól, 's világosan határozottan, 's kimerítőleg fejezi ki gondolatit. Kiki megsejti benne, ha az alsó haz úntató vitái alatt látja, hogy ő az, kinek tsendes, éles pillantatja tsatatéreken uralkodott, kinek intése ezeket vezetett a' bizonyos halálra.

Levél töredék.

E' folyó esztendő 61. számú *Sokféltében* álló ezen Rejtett szónak: „*Két tagod ezt teszi, hogy te ki-'s meg-gyógyítod az embert, úgy van vég tagod is bébizonyítja szavam*“ az utánna következő 62. szám alatt ez a' meg fejtése: *Doctor — tor. — Engedelemmel*

légyen mondva, a' Doctor nevezet már ma nem magyar szó, 's így a' magyar rejtett szónak megfejtéséül sem szolgálhat ezentúl. *) Azomban minthogy a' fentebbi rejtett szó helyes, kell annak az új magyar nyelvben is reá illő megfejtésének lenni. Úgy vélekedünk, hogy az, a' 63 számú *Sokféleben* közlött *Orvosok tanátstartása* által bizonyos tekintetben megállapított *Gyógyász — gyász.* **)

E' szerint minthogy most minden a' mi *tökélytelen, tökélyítettik*, a' mi *sínlész, gyógyászítottik*, nyereség lenne honni nyelvünkre nézve, a' fentebbi Rejtett szónak általunk *fataliter* (nem tudjuk sem magyarul sem új magyarul ki tenni) felfedezett vadon újmagyar megfejtésével az olvasó Közönséget meg ajándékozni, 's a' t.

A' Magyar Kurir némely Olvasói.

H o v á.

Milly erő fekszik magában e' kis szóban *Hová?* Ezt a' kérdést teszem egy most született gyermeknek; — egy ifjúnak, ki elhagyván oskoláit a' világba lép; — egy idegen tartományba induló katonának; — egy a' templomból kilépő tsak most öszveköttetett új házaspárnak; — egy Férjfiúnak ki új tervekkel (plánumokkal) foglalatoskodik; egy fukar kintsrevágyónak, ki szüntelen többet akar kuporni; egy kereskedőnek, ki a' börsébe megy; — egy szerelemföltőnek, ki pisztollyal az érdőbe siet; — egy hajósnak ki hajóra kél;

*) Úgy gondoljuk, hogy a' Doktor szó réges régen magyar hazafiságót (indigenatust) nyert nálunk, még pedig egész taksa fizetéssel.

**) Igen, ha így írnök: „Gyógygyász.“

egy dúzsgazdagnak, ki szekrényére tamászkodik; —
 egy folydogáló pataknak; — egy Posonba induló Kö-
 vetnek; — a' Frantzia hadnak Antverpia bevétele után.
 — Hová? — Hová? — Én nem tudhatom! A' sors köny-
 vében lesz beírva. Pinkay.

A' S ú g á s.

Nyári nap 's délután vala
 Szidi *) a' ház' kis angyala
 Zöld legyezőt fogván szól:
 „Édes Mami tudod jól,
 Kertetskénkben jó hűs van,
 Igen hűs a' lugosban;
 Jer hát ki
 Jó Mami!“

Hogy a' szökőkúthoz ére
 Galambpár szált egy kepére
 Űz, forog 's tsókolkozik;
 A' kis vi'sga gondolkozik:
 Szülője is oda ér.
 „Ni — kiált — ott két fehér
 Tubi áll
 Mit tsinál?“

„Mit terétselsz kis ragály te?
 Jer, ha kedved tart a' kertbe!“
 „Nem! tsak mond meg m'ért tsipi
 Egymás orrát a' tubi?“
 „Ej no l'yánka tehát lásd,
 Nem sérti az most egymást;
 Tsak sűg a'
 Szép tuba.“

---

*) Sidonia.

Történt — mikor már felserdült —

Egykor ablakban elmerült

Hogy az ifjú őszinte

Víd hozzá feltekinte,

Érzelmi fellobbannak

„Ó m'ért mennt el — mond — annak

Súgnék ám!

Jó anyám!!“

Nátly József.

B e t s ü l e t.

A' Férjfiak 's az Aszszonyok betsülete két egymástól különböző növény. Az első a' napnak legnagyobb világában diszlik, az utolsó tsak az árnyékban virágzik.

A p r ó s á g o k.

A' Frantzia újságitrók időnkben a' legnagyobb 's hiresebb meseköltők.

Némely ösmeretségeknél gyakran kénytelenítetünk a' mulatságbeli Capitálist, jó nagy summa békességes türezen váltani bé.

Az Aszszonyok hiúsága egy olly ritkás fátyol, mellyen keresztül gyengeségeiket megpillanthatjuk.

Honnan jö *parányi*?

Para, ezüst pénz neme a' Törököknél, melly a' mi pénzünk szerint I és fél krajtzár, vagyis egy poltra. Ez a' para kevéssel nagyobb egy nagy szemű lentsénél 's olly vékony, mint a' halpikkely (halpézn). Hihető, ezt a' parát jól esmerték eleink, a' török járom alatt. Inneu jö tehát parányi, az az, annyi, v. olly kitsiny mint egy para. Mint: anyányi, annyi, eunyi, egy mákszemnyi, 's a' t.

Megfejtés, 6-dik szám: Pintér.

S O K F É L E .

8. Szám. Béts. Januárus 25 - dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

J a n u á r i u s .

13. Jan. — 1492. IV. Fridrik Tsászár IV. Albert Bajor Hertzegre országos átkot mond, mivel Nürnberg szabad városát igazságtalanul el foglalja. — 1828. A' Vürtembergi kamara a' Tubingai egyetemet (Universzitást) 80,000 forinttal segíti. — 1814. Napoleon a' Párisi nemzeti gárda tisztjeit magához hivatja, 's szívreható szavakkal jelenti nekik, hogy elindúl, a' hadakhoz, 's fővárosát, felelőségét, és fiát, a' Párisi polgárok, hűségére bízva.

24. Jan. — 1458. A' ditsőség koszorúzta Hunyadi Mátyás életének 15 évében kikiáltatik Királynak, Szilágyinak a' befagyott Dunán felállított 20,000 katonái által. — 1712 II Fridrik, egy fényes tsillagzat a' Fejedelmek között, születik, 's Porosz Országot azon hatalmasságok sorába emeli, mellyek Európa sorsát igazgatják. — 1828. Londonban új ministerium előlölője Vellington Hertzeg.

25. Jan. — 1814. Napoleon elnyomva bús sejtéseitől hagyá el a' fővárost, 's a' hadi sereghez indúla. — 1813. Az Austriai segéd sereg Schvartzenberg alatt Bialystokból Pultuszkba vissza vonúl.

A z Ó r á k T ö r t é n e t e .

Az élet' mindennapi foglalatosságai már a' legrégebb nepeknél, szükségessé tették az öszvefüggést munkásságok körében, és készítették őket egy bizonyos időmérőről gondoskodni, melly szerént minden napi foglalatosságokat elrendelhetnék. — Az első nagy időmérővel ugyan már maga a' Teremtő a' minden nap feltünő jöltévő Nap által őket megajándékozta, és ezen tsudálatos óra, az Égen megmutatta nekik a' reggelt, delet, és estvét; mégis érezték szükségét a' nap' egy bizonyosb felosztásának, és vizsgálódások, 's próbák által lassan lassan feltalálták a' nap-viz-és fővenyórákat.

Toldalék a' M. Kurírhoz.

A' Napóra (tulajdonkép' árnyékóra) feltalálása idejét felettébbi régisége miatt nem határozhatni. Ez állott egy kő, vagy deszka hasázból, melynek közepén egy mutató emelkedett, 's ennek árnyéka mutatta a' nap külön részeit. *Anaximenes*, *Anaximander* tanítványa (mások szerint *Anaximander* maga) egy ilyen napórát, a' mint mondják, *Lacedæmonban* készített. (Kr. Sz. előtt 540 év körül.)

Rómában a' közönséges városi óra, az első, és egyetlen egy hasonlókép' napóra vala, melly egy pia-tzon ki volt téve, és ha a' Római az időt bizonyosan tudni akarta, kéntelen volt vagy maga oda menni, vagy szolgát küldeni az órát megnézni. — Később kezdetek használtatni a' víz-, és fővenyórák, mellyek abból állottak, hogy a' víz, vagy a' főveny (porond, homok) egyik üvegből a' másikba folydogált, és ezen átfolyás az időt, noha nem a' legpontosabban, mutatta.

A' vízóra feltalálását *Vitruvius* (L. 9. Cap. 9) bizonyos Alexandriai Ctesibiusnak tulajdonítja, ki mintegy 245 évvel Kr. Sz. előtt élt *Ptolomæus Evergeta* alatt. *P. Corn. Scipio Nasica* bevitte azt Romába Kr. Sz. előtt 157-dik körül. De ez itten sokáig, mint ritkaság, úgy tekintetett, és megszerzőjéről nem igen gondoskodtak a' lakosok, mivel látták, mely kevéssé bízhatja reá magát az ember, és hogy ez szünetlen javítást és felvigyázást kíván; mert midőn a' víz egyik edényből egy keskeny lyukon tsepegett a' másikba, melyben egy oly könnyű test, mellyet a' víz megbírhathott, úszott, és ez a' lefolyt időt a' víz magassága által jelentette; azt a' hibát tapasztalták, hogy eleinte a' víz nagyobb tömőgtől (massától) nyomattatván, sebesebben folyt, mint később, midőn a' víz kevesbült.

Később a' vízórák gyakori vizsgálódások, és próbák után annyira megjavítottak, hogy rendszeren tizen-

két órát meglehetősen pontossággal mutattak, és sokféle mesterséges tziifraságokkal felékesítették. Leghíresebb ezek közül az, melyet a' Per'sák Királya *Aaron* (Harun-al-Raschid) *Nagy Károly* Tsászárnak küldött, ez oly mesterségesen vala elkészítve, hogy egész Európa tsudálkozását magára vonta; e' vala egy gépely (Maschine) mely a' víztől mozgásba hozatván, tizenkét órát mutatott, és minden órát egy golyóbisznak az arra rendelt tsengetyűre leesése által hallatott. E' mellett ékesítették az érintett gépelyt más figurákon kívül egynehány Leventák (Ritter), kik minden órában egy ablakból kijöttek, és minden óra végével újra visszamentek, 's az ablakot bézárták. — Nem hihető, hogy a' vízórák azon időtájban közönségesek lettek volna sőt úgy látszik, még a' 11-dik században a' ritkaságok közé számítottak; mivel az Irók egyet sem említenek, de ellenben nyilvánosan mondják, hogy a' Barátok a' klastromokban kakasokat tartottak, mellyek őket éjjeli nyugalmokból költenék fel imádságok végzésére. — 996-dik esztendőben olvasunk a' híres *Magdeburgi Gerbert* órájáról, melly a' maga mesterséges készítésére nézve ördögi munkának tartatott, hogy pedig ez kerekés óra lett volna, *Ditmár* leírása által eléggé megtzáfoltatik, ki azt leírván, valamelly új találmánynak nem említi. A' 11-dik században *Wilhelm Hirschchawi* Apát egy óra által elhíresedett, de ennek rövid leírásából ki nem vehetni, miből állott legyen.

Ezen időtől kezdve az órák gyakran említettnek, mivel pedig ezen szó: „horologium“ a' víz-kerekés-'s ütőórákról egyaránt minden külömség nélkül használtatott, valódi értelmét a' horologiumnak ki nem találhatnók, ha a' mellett az Irók olly kifejezésekkel nem éltek volna, melyekből világosan kitetszenek, hogy ütőóráról van a' szó; mert *Dante* ketségkívül a'

„*horologio*“ alatt ütőórát ért, midőn (Paradiso Cant. X.) arról azt mondja, hogy ütése által az alvókat felébreszti. Mivel pedig *Dante* 1263-tól 1321-ig élt, nyilvános, hogy az ütőórák akkortáiban olasz országban nem lehettek eszméletlenek.

A' 13-dik században emlegetnek az Írók órákat kerekkel és nehezékkal (*Gewicht*) és így ezen órák feltalálását a' 12-dik századnak minden hihetőséggel tulajdoníthatni; mégis alig hihető, hogy ezek (ütőórák) minden órának lefolytát ütéssel jelentették volna, hanem inkább csak ébresztő órák voltak.

Kit illessen ezen órák feltalálásának dítsérete, az Európaikat e', vagy Napkeletieket, bajos meghatározni, noha hihető a' Napkeletieket; legalább azon ütőóra, melyet *Saladin* Egyiptom Sultánja *Fridrik* Német Tsászárnak küldött, egy tökéletes munka volt, melyet azon időkor mutathatott; ennek ára 5000 aranyra betsültetett. — De Európának is több országiban e' nemben igen mesterséges munkák készítették. Angol országban a' 14-dik században II-dik *Richard* alatt megjelent *Walingfordi Richard* Apát híres tsillagvizsgálási órája, melyről ugyan nem tudhatni, ha valyon órákat utött e', de bizonyos, hogy a' bojgó tsillagok (planéták) systemáját, sőt a' Tengeráradását, vagy apadását is mutatta. — Angol országgal vetélkedett olasz ország, és sok nagyeszű honfiai által, megkülönböztette magát a' többiek felett; mégis az órák a' klástromokban mintegy eltemetve maradtak mindaddig, míg *Dondi Jákob* olasz, *Paduába* a' város közönséges hasznára egyet nem hozott; ez esik 1534-dik évre, és *Dondi* ez által magának, és maradékinak „*Horologius*“ nevet szerzett. Az ő fia *János* éppen olly nagy mester volt, és egy órát, melly a' bojgó tsillagok útját, és az ünepnapokat mutatta, olly mestersé-

gesen készített, hogy midőn a' *Dandi János* halála után megállana, egy frantzián kívül, egy Tsillagvizsgáló, és órás sem értett annak megigazításához.

Padua városát időről időre követték Európa más városi is, az illy közhasznú órák megszerzésében, mint p. o. *Bologna* 1356 — *Paris* 1370 — *Strassburg* 1370 — *Speier* 1395 — *Pavia* 1402. — A' *Parisi*, V-dik *Károly* alatt, a' maga királyi lakjában állíttatott fel, és pedig egy *Wyk Henrik* nevű Némettől, kit, a' mint mondják, a' Király hívatott oda, mivel még akkor Páris aboz értő emberrel nem bírt. Ezen órának egy különös felvigyázója volt, kinek „*Gubernator horologii palatii*” tizme volt.

A' 15-dik század vége felé kezdettek az órák egyes személyek kezébe is jönni, de felettébb drágák voltak. Példát szolgáltat erre az *Auxerrei* Tanács, melly azt olyas dolognak nézte, mint a' mely jó megfontolást kíván „a' Király engedelmé nélkül a' város pénztárából egy óráért oly sok pénzt kiadni.”

Az órás mesterek ritkasága volt főkép oka ezen nagy drágaságnak, a' hová járúl a' Nemzeteknek ritka egymással való társalkodása, és mind e' mellett, a' mint könnyű gyanítani, a' mesterek tudatlansága, mert ha valamelly órában hiba esett, körülbelől senkisémmel találtatott, ki azt meg tudta volna igazítani. Azért tsak a' jóbirtokosok lehettek árulói a' óráknak, melyek ugyan mesterségesen el voltak készítve, de inkább játszószernek, mint pontos időmérőnek használtattak.

Midőn már az órák közönségesekké lettek, és a' jóbirtokos egyesszemélyek házába eljutottak, igyekeztek nekik egy lehetséges kissebb alakot (formát) adni, a' miben az Angolok magokat megkülömböztették. Így olvasni egy Szerzetesnek bizonyos Florentziai Tüdőshoz írt leveléből a' 15-dik század végéről, hogy az (a'

szerzetes) köszöni a' Tudósnak azon órát, mellyet neki küldött, és egyszer'smind jelenti, „hogy ő azt, mivel nem jól járt, egy az óra készítésben, 's igazításban igen jártas ifjú Angolnak megjobbítás végett áltadta.“

További vizsgálódások által végre lejöttek a' zseb-órákra. Kis órák ugyan, melyeket az ember magával hordozhatott, itt amott, különösön olasz országban készítették, mint ezt egy azon időkori olasz Sonett felülírásából kivehetni; mindazáltal Német országban, és pedig Nürnbergában *Hele Pétertől* a' 16-dik században vitettek nagyobb tökéletességre, és ezen név alatt: „Nürnbergi Tojások“ melly nevet kerekded hosszú alakjuk miatt kaptak, nagyobb mennyiségben Angol országba küldettek. Ezen időtájban készültek a' minutumos, és secundum minutumos órák, mellyek közül egyet *Purbach* Bétsben 1550-ben Tsillagvizsgálásra legelső használt.

Hogy ezen kissebb, a' hordozásra alkalmasb, óráknak, ütőóráknak kellett lenni, kitetszik abból, hogy midőn V-dik *Károly* Tsászárszár óráját a' tolongásban ellopták, a' tolvaj az által arúztatott el, hogy az óra ütni kezdett. Ugyan ez történt XI-dik *Lajos* Frantziák Királyával is — egy nemes, ki játék által minden vagyonát elvesztette, a' királyi szobából egy órát eltsipett, és köntöse ujjába dugta, de az óra ütése a' tolvajt elárulta. *Lajos* nemcsak nagylelküleg megengedett a' tolvajnak, hanem tulajdon elárulóját is neki ajándékozta.

Az elmúlt század közepéig az órák készítése mesterségét igen nagy tökéletességre vitték, és mind inkább szükségessékké lettek. Minden időben találtak ezeknek különös pártolói, kik közül V-dik *Károly* Tsászárszár talám legnagyobb volt. Midőn még Német országot kormányozta, ebéd, 's vatsora után egy asz-

talhoz szokott leülni, mellyen sok óra feküdt, és midőn a' kormányról lemondott, és *Spanyol* országba *Sz. Justba* költözött, az időt lelki gyakorlásain kívül azzal töltötte, hogy órákat készített és azokat rendben tartotta.

Az elenyészett 18-dik század közepétől fogva sok, remek készületű órákkal szaporodott a' milliomokra menő zsebbeli és asztali órák száma, 's már ma tsil-lagvizsgálási, toronybeli, falí, asztali, és zsebórák leg-szebb alakúak készülnek, sőt a' tallerba is órát teremt a' mesterségi ügyesség, 's órák, 's órák nagyobb kissebb mértékben mindenhol találtnak. A—y.

A n e k d o t á k.

— Egyszer egy Elméntz a' sétálóhelyen sok pré-mes gallérú Urakat látván így szóllott: „Furtsa idő-ben élünk, most minden meg van fordúlva, — hiszen ez előtt a' majmok ültek a' medvéken, és most. —

— „Bezzeg az égben lesz jó dolgok!“ így szól-la egy Földesúr dolgozó parasztjához. Ott bezzeg nem kell dolgoznotok. — A' Paraszt, a' ki kételkedve né-zett reá, fejet tsóvála: „Héj Uram! szólla — ott is fogja valami magát elő adni, leg alább menydörögni aligha nem kell segítenünk.“

— Egy katona öszvetalálkozék az erdőben Izsák-kal, a' szállongó Izraeliták egyikével, 's lovát tőle el-vevé. — A' Zsidó az illyes útfélen talált szívesség, de kivált a' katona leverő tekintete által meg lepetteve, mérgét, mely boszszút forrala, szakálla alá fojtá, 's tovább ballaga. Megérkezék tsak hamar a' faluba, 's egész alázatossággal sieté jelentést tenni a' szoros rend-tartó kapitánynak, ki a' kozákot tüstént maga elébe állittatá. — Vakmerő szemtelenséggel állitá azomban

ez, hogy ő a' lovat találta légyen — „hiszen rajta ültem“ szólla a' Zsidó. — „Az igaz“ felele a' Kozák, „én titeket együtt találtalak, de minekutánna én egy Zsidónak telyességgel hasznát nem vehettem, téged nem bántottalak, hanem tsak a' lovadat vevém el magamnak.

V o l t a i r e.

Sokat irtak, sokat beszéltek már Voltairról, de olly igazán talán senki sem festette még tulajdonit, mint azon diák felírás, melly halála, után nem sokára Parisban kéztől kézre járt. Így szól:

En tibi lapide dignum Voltairum,

Qui

In Poësi magnus

In Historia parvus,

In Philosophia minimus,

In Religione nullus;

Cuius

Ingenium acre,

Judicium praeceps,

Inprobitas summa,

Cui

Arrisere mulierculae,

Plausere scioli,

Favere profani,

Quem

Dei, hominumque irrisorem

Senatus physico atheus,

Collecto aere, hac statua donavit.

Megfejtése a' 4-dik Számban feltett kérdésnek:

97 } itt még hibázik az 1. 3. 6. 8. 9. úgy de:

50 } Ezekből tört számmal leszsz: $\frac{3}{6} + \frac{9}{18} = 1$: és így;

S O K F É L E .

9. Szám. Béts. Januárius 29-dikén.

1853

Emlékeztető Jegyzetek.

Januárius.

26. Jan. — 1563. Margarétha (Maultasche) el adja Tyrolist Austriai Rudolfnak. — 1814. Napoleon meg érkezik Chalonsba, 's átveszi a' fővezérséget; hadai 70,000 — ellenségeié pedig 157,000 emberből állanak. — 1822. Constantin, a' megholt Sándor 's a' most uralkodó Miklós Orosz Tsászár testvére, le mond születése jussáról. — 1822. Akronith vára át adatik Ipsilanti Hertzegnek.

27. Jan. — 1776. Iszonyú hideg. Bétsben, a' föld $4\frac{3}{4}$ hüvelyk mélységnyire megfagyott.

28. Jan. — 814 † Nagy Károly Tsászár életének 72-k. uralkodásának pedig 47-k. éviben. Tetemei még az nap eltemetettek az Aacheni templomban, melyet maga építtetett. — 1794. A' Kalotsai Érsek Szent-Miklóson alkudozni kezd, Rákótzty pártján lévő Gr. Bercsényvel 's Károlyval. — 1790. II József Tsászár elősméri Magyar Ország Rendeinek Igazait. — 1806 † Debretzenben Csokonai Vitéz Mihály.

29. Jan. — 1485. Mátyás Király Bétsset ostromolja, 's Katonákat kér Poson városától. — 1776. A' XIII Gergely Pápától meg obbitott Kalendárium sok halasztás után elfogadtatik a' Német Országgyűlésben a' Protéstánsoktól, húsvét 's a' többi változó ünnepeknek meghatározása végett.

A' meg némúlt ifjú ismét meg szállalt.

(Czepléden Januárius 7-kén 1853. Közli Nagy György Czeplédi Plebánus.)

Forgó János nevezetű, Heves Vármegyében fekvő Sváb helységéből származott, mintegy 15 esztendő s ifjú, 1832-k. esztendőben Martius hónapnak 8-kán megnémúlt, és az maradt egész 1833-k Januárius hónapjának 5-k. napjáig, e' szerént tehát három naphiával 10. hónapig: külömben ő füleire hallott, minden

Toldalék a' M. Kurírhoz.

ki adott parantsot jól és pontosan végzett, tsakhogy nem szólhatott. Az említett idő alatt, ő mint néma, önnön magától, a' szükség úgy tanítván, a' jelekkel adó némák szollását meg tanulta, a' mint tőle telhetett. — Ezen ifjú a' múlt évi November hónapban, a' szegények házából, a' többiek ajánlására a' Papiházhoz fel vétetődött kályhafűtőnek; ezen hivatalát, 's többeket is mind ez ideig alkalmatosan folytatván. — Ezen ifjúnak némasága, mind az ő maga, mind a' többi ispitályos társai előadások szerént e' képpen történt t. i. Hamvazó szerda után való nap, tsonkatsötörtökön, a' vendég fogadósne, a' fársángrol ki maradt húst a' szegények házába küldé: de mivel már a' 40 napi böjt be érkezett, a' többi szegények, a' küldött hús maradékokból nem ettek, kivéven ezen ifjút, ki igen jó étvágygyal evett abból, de másnap viradára már nem szólhatott, 's egészlen némává lett. Az ő gyógyítása e'képpen történt (egy szomszéd Plebánus Úrnak 's jó barátomnak javaslására, ki már hasonlót próbált egy más ilyessel). Mindenek előtt adatott nékie italúl két vagy három nap, keserű pálinka, melybe *Aloe* és *Myrha* vala keverve, hogy ez a' gyomrát ki tisztítaná. Azután mintegy két hétig naponként adatott nékie 3. vagy 4. *szegfű szög*, ez tsak 4. garas árú völt, hogy azt napjában rágná, főképpen estve lefektekor, azon okból, hogy ez nyelvét mozgásba hozná. — A' két hetek elmúlván, kétszer vagy háromszor éjszakára reszelt tormát kötöttek az álla alá, és a' feje tetejére, melly ötet izzadásba hozta, és mint mondja fejében, és testének több részeiben nagyon munkálkodott, de főképpen dítseri a' *szegfűszöget*. — Az említett napon t. i. Januárius 5-dikén e. f. eszt. estve hét óratájban, mind edgyütt lévén a' házi tselédek, legelőször is ezeket mondotta ki: „Héjj, még a'

hasamat is rágja ez a' mag," t. i. a' szegfűszeg, melyet akkor is rágott. Ezen váratlan megszóllalására a' némának minden tselédek meg ijedtek, azután tovább folytatván egyről másról a' beszédet, a' miket látott 's hallott némasága ideje alatt, mindnyájan megörvendeztek, főképpen pedig maga a' volt néma ifjú, ki a zonnal térdére esvén hálákat adott az Istennek, és fogadást tett, hogy azon napot évenként meg fogja böjtölni. — Ugyan lehetne e' a' Siket Némák Intézetében, ezen gyógyómódot haszonnal próbálni? talán a' következése mutatná meg, mert ha a' hallást nem is, leg alább nyelvek meg oldatását nyerhetnék vissza, ez is melly nagy Isteni ajándék lenne ö reájok nézve!

A' Szetska elfojtó ereje a' tűz ellen.

(Egy levél után Brünnből Január. 17-kén 1833.)

A' helybeli gazdasági társaság ma reggeli 11. óra tájban, a' városon kívül számos előkelőbb nézők előtt tökéletesen meg mutatta, hogy az úgy nevezett szetska (apritott szalma, Häckerling) úgy el fojtja a' közön ségesen támadni szokott tüzet, mint a' viz azt el öltani szokta. Ezt a' tisztelt társaság, szalma, rakásfa, zsiradék, és fekete szurok lángjai el nyomásában is meg mutatta. Söt szetskába takart puskapor felett szalmát gyújtatott meg, 's az, a' szalma pernyévé ég vén, meg maradt. Tüzes vasat is szúrtak a' szetskába, s még sem kapott gyúladást. A' szélben tsak áztatva használható. Könnyű hozatala, vitele figyelmet érdemel. Legközelebb egy tsür meg gyújtásán fog próba tétetni. (Melynek le írásával, a' tisztelt közlö Úr ígérete után, talán leendő szerentsénk Olvasóinknak kedveskedhetni.)

Három jól kimívelt Dáma *Luise*, *Amalie*, *Netti* — kik egymásnak barátnői voltak, egy héti távollét után, így panaszolkodtak egymásnak. — *Luise* — Ah! kedves barátném, be nagy beteg voltam, 's gondoljátok mi okozá, az az ostoba szobaleány az ágyvetés közben a' mátráz feletti pergál lepedőt nem jól igazította el, — a' tomporám alatt egy rántzotska maradt, 's képzeljétek csak magatoknak, annyira feltörte, hogy miatta egy egész álló hétig — szobában kelle maradnom. — Hát én hogy jártam kedvesim — sipog *Amalia* — az a' vigyázatlan hajtsitsomázó, egy reggel hajamat művelgetvén — balra egy fürtöskével többet fűsült, mint jobbra, ennek sújja anynyira elgörbítette nyakamat, a' mint a' Mamá is mondta, hogy szinte most is félre áll. — A' még semmi, úgymond *Netti* — de éreztétek volna csak a' fájdalmat, mellyet nekem kelle érezni! — Szép tavaszi reggel volt, 's az kitsalt a' kertbe — hogy egy rózsabokor mellett el mentem, a' pajkos szellő egy ró'sa levelkét, úgy a' lábom fejéhez sujtott, hogy kén-telen valék lerogyni, 's a' lakajom által magamat szobámba vitetni. —

Kérdés: Mélyik volt műveltebb?

Egy minútum éltém szebb óráiból.

Zuh — egy hó gombolyag siket robájjal zúgott a' tetőről le mellém, 's én meg rezzenve a' nagy szerentsén, melly a' vést fejemtől egy lábnyi távolyságra roppantá le, mulandóságunkról támadt gondolatok közt, ballagék tovább a' sima kövezeten. — Meg nem álhatám hogy még legalább egyszer árra ne forduljak, 's vissza tekinték oda, hol a' vak történet olly hirtelen le gyalázta volt, azt a' kevély emberi böltsességet, melly csak a' jövő szempillantat történetéről sem ke-

zeskedhetik. — Fel a' léptsőkön mint a' nyil, dideregve osonték a' meleg kályha mellé, nem gondolva a' mellékes kutzogással, melly a' szép ajkakon ki törni akaró hahotát be be fojtogatva, lassú mosollyá változa át. — „Ne nevettesd ki magad a' Leányokkal Ötsém,“ szólla enyelgve az Öreg Úr, „mikor az én ereimbe huszonkét esztendő s vér folyt, akkor — — a' többit lassún mondá, 's én nem érthetém. — Terítve vólt az asztal, 's mi rövideden fel fohászokodva az *Egy*-hez, ki végetlen jóságát leg közelébb testiképpen is éreztetendi, helyünket el foglalánk. Gazda Gazdaaszony az Öreg Úr vólt, mert szeretett hitvese, szép két általellenbeim jó anynyok, fájdalom! betegen — bár örömére a' hozzá forrón ragaszkodó háznépnek — már jobbúlva feküdt az oldal szobában. Szótalan szörbölénk fel, a' mint szokás a' levest, de a' jó kövér hús után (ne vegyék rossz sz neven, kik a' soványt szeretik) már eleve nebb kezde lenni a' kis társaság, 's itt ott szó, majd kurta enyelgés is hallatszott: „Leánykák, ti tsak enyeglegtek, jó anyátokról majd meg is felejtkeztek,“ szólla tsendes indulattal az Atya; — az én szép általellenbeim, lelkekbe szeretetre méltóbb két Leányai az Öreg Úr, benne ifjuló aggkorának, pirúlva néztek egymásra, 's én melázva az ártatlanság vonzó kellemevel, melly mint a' hóra tseppent vér, az eleven artzokon el ömlött, kéjelgő szemeim rajtok felejtém. — Hah! — egy gyenge de megható hang zúgott az ajtón keresztül, 's az el sáppadt anynyokért remegő teremtések, villám sebességgel rohantak, ki az ajtón, keresztül az ebédlőn, az oldalszobába be. — Így riadnak meg a' félénk galambkák is, midőn az ártatlanság bátor enyelgéseik közt, egy meg robbant hang tsattanására, közel vészt sejtő anynyok után, élni vagy véle halni repülnek. — Nékem is lelkemig hata bé szin-

tén a' siket hang, 's fel állék az Öreg Úrral, ki, tsendes az el választó pillantatban is, határozottan lépdegélt az ajtó felé. — Nem vólt hálá Istennek semmi baja tsak szeretett Leánya, a' szép M—i nevét kiáltá, 's óhajtá magához.

Festő! ki kivíva a' köz figyelmet, talán kevély vagy el is hinni azt, a' mit az ügyességeden bámuló Század, el ragadtatásában ígére etsetednek, a' halhatatlanságot — jer nézd azt a' pillantatot, melly fenséges képzetidnek határt mutat; — vedd elő etsetedet, 's mond meg, ha a' kellemek leg szebbjeit gondosan öszveszedéd kifáradt ügyességedet a' hiven le másolt *Rhodopéban* *) bámultatni — mit ér? valld meg, mert lelket nem teremthetél belé, azt a' lelket, melly nem földi rokonját egy szánakozásra indító testben, a' *rút Aesopban* is feltalálható, 's forrón szerette; — nézd a' vélléd egy tzélra törekedő toll mint reszket — a' tsekély, mint képzelt nagysága — mert, ki irhatná le azt a' beteg ágyából lábbadozó édes anyát, ki, boldog tanúja a' háladatosság leg érzékenyebb jeleinek, érte remegő gyermekeinek körében áll, 's néma önkedvesein függő pillantattal hirdeti ázt, a' mi édes 's vonzó az életben, a' mindenható szeretet érzésit, midőn mind az, a' mit szíve el fogadva érez, egy bádgyadt szemébe szökött könny ny tsepbe ömölt ki; — ki állíthatja elő azt a' remegő Leányt, ki szelíd mint maga a' véle rokon ártatlanság, feszült érzéseit egy ki lopodzó fohászba fel sohajtva, anynya pihegő mejjére simúl, 's annak kezét forrón szoritja szívéhez, mintha feltené, hogy valami, ah! a' szerentsés pillantatok

---

*) A' rút de lelkében ditsbült Aesop egy a' Hajdának legszebb Aszszonyától Rhodopétól szerettetett; ugyan mondja már most valaki: hogy az Aszszonyok tsupán az érzékiség bábjai e'?

Irigye, tőle el, ki tudja? talán örökre el szakasztja; — azt az Öreget, kora tsendes méltóságában, kit a' szívreható Jelenet meg lepve, el lágyúlt érzete állásában késleltet, — majd el fordul titkolni ki törő érzésit, de hasztalan! ember, férj, atya ő, —indúl 's majd közéjek onlik, hogy vélek együtt örüljön, sirjon, zokogjon.

K—ch.

A' Szamár és Fülemlile.

„Jó reggelt kis Lantos — óhajtott nekem a' veledi szembeletel — régen fel van nálam téve, hogy udvari mu'sikusomnak meg fogadlak,“ így a' harmatos téren legelő Füles, a' hársas szélben tsattogó fülemliléhez. „Kötelességed — folytatja tovább — nem sok lesz; — van egy Urfitkám — egy Kisaszonykám, ezeket napjában kétszer lantolni tanítod; vagynak néhány hivatalos foglalatosságimtól üres óráim, melyekben unalmim el üzésére, egyet kettőt vonítasz. Fizetésedet a' mi illeti bizd nagylelkűségemre.“ — „Hivásodat,“ felele a' lantos madár, „köszönöm — nem fogadhatom el — látod jó Füles, a' lantolás gyermekeid természetével ellenkezik, a' mit mint atyának tudnod kellene. De meg a' mi magadat illet is, ha torok szakadásig énekelnek, se tudnám én a' te buta érzéseidet fel tsiklándozni.“

Óh! be sok szüle el téveszti így a' tzélt — az új-módi nevelők és nevelőnek választásában.

A' matska és a' pudli.

Magával született komolykodással ült a' kandur, a' tűzön sisergő lúdmája felett. — Ejnye szemtelen állat, mit nyughatatlankodsz? nem tudsz mint én kéztől várni? — így feddi a' sült szagra kívántsian ugráló pudlit.

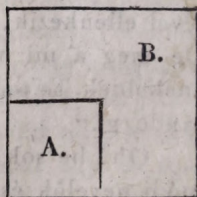
— Azomban el fordul a' Gazdaaszszony, 's a' bajuszos doromboló a' lábas tötéléket fel tsemegézi. — Hányan, ki közjóért előnek — nagylelkű hazafinak akar tartatni, titokban pedig — óh! be soktól el fordul a' Gazdaaszszony! Ángyán M.

Földmérési feladás.

Egy mezei gazda (gazdaságüző) egykor négy felnőtt fiainak azt ígérte, hogy még életben létekor földjeinek egy részét fel osztandja köztök, ha a' felosztást a' következő feltételek kívánati szerént végbevihetik:

Földjei egy tökéletes négyszéget képeznek, E' négyszeg egyik negyedjét meg tartja magának, úgy hogy ez a' negyed hasonlóképpen egy négyszéget képezzen, 's lakjának, melly négyszegű birtokainak egyik szegletén áll, legközelebb környékét foglalja magában. Földjeinek többi három részei pedig négy fiai közt osztassanak fel úgy, hogy mindegyiknek, egy egy olyan rész jusson, melly kerületére 's formájára nézve a' többivel tökéletesen meg egyezzen.

Az így felosztandó □ szegű térnek rajzolata ez: mellynek az A, mint $\frac{1}{4}$ rész az Atya megtartott birtokát, a' B pedig az az, a' $\frac{3}{4}$ rész a' 4 egyenlő nagyságú és formájú részre osztandó tért jeleli.

R e j t e t t s z ó.

Fél magyar ez, — fél frantz; — keblében nem tsak ezen két —
Nem, sőt Belga, Batáv, Német is Ángol is ül;
Vedd édes Magyarom, Magyar ez, de fejét ne szakaszd, mert
Éles agyarja viszont véredet ontani kész.

Hoványi Ferentz.
P. N. P.

SOKFÉLE.

10. Szám. Béts. Februárius 1-ső napján. 1833

Emlékeztető Jegyzetek.

J a n u á r i u s.

30. Jan. — 1648. A' Német alföldi tartományok souverinitása elesmértetik a' Spanyol kormánytól. — 31. Jan. 1544. I Ferdinand Tsászár Köszezből és Kismártonból kitiltja a' Zsidókat. — 1815 † Pétervárat Herman F. időkben a' legnagyobb bányász 's metallurgus.

F e b r u á r i u s.

1. Febr. — 1758 született Kosegarten híres némettíró 's szónok. — 1806. Felséges Urunk emlékezetre méltó hirdetményt botsát birodalmának lakóihoz. A' Posonyi béke feltételei frantzia 's német nyelven közhírré tétetnek. — 1814. Blücher tüzesen megtámadja a' Frantziákat 3 helyen. La Rothière falunál legvéresebb a' viadal. Tsak az éj sötétsége menti meg a' veszedelemtől a' frantzia hadat, mely 73 ágyút vesz. — 1819. Mirsa Abdul Hassán persa Követ megérkezik Bétsbe.

G e r a r d.

Gerard István Frantzia Marsall 's Pair életének nevezetesb rövideden érintett napjai, úgy vélem, nem lesznek érdek nélkül azok előtt, kiket a' jelenkor szövevényes történeti, 's hősei érdekelnek. Gerard, ez a' nevezetes Katona Frantzia Országban született 1773. Figyelmet először Olasz Országban, 's a' Rajna mellett vont magára, midőn Adjutánsa volt Bernadotte-nak. Ez Bétsbe ment mint követ, 's Gerard követte. Itt feltűzeti a' követség lakjának kapujára a' háromszínű zászlót, a' Bétsi nép öszszetódul erre annyira, hogy Bernadotte veszedelemben forog. Szorultságában leül, 's ir a' Tsászárnak, de ki viszi el ennek a' levelet? Dühöngő tsoportok fogták körül a' palotát, 's rémítve

kiáltanak. Gerard át veszi a levelet, lovára ugrik, 's keresztül vágat bátor szívvvel a' tömémentelen sokaságon, átadja a levelet, 's meg menti generálját. Az Austerlitz vérmézőn Ezredesnek, 's a' Betsület-legio Commandeurévé neveztetett. 1809 feje lett Hertzeg Ponte-Corvo táboritiztségének (Generalstab). 1811 ditsőségesen részesül Smolensk ostromában, 's a' Moskwa melletti győzedelemben. Katzbachnál sebet kap, de el nem hagyja a' tsatatért, két nap múlva Liptse mellett ismét egyet kap, mellyből annyira kigyógult midőn Napoleon Elbából visszátért, hogy zászlója mellé állhatott. Napoleon Frantzia Ország Pairének nevezi, 's átadja néki a' Mosel melletti hadat. Ligny előtt ditsérettel hartzol. Waterloonál, azon pillantatban midőn a' gyalogságot Bielgu falu ellen vezeti, egy lövés melljét találja, de e' miatt el nem akarja hagyni az ütközetet átvitetyén magát a' Loire tul partjára. A' tsászári sereg eloszlik a' Bourbonok parantsára, 's Gerard engedelmet kap, hogy Toursban gyógyíttathassa magát; innét Párisba ment, de harmarjában a' had, 's a' politia ministerétől azt a' tanátsot kapja, hogy költözzék ki hazájából; erre Brüsselbe megy, 's feleségül veszi Valence Generalhadnagy leányát. 1817-ben vissza tért Frantzia Országba, 1822, 1823, 1827-ben követnek választatott. 1824 a' vadászatban egy szerentsétlen puska-lövés által megfosztatott bal szemétől, 's jobb szeme is nagyon elgyengült ez ólta. Mint részesült a' Juliusi napokban, az tudva van. Az uj kormány Marsallnak nevezte, melly tiztségre már Napoleon is méltónak ítélte. Augustustól fogva egész Octoberig 1830-ban Hadiminister volt, 's minden önhaszonkérés nélkül hazájának élt. XVIII Lajos 's X Károly alatt igen meg vala fogyva a' sereg, Gerard fáradhatatlan szorgalommal hadi lábára állította. Perier alatt

fővezér lett, 's megmentette Belgium függetlenségét. Hadi tudománya, mellyel Antverpia várát megvette, szerénysége mellyel írta tudósításit, 's mérséklett bánása, mellyel viseltetett meggyőzött ellenei iránt legszebben fejledeztek rövid idő előtt] egész Európa szeme előtt.

B a r b a r o k.

Igy nevezették a' régi Görögöktől mind azon nemzetek, mellyek tőlök eredetre, politiára, 's törvényre különböztek. 'S minthogy ilyenek valának a' Persák, Aegyptomiak, Zsidók, Arabok, Gallusok, Romaiak 's a' Németek ezen tsufnévvel is tiszteltettek meg, az az: Barbaroknak nevezettek. Ha egy Szónokot kiakartak tsufolni azért hogy nem vala elegendőképp érthető beszéde ezt az értelem nélkül való Szót *Barbast* kiáltották neki közönséges gyűlésekben. Ez utóbb Barbarra változtatott, 's azon népekre ragasztott, kiknek nyelvét nem értették a' Görögök.

Könyvesmertetés, melly most itt Bétsben sajtó alatt vagyon.

A magyar nyelvnek fényre bocsátott ágozati; németül írt munkáját magyarázván P.

Een munkának *kilentz* első Része a magyar nyelvnek saját tulajdonságu elemetes szövevényét vizsgálja; de tsupán tsak ágozatira nézve.

A *tizedikben* 747. ollyatén tsak egy szótagbul álló törzsökszó fordul elő, mellyet mindenestől tsak egy formán ért, valakiről azt mondhatni, hogy tud magyarul.

Tizenegyedik Rész. Ezen törzsök szók nyilván

bizonyítják a beléjük óltott eredeti teremtvény jeleit. — Szinte azon eredetnek tagadhatatlan bélyegét viselik a *Szópótok* (affixa) és ezeknek *pótagjai* is (suffixa), mellyekkel izenként nevedett a magyar nyelv idő jártával.

Tizen kettődik Rész. A magyar Nemzetnél tökéletes egyenlőségre hajlott a beszéd mindjárt előstül, nyelvének kezdetével; ez pedig, ágozatira nézve, valamint kezdődött, szinte azonként mindenkor hasonló épségben fel is tartotta magát mind ekkoráig.

Van igen is egy kis különbség némelly szőejtésben; de ezt, tsekélységére tekintvén, különös fajnak (dialectus) mondani valóban nem lehet. Ezt pedig kivévén, tsak egy aránt beszél, valaki magyarul tud, az egész Hazában, Erdélyt is hozzá foglalván — a' megértt erköltsü nemes ember szint úgy, mint a leggyább paraszt aszszony.

Bizonyítják a magyar nyelv ágozatának állandó tökéletes egyenlőségét az mult Századokban ugyan azon nyelven költ's oda nem veszett Iroványok is; de ezeknél mindenek előtt arra kell figyelmeznii, hogy deákos orthographiánknak több idő kori szennyét nyelvünknek ábrázatjára ne dörgöljük, és a mi tsupán tsak régibb európai írásunk színét piszkolja, azt nyelvünk tökéletlenségének ne tulajdonítsuk.

Igen is ferdén itél tehát, valaki a' deákos magyar írásnak nálunk koronként változtatott formáját ollybá veszi, mintha szint annyit tántorgott volna egyszers mint a nemzeti nyelv is, holott ez semmi nemü változást nem enged az ő elemetes ágozatiban.

Tizen harmadik Rész. Azt lehet alkalmasint állítani: hogy az egész kerék földnek nálunk ekkoráig ismeretes nyelvei közül egyetlen egy sem rokonos a magyarral; bizonynál bizonyosabb pedig az, hogy a ma-

gyar ajak szint olyan idegen a Lappók és Finnusok beszéd nemeitől, mint más minden európai nyelv rokonságátul (§. 173—182.)

Tizen negyedik Rész. Az való, hogy a magyar nyelv más európaiakkal sokakban közösül; de! a ki haba hurgyáskodni nem akar, azt vegye az efféle etymológiáknál fontolóra: ha nem éleletes magyar szó — e az, mellyet másunnan hozzánk jöttnek gondol? — a felhozott példák szerént.

Tizen ötödik Rész. Hajdan történt dolgoknak a magyar nyelven tsillámló 's arra mutató szinképe: hogy a mostani törzsökös Magyarok azon régi Scytháktól szármozandók, mellyeknek Nemzete, *Herodot* és *Trogus Pompejus* szerént, leg idősebbnek tartatott e világon — ösfiai lévén azon, a Chinaiaknál *Hiongnu* nevezet alatt isméretes *Húnyoknak* (Hunni), a' kik Attilának vezérlése alatt, dérral durral támodták meg Európát — hogy tsak azon egy ajaku vólt légyen ez a három nevezet alatt híredetes Nép, és hogy, más elemébéli tehetsége mellett, olvasni, írni és számolni is tudott már az ő kezdetbéli Chinával határos anya hazájában.

Végtére több ollyatén éleletes magyar szó fordul elő, mellynek értelméhez fogva lehet annyira mennyire irányozni, az emlétett régi Scytháknak hajdani erkölsét, hit vallását és némelly nemzeti szokását.

A' Fichte Philosophusi Rendszere.

Fichte, az ember rendeltetéséről való munkájában (*Über die Bestimmung des Menschen*) így okoskodik: Nints semmi állandó, sem kívülöttem sem bennem; hanem tsak szünet nélkül való változás. Én semmi lételről nem tudok semmit, még a' magaméről sem. —

Nints semmi. — *Én magam* átaljában nem tudok és nem vagyok; *képek* vagynak; ezek teszik tsupán *azt* a' mi van; és ezeknek egymásról olyan tudományjuk van, mint képeknek; — olyan képeknek, a' mellyek eltűnnek, a' nélkül, hogy volna valami, a' mi előtt eltűnnek; — a' mellyek képekről való képek által függenek össze; — olyan képek által, a' mellyekben nints semmi lefestve, a' mellyeknek nints semmi értelmek, semmi tzeljok. — *Én magam* egy vagyok ezen képek között; sőt *én magam* nem vagyok ez, hanem csak egy képekről való összevezart kép. — Minden valóság (Realitát) egy tsudálatos álommá változik; élet nélkül melyről van az álom, és lélek nélkül, mely álmodik; olyan álommá, mely egy magáról való álomban egyesül. — A' *Nézet* (Anschauung) álom, — a' *gondolat* a' minden lételnek, minden valóságnak — az *én* lételnek, erömnek, tzeljaimnak, ön képzeletem szerént való forrása — azon álomról való álom.“ —

Ebben a' Philosophusi Rendszerben, az igaz hogy senki a' másikat meg nem szereti; és ha ebből hoz itéletet testvérjeire, nem tsuda, ha azokat mint hagyományban lévő betegeket vagy megszanja, vagy kineveti, 's átaljában a' Philosophiáról, mint a' mely ötet minden méltóságából kivetkezteti, jelentés nélkül való képpé mázolja, minden boldogító reményjeitől megfosztja: mint valami lelki Zsarnoktól megiszonyodik; vagy azon mint valami tündér világban kalandozó lelki tsudafin magát jóizün kikatzagja. — De vagynak ennek az ábrándozó testvérnek olyan testvérjei is, a' kik nem az álmok világában bandsalognak, hanem a' valóság országában járnak, a' kik előttünk az Igazságnak fákláját meg gyujtják, a' szépek bájjait felfedik; a' jónak édes gyümöltseit előnkbe rakják, 's az ezeknek éldeletére való serkentés 's hennünk ez által

származott törekedés által, szívünkben különös megelégedést, ellenkező természetünk közt tsudálatos harmóniát szereznek, messze terjedő 's lelkünkben elenyészthetetlen reményjeinknek tsalhatatlan beteljesedését hathatósan biztosítják. — 'S mitsoda önmagával nem gondoló volna az, a' ki ezeket, azért, vagy annál is gyarlóbb testvérejeiért gyanúba venni, le nézni, vagy talán meg is vetni bátorzkodnék? — Báránról.

Melyik Nemzet volt a' házassági életben különösen hív?

A' Római. — Ezek közt meg volt engedve, hogy a' házasok, egymástól akkor váljanak el, a' mikor akarnak, és mégis a' mint Dionys. Halicarn. 11, 25. Valer. Max. 11. 1. §. 4. Gell. IV. 3. XVIII. 21. bizonyítják, 500 egész esztendő alatt, tsak egyetlenegy pár sem vált el egymástól. A' legelső, a' ki feleségétől el vált, volt *Sp. Carvilius*. Ez is pedig nem hűségtelességeért, hanem meddőségeért botsájtotta el magától feleségét. De ezt is igen kárhoztatták hazafiai, azt állítván, hogy a' házastársi hűséget, eleibe kellett volna tenni a' gyermekek szeretetének. — Ha nálunk ilyen törvény volna, bezzeg nem volna vége hossza az elválásnak! —

Mikor foly jól a' disputáció? Lichtenberg, volt Göttingai elmés Professor, ezt szokta mondani: „arra, hogy két ember között a' disputáció jól folyon, el múlhatatlanul megkívántatik, hogy az egyik a' dolgot ne értse: de még sokkal jobban foly az, ha azt egyik sem érti.

V. J.

A' Frantzia szépségek.

Hogy tetszenek az Úrnak, a' Frantzia szépségek?
Kérdé egykor egy idegentől, két módosan felfodorga-
tott hajú, jól kiporozott bőrű 's a' légújabb izlés sze-
rént kifestett ábrázatú Dáma. — Aszszonyaim! vala a'
felelet: én igen keveset értek a' festéshez. V. J.

A' k i s L y á n k a.

Vigan szökell a' kis Lyánka

Kertje Ró'sái között

Melleyeket gyenge kacsója

Reggelenként öntözött. —

Enyelgve hajhászsza a' kis

Munkás Dongót; — 's nem látja ;

Mint zúg, süvölt, sziszeg felé

Felmeresztett fülánkja.

„Vigyázz kis Lyán! tsipős a' méh“

Igy szöll edgy kedves Alak

A' Bokorból, „jer! ne félj itt

Keblembe szoritalak.“

'S az ártatlan megrettenve

Dül az Ifjú melljére

'S edgy kéz fogás — edgy tüzes tsók

Szófogadása' bére. —

Jó Lyán! mért nem hagyta'd inkább

Megtsípetni kezetskéd,

Nem verne most hivtelenért

Ált-nyilalt kis szivetskéd.

Rejtett szó.

Nyáron félrevetnek, Télen elővesznek,

Tzifraságúl elől rám egyetmást tesznek;

Olvass vissza felé, egy főszemélyt tesznek

Betűimből azok, kik Házások lesznek.

Megfejtés: a' 9. számban: Magyar Kurir.

Emlékeztető Jegyzetek.

Februárius.

2. Febr. — 1729 született Lessing Camenzben. A' Ts. K. udvari játékszín pompásan üli ma születése ünnepét. — 1799. Mantua a' Frantziák hatalmába kerül, 's véle egész felső Olasz Ország. — 1801. III György megnyitja először Anglia 's Irland egyesült parlamentjét.

3. Febr. — 1114 † Könyves Kálmán Király. Legszebb emléke bölts törvénye: „De sagis quae non sunt, nulla fiat quaestio.“ — 1825. Egy rettentő szélvész, az éjszakai tenger hullámain a' szárazra hajtja. Hollandiában 's Németországban számtalan ember a' dühögő habok közt leli sirját.

4. Febr. — 1828. A' Keresztények üldözései kezdődnek Törökországban.

5. Febr. — 1458. Podiebrád György Hunyadi Mátyást a' magyar határhoz Strasznitzba kíséri, hol Szilágyi Ersébettel sok főpapokkal 's nemesekkel vár reája. — 1679. Frantzia 's Németország közt helyre áll a' béke. — 1735 született ditső hazánkfia Fő Hadi — Tármeister, B. Kray Pál Késmárkon. — 1814. Napoleon Caulincourtot Chatillonban, melly Jan. 14-kén Congressus helyévé választott, felruházta minden hatalommal a' megszerzendő béke iránt. — 1828. X Károly megnyitja a' Frantzia kamarát egy beszéddel: A' Navarini győzelem Frantzia Ország ditsősége. Algier körülöfogva (blockirt) marad.

M i é r t?

Ezután *Hová?* — életidő — sorskülömbőség nélkül mindenkitől bátor vagyok ezt kerdezni: *Miért?* — A' maga lételet, a' kívülötte lévő tárgyakból észrevevő lélek, az életre nézve legelébb is ezt a' kérdést teheti 's teszi is fel maga eleibe, ha ugyan okról okra emelkedve, annak felséges tzélját, méltóságos rendeltetését

megeismérni, és a' szerént munkálkodni igyekeznek. — Ezt kérdem a' dajka kezén rengő kisdeditől szemek közzé mosolygva, midőn azért, hogy jádzó eszköze kezéből le esett, keserves pityergésre fakadt. — Ezt — a' barna fürtű ifjú szerelme után epedő szöke Leánykától, ki, míg érzéketlen imádoztja a' szelid kebelnek viszonszerelmet óhajtó hevével játszik: sírva sír a' halavány hóld bádjadtt világánál, az esthomályba dült ligetben, vagy a' zúgó patak habjaira hajlott fűz magány 's tsend lepte árnyékában — 's hozzá simúlva így kérlelem a' kis bohót: „Látod *miért?*“ — Ezt kérdem én sok házasoktól is, kiket vagy a' Szüléi kény, vagy a' világszabta törvények vasjárma, vagy a' telhetetlen haszon vágy, vagy egy hirtelen lobbanó 's hamar halál hideggé fagyó indulat kötött egygyüvé, midőn a' vélt menyiny helyett poklot ölelnek meg egymásba, midőn képzelt paraditsomjok, mint őszszel a' természet elhervad, 's rövid életű kellemeinek szép világa, lelket kétségbe ejtő, örömríkató, 's szívbékesség dülő pusztává kietlenül körülöttök. — Ezt kérdem a' zokogva panaszkodó Szüléktől, midőn nekik a' fiú az aggasztó gondokért háládatlansággal kamatol. — Ezt kérdehetem igen méltán, a' goromba lélkű fősvénytől, ki, míg kints vágya kielégíthetetlen indulatinak szive nyugodalmával áldozik: pusztító féregként dülve felebarátjai nyugalmát, kezét lelkével egygyüt el diszteleníti. — Ezt kérdem a' kevélytől, ki az esztelenség halálos éjszakában megfélejtkezve hiú eredetéről, óriássá magasztalt törpesége mellett igen is gyáva számos erőtlenségeit esmérni, vagy tudni akarni. Ki az emberiséget magához mérve úgy nézi, mint egy Sclávtsoportot, melytől nagyra vágyó gögje elakarja a' szabad emberiségnek azon méltóságát rabolni, melybe a' Teremtő még akkor helyheztete mindenkit, mikor az

embert — emberré teremtette. — Ezt kérdem a' hírszomjtól epedő lélektől, melly kész a' gyengébbet futásából kiütni, tsak hogy az emberek kedvező vélekedéseit, mellyek mint a' Tavasz kellemei változók, meg nyerhesse. — Ezt kérdem a' törpe lelkű irigytől, kinek szívét pokolláng 's ezer vipera emészti, mikor a' mások szerentsés lépéseit ördög szemekkel kíséri, 's a' szenvedő emberiség érzékeny jajj szavára sátán katzajra vonóznak ajaki. — Ezt kérdem a' Túdostól, ki az előktől elvonúlva éjjeli lámpásánál sáppadoz: ha tapasztalom, hogy a' kopott körmű szorgalom hijjában fáradoz, és hogy az érdemnek borostyánok e' bujdosó tsillagban ritkán teremnek. — Ezt kérdem az erény emberkedő barátjától is, mikor látom, hogy az Istentelenség még azt a' mankót is kész kaján kezével tőle elragadni, mellyel ingadozó lépéseit a' tövispályán gyámolgatta. Ezt kérdem ezeknélfogva magamtól, mikor a' változások végetlen lántzában, melybe különben az égi hármónia mindenütt egységre törekedik — sok olyan történetek fonódnak együvé, mellyek megfejtethetlen mesék az én Lelkem előtt. — Sajnálkodva kell ezt kérdenem némely Költőinktől is, — kiknek lantjok zeng, — kiknek kobozzok döng, — de a' kik Heliconra fakókotsin járnak a' paripa vizért, 's tsak az hijok — hogy nem Pöeták. — Ezt kell kérdenem sok olyanoktól is, — kiknek ámbár teljes életekben nem vólt egyéb dolgok — a' négy lábón futó kurta farkú res nullius hajhászásánál; még is Uram-Bátyám — 's Uram Ötsém társaságában olyan dolgokat vakmerők feszegetni, mellyekhez egyáltalában nem tudnak, de nem is tudhatnak, 's valamely tárgyat tsak azért vitatnak, még pedig bőv — 's következőképpen kevés nyomtatú szavakkal, mivel — az Isten bűnül ne vegye — a' mai világban modi olyan dologba is bele

szóllani, a' mihez semmit nem értünk. — Sok Hazámfiaitól — sok tekintetben kérdehetném még ezt a' kis kérdést: de

Hanem még is meg merem azoktól legutólrá kérdezni, kik hazáfiúságokat abban akarják kimutatni; — hogy édes hazánk valóban nem a' leg virágzóbb sorsa felett, a' segedelemért kétségbe esetten kiabálnak, a' nélkül, hogy sokszor volna okok reá, 's a' nélkül, hogy tudnának vagy akarnának rajtad segíteni — kedves haza! — 's hasonlók a' forró hideglelésben sinlődő kotlóstyúkhöz, mely a' tolla melege által életet nyert kátsaporontyok után víztől irtódzva futos a' tó partja körül, 's a' természettől bele adatott anyai aggodalmakat idomtalan hangon sikoltozza. Ángyán M.

Nem kell nyomon járni.

Mi Magyarok eddig mint tulajdon mind figurás értelemben azt tartók: Nyomonn járj; egy derék német Író pedig azt mondja: „Nem kell nyomon járni.“ — Ez az állítás nem éppen oly paradoxum, mint talán első tekintetre némelyeknek látszhatik. — Olasz országban utazván (1802) ily vizsgálódást tesz az útakról, barátjához irt levelében ezen Író.

„Felháborodik az ember vére, midőn az utazót út-örzés 's vám fejében jól megfizettetik, és ez alig bír a' sárból tsak anynyira is kivetzkelődni, hogy ezt a' pénzt megfizethesse. Az országútak az első politziazikkelyek ugyan, de a' mellyekről tsaknem mindenütt utóljára gondoskodnak. — Út-örzés, vám 's portapénz kifejezéseknek tsaknem semmi értelmek sints, hogy ha azokból az országlatra azon köteleztetés nem hárámlik, hogy az országútakról gondoskodjék; 's az ország lakosi tsak akkor tartoznak pótlékkal,

ha azon jövedelmek nem elegendők. — Mert a' nemzetnek kétségenkívül van jussa minden úgy nevezett királyi vagy nemzeti jövedelmek természetit 's tzeljät megvi'sgálni, és azon lenni, hogy kimutattassék, van e' reá szükség, 's illő végekre fordittatik e'? Ez a' polgári társaság megfogásából természetesen következik, ha szinte erről a' Justinianus törvényeiben egyszó nem áll is, melly Jus publicumnak átaljában a' legsilányabb, a' mit emberi ész tsak kigondolhatott; ha még olyan derék lenne is, mint polgári törvény. — Még egy nagy vigyázatlanság van az útakra ügyelésnél, melynek elhárítása nélkül tartós munka 's temérdek költséggel sem fogunk boldogúlni. Nem iparkodnak a' káros nyomonn járást kéménységgel megszüntetni. — Tsak anynyi mintha semmi rendelés sem vólna az iránt, oly kevéssé ügyelnek erre. — Mathesis szerint megmutathatni, hogy azon ros, szokás, nyomonn járni, kivált terhes szekérrel, a' legjobb legszilárdabb töltéseket is rövid időn okvetetlen el rontja. — Ha egyszer a' kerekvágás megvan, akármennyit lehet töltögetni, kavitolni, kópistolni, bűnközni az útat, mind hijjában; sohasem kapja meg az elébbeni szilárdságát; az első reámenő szekér mindjárt kikotorja ismét a' régikerekvágást, 's még gonoszabbá teszi a' rosszat. Ha ismét más nyomot akarnak verni, ez is szintoly hamar ki lesz kotorva; 's így megy ez több kerekvágással is, míg az egész országút minden segedelem 's irgalom nélkül tenkre leszsz. De ha az út tsak valamenynyire is rendbe tartatik, hogy egy szekér se menjen az őt megelőzöttnek nyomáun, úgy sem kerekvágás 's nyom nem fog lenni, hanem úgy szólván, minden kerék egy egy bűnkő tisztét követi el, 's a' helyett, hogy veszedelmesen rontaná az útat, a' nyomás szüntelen változása által segitendi inkább tetemesen javítani azt.

A' nem nyomonn járás által a' lovak is szüntelen változtatják lépteiket, tapodtjaikat, 's ugyan az áll a' barmok patkóikról 's körmeikről, a' mi a' szekerek kerekjeiről mondatott. — Hoszszú útamban tsaknem mindenütt láttam én kárát ezen roszz szokásnak, 's a' mennyire emlékezem tsak Hannoverában tartanak szorosabb rendet ezen roszz eltávoztatására.“

Ez még 1802 irattatott. Az értelem általános kifejlődése, azolta sok jóra megtanítá a' mívelt német országiakat, 's a' többek közt e' tárgyban is hasznos javítások tétettek. — Kivánatos volna, hogy a' jó példából tanulván, követnők azt mi is hazánkban. — 'S most inkább mint valaha, midőn arról lesz szó, hogy a' külkereskedés eleven lábra áljon, mert én úgy hiszem, hogy míg útaink roszzaságok miatt a' belső kereskedés anynyira akadozva megy, hogy 15 mértföldnyi távolság anynyi különöséget tesz a' gabona árrában, hogy ugyan anynyi mennyiségű gabona 14 forint a' L—i piatzon, mely a' M—in tsak 7 forint: a' külkereskedéstől, alkalmasint hijában várjuk boldogulásunkat.

Azt kívánom mond R. János Jakab „Considerations sur le Gouvernement de P—“ tzim alatt esméretes phantasiáiban, hogy egy P—i gyermek olvasni megtanulván, hazájáról irt dolgokat olvasson; hogy 10 esztendő korában annak minden terményeit ismerje; 12 e. korában minden tartományait, útjait, városait; 15 e. korában minden történeteit tudja; 16 e. korában minden törvényeit, 's ne legyen egész P—ban egy szép tett sem, egy nevezetes ember sem, mellyet 's a' kit ő nem ismerne, és esze, lelke szíve el ne volna -telve azzal, hogy tüstént számot ne tudna adni

akármelyikről.“ — Ezen valóban minden jó haza figyel-
mére méltó szavakat ez előtt mintegy 24 esztendővel
hozta elő b. e. Schwartnerünk derék Statistikájában,
azon megjegyzéssel, hogy változtassuk a' P—t H (Hong-
rie) ra 's tegyük ugyan azt, a' mit R. javallott a' P—knak.

Úgy látszik igen sokunkra nézve el veszett ezen
igen jó tanács. Talán sokan nem értették a' magyar
országról németül írt Statistikában a' frantziai nyelven
citált derék helyet, 's nem tudták hogy a' P. anynyit
tesz mint Pologne, Lengyel ország, — a' H. — Hong-
rie — kedves magyar hazánk; vagy sokaknak szemek
eleibe sem akadt e' jeles munka: imé akartam azt itt
is közleni, 's minden jó hazafiaknak ajánlani, hogy ha
mi ily szerentsések nem valánk is e' szerént neveltet-
ni: a' kiknek módjok van benne, azon iparkodjanak,
hogy sok reánk nem tartozó tárgyak helyett, ifjaink
már gyenge korokban fordítsák figyelmeket azokra,
mellyek reánk, mint magyarokra tartoznak. Szépek
a' római régiségek 's más eddig ifjaink eleibe adott ne-
vezetességek; de hazánkat, állásunkat ismérni tanulni
's jól is tudni: nem tsak szép; hanem hasznos, sőt
múlhatatlanul szükséges is, ha — — — — —

Fő Tisztelendő Tóth Ferentz Úrhoz, a' túl a' Dunai
Fő Tiszteletű Egyházi Vidék Superintendenséhez, —
midőn 1831-kén esztendőben a' Göttingai Universitas
által Szent Hittudomány Doctorává j tétetnék.

Boldog! ki lelkét tsak nemes és igaz

Munkára adván, éli le napjait;

Ki jót mivelni — boldogítani —

Áldani — szive szerént törekszik. —

Tedd bár az észak jégzivatarba fült

Tájába — 's délnek pusztá vidékibe; —

Ott is tavaszt teremt szivének
 Helybe hagyása — öröm szavakkal.
 De boldog embertársai közt is Ő; —
 Kitűnik áldott Érdeme a' setét
 Fondorkodás truttzára, mint Nap
 Menyköveket lövelő kődökből.
 Ma sem hideg — nem tompa az embéri
 Szívérzet ahoz — kit magasabb arány
 Hevitve, hinti szélyel angyal
 Élete műveit a' Hazában.
 Te is megyénk Fő Pásztora *Tóth Ferentz*
 Te is — mi boldog 's nagy jutalommal élsz!
 Neved nem dűlja el rögébe
 A' Temetőnek erős Királya.
 Nem tsak Hazánk szép édene — nem tsak a'
 Magyar Sion nyújt zöld olajágakat —
 Hogy Istent esmérni 's imádni
 Ah! Te kegyes — magyarul tanítál. —
 Im Albionnak Böltssei is kötik
 Olajja gajból font koszorújokat
 Néked; — Göttinga Doctorává
 Kent fel egekből eredt hitűnknek. —
 Soká taníts bölts Férjű, még soká
 Minket, miként kell jutni el a' ditső
 Tzélhoz — 's felszálni égi honnunk
 Lángpalotáiba — szent Atyánkhoz;
 Mint keljen a' földrészt alaton porát
 Lerázni lelkűnk tiszta erőinek, —
 'S a' testi vágyak ostromába
 Mint tztadella — merőn meg álni.
 Most a' Jelenkor, majd az utóvilág
 Tisztel: 's ha elhűny is hiú életed,
 Sírormod zordon éjelét fel
 Tördeli virtusaid világa. A. M.

Rejtett szó.

Első részemet a' vadonoknak bokrai termik,
 Vég tagom érzésink' — a' rosztól megkülönítik
 Gondokat öldöklő nedvel vidorítlak egészen,
 Romjaimon Laurust szede egy szép lelkű Pöetánk.

Megfejtés, a' 10. számban: Szán.

S O K F É L E.

12. Szám. Béts. Februárius 8-dikán.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

F e b r u á r i u s.

6. Febr. — 1683. I Leopold Hágában egyesül Spanyol és Svéd országgal 's a' Köz-társasággal XIV Lajos ellen. — 1831. Diebits 5 helyen nyomul be a' felkelt Lengyel Országba.

7. Febr. — 1792. Austria 's Porosz Ország egyesül Frantzia Ország ellen. — 1795. Peruban 's Quitto tájain rettentő földindulás. — 1800. A' Frantzia Consulok kihirdetik, hogy az új (negyedik) Constitutio el van fogadva, 3,012,569 szavazó közt, tsak 1562 szó volt az elfogadás ellen. — 1828. Brougham hat óráig tartó beszédet tart az alsóház előtt az *Igazságkiszolgáltatása felől.*

8. Febr. — 1703. † Tököly felesége. — 1607. Az öreg köszvényes Rákótzty felesküdik Erdélyi Fejedelemmé. — 1782 született *Carolina Augusta* Austriai Tsászárné 's Királynénk. — 1814. Napoleon Nogentban hajolni látszik Berthier 's Maret meghittjei szavára, kik könyves szemekkel kéri a' Chatilloni Congressus protocolumainak elfogadására, mellyek a' békét azon akarják alapítani, hogy Frantzia Ország szorúljon vissza régi határai közzé. De néhány óra múlva ezen tárgyat illető irományokat hozván Maret aláírás végett, vissza útasittatik ezen szavakkal: „*En meggyőztem Blüchert a' földabroszon, hólnap hólnap után valóban meg akarom győzni, 's ez egészen megváltoztatja a' dolog mivoltát.*“

R é n y - K o s z o r ú.

CAROLINA AUGUSTA Austriai Tsászárné Magyar Királyné Ő Felségének 41-dik évi születése ünnepére
Februárius 8-dikán 1833.

Bibor derület tünedezik kelet'

Tsendes homályban szunynyadozó egén

'S villanva a' bájjal kelő fény

Kéj diadalmi özönben úszik.

Toldalék a' M. Kurirhoz.

12

'S im a' szelid rény bájalak' angyala,
 A' rózsa hajnal;szellemi árnyain
 Lebegve, tündér;thronja ormán
 Száll az öröm, 's szeretet körébe.

A' hála könnyel tölt kebelű, ketses,
 'S hő lángal égő Bétsbe igyekszik ő,
 Hol a' szelid vonzalmak édes
 Árjai ünnepileg lobognak.

Hol nyájas érzés, hű szeretet, nemes
 Jóbbágyi hűség, 's mennyei tisztelet
 Kar öltve vágnak üdvezelni
 A' Szeretettet adó ditső fényt.

Száll, 's szállnak útján isteni társai
 Bátor szelidség, kegy, nemes érzelem
 AUGUSTA a' lelkes Királynő-
 Hő Anya' égi lakú erényi.

'S most bájjal égő fény' kebelében áll
 A' Nagy; feléje Rény-koszorú lebeg;
 'S Őt hiven áldó népe karján
 Hunnia Szellemi így rebegnek:

Élj! jó Királynénk, élj! KAROLINA, Te
 Hő Anya kedvelt Austria térinek,
 'S a' rényi dért égő Magyarinak
 Égi kegyű Fejedelmi nője.

Élj! honni nyelvünk, kellemes hajnalán
 Fénynyel derülő, édeni Tsillaga; *)
 Művészi, tudós, 's lelkes érzet'
 Szép kebelű nemes Ápolója

---

*) Honni nyelvünk művelődésének egyik reményt gerjesztő fénye.
 első évi Auroránk, Ó Felségének a' kegyes Fejedelemmének
 vala ajánlya.

Élj! drága Férjed', lelkes Uralkodónk
 Keblén a' nyájas, 's hű szeretetnek; élj
 Szép tetteidnek míg örülni,
 'S háj Nevedet mi zenegni, szántunk.

Fűző Hoványi Ferentz.

Pázmán: Nev.

Az Igazság-szolgáltatásról Magyar-Országban, más európai nemzetekéivel öszve hasonlítva.

Folyton folyvást támadnak ollyas szójárások, melyek a' tsömörig ismételtetve, végre ollyas tekintetet vesznek magokra, melly a' sokassággal felejteti azoknak igaz vóltokat bíráló alá venni.

Igy szokják például a' Nép némely kedvelt írói (nequiter se humiliantes) minden lépten nyomon ismételni: hogy az ő Népjek közt igen sok szép, ditső 's közhasznú történik tsendestében, a' nélkül hogy köz tudomásra jutna, mivel a' Nép felette nagy szerénysége minden e' féle hírléseket meggátol: holott éppen az ellenkező esik meg, az az gyakran a' leghitványabb tsekélységet tapasztaljuk ki kürtölni, tsudálni, vitatni 's rostálgatni.

Hasonlókép hallja az ember olly tsekély alkalmosságoknál, mint a' milyen egy vendégség, vígasság vagy tor ezt mondani: „Ezen igen emlékezetes napról *soha* sem fogunk megfélejtkezni; 's azomban egy pár hét alig múlt el, 's már feledve vannak mind azok, 's elnyomva oly történetek által, mellyeket hevenyében szinte mint *örökké* emlékezeteseket égis magasztalánk.

Éppen illy nevetséges az e' féle gyakran előforduló monda is: oly nagy szélvészre, égiháborúra, jégesőre 's a' t. még a' legéltesebb emberek sem emlékeznek: holott ha szorosabban vi'sgáltatik a' dolog, tsak

az jö ki, hogy a' legöregebbek gyakran igen rosszúl emlékeznek, mivel, már ök magok is éltek több vagy kevesebb esztendőök előtt hasonlót, hanem megfelejtkeztek róla.

A' balgatagság e'féle stereotypjei közzé tartoznak azon sokszor ismételt panaszok is, hogy Hazánkban az Igazság - kiszolgáltatása nehezen bitzeg. — Minden pillantatban hallhatni: „Nálunk nem juthat az ember jussához, a' perek örök időkig tartanak, és hogy a' törvény folyamatja sehohsem oly zavart, oly költséges, annyira bizonytalan, mint nálunk. — „És a' világ mindent hisz 's mindent megtanúl, ha van az embernek béketúrása valamit előtte igen gyakran elmondani,“ így szölli a' betsületes Ügyvéd Eyterborn, Kotzebuenak *Bruderzwist* című darabjában.

E' féle panaszokat számtalanszor olvastam már, 's minden olvashatta, ki sokat olvas. — Legközelebb tsak *Wachtlernek* *) a' Magyar Országai váltó - levelek 's perfolyamat felől, adott észrevételeit emlitem itt meg. — A' könyv nints ugyan most előttem, de emlékezem rá, hogy abban felette sok, az említettekhez hasonló indúlatoz kinyilatkoztatásokat olvastam. Orosz József munkája II-dik részének 173-dik lapján azt írja: „A' mi Törvénykezésünk folyamatja a' *legnagyobb mértékben* lassú, zavaros, és hogy mi a' törvénykezésre nézve, *minden többi* európai népeknek igen meszsziire utánnok vagyunk (kérem ezt a' *minden többi-t* jól megjegyezni), előttem éppen oly kérdésbe hozhatatlan (?) mint szomorú Igazság.“ (?) És a' 181. lapon, minekutánna Igazaink bizonytalanságát a' legvakítóbb színekkel lefesté, azt tanátsolja: „kövessük

---

*) Wachtlers Bemerkungen zu dem Entwurf einer Wechsel- und Process - Ordnung in Ungarn. Pressburg 1851.

más Nemzetek példájokat, mellyek ebben annyira megelőztek bennünket, 's mellyeknek igazság — szolgáltatások az illendőséggel a' lehetőségig van egyesítve.“

Azt kellene gondolni, hogy ezen Urak, elébb mint ezen terhes vádakat hazájok ellen leírták, mind ketten *szorosán* belé oktak *minden más népek* törvénykezések rendibe. Ezt megvárhattuk tőlök, mivel kinyilatkoztatásaik a' hazában lakóktól, nevezetesen egy híres nagykereskedőtől 's egy eszes Ügyvédtől eredvén, sokat nyomnának, ha oly *igazak* is lennének, mint a' *hogy mondatnak*. De úgy látszik itt nints az az eset.

Hogy Igazság-szolgáltatásunkban tsak igen *kevés* vagy éppen *semmi* sem volna, a' minél jobbat kívánni ne lehetne, azt tsak túlságokban leledző dilettant állíthatná: de éppen annyira nem igaz 's balgatag túlság az: hogy a' miénk minden más európai népek igazság-szolgáltatások után való. Ezt tsak olyan állíthatná, ki tellyes tudatlanságban él azokra nézve, a' mik másutt történnek, a' mit pedig Orosz Úrról feltenni átaljában nem is szabad.

Tsudálatos dolog! hogy midőn Gr. Sz. 1. azt írta: „Magyar Ország mindenben hátra van“, ezen állítás ellen igen erősen kikelt Orosz Jósef, és alkalmasint nem éppen ok nélkül. De nyomban ezután ő maga: hogy „Magyar Ország az Igazság kiszolgáltatására nézve példa nélkül hátra van.“ Nem de fejet tsóválhat most Gr. Sz. Nem de mondhatja: „Ímé az emberi gyarlóság világos jele!“ És így igaz marad itt is, a' mit az Evangeliomban olvashatni: „Más szemében meglátja a' szálkát, de nem magáéban a' gerendát.“

Ángliát elő sem akarom hozni, mert hogy ott az Igazság - szolgáltatás szembetűnőképpen lejjebb áll, mint Magyar Országban, azt senki sem fogja kérdésbe hozni, ki abban tsak valamennyire is jártas; 's tsak

ez által is nyaka tört volna már azon Superlativusnak, melyet Magyar Országra nézve olly szorgalmasan használnak. De hogy az egészen tisztán láttassék, minden superlativistáknak ajánlom Báró Frauendorf munkáját: „*Ueber die Preussische Justiz*“ Augsburg 1830, tetszéseik szerint általnézni, abban látni fogják mi a' Porosz igazság.

Ha még ez sem elég, vagy talán azt gondolnák, hogy Frauendorf egy nyughatatlan fejű, ki az ördögöt feketébre festi, mint a' millyen igazán, akkor méltaság figyelmekre: „*Stimme aus Preussen*“ Leipzig 1831. Ezen szavakat, egy olly ember penditette meg, ki az ő Porosz Országába testestől lelkestől belészeretett, következésképpen tsupa szépet lát. Igazi Enthusiasta! 's még is a' következő kinyilatkoztatással lép elő *): „Egy környülállást kell megemlítenem, mely a' tehetetlenek (az az a' nagyszámú többség) sanyarú helyheztetésére majd kevésbé hat, ez: a' tulajdon Igazainkhoz juthatást gátló akadály. Valyon nints e* (nem igen jó) oka azon Intézetnek, melynek tzielja az, hogy a' legnagyobb földi jót (t. i. Igazait) adja meg a' Népek, valahányszor az rá nézve olly gyakran — ön hibája nélkül is — a' legterhesebb tsapássá válik.“ — Azt hiszem, hogy egy Enthusiasta ebbeli vallomása eléggé érthető.

A' Bádénai Igazság - szolgáltatósról a' következőket olvassuk azon közönséges politicus évkönyvekben,

---

*) „Es musz eines Umstandes gedacht werden, der zu der gedrückten Lage des Unbemittelten (d. h. der sehr groszen Mehrheit), bald mehr, bald weniger einwirkt, est ist: die Schwierigkeit, sein Recht zu finden. Musz es denn nicht seine (nicht guten) Gründe haben, wenn diejenige Institution, welche bestimmt ist, dem Volke die höchste irdische Wohlthat zu gewähren (sein Recht), so oft — auch ohne seine Schuld — zu seiner schwersten Plage wird?“

mellyek nem rég szűntek meg *) : „Minden józan eszű ember panaszkodott arról, hogy milly nyomorúlt állapotban van a' Bádeni Igazság - szolgáltatás; részint — kivált az alsóbb törvényszékek előtt folyamában lévő perekre nézve, *minden rendbeszedés nélkül*, egyedül az önkényre, megavúlt szokásra (Schlendrian) személyes tekintetekre, a' helybeli 's kerületi sokfélekép különböző törvényes dívatra hagyva; — részint — mint a' felsőbb törvényszékeknél — rosszszúl rendelve, a' tzállal ellenkező formákkal megterhelve, a' kötelőködésnek 's önkénynek kaput ajtót tátva, a' mellett hosszszas, költséges, inkább az Igazság elnyomására mint oltalmára, 's az igazság - keresőnek inkább kétségbe ejtésére, mint vizsgálására és reménységére.“

Hannovera Igazság - szolgáltatásáról a' következőket nyilatkoztatta ki *Houstedt* választott követ a' 2-dik kamarában **). „Az Igazság állapotja nyomorúlt, mert az avval bánás, a' maga sokátartó, álhatatlan 's költséges volta miatt inkább veszti 's kárára van az Igazság - keresőnek.“ (Allg. Zeit. 1832. N. 335. S. 1337.)

*) „Alle Verständige klagten, dasz in Baden die Justiz-Administration in dem kläglichsten Zustand sey, zum Theil — wie zumal in Betreff des Verfahrens im Civil-Process bei Untergerichten — ohne alle *Regulirung*, lediglich der Willkür, dem Schlendrian, dem subjectiven Ermessen, dem vielfach verschiedenen Gerichtsgebrauch nach Bezirken und Orten hingegeben; zum Theil — wie bei höheren Instanzen — schlecht regulirt, mit zweckwidrigen Formen überladen, der Chikane und Willkür Thür und Thor öffnend, dabei langwierig, kostspielig, überhaupt mehr zur Unterdrückung des Rechtes, als zu dessen Schirm eingerichtet, ein Gegenstand mehr der Verzweiflung der Rechtssuchenden, als des Rechtes oder der Hoffnung.“

***) „Die Justiz - Verfassung ist miserabel, denn das Justiz - Verfahren gereicht dem Rechtssuchenden wegen seiner langen Dauer, seiner Umständlichkeit, Ungewisheit, Kostspieligkeit, zum Unglück und Verderben.“

Hogy *Német-Országban* a' concursualis perek egy századnál is szebb időt érnek a' Leipzigi Conversat. Lexiconban meg van ezen vezérszó, *Falliment*, alatt.

Most már azt kérдем, valyon az Angolok, Poroszok, Bádeniek, Hannoveraiak, 's a' Németek általjában, az európai nemzetekhez tartoznak e'? Miként állithatta hát azt Orosz Úr, hogy a' mi Igazság-szolgáltatásunk *minden más európai* nemzetekéinél hátrább van?

'S még én korántsem mondtam el mindent, érne fel tsak a' jutalom a' fáradsággal, bővebben meg lehetne vizsgálni a' többi európai nemzetek Igazság-szolgáltatását is, különösen azokéit, mellyek szép Törvénykönyvekkel bírnak.

Igen természetes már most azon kérdés: valyon melyik nemzet lehet az, mely az Igazságkiszolgáltatására nézve, bennünket annyira meghaladt? mert a' hol szinte nem szabad is az illyes fogyatkozásokat kitálatni, azért nem következik, hogy éppen *semmi* sintsen. Talán éppen ott van a' leg több 's durvább, hol az e' féléket szóba hozni sem lehet.

Távol legyen tőlem, hogy az idegen nemzeteket ótsároljam, hanem midőn valaki olly vakmerőn 's háttározottan azt állítja: hogy az Igazság - szolgáltatás sehol Európában nem nyomorúltabb, mint nálunk, lehetetlen ki kerülni, hogy a' külföldről valamit fel ne hozzon az ember, hogy ez által szemébe tűnjék a' kemény Bírónak az, hogy — Peccatur intra et extra!

Tsak azt kérem: méltóztassanak Olvasóim jól megérteni. Hogy a' mi Igazság-szolgáltatásunkon igen *sok* igazítani való van, azt tudja az egész Haza, 's megismerték az Ország Rendei, midőn annak megjobbítására nagy terveket (plánumokat) készítettek. De ha valaki azt mondja: hogy az rosszabb, terhesebb, mint akár hol is Európában, annak tüzesen ellentmondok, 's ellentmondásomat, a' fentebbi tellyeshitelű Dátumokkal támogatom, kész lévén még többeket is fel hozni. —

Csaplovics János.

Rejtett szó.

Artz vonatid, láthatd az egészbe, Szabó soha sintsen
Elseje híjával, Másoda gömbölyű tér.

Megfejtés a' 11. számban: Somlyó.

S O K F É L E .

13. Szám. Béts. Februárus 12-dikén. 1833

Emlékeztető Jegyzetek.

F e b r u á r i u s .

9. Febr. — 1587. Ersébeth Királynénk életétől megfosztatik Novigrádban. — 1788. II József mint Orosz Ország frigyese hadat ízen Báró Herbert által a' Töröknek, Belgrád meglepése nem sül el. — 1792. Frantzia Országban Birói zár alá tétetnek a' kiköltözöttek jöszágai. — 1801. Béke Lünevillében. *

10. Febr. — 1517. Fernando Cortez Cubából el indul 508 katonával, 109 hajóslegénnyel, 6 lóval, 11 kis hajóval Montezuma roppant birodalmának meghódítására. — 1814. Heves ütközet Champaubertnél. Napoleon kétfelé szakasztja a' porosz hadakat. Először mosolyog ma néki e' táborozásban a' szerentse, 's tüstént új kevély tervek támadnak benne. — 1828. A' Brazíliai seregek megvertetnek Camisas mellett a' La-Plataiaktól.

11. Febr. — 1814. Tsata Montmirailnál. York porosz generál előtsapatjai már már Meaux tornyait látják; — még két napi út 's Montmartre tövénél vagynak; midőn Sacken oroszgenerál által tüstént vissza hívatatnak. A' Champauberti ütközetről értesítve fegyverrel akarnak ketten magoknak útat nyitni Blücher seregeihez, de Napoleon megakadályoztatja szándékjokat, 's erre visszavonólnak Chateau-Thierry felé. Schwartzenberg azomban megveszi a' Nugenti hidat 's előbbre nyomúl a' Saine mellett Páris felé a' nagy Austriai haddal.

12. Febr. — 1797. VII Pius Pápa Követekeket küld Napoleon főhadi szállására, hogy a' béke felől alkudjanak, mely Febr. 19-kén helyre áll. — 1804 † Kant Königsbergben. — 1768 született Ő Ts. K. Felsége I-ső Ferentz Florentzben. — 1814. Napoleon Chateau Thierryig kergeti az Oroszokat; de Blücher, Kleist, 's Langeron seregeivel egyesül, 's vissza nyomja Marmontot.

Ö r ö m - K o s z o r ú

Felséges első FERENTZ, Austriai Tsászáz 's Magyar Országi Apostoli Király 's a' t. születése napja fényes-
ünnepére.

FERENTZ! ki a' bús századok' éjjelén
Bátran keresztül törve, — 's örök nevet
Szerezve, a' gyémánt ditsőség

Fény tetején gyönyörűn ragyogasz

Nézd a' vidámság' rózsa mosolyjai

Miként feselnek népeid' ajkiról,

'S szemükben a' bájoló öröm', gyöngy

Könnyei melly szeliden remegnek.

Jönnék Posonyból nemzetem' ékei,

Hová parantsod' szent szava inteni

Őket kegyes volt, — hogy mosolygjon

Pannon' egén ragyogó' verőfény.

A' hartzban eldölt párdutzos őseink

Fő rénye — a' szent hálaadás' nemes

Érzése 's a' hűség vagyion nyílt

Artzaikon remeken kivésve.

Magassak óh nagy Fejdelem érdemid!

A' hír e' föld' négy sarkain éltető

Hangon ditsóit — zöld borostyán

'S dísz olajág fejedén virítnak.

Forrt a' világ' bús tengere — éktelen

Hartzok boríták ausztria' téreit

'S magyar hazád' bájos vidékin

Mennyi dühös zivatar borongott.

De a' veszély mord átkai közt ditső

Lelked nem ingott — győzni tudó karod

Bajt víva a' tódult hadakkal —

'S mennyköve egy iszonyú tsapással

A' felkelőnek vak dühödéseit
 Végkép' lerontá — rég mosolyog kegyes
 Artzával a' szent béke már Béts'
 Térein és Buda vár határin.

E' föld ragyogló hőse ditső Rudolf!
 Törj ált koporsód zárain és FERENTZ
 Tettit tsudálva — nyomdokidnak
 Valld, hogy igaz követője mindég.

Ah nézz le István mennyei lakhelyed
 Fényéből — és mint örzi azon hitet
 Tekints'd — a' mellyet ős Előnk közt
 Szent ajakid tanítása hintett.

Melly boldogok nézd népei, melly tsuda
 Fényel lövell rád a' megelegetés'
 Sugára — 's nézzd országá' térin
 Mint lebeg a' ragyogó aranykor.

Éljél FERENTZ élj Hunnia angyala
 Élj milliom nép' oszlopa — 's életed
 Ha letünénd a' vég muláson,
 Túl az igaz' koszorúja fedjen!!!

Sujánszky Antal.

Pázmán Nevendéke.

A' jó és rossz szagú kereskedés.

A' XVII. század elején, felette nagy virágában volt
 Hollandiában, különösen Harlemben, a' virágokkal
 való kereskedés. Egy *Semper Augustusért* megadtak
 13,000 forintot is. Egy *Viecroi-ért* adtak: egy tereh
 búzát, egy tereh ro'st, négy hizott ökröt, nyoltz ma-
 latzot, tizenkét juhót, két Oxhoft bőrt, négy tonna
 sert, két tonna vaját, 100-font sajtot, egy emeltet ru-
 hát, és egy ezüst poharat, — egyszóval egy egész gaz-

daságot. — De ezen' bohóság nem tarthatott sokáig. A' vevők nem fizették a' virágokért megígért nagy sum- mákat; 's a' mint 1637-ben Aprilis 27-kén Ország tör- vénye által meghatározottatott, hogy a' virágok áraban adósok is, tsak azon törvény ereje 'alatt vagynak, melly alatt minden másféle adósok: azonnal megbukott a' virágok árara; 's a' 15,000 forintos Semper Augustust, 50 forintért meg lehetett venni. — Megvan ez a' virá- gokkal való kereskedés Hollandiában még ma is; noha sokkal kissebb mértékben, mint volt hajdan. Alkmaar és Leida között 20 hold szántóföldnél is több van ma is a' Játzint virág termesztésére szánva. — Nagy hasz- na volt ebben a' kereskedésben sok embernek, mert volt olyan, a' ki ezen jószagú idő, vagy idő jó szagú szellemét használni tudván: három négy hólnap alatt 60—70,000 ftot is megnyert a' virágok után mohon kap- kodó Amsterdamiakon. De sokat meg koldússá is tett!

Sokkal helybenhagyhatóbb azért, a' pártos Belgák- nak mostan is fennálló trágya kereskedések: mert ez ugyan olyan hirtelen senkit meg nem gazdagít, de koldússá sem tesz senkit; sőt ezeknek a' számát a' leg- hathatósabban kevesíti. Az igaz hogy ez, nem ol- yan jószagú, mint amaz: de itt jó értelemben véve igaz az, hogy — *lucri bonus odor ex qualibet re.* — A' kereskedésnek ezen neme Wars vidékén van külö- nösen divatban: a' holott is több trágya-magazinumok vagynak, mellyekben kiki több külömbféle minémü- ségű és menynyiségű trágyát találhat és szerezhet. De ezen kívül kaphat a' Belga más tájékokról is trágyát; mert Lillan és Sas de Gandon keresztül minden esz- tendőben megy 300 olyan hajó, melly 600 és több mázsa trágyával van meg terhelve; 's ugyan enynyi hamuval megrakott hajó jött legalább eddig Hollan- diából is. És így viszik ki a' szorgalmatos Belgák, hogy

4500, 's több ember is élhessen egy □ mertföld so-
vány földön.

Bé boldogok volnánk mi, alföldi Magyarok különösen, ha ezekhez a' Belgákhoz közelebb lalnánk! Mert mivel nekünk, noha nagyobb részünk a' mezei gazdaságot *fojtogatja*, a' trágyára kevés szükségünk van, azért, mert mi még most is, nem a' földből, hanem egyedül és egyenesen az égből várjuk az áldást, 's azon arany időben gondoljuk magunkat még most is, a' melyben — *immunis, rostroque intacta nec ullis Saucia vomeribus, per se dabat omnia tellus*: igen sok hasznot vehetnénk tőlök. Mert egy némelyik Királyi Városunknak, tsak egy kapuja elől is, több magazinumot tölthetnének meg a' Warsi kereskedők, mint talán az egész Lilléből. — Ha tsak azt (a' trágyát) a' Sebastían le prestre de Vauban híres ingénieur, Lillei Citadellája helyett nem tartja. — . e. f. p.

A' természetnek felvethetetlen gazdagsága.

Az állatok nemét 53—54000-re 's többre teszik, — Az emlős állatokét Humboldt 500-ra, Desmarest, Mammologie, Paris 1822, 662-re, a' kiásottakat 's kétséges neműeket is, ide számlálván 849-re; — a' madarakat Humboldt 5000-re; — a' szárazon-vízen-élőket vagyis úszómászókat 700-ra; — a' halakat 2500-ra; — a' bogarakat 44,000-re teszi.

A' plánták nemeit, ugyan tsak Humboldt 56,000-re (Steudel ellenben 39,684 phanerogamákat, és ugyan annyi Cryptogamákat számlál).

Az Asványok nemét Werner 317-re határozza.

Egy pár tengeri-disznó 1000-re megszapordhatik esztendő alatt. Egy pár légy esztendő alatt 2 millió maradékot hagyhat maga után. — Lord Ribbesdole

Angliában, 1809-ben öszve zárt egy him, és egy nyöstény tengeri nyúlat, 's annak végével 268; 's máskor 300 admagával találta azt. Anglia esztendőnként 250,000 f. Sterling (2,500,000 for.) árrú nyúl-szört ad a' kalap fabrikákba. — Egy nehány esztendővel ez előtt egy Angoly természet-vi'sgáló 9,343,211 tojássát számlálta meg egy tekenős-békának. Egy tzompóban 10,000; egy potykában 20,000; egy tőke-halban, Petet szerént 3, Leuwenhoek szerént 9 millió tojásnál is több van. — A' Gubóbogárnak (Cynips) 4—5000; a' méh királynénak (Anyának) 45—50,000 tojássai vagynak. — Egy korpa féregnek (Aphis) ötödik ízigleni nemzetsége 6000 millióból is áll. — Miller azt beszéli, hogy ő egy gabona tövet felhúzván a' földből 18; ezeket két hónap múlva 67; ezeket ismét a' tél elmentével 500 részekre, tövekre osztotta: mellyek között némelleyk száz; — 60, 70 szemmel megrakott kalászokat hoztak; 's mind öszve 576,340 szemet termettek. — Bizonyos fáradhatatlan természet vizsgálók, felszámlálván; egy mák-főben 30,000, egy dohány plántában 360,000; egy 12 esztendős szilfában 500,000 magot találtak. (És ez a' tsudálatos szaporodás száz esztendőnél tovább is tarthat!)

Mikor áll-elő egy olyan természet vi'sgáló, a' ki felvesse, hogy a' világnak hatalmas alkotója, a' természetnek földünkön lévő három országába külön külön hány tagot útasított! V. J.

A' Matska és a' Tsikok.

„Ugyan bizony békételen állatok vagytok ti, már mit nyughatatlankodtok abban a' Fazékban? azzal úgy sem segíthettek magatokon Barátim, — osztán meg rendeltetéstek is az, hogy másoknak eledelül szolgál-

jatok.“ — A' tűz helynek örökös Ura, a' matska —
 így vigasztalá a' forró vízben meredező tsikokat. —
 Artalmas Vigasztaló!

T s e k é l y s é g e k.

Egy országútban eső Sz. nevű falun hajtattott keresztül N. Úr nem régiben. — A' Fogadó előtt megállapodván — minthogy ebéd után volt — nem is szált le kotsijáról, azomban szeretett volna egygyet dohányozni. Az ott báméskodni szokott pórserég között megpillantja a' helység Biráját, ki kurta szárú pipájából ugyan csak mohon pöfékele. — Biró gazda — kérdi N. Úr — szabad e' itt az útszán dohányozni? — Igen is nagyságos Uram, felele dohányozás közben — „hanem biz azt betsületes emberek nem szokták tselekedni.“

A' tyúkszem.

Néhány hetyke városi uratskák vadászaton előtá-
 láltak egy nyája után ballagó pásztort, a' ki tőlök kalapvetve egy pipadohányt kért, 's kapott. Az alatt hogy töltött, közzülök egy fellábát emelgetvén „Bará-
 tim — így szól — alig há esső nem lesz reánk, tyúkszemem érzékenyen fáj!“ „Úgy la — mond erre a' pásztor — most már tudom szamaram m'ért érzi előre az essőt; szegény pára alig ha nem tyúkszemes!“

A' felvilágosodottság.

Két Ügyvéd utazván *... faluban a' helység' házá-
 nál, míg befogtak az előkelők jelenlétében — egyről másról, 's végre a' városi felvilágosodottságról beszél-
 gettek. Sajnálkozva emlegették útból a' tartománybéli helyek' hátramaradását azon égifénytől, és homályban

vakoskodását, „megkövetem — felelt reá a' bíró — a' Város felett sins mindég tiszta ég; — a' minap is benne jártomban jól megáztam!“

A' m e g f o n t o l á s.

P... mester ember, egy font húst hozatott; azt szemmértéke szerént keveselvén, elvivé a' szomszéd boltoshoz, megméri 's látja hogy tsak ugyan nem nyom egész fontot; innen tehát vissza se tért lakásába, hanem egyenesen a' bíróhoz tartott, és panaszt tett. Az azonnal oda idéztetett mézáróst jól lehordván a' bíró, ezzel végzé szavait: „Vigyázzon tehát jövődöben, 's fontolja meg jobban következését!“ — „Kérem alás-san mond hirtelen a' mester — tsak a' húst fontolja meg jobban!“

N. J.

Hány óra Khelner — kiált hetykén N. Urats, — óráját az evő teremben függővel nézegetvén öszve. — Tizenkét óra — felel a' szolgálatra kész fitzko vigyogva. — No mit vigyorogsz, kérdi N. Úrka, — hát nem tudod, hogy az én órám tegnap estveli hét órakor, mivel felejtém fel húzni elállott — he? — Osztán tudd meg azt ifjontz, hogy némellyek azért tesznek fel a' magaméhoz hasonló kérdést — mert Urak — némellyek pedig — itt Urkánknak semmitem juta eszébe, de még is hogy bele ne süljön így fejezé be beszédét: némellyek pedig azért mivel — nagy Patrióták.

R e j t e t t s z ó.

Nyáron nintsen feje 's ha szívét kiveted
Farkát, minden Orgán testben fel lelheted
Söt a' földben 's köveken is.
Vérontó az egész, — betsületben
Van még is itt ez életben.

F. J.

Megfejtés a' 12. számban: Tükör.

Jegyzés. A' 11 számban, a' 76-k lap. 29-dik sorában c' helyett „portapénz“ olvasd: *postapénz*.

SOKFÉLE.

14. Szám. Béts. Februárius 15-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

Februárius.

13. Febr. — 1141. † Vak Béla. — 1814. A' Frantziák elhagyják dél után Chateau-Thierryt, hogy Marmontal egyesüljenek, ki Blücher ellen segédet kér. Éjfélkor Napoleon követi őket; — Schwarzenberg előbbre nyomul Paris felé. Előör-tapatjait teszik a' Bajorok Wrede alatt, 's az Oroszok Wittgenstein alatt.

14. Febr. — 1243. Angliában III Henrik alatt olly nagy földindulás volt, hogy a' tengeren három hónapig sem dagadás sem apadás jele nem látszatott. (?) — 1814. Ütközet Vauchampsnál. Marmont ki Blücher előtt szüntelen szalad, hirtelen megfordul 's Vauchamps térein megáll tsata rendben. Hátulról is megtámadják a' Poroszokat a' Frantziák, kik Chateau Thierryből jönnek. Blücher vitézül hartzolva hátrál, 's többször kéntelen ön védelmére kardot rántani. — 1828. Görögországban egy Nemzeti Bank alapúl.

15. Febr. — 1763. Béke Huberstburgon, 's így vége a' legvéresb hétévű háborúnak, melly Európának több mint egy milliom erős férjfiakba került. — 1814. Az alatt míg Marmont Blüchert üzi, Napoleon Meaux felé siet, hogy innét a' Seine völgyébe nyomúljon. — De Schwarzenberg megveszi Montereau hídját, 's Nangis felé siet, míg Bianchi Fontainebleaunak veszi útját.

Egy két szó a' Hazában lábra kapni indúlt Pesti Ló futtatások vagy úgy nevezett versenyzések felett!

Nem régiben kijött Magyar Újságaink több Darabjai azon sűrű értekezésekkel és jelentésekkel lévén meg rakva, hogy Pest városa határában a' Ló futtatásban való versenyzés ezen esztendőben is, mint tavaly a' feltett több rendbeli jutalmaknál fogva, száma nélkül való nézők 's nép gyülekezete előtt nagy fényességgel tartatván; az ebből vett tapasztalás nyilván

mutatja, hogy a' lófuttatás virágzásba való jövedele által, — a' mipt kitétetik, — a' Nemzeti Lélek is indul felemelkedni; minekutánna a' Lovak nemesebbítésében 's ebből származandó vetekedési tűzben előre haladnak az emberek: Nem lehet, hogy a' midőn némelyeknek az elragadtatásig ebben való kedve telése mellett, az egész Haza közönsége is, azt hallgatással láttatik igazolni, én legalább különböző magános vélekedésemet e' részben ki ne nyilatkoztassam 's észre vételeimet erre meg ne tegyem.

Minden, még a' legtsekélyebb dolog is a' világon méltó a' figyelemre; 's valaki a' kitsinységet, tsak azért, mert *kitsinység* figyelmére nem tartja méltónak: nyilván elárúlja, hogy *érett és valódi gondolkozással* nem bír, itélettétele gyenge. De ellenben az is igaz, hogy szinte úgy hiba az az emberekben, ha a' tsekélységekbl' kellettinel nagyobbhat tsinálnak, és a' kis dolgot elëibe teszik a' nagyobbnak; a' kevésbé szükségest, az igen szükségesnek, vagy a' szükségest, az elkerülhetetlennek.

Valóban ditsösségére szolgál ezen időben a' Magyar Hazának, hogy a' Lovak' Culturája ébresztésére támadtak olly Hazafiak, a' kik ezt a' köz óltárra letett Jutalmak által nem tsak elkezdni, de hathatósan elősegíteni is törekednek, de engedjék meg a' tisztelt Hazafiak azt az egy kérdést, vallyon nintsen e' a' Magyar Hazában ennél sokkal szükségesebb tenni való dolog?

Tekintsetek tsak széllyel Hazánkknak a' tökéletesítésekre fel gyúlt jó fiai mennyire hátra vagyunk még számtalan sok elsőbb szükségű dolgokban, különösen pedig abban, a' mi az emberi nemzetre nézve legszükségesebb a' *nevelési dolgok* tökéletességre vitelében. És ennek ébresztésére sem *Billikomokat*, sem *arany pénzbeli jutalmakat* nem teszték fel.

Valóban fájdalommal kell, a' mai pallérozott világnak nem nagy ditséretére — meg vallani azt, hogy barmaink betsesebbek gyermekeinknél, 's nagyobb gondosságot fordítunk arra, mint nemesíttessenek a' *gyapjút hozó állatok*, szaporíttassanak a' *szarvas marhák*, és neveltessenek a' *jó futó Lovak*? mint arra, hogy gyermekeink az *oskolai mártyság alatt sok századok óta nyögve*, már egyszer neveltetnének úgy; a' mint az emberek rendeltetése hozná magával; tisztíttatnának meg az oskolák az haszontalan Slendriánoktól, tsak időt tolvajló dolgok tanulásától, a' Deák Grammatizálás sikeretlen és hosszú nótájú jármaitól, 's taníttatnának valódi módon, és könnyű methodusok elő vétele mellett, mind a' falukon, mind a' városokon a' szükségesebb esméretek, a' haszontalan speculációk helyett; az egy születetten 's Deákon kívül, 's talán helyette is, *más több nyelvek inkább*, mint némely soha haszna nem vehető dolgok. De mindenek felett a' *jó Tanítók seminariuma* vétetnék már valahára intézet alá, hogy a' jó nevelési principiumokkal 's tökéletességekkel bíró igazán válogatott tulajdonságú Tanítók pótolnák ki azt, a' mit a' gyermekek, szüléi házokuál nem tsak nem tanulhatnak mindég; sőt azzal ellenkezőt kell nekik látni és tapasztalni, a' *jó Karakterben való neveltetést* t. i.

Ezt kellene, már az Oskolában kezdve, a' jó principiumoknak és Maximáknak, mint a' *fej* minden haszontalan speculációji felett való essentiálításoknak tanítása által, örökösíteni, és úgy testvéresíteni a' lélek ki fejtödzéseivel, hogy végre ne is tudna mással lefeküdni, mással felkelni mással munkájához fogni az ember, mint azzal a' jó gondolattal, hogy az *erköltsi tökéletesség, reálitás, soliditás*, és *jó Karakter* egyedülvaló Brillióntjai az emberiségnek 's ezek azok

a' fő kintsek; a' mellyekre törekedni kell mindennek, hogy minden más tökéletességekre szert tehessen, 's az emberi lehető bődoltságot, mind magára, mind az egészre nézve nevelhesse. *És, ebben van leg hátrább a' világ!*

Valóban, az ebben való elhagyattatás, sorsa a' *férjfi gyermekek nevelésének* is. De mit mondjunk a' fájdalomnak miatta, ha meg gondoljuk, hogy a' *Leányok*, — kik Hazafiak Annyai lesznek egykor, — hogy mondóm ezen Leányok nevelése, meg jobban el van mellőzve, 's majd csak hogy éppen semmi gond nincs erre Hazánkban. Itt ott ugyan bitangolják némelly erre éppen alkalmatlan Mercenáriusok ezeknek Tanítótságát, 's Nevelőségét. De rend szerént miből áll ez? Felelet: a' tehetősebb sorsúakra nézve, némely magános nevelési intézetekben *systemás elrontásokból*, Drága pénzért való kártékonyságokból; vagy a' Házi nevelésekben, a' nem a' Nemzet Leányai Géníusokhoz termett *Gouvernántok* jármai alatt való elpallérozódásból, az az, *elfásodott*, 's minden *nyiltszívűségtől üres érzésből*, *beszédből*, és *tselekedetből*; *affectátiók*, *Capriciák*, 's *pallérozott ember szólások*' gyakorlásai-
ból: Firnátz - képpen pedig egy kis Frantzia, német, olasz, 's a' t. nyelv affectált tudásából, a' *magyar nyelv szégyenlése*, *praetensiók*, *mesterséges Complimentek* és *öltözés módja meg tanulásából* 's a' t. az alacsonyabb sorsúakra nézve pedig, a' városokon is, de kivált a' falusi iskolákban, énekelve való beszédre, kis kátéra, versezésre, declamátiókra, 's egyéb tzéleránytalan dolgokra való oktatásból; a' mellyel ezen Tanítók mint a' férjfi gyermekekéi is, az *Exámenek* alkalmatosságával a' *Schul parádét meg teszik*, 's azt gondolják, hogy tanítottak, neveltek. De az aszszonyi nemes érzésekre, a' jövőendő életben szükséges tulajdonságokra,

hívségre, szelidségre, engedelemességre, valódi és nem állortzás nyájasságra kedves természetességre állhatatosságra, Haza Leányiságra egy szóval aszszony tökéletességekre még tsak figyelmetessé sem tétéknek, — 's mennyi ezer böldogságtól 's fel számolhatatlan jótéteménytől van meg fosztatva a' világ ez által mind jelenvalóképpen mind jövődöre nézve.

Erre kellene mindenek felett fel ébredni kedves Hazafiak és Haza Leányai, ennek a' gyermek nevelési fő hijjánosságnak ki pótolására kellene elébb intézeteket 's azoknak virágoztatására Billicomokat és arany pénz jutalmakat fel tenni, az olyan Férjfiaknak, a' kik, a' nevelés reális és már egyszer ennyi ezer esztendőök múlva tzél erányos módjáról jó munkát irtnak és az olyan *Tanítóknak számára, a' kik mentül több nemes characterü gyermekeket tudnak nevelni jövődöben a' Hazának Fiaivá, és hív polgárokká, akkor mikor már azokat igaz emberekké is formálták.*

Ezek után lehetne a' nemzet böldogítására szolgáló sok más intézeteket is virágoztatni, 's azok között a' Ló tzélerányos Culturájára nézve a' Ló versenezést is próbálgatni, vagy e' helyett, mivel ez a' futtatás is nem tsak tsalóka jele az igaz Ló Culturának, hanem illetlen kinzása az állatnak — inkább a' *tereh el bírás, testállásbelli szépség és termetbelli megkülömböztetés* lenne a' jutalom tárgya.

Sokat lehetne még itt mondani, egyéb, nemzetünknel elharapódzott hibákról, 's azoknak javításáról is, mellyeknek a' Ló versenezést mindeniknek meg kellene előzni, de elég most kevés szókbán a' közönség figyelmét tsak ezekre vonni.

Rövid szavaimat értitek mindnyájan a' kik akarjátok. — De ti hozzátok szóllok különösen Haza Nemes Leányi! Aszszonyi Egyesület, 's ezzel öszve köttetésben

lévők! vegyétek szívetekre a' ti nemetek nevelésének nagyon elhagyatott sorsát, mellyből nem evitzkélhete ki mai napig is, 's nem is fog mind addig mig hathatós eszközök elővétele által erre boldogító lépéseket nem teszték.

Költ a' Tisza Vidékén Jun. 25-dikén 1828.

Nemki Demit.

Egy Magyar Hazafi.

Ne bánts d a' Poétát!

Ibycus, Rhégiumi, alsó Olaszországból való, Anacreonnal egy idejű, híres Görög Lyricus Poéta: — egyszer Számószból — a' mint Schiller a' maga Balladéjában beszéli, Korinthusban a' futtatási, és énekes játékokra utazván, egy, oda már közel lévő erdőben, kétgyilkostól megtámadtatik — velek öszvetsap — de lantra szokott ujjai, a' fegyverhez gyengék, 's szokatlanok lévén; tsak hirtelen eltsügged. — Segedelemért kiált de haszontalan. — — Hát, itt ez idegen földön, elhagyattatva, megsiratatlan kell e' — kiált fel — meghalnom! — tzudar gyilkosok keze által kell elvesznem itt — hol haláломért boszszút nem fog állani senki! — Így szoll — 's mélj sebet kapván — le rogyik. — Megzúdúl ekkor egy felkavarodott daru sereg feje felett. — Hallja, mert már nem lát, közel riasztó szavokat. — Ti halljátok meg, óh, a' hig levegőnek szárnyas lakosai — ha tsak ugyan nints más senki, — oda fent panaszaimat; ti legyetek meggyilkoltatásomnak tanúji 's boszszúállóji! — Így kiált, és — nintsen többé!

Öszvegyül a' Nép Korinthusban, — elkezdődnek a' játékok; — egyszer — *αἱ βήκας ἔκλιποι πάυσισιν*. Né az Ibycus boszszúállóji! így kiált fel egy valaki, egy fent kavargó daru seregre mutatván. — Mindennek megüti fülét a' kedves nevezet, 's öszvefut a' szeretett Poéta

meggyilkoltatását már tudó 's fájlaló nép; kérdőre vonatik a' felkiáltó, hogy homályos értelmű szavait világosítsa; kisül az istentelen tselekedet, 's a' gyilkosok, mint érdemlették, meglakolnak.

Így kaparja ki még a' tyúk is a' poéta meggyilkoltatását! Így büntetődik - meg az azon ejtett sérelem, méltatlanság még a' darvak által is. Ezért mondja Ausonius in Monosyllabis: „Ibycus ut perit vindex fuit altivolans grus.“ — De figyelmetességet érdemel, ezen szomorú történet, hogy ebben egy *poétát* támadnak meg a' rablók, 's miért? — bizonyosan, mivel abban az időben is jobban kaptak az ilyen tsavargók a' pénzen, mint a' lanton, vagy a' versen — a' pénzért. — Ímé egy új világosság! egy eddig homályban volt nevezetes dologban; t. i. ettől az időtől fogva van az Ibycus követői nagy részének, természeti idegensége a' pénz eránt, 's ezen idő öltá, a' poétái talentum sokaknál a' tulajdonképpen neveztetett *ταλαυρον*-nal ellenkező pólusú ajándék. — — Egyébaránt ad vocem *poésis* és *pólus*. — Egy német újabb Aestheticus a' poésist így határozza meg: „Die Poesie ist die Indifferenz des objectiven und subjectiven Pols.“ — Mivel lehetnek olyanok, kik a' poésis ezen meghatározását igazán nem értik, kiknek száma közzé tartozik a' közlő is: igen lekötelezné őket az, a' ki ezt, ezen lapokban igazán megmagyarázná, 's egész kiterjedésében kifejtegetné.

V. J.

F é l r e K é t s é g!

Minden felől villámlanak
 Körültem a' Fellegek
 'S a' vas Idő járma alatt
 Elalélva pihegek. —

Elalélva óh Istenem!
 Mert hiszen a' goromba
 Irigységtől bús morgással
 Jön rám a' tüzes bomba
 Evezek kis tsónakomon
 Rév-partom felé; de nem —
 Nem lehet nagyon haladnom:
 Mert fúv a' szél ellenem.
 Törtetek szent hevüléssel
 A' fő tzelra; de lám a'
 Gyenge kórmányost gátolja,
 A' zúgó hab' hulláma. —
 De mit? Hát eltsüggedjek e'?
 'S itt e' zavaros tónak
 Örvényjében hagyalak e'
 Elmerülni kis tsónak?
 Nem! — nem tsüggedek el Egek!
 Mert még talán majd a' jó
 Végzés zephirjei által
 Partra ér e' kis hajó; —
 Félre kétség! — félre örvény! —
 Evedzöm a' mennybéli
 Gondviselésnek atyai
 Hiv karja vezérel
 Félre kétség! — 's ti virtusok
 Rhódusi szent fáklyátok
 Rontsolt tsónakom' elebe
 Jertek lobogtassátok!
 Félre irigyek! — félre ti
 Gyilk' villogtató kezek!
 A' virtus' Koloszsusához
 Nagy lélekkel evezek.

Varga István.
Páparól.

Rejtett szó.

Öt betű, véd az egész boszszús bajtársaid ellen
 Vágd el az elsőjét, így azzá lenni igyekszel:
 Három utolsóját nyájad közt bírva, kereshedd,
 Végy ebből viszsza'n kettőt, kútfő leszen olyan
 Mely nélkül nem vólt, nints, 's nem lész semmi Valóság.

V. J.

Megfejtés a' 13. számban: Hóhér.

S O K F É L E .

15. Szám. Béts. Februárius 19-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

F e b r u á r i u s .

16. Febr. — 1814. Tsata Guignes térein. Victor 's Oudinot mindent elkövetnek, hogy Schwarzenberg előre nyomulását megakadályoztassák, tudván hogy Napoleon Meauxból segítségekre jő. — 1831. Chlopicki helyébe Radzivil lép.

17. Febr. — 1448. A' Németek Concordátuma mely Aschaffenburginak vagy jobban Bétsinek nevezetik helyre áll, V Miklos 's III Fridrik közt. — 1767 született Süsskind német tudós. — 1814. Napoleon ma támadólog kezd hartzólni minden ponton. Ütközet Nangis mellett. Az egyesültek hosszas ellentállás után vissza vonúlnak, Witgenstein Nugent felé, Wrede Donne-Marie felé üzve Gerardtól, ki e' napon szerez érdemet a' marsali botra való candidatióra. Victor Montereau felé fordul. E' kedvezmények Napoleont büszke reményekkel töltik el, 's vissza veszi a' hatalmat, mellyet Caulincourtnek adott (l. 5. Febr.) „Tsak azért adta, hogy az ütközetet elkerülhesse, 's a' fő várost megmenthesse; az ütközet meg van nyerve 's Paris megszabadítva.“

18. Febr. — 1546 † Luther 's a' háború kitor. — 1814. Tsata Montereaunál, hol a' Würtembergi Korona örökös vissza veri Victor megtámadását, de Gerard General megújítja a' viadalt, 's Napoleon elérkezik segéd seregével. A' Würtembergiek tsak a' legnagyobb vérontás után hagyták el a' várost. Bianchi látván hogy előbbre nyomúl a' Frantzia sereg Sensbe vissza vonúl. Schwarzenberg Grof Paar által fegyver szünetet ajánl.

19. Febr. — 1660 született Hoffmann Professor, az úgy nevezett Hoffman-tseppek feltalálója. Leghíresb munkája: Medicina rationalis systematica Halae 1730—39 kötet. Austria, Porosz 's Orosz Országok, egy hirdetését botsátnak közre, melyben Lengyel Ország harmad részét kéri magoknak. — 1814. Napoleon meg nem elégszik néhány vezéréivel, hibájokért megfeddi őket. A' nagy Austriai sereg hátrál Troyes felé, a' katonák ezért kedvetlenek, 's letépik tsákóikról a' zöld ágokat.

Újabb nemzeti felébredésünkről egy két szó.

A' józan felvilágosodás akármely nemzetbeli barátja, de kivált magyar, lehetetlen, hogy ne örüljön valódi Nemzetiségünk felébredésének; az abból folyó buzgó törekedésnek, 's már eddig is szépen megáldott gyümölcseinek: — a' szembetűnő előhaladásnak. *) — Meddig fog tartani ezen buzgó lelkesülés: nem láthatja el semmi halandó! — Én, mivel igen kívánom erősen hiszem is, hogy ez tartós lesz és éppen ez a' tartósság fogja a' világot eddigi hiedelméből ki venni, 's kitörteni példabeszédink sorából azon sajnós megvallást, melly szerént a' hirtelen felbuzdulás, 's ugyan tsak olly rögtön alábbhagyás *magyar szalma tűznek* kereszteltetett, a' mit egy költőnk így fejezett ki: „Lánggal kezd mindent, keveset tesz, végzeni semmit sem tud, tsak fénylik Nagyja kitsinyje ntán.“

„Addig üssd a' vasat, míg meleg“ körmönfont jó szóllásunk. — Most van ideje, hogy, lelkes Kisfaludy Sándorunk-ként kiki áldozzék a' mivel tud. Az általa említett *gazdagság, vitézség, tudomány* közzül, két-tőben éppen mostohán hagyattatván a' sors, 's még mostohábbban neveltetésem által: próbát kívánok tenni magam előtt leginkább ösméretes közepszerű lelki tehetségimmel, 's a' mit egy, vagy más módon sajátom-má tettem, leírom, ha egyéb haszna nem lenne is, mint az, hogy más a' dologhoz jobban értő ált látván, mit akartam én, de talán gyengeségem miatt kivinni képes nem valék: azt nemes vetélkedésből megigazítsa, kipótolja; 's a' miben én tsak pislogó métszet tsáplálgattam, az, világitó szövétneket gyűjtson.

Az Irigység nem tagadhatja meg azon nemes lelkektől, hogy bár melly úton indultak is: sikere van

*) Jegyzés. Itt nem azt az előhaladást értjük, melly szerént ma egy magyar nyelvből kettőt törekszenek teremteni!!!

törekedéseknek. — Hogy míg töreksziük tévelyeghetünk is, természetes, mert gyarló emberek vagyunk, 's könnyen megeshetik, hogy valamely tzel elérésére nem éppen a' lehető legjobb eszközökhöz nyúlunk; ha tehát bajnokink iparkodása is vehetné más, meglehet tzelünkhoz biztosabban vezető arányt, 's tsak akkor szülhetné azon következéseket, mellyeket ők most olly mértékben, mint amúgy reménylhetni, hijjába várnak: semmi rendkívüli tsuda nem fog esni. Egyik egy, másik más úton reménylenek eljuthatni a' boldogság templomához. — Kárhoytatni egyiket sem kell, mind a' ketten jót akarnak. — A' ki ellenkező véleményben van: szavát az illendőség határi közt hallassa, majd kiörlödik az Igazság, 's megválík kit kövessünk.

Ne vélje magát senki megbántottnak; de nékem úgy látszik, hogy nálunk sok jó szándék, a' *megkívántató értelmesség, ügyesség, 's egyetértés híjja miatt, nem vitethetik ki*: itt kell tehát bajunkat orvosolni. — Erre nézve a' legjobb módnak tartom, ifjaink neveltetések javítását. — Tsalatkoznék a' ki azt hinné, hogy ez által igen hosszú pórázra fog jutni elő-haladásunk. Ha szinte hosszszasabb útnak látszik is ez; de annyival biztosabb jövendővel ketsegtető is minden más módoknál. Ha, teszem például, 1790-ben, midőn a' magyar nemzetiség szintúgy jóforma mértékben felgerjedt, — örökké kár, hogy sebesen égvén, tsak hamar el is lobogott, — ha mondom ekkor bölts Atyáink a' helyett, hogy a' ditső Jósef által készítettetek remek munkákat, behozott rendszabásokat megsemmisíték, — mellyek némely részinek mostanában az Országos összeveírás alkalmával is jó hasznát lehetett vólna venni; a' német, sőt tulajdonképpen frantzia ruhákat, mellyek már ma az egész mívelt Európa öltözetévé válván, ná-

lunk is még nagyobb divatban hozattak, szétépték: iskoláinkat magyar lábra állították volna, az, az ólta nevededett ember nyom nagyobb része most magyarok, 's ugyan tsak lelkes Férjfiak lehetnének, 's most — —! — még ma is találkoznak *közöttünk*, kik átállván, hogy nyelvünket nem tudják: annak a' természet legszentebb törvénye szerint, országos méltóságra emeltetésit ellenzik; de ha igazságosak 's kímélve ítélők akarunk lenni: mérsékelhetjük neheztelésünket, mert ez a' dolog természetében fekszik; terhet magára senki sem vállal örömet, már pedig meglett emberre bizony teher, egy nehéz nyelvet megtanulni. Azt mondhatni, hogy e' tekintetben negyven egynehány esztendő után is ott vagyunk, hol ez előtt anynyi sok esztendővel voltunk, t. i. tsak az iskolákon kell kezdeni a' magunk rendbe hozatalát. — Ezt tették más bennünket megelőzött Nemzetek, és azok Mó'seisek, 's Profétáik is.

A' Historia bizonyosság - tétele szerint, midőn a' régiség legnagyobb constitutionális hősse, kinek még Zoroaster is annyira utánna van, midőn mondom Mó'ses, az ő népének törvényt szabott, koránt sem számolt ő a' Zsidók élő nemzetségeikre, hanem annak sarjadékára, 's azért engedte ő a' 40 esztendős bujdosás ideje alatt a' meg lett ember-nyombelieket az arabiai pusztákon kihalni, 's még azon magas kedv teléséről is lemondott, hogy az Igéret földjén, népe közepett láthassa az ő vetésének gazdag gyümölsét. — A' Zsidóknak Mó'ses által adott alkotvány inkább a' jövő ember-nyomra volt számítva, mint a' jelenkorra. — Milly magason 's a' bálvány imadásban és Farao szolgálatjában elmerült kornak mennyire felette állt azon férjfiú, ki már a' Nilus partján, tör'söke jövendőjére tekinte, 's a' Sinai hegyről azoknak adott tör-

vényt, kik még nem is születtek! — Tsak futólag említjük meg, mint szötte be Lycurgus polgári alkotmányába a Spártai ifjúság nevelését, melly ezen alapon épülvén, minden más görög polgári szerkezeteknél tovább fennmaradt: mert arra függesztjük szemeinket, ki a földön lett megjelenése által, egy új és jobb idő alapítója, ki 3 esztendeig tartott nyilvános munkássága által új alkotmányát az Isten Országának a földön, az egész emberi nem újjászületését, eszközlé. Ő volt az, ki az erény 's tiszta igazság Orzága tágasabb kiterjesztését nem egykorúitól, hanem a nevedő ifjúságtól várta, midőn szívében egy boldogabb Jövendő vigasztalásával így kiálta fel: *Botsásátok hozzám a Kisdedeket, 's ne tiltsátok el őket attól, mert övék az Isten Orzága.*"

Az újabb időkben ezt látszik felfogni hús esztendő próbatevegetése után a Bajor kormány is, midőn az úgy nevezett „Bayrische Staats-Zeitung“ tzmű ministerialis újságba iktatott kinyilatkoztatásában a nevelésről lévén szó, ezt a polgárosodás életfonalának *) nevezi. — Hol illy formán beszéll a Nemzethez: „Tsak ne tsaljuk meg magunkat! Mert soha, sem a kormány, legyen az bár a legigazságosabb, legszabadabb lelkű, legjobbat akaró; sem a nép képviselői, ha szinté a nemzet értelmességének minden virága 's ereje köztök fogna is lenni: nem fogják a Constitutionális életet az ő valódiságában, sajátságában, teljességében 's jöltévőségében a Státus közepette tartósan megalapítani, tökéletesen kiképezni, 's jövendőre megbiztosí-

---

*) „Die Lebensfrage der Civilisation“ — különbféleképp próbálgatám ezen kitéltt nyelvünkön kifejezni, ha nem valék elég szerentsés, 's más valaki jobbat találna; józan vélekedéset tudassa - örömet tanúlok.

tani, ha csak a' nevelés 's tanítás mibenlétének az alkotvánnyal megegyező idomítását legszentebb megfjétésekké nem teszik, 's ezt a' pallérozodásnak élet-rejtő kérdésének meg-nem-esmérik. — Ki kell szabadítani az iskolákat a' közép idő nyűgéből, az Iskola Tanítók Rendét tisztelet 's betsben tartandó, ön állású Status Tisztjeivé kell tenni, éppen úgy, mint a' papi Rendet; 's a' magok rendjéből kell ezen Tisztet a' leg méltóbbnak adni; a' tanítás pénz eltöröltetésével fizetéseknek az Ország pénz-tárából kell folyani, 's ennek szintűgy mint egyéb Status költségeinek az Országos kiadások öszveségében (budget-be) kell kitevődni, a' fő és felső, úgy szinte a' közép és alsó iskolák számának az Ország öszves népességihez kell szabva lenni. A' nevelésbeli javítást nem felőlről kezdve lefelé, hanem alólról lefelé, jól felszámolt idomzatba szükség megtenni. — A' szabadság mértékét, a' különböző nevelő-intézetekhez képeest iránylag kell meghatározni. Mert tziel-iránytalan volna péld. ha az alsó iskolák javíttatnának, a' felsőbbek pedig a' közép-idő ro'sdájiban maradnának; — vagy pedig megfordítva.

Hogy pedig a' Bajor kormány ezen idvességes törekedései nem tsak űres hang, ígéret; arról kezeskedik maga a' kinyilatkoztatás is, melyben az mondatik: „Az iskolai Tanács tágasabb, bővebb rendelkezési mezőt nyert; és számos fő iskola tanítók', igazgatók', felvigyázók' 's több a' nyilvános tanítás szükségével előbbi, vagy mostani helyzetjőknél fogva ismerős férjfiaknak e'hez járulások, ezen a' polgárosodás élet-adó kérdésének sikeres kibontakoztatása aránt elég biztosságot nyújt; — továbbá az is, hogy a' Bajor kormány valóssággal olly férjfiakat hívott meg ezen munka végrehajtására, kiknek nem tsak német Országban de egész Európában jó hírek 's nevek van, mint Schelling

— Walther — Moll. — Mert, valamint az *Orvosi Tudomány* a' vezérlő ezerekes, 's a' *bányásztság* a' kintstárnok által rendbe nem hozattathatnak: úgy az iskolák elrendeltetését is csak olyanok hajthatják végre, kik ahhoz értenek; — 's így fog belőle a' nép boldogsága következni. — Illy tzelt tűzött ki magának a' Bajor kormány! — Hálá annak ezért, 's engedjék az egek, hogy a' Bajor nép ezen lassú, de biztos úton juthasson el azon boldogságra, mellyre a' népeknek törekedni illő 's szükséges.

A' mi szelíd Kormányunknak sokkal más forma gondjai vagynak, hogy sem ilyenekre is kiterjeszkehetnek. — Adjunk hálát az Istennek, hogy magunkra hagyja a' jónak eszközlését. Kívánatos lenne, hogy azon jeles hazafiak, kik honnunk sorsa javításán munkálódnak, az ifjúság nevelését is illő figyelemre méltatnák. Köz a' panasz némelly ifjaink rakontzátlan viseletjek ellen. Ez iránt már érzékeny szemre hányások is tevődtek nekik a' magyar olvasó közönség előtt. — Én sem tagadom ezeknek így létét, tsak hogy nekem vérzik a' szívem azon, hogy ez így van; 's a' kemény kifakadások helyett örömeztőbb olvasnám azon módok megfejtését, mint lehessen ezen valóban nagy rosszát megszüntetni, 's ebből könnyen következő elaljasodását nemzetünknek eltávoztatni. — Uraim! Hazám vagyionossai, Tüdössai! itt a' tágas mező, ezen kell *studírozni*, mert vélekedésem szerint, míg egy más, jobb generáció nem fog nevedetni, minden törekedésünk, tartós siker nélkül fog maradni. — Ne vegyétek ezen állításomat emberkort ért hazámiai rossz néven. Nem mondtam egyebet az igaznál. — Semmi rendkívüli történet, ha a' nagyobb rész százados vagy tsak életünk kezdete óta tartó szokásinkhoz is erősen ragaszkodik, 's a' gyengébbek nem esmervén

a' jobb útat, arra térni nem akarnak, — 's vonakodnak bölts Tanáts-adóikat is követni. — Mindnyájan nem láthatjuk-át a' fogyatkozásokat, szükséges rosznak hisziünk sokat, a' minek eltávoztatása, olly kevésbe kerülne. Állításom az egész historia bizonyítja.

Ne tsak bámúljuk a' Görögöket, Rómaiakat, hogy olly igen felemelkedtek, 's mind a' tudományosságban mind a' kimívelődésben olly meszsze haladtak elő; hanem vi'sgáljuk mi volt oka boldogulásoknak; 's úgy találjuk, hogy az okos, Státus tzéljaival meg egygyező nevelés igen sokat tett arra, hogy ma is követésre méltó példákül szolgáljanak. Cicero az ország állapotja tanulását az ifjúság *carmen necessarium*-ának nevezi. Ez emelte fel őket olly magasságra. Mi a' helyett hogy példáikat józanon véve követnők, tsak nyelveknek philologiai megesmerésével gyötörgetők magunkat, 's nevendékeinken ma is azt folytatjuk; holott nekünk magyarul kell vala olly jól írni igyekeznünk, mint ők a' magok nyelveken írtak. Polgári életünket a' tudományba át vinni 's azt viszont az életbe. Ez leg természetesebb mód a' sikeresen elő-haladásra. Hogy az illy nevelés módnak szint olly sikeres következései lennének nálunk ma, mint akkor voltak, senki sem fog rólla kételkedni, meggondolván, hogy az emberi természet mindég ugyan az, melly vala hajdan. — Ugyan azon Isteni szikrák léteznek a' mai Magyarokban is, mint a' régi Görögökben vagy Rómaikban, tsak a' tzélarányos módot kell feltalálni, 's arra fordítani, hogy mint az egyes emberben, úgy a' nemzetben is szunnyadozó nemes tulajdonok kifejtegettesenek. Ifj. Nemki Demit.

R e j t e t t s z ó.

Ím egy két tagu szó, elalélsz hamar elseje nélkül
 Másodikábann a' legutólsót húzd még először
 'S így mond vissza felé, munkádban hív vezetőd lész;
 Földre terít izmos fákat szaporán az egész szó. V. J.

Megfejtés a' 14. számban: Fokos.

S O K F É L E .

16. Szám. Béts. Februárius 22-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

F e b r u á r i u s .

20. Febr. — 1790 † az emberiség legnagyobb barátja II József. „Bis zum letzten Hauche sein menschenliebendes Gemüth in vielen rührenden Zügen entfaltend.“ Roteck. — 1810. Hofer András Tyrol hős fia meglövetetik Mantuában. — Sz. Eustache a' Hollandusok utolsó szigete N. Indiában az Angolok hatalmába kerül. — 1751 született Voss a' régi Classicusok legjobb fordítója. — 1687. Ma kezdődik a' kínzó vallatás Caraffa alatt Debretzenben 's Eperjesen Tökli pártosaival.

21. Febr. — 1821. (?) A' Frantziák üzik a' hátráló egyesült sereget. — 1828. A' Persa aláírja az Orosz békét Turkmantschaiban.

22. Febr. — 1689. III Vilhelm Orániai Hertzeg, az egyesült Német Alföld Helytartója a' parlamenttől köz akarattal Angol Királynak választatott (II Jakab elűzetetett 1688). — 1718 † Gróf Heister, ki a' magyar történetben híressé tette magát, 's 1688 Belgrád bévételekor jelen volt. — 1814. Verekedés Mery mellett. Boyer gen. egy gárda osztállyal meg akarja venni a' hidat, de makats ellentállásra talál; az ellenség tsak akkor hagyá el a' várost, midön már már hamu. Napoleon meg döbönt, midön hallotta hogy Blücherrel van dolga — Blücherrel, kiről azon vélekedésben volt, hogy Montmirailnál 's Champaubertnál tenkre veretett. — A' Burkusok vissza vonóznak, 's a' t. kelnek az Aubén.

Ö r ö m - z e n g z e t .

Ő Felségének Első FERENTZ Austriai Tsászárnak, és Magyar Ország Királyának 65-dik évi születése ünnepe napjára. Bőjt-elő hava 12-kén 1833.

Sok millió szív' mélyeiből fakad

Határtalan, méltó öröm, — ajkra kel

'S hars zajja dörgésként behatja

Ausztria boldog határait ma.

Toldalék a' M. Kurírhoz.

16

Egy mesze sűgárzó diadalmi fény
 Kegyes mosollyal tetsze fel ez' napon
 Javára Országoknak; — utját
 Ritka erény, 's szeretet jelelte.

Téged Ferentzünk hirdete, *Téged* oh
 Atyánk! Ki vesztő 's ostorzó bajok'
 Igáitól felment'ni Népid',
 Bajnoki karral igyekszo 's győze.

Kit Phöbus, úgy a' bús hadak Istene,
 'S alattvalóid' gyermeki — és soha
 Nem múlható — szent bizodalma
 Mind egyaránt koszorúz, ditsőit.

Kit halhatatlanná tön az általad
 Ápolt igasság, nagy *Neved* oszlopin
 Maradni fog fenn, és ragyogni
 Századok' ezrein is felül még.

Hallgasd meg Ég' fennsége azon kelő
 Kivánatot, mely't illy fejedelmi fő
 Urának im' most minden eggyes
 Hű kebel' érzete áldva szentel!

Értess, könyörgünk, vele sok éveket,
 Viruljon — édent Népeinek nyitó —
 Ittléte épségben sokáig,
 'S vére is érjen örök jövendőt!!

Budán.

Natly József.

Audiatur et altera pars. Így derül fényre az igazság.
 A' Tisza Nimfájához.

Ezen új és tizfra tünemény a' Sokfélének 484-dik
 lapján a' Dunával tartott beszélgetésében, vagy inkább

elmélkedésében, a' többek közt ezeket hozza elő: „Vidámon, mint a' fellegből kimosolygó nap, ütém fel, Máramaros hértzei közt, tisztán buzgó forrásomból vidor fejemet. De zordon környék köszönte mord ködével e' megyében; vad nép, melynek nyelvét nem értém, sóvárga itt ott rideg partomon, 's szegény bérért, melyből alig tengődött, kotzkáztatá rohanó hajjaimon, 's zabolátlan viz-bukásimon tsekély betsű életét. Árva nép, mellyet annyira vesztibe hagynak az ápolni és formálni tartozó kezek!“ — Ha szabad megkérdeznem a' jó Nimfát, mitsoda nemzetbeli 's nyelvű lehet, hogy az érdeklett vad nép nyelvét nem érté? Magyar nem, mert hiszen kiki jöltudja, hogy Máramaros megyében, és így a' Tisza lefolytán Batskótól és Szigettől fogva egészen Husztig és Ugotsáig, minden út-szélén, de főképp a' Coronális Városokban eleget hallhatott és érthetett volna magyar beszédet; sőt ha a' jó Nimfa valódi magyar lett volna, mint-hogy az odavaló népnek többségét az Oroszok teszik, beszédjeikben igen számos közértelmű nem csak szavakra mint p. o. beszieda = beszéd, szlovo = szó, tiszá = tiszta, tsudo = tsuda, dolog = dolog, tsudno-movás = tsuda-mondás, tseliád = tseléd, draha-ga = drága, pusztó = pusztta, tisztó = tisztta, kiszto = tészta, Kvász = Kovász, jedlo = eledel, utolj = ital, obied = ebéd, vetserja = vatsora, szólj = só, okno = okna, oblok = ablak, szálje = szálj, pálje = pálya, galje = gálya, huzsva = guzsva = gu's, fejszá = fejsze, bota = bot, utnuti = ütni, tsiniti = tsinálni, tsizsmodia = tsizsmadia, majszter = Mester, Tkáts = Takáts, Kovats = Kováts, podkova = patkó, Krajtzár = Krajtzár, hros = gros = garas, pjatak = peták, tizes, márjás, húszas 's a' t. hanem egész mondásra is találhatott volna, mint: mitsudoe movit beszieduat Magtjar? mitsodát

mond, vagy, mit beszél a' Magyar? — hodj — hádáj sto tsinis pojdás i brát moj? hát mit tsinálsz pajtás — barátom? — Ott isztikuju tsisztju o tsereszlo — isztökével tisztítom a' tsoroszlát. — Varju — kivarju o tokán; kavarom a' tokánt; poteri na poroch szolj chotj da poszolim jedlo, livu, kapusztu, utsino i petseno: törd porrá a' sót, hogy sózzuk meg az ételt — eledelt, levet, káposztát, betsináltot, és petsenyét; hodj — adaj sziuda ot tu tupu fejszu: add — adszide azt a' tompa fejszét. Vádj lántz, chotj z' hámuju oto kolego: — vágj lántzot, hogy hámozzam azt a' kereket; ázsut uronno po palitzéoval birová — az esküdt erősen megpáltázta a' bírót; a' többit kalodába verte, bezárta: a' toich = druchich vo kolodu verg, zatvoril; életet asztagba, tsürbe, málét = kukoritzát kasha, szénát pedig oborába és szénatartóba szokták rakni: jedlo = urodu vo szthog tsurj, meláj vo kos, sieno pedig vo oborog i szieno derzs szoktujut rukati = klaszti 's a' t. vég nélkül. — Átaljában lehetetlen lett volna tehát a' szegény Nimfának, azon vad nép nyelvét legalább annyira a' mennyire nem érteni. Azomban mint-hogy ő erre semmit sem ügyelvén, az odavaló népet egyenesen vadnak nevezi azért, mivel nyelvét nem érté: tehát hihető, hogy ökeme vagy tsak új magyar, vagy egészen nem az, hanem tsak valami frakkos arcadicum pecus lehetett, annál inkább, mivel tsupán annak van az a' rettenetes kizáró privilégiuma, hogy tsak tulajdon vagy anya nyelvét 's mást éppen és átaljában ne értsen; — továbbá azt állítja a' pallérozott Nimfa, hogy tsak ugyan azon vad nép „rohanó habjain szegény bérért kotzkáztatja tsekély betsű életét“ t. i. faszál és só lehordással. — Én erre ezt mondom: mivel a' legkissebb féregtől az elefántig, és így minden élő teremtés, ha oktalan is, életét betsűli és

szereleti, hogyan teheti fel az okos Nimfa a' magához hasonló teremtetésekről azt, hogy a' szegény bérért küszködő olly betses Isten teremtetésének mint az ember, tsekély lehessen az élete? Ez okból hasonlóképpen miért nem tsekély betsű a' tengereken úszkáló Anglusnak, Frantziának vagy akárkinek másnak az élete? talán azért hogy ökeme Anglus vagy Frantzia, — éppen nem! sőt inkább, minthogy valamint ez, úgy amaz is, az élelem, haszon keresés, kívánás, hajhászás miatt még az életét is, a' mi nékie legbetsesebb derék vitéz gyamánt kotzkáztatja, az illyetén mérész vagy inkább vakmerő elszánás vagy kotzkáztatáshoz pedig testi erő, ész, ügyesség, rettenthetetlen bátorság és állhatatosság kívántatik: tehát akár a' Tiszán, akár a' Dunán, akár a' Tengeren mérészel valaki úszkálni, annak valamint igyekezete és munkája, úgy élete is, minden okos ember előtt mindég igen betses és hasznos, mert az illyenekre vad ember nem vetemedik; a' miről is, hogy de facto meg győződhetett volna, a' jó Nimfa — szükséges lett volna nékie próba gyanánt, azon szegény, mint ő akarja, vad és életével kotzkázó halandóval, legalább Körös mezőtől Szigetig leúszni; vagy egyszer a' Rónaszéki és Szlatinai só aknába le ereszkedni; akkor bizonyosan meggyőződött volna arról a' Nimfa, hogy az ollytén munkás és ügyes ember tán nálánál is sokkal okosabb és betsesebb. Utóljára az okos és pallérozott Nimfa még azt is odaveti, hogy „Árva azon nép mellyet annyira vesztibe hagynak az ápolni és formálni tartozó kezek.“ Nem de pedig, még azt semmiféle bölts tökéletesen meg nem határozhatta, hogy valóban mitsoda és mennyire tehet boldoggá valami népét a' formálódás és pallérozódás? hát a' pallérozott Német, Frantzia, Angol mind egyformán és tökéletesen boldog e'? nem nagyobb e' nállok az inség

és szegénység, mint akárhol másutt; sőt az én vélekedésem szerént, a' Máramarosi, német és frantzia paraszt nép között tsak az a' külömbiség, hogy amaz szürben gubában, gatyában, harisnyában 's botskorban jár, tokánnal, téjjel, túróval 's más holmival él; ezek pedig valami posztóból vagy vászonból való rongyban, 'Strimpfliben és fa kalapódiba járnak, közönségesen pedig kromplival élnek, és néha néha kávéval vagy knödlivel jól laknak; Egyébaránt a' valódi árva tsak az ördög, kinek se lelke se teste nintsen, de élő keresztény ember, ha még olly szegénynek tartják is, mind addig míg a' lélek ész, erő és tehetség benne van, soha sem lehet szánakozásig árva, vagy durva, mert nem de boldogok az együgyűek! és valamint a' szépség és rútság tsak relativa tulajdonságok: úgy a' gazdagság és szegénység tsak olyanok; a' mint-hogy a' valódi boldogságot nem annyira a' gazdagság, kints, nagy ész, mint a' belső meglegedés és megnyugtatás teszi: az a' szegény vad és árva, vagy durva nép tehát szürben, gubában, harisnyában és füstös kalibában szintűgy annyira, — vagy ha egy kis pálinkát ivott 's túros tokánnal jóllakott, talán a' dolmányos, mentés sarkantyús, vagy frakkos pallérozott Tisza Nimfánal is boldogabb lehet. Hát akkor ha az emberek egyformán okosak 's pallérozottak volnának, ki kaszálna, kapálna, 's ki vinné véghez a' durvább nehezebb 's alacsonyabb szolgálatokat, melyek nélkül az emberi társaság el nem lehet? mellyeket a' mostani tanúlt garbontzások, de még a' paszamántos Gyurka is, a' ki Urasága bakján egyszer Pest felé kotsikázott, vagy éppen nem, vagy legalább könnyen felválnai nem akarnak. Lám a' Tisza Nimfája is egyenesen tsak azért vélte magát betsületesebbnek, okosabbnak, pallérozottabbnak és szerentsésebbnek,

mivel legalább tsekély bérért nehéz munkával küszködni, 's életét kotzkáztatni nem kénytelen. Midőn pedig a' Nimfa átaljában csak éppen azért tartja lelki árvának, avagy durvának azon népet, mert azt vesztiben hagyják az ápolni és formálni tartozó kezek, akkor tökéletesen hibázik; mert a' több nagyobb és apróbb Helységekben 's özvesen a' Coronális Városokban lévő oskolakon kívül, Szigeten a' Kir. Gymnasium 's Reformatum Kollegium, az ápolgatni 's formálni szerető 's igyekező kegyes kezeknek, megannyi bizonyosságai; a' hol is annak rendje szerint esztendőről esztendőre számos ifjak pallérozódnak, és én magam is szintúgy teljes háládatossággal köszönöm az említett Intézetnek felvilágosíttatásomat. F. J.

Bétsben.

M e l á k.

Már néhányszor törtem szegény fejemet azon; hogy miért nevezik a' nagy, vagy mészáros kutyákat nálunk melákoknak, — de hijában! Csak ma akadtam e' szó eredetére, 's tüstént elküldém a' Sokféle szerkeztető hivatalához; tudom örülnek a' Szo———i diákok, kik a' pedellust közönségesen csak meláknak nevezik, de jobban örvend maga a' pedellus, ha értésére esik, melly hires nevet visel. Én német nyelven olvastam a' szó eredetét, 's azért németül is adom Olvasóim elikbe: „Die Franzosen erbrachen und zerstörten 1689 zu Speyer die kais. Gruft. Sie schoben Kegel mit Todtenschädeln! — Diess Alles im Zeitalter Ludwigs des Grossen. Für alle Schandthaten, die auf Louvois Geheiss von französischen Banden gegen Ober-Deutschland und insbesondere wieder gegen die Rheinpfalz verübt worden, wussten die unglück-

lichen Einwohner keine andere Rache zu nehmen, als den Namen des erbärmlichen Mordbrenners, des Generals Melak, den Kettenhunden beizulegen; ein Hundname, der sich in dem zusammengezogenen Worte *Lakl* auch noch in unsern Tagen erhalten hat.“

Marimhoz: 22 Jan. 1833.

Bátran, ez élet örömi —
 Bátran! *szenvedelmi* közt! —
 Magasb ideádban semmi
Bé nem tölti a' nagy Közt.
 Hajlandóságid előzve,
 Indúlatid' tapodd el! —
 Szerelem *hatalmán* győzve,
Szabad Léted' emeld fel!
 Kapd a' tündér szerentsének
 Repve múltó óráit!
 Gyorsan! szedd virágít *ennek*:
 Tsak a' Jelen *tiéd* itt!!!

Bánati Katalin.

R e j t e t t s z ó.

Első tagom tsak úgy, 's azután születik,
 Ha a' holtat egyszer már sírban temetik,
 Második tagomat minden nap eléred
 Ember! a' végetlen időt a' míg méred.
 Kettöm öszvetéve enni használhatod,
 De ha sokat nyelsz bé, — úgy ki nem állhatod.

Megfejtés a' 14. számban: Fejsze.

S O K F É L E .

17. Szám. Béts. Februárius 26-dikán.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

F e b r u á r i u s .

23. Febr. — 1668. Éjfélt után Bétsben tűz támad a' Ts. K. Lakban, és semmivé teszi az új burgot. — 1792 † Neynolds Josua az Ángol oskolának leghíresb festője. — 1814. Hertzeg Liechtenstein Ventzel Schwartzenberg Szárny - Adjutánsa megérkezik Napoleon főhadi szállásában Chartresben, 's át adja Ferentz Ts. levelét, feletül Napoleon levelére, mellyet 17-ben Nangisban írt vala. Ferentz hajlandónak mondja magát a' békére.

24. Febr. — 1538. Váradon megbékül Ferdinánd 's Zápolya. Egyike Királytársának esmérí a' másikat. — 1792 született Rima Szombatban Ferentzy István hazánk leghíresb szobrásza. Bétsben a' mesterségek oskolájában kétszer nyert jutalmat. — 1814. Napoleon korán reggel megrakja katonáival Troyest. Az egyesült nagy had utó - tsapatja erőssen hartzol a' Frantziákkal; Blücher 9000 új katonát kap, 's újra Páris felé nyomul.

25. Febr. — 1638. Deveroux Kapitány meggyilkolja Eggerben a' Friedlandi Hertzegot Grof Vallensteint, baráti Kinszky, Illo, Terzky kevés idő előtt hasonló sorsra jutottak Gordon Ezredes-hadnagynál vatsora közben. — 1828. Földindulás Lüttich 's Ostende táján.

26. Febr. — 1814. Marmont vissza vonul 's egyesül Mortierrel. Lusignyban félbe szakadnak az alkudozások, minthogy Napoleon kívánati határt nem esmérnek. — 1815. Napoleon elhagyá Elba szigetét 1000 katonákkal. — 1828. Don Pedro húga Izabella Mária átadja Miguelnek Portugallia kormányát, 's Mígael a' Constitutio feltartására leteszi az esküt.

Magyarosítás módja.

Hajdan Kalotsai Érsek Patachich Gábor († 1745) különös nyelv-terjesztés módot követett el egyházi megyéjében. A' Török szolgaság évszakában Serbusok

telepedtek le azon a' vidéken, 's a' hajdan ott uralkodott magyar nyelvnek már csak lassú utó-hangjai voltak még fenn. Patachich maga Horváth, de magyar Érsek 's buzgó patriota, új életre kívánta ébreszteni érseki lakjában a' haldokló magyar nyelvet, 's azt hajdani uralkodásába vissza állítani iparkodott. — A' még fenn lévő Magyar ágakat az izmos Serbus tör'sökökhöz oltá és 12 fnt. pénz, vagy ugyan annyi páltza büntetés terhe alatt megtiltá a' Sláv-tót dialectuson beszélni, és — a' cura használt. — Mily példáját adta nemzeti nyelvünk iránti buzgóságának e' lelkes hazafi, vele rokon nyelvű maradékinak, nemzetbelieinek! A' választott eszköz nem éppen szelidebb századunkba való ugyan, de a' jó akarat még is kitetszik, 's bizonyosan figyelmeztetésül is szolgál horvát származású rokon hazánkfiainak annyiban, hogy a' köz óhajtnak ellene ne szegüljenek; mi nekünk pedig született magyaroknak annyiban, hogy a' mit lelkes Patachichunk a' miénknél kevésbé szelid századában büntetéssel is kívánt eszközölni, 's nagy részben eszközlött, mi, az az köztünk, a' kiknek módjokban van, jutalom-tételek által ébreszszük magyarosodásra idegen ajkú, véltünk egy törvény általma alatt elő rokon hazánkfiat.

A' jobb fajta mag-neműek termésének *) öszve hasonlítása Ung és Szerem Vármegyében.

Amaz magasan fekszik észak felé, ez Tót Országban jól le dél felé. — Ung Vármegyében terem esz-

---

*) Kívánatos, hogy a' *gabona* nevezet az egész hazában minden magos termékre nézve közönségesen elfogadtatnék. — Némely vidékeken feltserélik ezt a' rozs-zsal. Az e'féle határozottságok vajmi jök. Akkor nem kén körülíráshoz vagy öszve tevéshez folyamodni.

tendőnként tiszta búza 10,000 p. m. rozs 112,400 m. árpa 14,098 m. zab 225,617 m. öszvesen 316,115 m. Szerem Vármegyében, hasonlóképpen lehúzván a' vetni való magot terem átaljában tiszta és kétszeres *) búza (tsupa ro's igen kevés vettetik) 671,747, árpa és zab 231,146, öszvesen 902,893 m.

A' Britanniai legjobb gazda.

1795-ben halt meg Bakewell Robert, a' legjobb gazda azok között, kik valaha Britanniában éltek. A' Marha tartást annyira javította, hogy élte utolsó esztendeiben egy kosnak egyetlenegy nyári használatáért 400 Guineet (800 aranyat) is fizettek; sőt válogatott kossai közzül egy 800 guineet keresett 1792-ben, 's avval együtt a' mi hasznot ezen felül hajtott öszvesen 1200 guineet. — Mikor fog a' magyar gazdálkodás illy virágzó pontra jutni? pedig juthat, tsak Hazánk lelkesebb fiait kövessük!

A' Sóvári aknákból 1792-ig kősó is került ki a' főzöttön kívül: ezen esztendőben beszakadt az aknába a' víz, 's már ma tsak tsupa főzött só készül ott. — 100 rész sós vizből 27 rész sót ad, 1787-ben főztek itt 128,000. 1788-ban 110,000 mázsát. — Mázsája abban az időben került 20 = húsz krba. — Nagy kár, hogy későbbi időkről is nints dátumunk; de ezt is jobb tudni. Talán ha valaki olvassa ezt, felébred, kivált ha közel lakik oda, 's fogja velünk meszszebb lakókkal tudatni, hanyadán áll ma azon nemzeti kintsünk. —

*) Kétszeresnek és kétszer-búzának tudtomra Borsodban, nevezik azon meg nemet, vagy gabonát. melyben a' tiszta búza 's rozs kissebb vagy nagyobb mértékben vannak vegyülve.

1800-ban egy új főző ház épült ott. tiroli katlan-házak formájára, mi által a' főzés tetemesen javult; az előtt két katlan alatt 3500 kubik öl bikfát égettek el eszteni-dő alatt, most 2000 öllel kevesebb szükséges, csak hogy egy egy üstben (Pfanne) 80,000 mázsánál többet főzni nem lehet, de ez tisztább 's jobb só. —

A' Juh és a' Kolomp.

Hát nem jó vezető vagyok én — így ditsekedett a' kolomp a' gyapjasnak; — hangod, tested elég nagy — felel a' kolomptzepelő, — hanem tudod mi híjod van? eszed nints barátom, — azomban sokszor hangodtól is megfoszt egy kis beléd dugott széna. — Héj sok az e'féle kolompember a' mai világban.

T á n t z o k.

Futó gondolat egy tántzmultságban. M. O.

„Nézd a' tántz' nemeit mint festi le játszi etsettél
A' népek lelkét, 's nemzetek izleteit.“ Így énekel.

Berzsenyi, 's Strauss azt mondja: „Der Tanz ein Leben, das Leben ein Tanz. Berzsenyi fejtegette állítását mesterisen, 's én Straussét akarom fejtegetni. Az Ecossaise valódi képe a' könnyelműségnek. Gyorsan, 's könnyen repül alá 's fel a' sorokon a' tántzos, míg elfáradva egy szugolyba vonúl, székre kushad, hogy felhevült vére letsendesüljön. Így a' könnyelmű kéjvelgve éli napjait, máról csak holnapra gondoskodik míg ezt az életet elünja, bohóságait nevetvén tsendesben gondolkodik, 's tselekszik.

„A' Német hármás lépéssel lejtve kereng-le
'S párját karja közé zárja, 's lebegve viszi.“

Ki nem látja e' tántz nemében az ifjú szerelem felhőtlen képét! két szerelmes egymással teljesen kie-
 légítve Amor rózsá-lántzai által egybekötve vigadva
 lebeg keresztül az életen, míg a' tántzot a' házasság
 komoly Polonaise léptekkel el nem végzi. — Valamint
 a' dühöngő — engedelem e' kifejezésnek — Gallope
 a' tántzosokat egy húzómban űzi, míg nem tarthatván
 magokat tovább, a' közellévő padra esnek, 's levegő
 után kapkodnak 's nem képesek többé részt venni a'
 tántz örömeiben: így űzik a' szenvedélyek az embere-
 ket egy mérhetetlen Körben, nem vergődhetnek ki
 az örvényből, elragadtatva egy mindenható erő által,
 mellynek ellent nem állhatnak; míg csak el nem fásul-
 nak részt nem vehetvén többé a' tiszta gyönyör örö-
 meiben. — Az agg kor gondos, 's vigyázó előrelátását
 másolja a' Menuette. — A' Cottillon elmés tourjai tükre
 életünknek. Első most a' váltótántzban az, ki a' leg-
 közelebb pillanatban utolsó — így játszik az életben
 a' tsalárd szerentse kénye az emberrel. — A' nagy pi-
 henő óra — a' sir. „Hajh! galambhordta fia, hát a'
 magyar?“ „„Magyar — — — merre ragadja ne-
 gédje? szóval magyart nem jártak. Kiálthattál volna
 bizonnal Magyart! ilyen atta vén Jebuzéussa!“ „ de
 Izsák rá nem rándította volna pengő muzsikáját, 's
 ők nem jártak volna magyart, ha mindjárt végre felis-
 szólt volna a' vitéz Bordáts:

„Uraim! az Urak Magyarinak tartanak
 „Magokat; de ki Tót, ki Német, ki Hanák.

— — — — —
 „Ím a' külső népek bámulják díszedet,
 „S tulajdon Nemzeted nem betsül tégedet!“

Igaz e még ez?

B é r.

Különös, hogy ez a' szép régi magyar szó, melly előbb a' legszebb 's a' legnemesb irányzatban használtatott, most a' mindennapi életből mindég jobban, 's jobban kiküszöböltetik. Úgy tetszik a' nagyobb rangúak szégyenlenek ezen szóval élni; mert mindnyájan más elnevezést használnak. Így kapnak p. o.

A' Státus nagyobb tisztjei — Fizetést.

A' Státus kisebb tisztjei — Tartást (Gehalt).

A' Rendkívüli tiszttek — Remuneratiot, vagy Diurnumot.

A' katonatisztek — — Zsoldot.

A' boltoslegények — — Salárt.

A' színjászók — — Gaget.

Az írók — — — — Honoráriumot.

Bért senki sem akar. Tsak a' napszámosok, a' szolgák, 's szolgáltók kapnak bért; még maga a' magyar köz katona is Lohnungot kap; még mi sokszor e' szó legnemesb értelmében felkiáltunk: „Az Isten legyen bére a' nemes adakozónak!“ — „Az erény bére tsak túl a' síron díszlik!“ — „A' művész bére maga a' tudomány!“ Valóban nem kevés bért érdemlene az, ki kifürkészné az okát annak, hogy ez a' szép szó a' mindennapi használásban annyira megvettetik, 's hogy már annyira megavült.

Édes örömet gerjeszthet minden igaz Magyar szívében hazája szép nyelvének haladása, mellynek Bétsben is láthatók már már jelei; a' *Wiener Zeitung* sokszor hirdet magyar könyveket magyar nyelven. Gerold Urnál minden jelesb magyar munka találtatik azon az áron, mellyen Pesten adatik. Láttam e' napokban nála Kisfaludy Sándor munkáinak 4 első kötetét valóban

tsuda-szépségű kiadásban (árra a' 4 köt. 20 fl. p.). Méltó az árra, 's külsője a' tartalomhoz! — Nagy volt örvendezésem, midőn Gerold Úr értesítene, hogy özsze lehet ezt a' kiadást mindenben hasonlítani a' Külföld akármelly fénykiadásával (Prachtausgabe) Ha másért nem, bizonyosan ezért ditsérendő Wigand Otto Ur!

Az ivók' honszeretete.

Egyszer virúl — egy az élet,
De az öröm sok,
Idő előtt a' siré lett
Kit ölnek gondok.

„Bú gond ellen bor az ostor,
Ez hát durrogjon;
Durrog minden tisztos réz - orr
Hogy felvidúljon!“

Vidúl valónk, és lelkesül —
Az ég ragadja;
Itt hazafi köröskörül
Ki kezét adja!

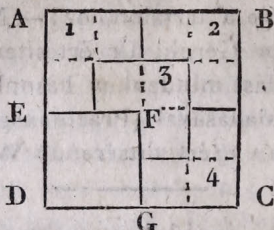
„De 'a' jó hazafi önként
Áldoz, 's szeret hont,
'S kiki áldoz módja szerént
Ez épít — az ront!“

Nosza miis nyerni babért
Pályát válaszszunk:
Haljon más a' jó hazáért, —
Mi ér'tte — igyunk!

Nátly József.

A' Sokféle 9-dik számában közlött Földmérési feladás Megfejtése.

A' mezei gazda teljesíté igéretét, 's felosztá fiai közt földjeinek három negyedjeit, minthogy képesek voltak kívánatjának megfelelni. Kijeleltetett tehát az Attyoknak a' négyszeg D, E, F, G, mellynek egyik szegletén D lakja áll, úgy, hogy az oldal $DE = \frac{1}{2} AD$ lett, mi által kiterjedése, vagy színe egyenlő nagyságú lett $ABCD$ negyedrésszel. $ABCD$ megmaradt három negyedrészeit A, B, C, G, F, E, magok közt így osztották fel a' négy Osztályosok. EF , FG , AE és GC , két, AB , pedig 's BC négy egyenlő részre osztódtak, 's az összekapcsoló vonást úgy képzelték húzva, mint az 1 fig. mutatja; ez által 12 hasonló négyszeg eredt, e' 12 négyszegből hármat, 's hármat kaptak össze úgy, hogy térek, mint 1, 2, 3 és 4 (nézd 1 fig.) eredtek, mellyek, minthogy mindegyik 3 hasonló, 's egyenlőkép összekötött négyszegből áll, egészen hasonlók egymáshoz, mint a' Földméréstudomány kezdetbéli ismértekből kitetszik. Ezen feladást a' Freymüthige Redactioja tette közönségessé jutalom igéret mellett annak, ki azt legelsőben megfejtendi. A' jutalmat, melly egy vízerány mérő jeles készülékben állott Moné Károly Úr a' Magyar Kir. Testőrző Nemes Seregnél Hadnagy nyerte el.

R e j t e t t s z ó.

Megfordított végső tagom, Sokaknak ma Virtust tesz
Első tagommal belölem, tzin, fa, föld karika lesz.

Megfejtés a' 16. számban: Törma.

SOKFÉLE.

18. Szám. Béts. Martius 1-ső napján.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

F e b r u á r i u s .

27. Febr. — 1772. Bétsben rendkívüli meleg az első hónapokban, Jan. 18-kán a' lévmérő már 4 gr. feljebb állott az O-nál, ma pedig a' 13 állott. — 1814. Napoleon Troyesből Arcis-sur-Aube felé siet Blücher után, mert meg akarja hátúlról támadni. De Schwarzenberg éppen most nyomul előre, 's megütközik Bar-sur-Aube téerein. Oudinot 's Gerard hátrálnak Troyes felé. Macdonald kinek elősapatja már már Chatillont látja, tsak gyors 's erőltetett futás által mentheti meg osztályát.

28. Febr. — 1814. Mig Napoleon Blüchert üzi, Schwarzenberg Troyes bevételére készül. Hessen Homburgot 's Bianchit Dijonba küldi, hogy az egyesült had bal oldalát 's hátát Augereau támadási ellen fedjék. — 1828. Az Angolok a' Levanti tengerben elfoglalják Garabusát a' Korsárok fészket.

M a r t i u s .

1. Mart. — 1751. A' Duna jege megindul, 's Budán nagy áradást okoz. — 1814. N. B. elbizza magát az utolsó kedvezmények miatt, nem elégszik meg Frantzia Ország régi határral, azt akarja, hogy a' Rajnáig 's az Alpesig terjedjenek; mostoha fiának Olasz Ország, testvéreinek pedig kárpótlék jusson. N. B. megérkezik reggel Ferte-Gaucherban 's tudósítást kap, hogy a' Poroszok megállítottak. Reményli, hogy elérheti őket, 's hogy egy eldöntő ütközet által jobb fordulást adhat dolgainak; de estve látja már, hogy az egész porosz had a' Marne túlsó partján van, hogy a' hidak elvannak szedve.

A' Boszszuállás határt nem esmér.

Ha szerentséd a' boldogság poltzára emelt, vigyázz mind magadra mind tselekedeteidre. A' legalább való komor fellegekkel borithatja el boldogságod tiszta egét, mert mint a' fennségben álló büszke területű tölgyek

leg többet szenvednek a' borús idő viharjaitól; úgy azok állapotja is, kiknek hatalma ezerekre terjed, nem mindég a' legkellemetesebb. — Ha alattvalóid míveletlenek, ha a' babonaság és tudatlanság sűrű homályai közt nevedektek — ha rabszolgák, akkor igaz hívségre számot ne tarts. — Terheld bár száz zárral nyugvó termednek ajtaját, oszlasd bár az éj borzasztó homályát lámpád pislogó világával, tsukd bár be káprázó szemeid a' fagyaló félelem rém képei előtt — ha az emberiség szent törvényeit meg vetve, mások betsületét 's szerentséjét lábaddal tapodtad: a' boszszúállás rém Istene még az idő mohait mosolyogva tekintő kösziklán is keresztül tör, eléri ő verőfényben is bús áldozatját — és szörnyen boszszúlja meg azt, a' mit feled ellen vétettél!!!

E' tanításra int Don Riviero dúzs Spanyolnak szomorú esete Majorka szigetén, mely a' Történet évkönyvében véres betűkkel van bevésve. Száz meg száz fekete szolgák telyesíték remegve parantsit, meszsze kiterjedő földjei bájlón virúltak a' meleg éghajlat áldásitól, 's szerentse koszorújában egy fejlődő ró'sát képeze gyönyörű nője, két szelid gyermeknek anyja. — De a' szerentse halmozott ajándéki többször fajúltá tesz a' szívet, mint sem jobbítanak. Riviero szemlátomást keményebb és kegyetlenebb lön rabszolgái eránt, kik véres verejtekjekkel szerzék azon fényt, melyben tündökle, számkivettetett az igazság, legkisebb hibának önkényes kegyetlenség vala díjja, 's mint egy terhes felhő száz villámot rejtve kebelében borong a' virágos tájon, úgy függött önkényes uralkodása remegő alattvalóin. — Egy Batista nevű rabszolgát kegyesebb tekintetre méltata, ki magát elbíztaban egy tsekély hibát követett el. Komor gondolatjai iszonyú haragra lobbanták Rivierót, — addig ostromoztatá míg

vére patakként folyt, 's hideg vérrel nézte a' kínos vonaglásokot; nem lágyíthaták meg esengő jajjai sem, mellyek a' résztvevő községnek szánó könyűivel vegyültek, 's Batista félhóltan termébe vitetett; de ifjú kora győzött a' leverő fájdalmakon, 's hoszasz kinok után felgyógyúla. — Riviero nem sokat ügyelt rabszolgái nevelésére, a' vallás szelid oktatásai mellőztettek, 's mi tsuda, ha Batista, hitünk legerősebb alapját „*önnon ellenséginket szeretni*“ még tsak nem is sejtve, — egyedül boszszút 's vért szomjúhozék? — Azomban ő, az egész község bámulására hiven folytatá, mint az előtt Urának parantsit, melly a' kegyetlennek kegyesebb tekintetét néki viszont megszerzé, — 's egyszersmind a' kedvező alkalmat is, szörnyű szándéka véghez vite-
lére. — Riviero az előtt familiájával a' faluban lakott volt egy pompás házban, melyhez a' rabszolgák termei hozzá valának kaptsolva, de most már vára egy a' habzó tengerből kinyúló közsziklán tündöklött, megvetve a' századok mohait. — A' rózsálló hajnal már oszlatá az éjj bolygó fellegeit, midőn Riviero a' ropant erdőkkel körülsetéllő hegyekre vadászni indúla, ifjú nője az alatt szelid gyermekeivel a' várba vonódott, szemeit a' tenger sima tükrén legeltetni, hová Batis-
tán kívül egy hív rableány is követé, — ezt a' fekete szörnyeteg egy parants ürügye alatt el tudá onnan távoztatni, kinek elmente után felhúzta a' lógó hidat, hogy minden bejutást végképp elzárjon. Öröm mosolyok közt siete már most a' vár mohosúlt ormára. „Siess keresd fel Uradat — menydörgé a' menő Rableány után — mond meg néki, hogy a' véres boszszú napja itt van, hadd jöjjön a' szörnyeteg, lássa mint jutalmazom kegyetlenségét.“ Boszszút lehelve rohan ekkor a' terembe, hol Riviero nője, kínos halálát nem sejtve, szelid gyermekeivel enyelgett. Mint egy sérült

Oroszlán martalékára, úgy rohant a' szerentsétlenre, 's öszve kötözvén kezeit előmlött hajfürtjeinél fogva húrtzoló a' vár ormozatjáig maga után. A' Nő segédért esengő jajjaira számtalan sokaság tódúl a' tenger partjához, 's a' rableánytól feltaláltatott Riviero halványan 's remegve rohan előre. — Ah! mely tekintet! éppen most húzza ki veresellő törét a' haldokló Nő kebléből, lángzó szemeivel a' sokaság közzé pillant, mellyek a' kétségbe eső Rivieron akadnak fel „szeretnéd Batistád vérig ostoroztatni?“ szólla tajtékozó szájjal. „Nézd Zsarnok miként boszszúl egy rabszolga. Nődet fiaidj követéndik.“ — Az atyai szeretet érzékei fel rezzentik Riviero rideg tagjait, 's halavány ábrázattal térdeire hull „Batista — rebeg — mindenre a' mi szent esküszöm, hogy borzasztó tettetted el felejttem, — vedd éltem, vedd mindenem, tsak gyermekeimnek kegyelmezz.“ — „Boszszúm felele a' szeretsen, még egy áldozatot óhajt és tsak véred folyásával enyhülénd, — vágd le jobb füledet 's megelégszem, ha pedig vonakodsz, akkor gyermekid a' tenger hullám sirjába szállándanak.“ — Riviero térden állva esedez kegyelmet, 's a' tódúlt sokaság véle együtt; de a' szeretsen kinyújtja nagyobb gyermeke után kezeit 's készül a' vár ormozatjáról rettentő le vetéséhez; megretten erre a' szerentsétlen atya. „Nézd kegyetlen vérem folyását“ rebeg — 's fület le vágja. De alig esett meg a' fájdalmas metszés, már vad katzajjal gunyolja Urának tettét; egy puskát nyújtának ezek közt Rivieronak 's a' rettenetesre dühösen emeli fel azt, de abban a' pillantatban átkarolja Batista a' két ártatlant, 's kebléhez szorítván, a' kösziklán meg rontsolt tagokkal zuhan a' tengerbe. — Mint mikor feljajdul a' haragos tenger, 's a' komorúlt időnek dühöngő fergetegi üvöltve futnak keresztül a' hegyek vadonjain: akként sikolta fel a'

zajgó és tóduló sokaság, míg Riviero a' leverő fájdalom sullyától elnyomattatva aléltnan rogyott le; — tsak későn eszméle fel, de nyugalma örökre el távozott', ártatlan nője, kedves gyermekei, a' rettenetes Batista képzete, borzasztó rémként lebegtek előtte. Őt esztendeig szenvedett még az élet zajtengerében, míg a' megjobbúttal az örök gondviselés, ditsőült kedveseit a' halál által ismét látni engedé.

Sujánszky Antal.

E m l é k k ö n y v.

Hasonló ez egy gyönyörű kertben való sétáláshoz, Különféle virágok bájolják az embert, ki meg — meg áll, tsendes eszméletbe merül; a' virágok mind egyike egy barátira, egy barátnéra emlékezteti, 's ezek által az időre, mellyről azt mondja Kisfaludy: „Van egy idő az ember életében — az életnek nyíló tavasza: — mellyben a' magából kidagadó fiatal szív, 's a' szárnyára kelő fiatal lélek, a' földön, 's a' nyomorultt valóságon fellyül emelkedvén, érzeményeit 's gondolatjait a' lehetőség' és képzeletek' tündéres országában hordozza: az embernek legboldogabb ideje! — mellynek szép, ámbár hiú, 's soha bé nem tellyesedhető reményeit, a' megérett megokosútt ember, a' leg-tűrhetőbb valóságért, 's a' legigazabb böltsességért is gyakran örömet viszsza tserélné.

Tsudálatos agyar.

Éjszak Amerikában, *Starke* nevű Grófságban, — a' múlt esztendő nyár közepé táján, két rendkívül való nagyságú agyar ásatott ki, mellyek közzül egyikének hossza, 9. lábnyi, és 6. ujnyi, — áltmerője pedig 8. lábnyi vala. Egynek felemelésére két ember kívánta.

tott meg; külső része erős, és kemény, mint az elefánt tsont, de belsejét, az idő rozsdája, már porhanyóssá változtatta. Egy motsárban találtatott mintegy két lábnyi mélységnyire a' föld alatt, és sokat hasonlított ahoz az agyarhoz, mellyet hajdan *Bone Lickben* találtak. Ha az ezen két agyarral együtt talált tsontokból íteni lehet, akkor az az egykor élt állat, hosszára legalább is 60. magasságára 22. és szélességére 12. lábnyi lehetett: e' szerént — ha még most élne, nagyságára nézve annyival haladná meg a' mammuthot (legnagyobb állati tsont, melly valaha Németországban találtatott) mint az elefánt, — az ökröt.

Farsang utóljára.

Fuss kárnevál — jön a' pap,
 Fuss — szűnj palatzk, pohár szűnj
 Tsengni, 's kulats kotyogni; —
 Tréfák, borok, szerelmek,
 Bál kis tündéri tsitt már. —
 Sok mámoros Gavallér,
 Sok sápadt artzu Dáma
 Alig pilátsol úgy is. —
 Sok a' beteg zseb, erszény —
 Sok lyán szívet füzétek
 Rab-szíjjatokra, — tsitt, tsitt. —
 Goromba hangu bőgő
 Siket szavú fagót — szív
 Vidító klárinét — sip,
 Réztorkú trombiták, és
 Dörömbölő dobok tsitt.
 Templomba minden — a' pap —
 Kongó harang — az óltár
 Imádkozásra hívnek. —

Hanem borok, 's szerelmek
 Kedves tündéri — még ti
 Maradjatok; — ti lárma
 Nélkül is tudtok édes
 Örömbe részesíteni.
 Garázda kárneval — bál —
 Ketten pakoljatok tsak.
 Kantsók 's szelid szerelmek
 Kellő tündéri, rátok
 Szorúlunk böjtben is még —
 Imádkozás után is. —
 Bizonytalan mikor jön
 Hozzánk el a' komor gond —
 'S a' szív kesergető bú, —
 Sokszor soká maradnak
 Nálunk, — de hogy ha kantsók
 Tréfás tündéri köztünk
 Mulattok, őket úgy ki-
 Dözsöljük a' szobánkból. —
 Ti is pitzin szerelmek
 Maradjatok mi nálunk,
 A' barna fürtű ifjút
 A' ró'sa artzu lyánka,
 'S a' ró'sa artzu lyánkát
 A' szöke fürtű ifjú —
 A' böjt imái közt is
 Feltudja ám hevíteni.
 Nem válik ám el a' vér
 Vízze azért, hogy a' böjt
 Kosztunk olajra fogta;
 A' szép ajk — artzi kellem
 Tsak szép ha böjtölünk is:
 'S ki húnnya bé szemét, ha
 A' szép leánka rá néz?

Én nem — de más sem — óh! hát
 Ti is vélem szerelmek
 Maradjatok mi nálunk. —
 Sok kedvetelt menyetskék,
 Kik a' Hymen bilintsét
 Olly boldog érzetek közt
 Vevék fel, — ah! ha tűntök
 Kétségbe esve sirnak, —
 Szép édenek körültek
 Elhervad, menyiny helyett gyászt
 Gyötrő pokolt ölelnek —
 'S nélkületek nyakokra
 Hymen vas járma szálla. —
 De a' hol kis szerelemkék
 Enyelgve megmaradtok,
 Királyi páltza ott a'—
 Koldús bot — a' szegénynek
 Üres gunyhója kintstár. —
 Nem sir ott semmi bánat,
 A' földi menyiny tavaszsa
 Síríg virágzik ottan. —
 No hát borok, szerelmek
 Tündéri — még ti nálunk
 Maradjatok, ti lárma
 Nélkül is tudtok édes
 Örömbe részesíteni, —
 Garázda Kárnevál, Bál
 Ketten pakoljatok tsak. Angyán Mihály.

Rejtett szó.

Ha Ígének veszel szemed a' kehelyem
 Míg élsz ember addig nints nékem más helyem
 Ha meghalsz, magamban érthetővé válok
 Mivel addig vájnak a' bennem mázskálók
 Míg nem azzá lészek, hol tsak annyit adnak
 Néked 's mindeneknek, hogy nyugodni hagynak.

Megfejtés a' 17. számban: Tányér.

S O K F É L E .

19. Szám. Béts. Martius 5-dikén. 1853

Emlékeztető Jegyzetek.

M a r t i u s .

2 Mart. — 1814. N. B. hídát veret a' Marnén azon reményel hogy a' Soissons-i téreken eléri ellenségét. Elküldvén Bacler d'Albe követét Párisba azon hírrrel, hogy visszatarokodtak a' Poroszok, Rumigny-t Chatillonba küldi, hogy Caulincourt ne hirtelenkedjék a' béke kötésével. — 1820. A' Bordeaux-i Székes Egyház boltozatja bészakad; sok ember vesztí életét. — 1828. Don Miguel megérkezése zavart okoz Portugáliában.

3 Mart. — 1608. Rákótzý lemond az erdélyi Fejedelemségről. — 1814. N. B. keresztül megy a' Marnén, 's üzöbe veszi a' Poroszokat, kik a' Jegveszedelnesebb állásban vágnak. Jobbról elvágva a' Rheims-i úttól, balról Mortier 's Marmont által nyomva, előlről az Aisne patak által hátráltatva Soissons előtt, hol 1400 Lengyel fekszik; úgy látszik kéntelenek a' legbizonyosabb halállal szembe szálni, vagy a' fegyvert lerakni. — 1828. Don Pedro a' Portugalliai koronára való jussairól lemond Mária da Gloria leánya kedvéért.

4 Mart. — 1173 III-dik István Királyunk elhagyja a' thrónt. — 1789. Észak Amerika tartományai a' szabadság kivívása után ma létesülnek. New-Yorkban első Congressus. — 1459. III Fridrik magát Neustadtban megkoronáztatja Magyar Királynak. — 1810. Berthier Marsal megérkezik Bétsbe, hogy megkérje Mária Louisét Napoleonnak. — 1814. N. B. tsalatva látja magát reményében, hallván, hogy Soissons feladta magát Bülow Generálnak ki Belgiumból jött, 's Winzingerodével egyesült, mert a' Poroszok most bátran átkelhetnek a' Marnén; Schwartzenberg megszálja azomban Troyest. A' Frantziák tsak rövid idő óta érzik még hazájokban a' háború azon szörnyű pusztításait, mellyeket előbb katonáik idegen országokban hideg vérrel követtek el; 's már sóvárganak béke után, elégtelenek azzal, ki nem hazája javát, hanem tsak familiája fényét tekinti.

5 Mart. — 1715. Kleist a' tavasz lelkes éneklőjének születése napja. — 1814. N. B. továbbá is üzöbe veszi a' Poroszokat, 's elküldi Corbineau Generált, hogy vegye meg Rheimst, míg Nansouty

Toldalék a' M. Kurírhoz,

elfoglalja a' Bery - au - Baci hidat. — 1852. Egy fényes, 's számos magyar követség előterjeszti Urunknak negyven évü ditső uralkodásának fényes ünnepén a' Magyarok kívánatit.

A' négy lábú állatok gyűlése.

A' négy lábúak hatalmas despotája, az izmos Oroszlán, egyszer szikla palotájában; melyet ama nagy művész, a' Természet, kietlen rengetegeiben még tereméskor alkotott — közgyűlést tartott. Tzélja volt, az azon eszközök feletti tanátskozás: miként lehetne, a' már olly sok százak óta rajtok kénytetszés szerént uralkodó emberi- nem vas páltzája alól, magokat kivívni. Ímé — így menydörög a' bojtos Oroszlán, a' különbféle állatok jelen képviselőihez — ímé szőrünkkel, bőrünkkel fedik, — testünkkel, zsirunkal táplálják magokat; ha mi nem vólnánk, a' hideg, éhség 's több megnevezhetetlen szükség miatt, már régen kivesztett vólna nemzetségjek a' földről, 's még a' mellett, hogy ezen magokban mezítelen, nyomorék állatokat, meleggél-eledellel tartjuk, őket számtalan gyönyörűségben, élet könnyebbségben részeltetjük: hány véres áldozatot kell tsak nem minden szempillantatban hártaltalan telhetetlenségeiknek bémutatnunk! — Nem! — ezt már tovább, körmeinkre és agyarainkra esküszöm, el nem nézhetjük! — Szóljatok ti jámbor ökrök nem szúrós töviset, haszontalan bogántot teremne e' a' föld számokra, szorgalmatos segítségtek nélkül? — Álljatok elő ti béketűrő juhok, — puha selymetek 's gyapjútok nélkül nem lennének e' az egymással szüntelenül tusakodó elemeknek, az égető nyár szikkasztó hevének, vagy a' fázékony tél jég birodalmának szomorú martalékivá? 's még is a' háládatlanok, fáradhatatlan szolgálatotok, meghálálhatatlan jószágok

jutalmául, kisdedeiteket szemeitek láttára öldösik le, sőt magatok is, — ki elebb ki utóbb — otromba fejszéik szédítő ütései, 's gyilkos késeik életoltogató szúrásai által verettettek le, hústok után éhező gyomrok gazdag megvendéglésére. Nem! — nagy Apám sárga serényére öldöklő agyarára, életfojtó körmeire esküszöm — ezt a' nagy igazságtalanságot már tovább el nem nézhetjük; — Véres hadat izenjük nékik, — vagynak éles körmeink, ezer halált ontó agyaraink, inas lábaink, izmos szarvaink — ezek lesznek azok az ellene állhatatlan fegyverek, melyeknek bátor használása számunkra bizonyos győzedelmet készít. — Ezer *éljen*, ezer agyar tsattogtatás, köröm köszörülés zajos nesze hempelygé keresztül a' szikla-terem setétes boltozatát. — Tsendes lett a' gyűlésterem, 's a' róka, szónoki méltóságát éreztető komolysággal fel álla (haljuk haljuk.)

Szélesen kiterjedő birodalmaink hatalmas Fejedelme, győzhetetlen Oroszlán — és Ti, erővel, bátorsággal felfegyverkezett, minden rendű 's nemű képviselők! — Elkeseredve érzitek, hogy nemünk hóherjai, a' háládatlan emberek pusztító hatalma alatt, mindegyaránt olly régen nyögünk, — könyben lábbogó szemeitekből olvasom azt, valamint azt is, hogy annak goromba sújját nyakaitokról lerázni mindnyájan vágyva vágytok — mert lám mesterséges töreik, ravasz tselvetéseik miatt, közülünk kinek élete bátorságos, tsak egy szempillantatig is? — Mely'k az közülünk, kinek bőrével mint győzedelme büszke martalékával, az ember már ma nem ditsekedhetnék? Hadat hát, véres hadat a' kegyetlen emberi-nem ellen. Vagynak még bátor Oroszlánaink, — virágzik még a' temérdek testű elefánt faj, — él még a' győzni tanult tigris-nem, — nem holtak még ki a' vitéz párdutzok, — születnek még szelldíthetetlen hienáink, — nevedednek a' havasokban

vas ölelésű medvéink, — tanyáznak még rengetegünkben mérész farkasok, 's menykő tsapású agyarral felfegyverkezett vadkanok. — Hanem vagynak ám szolgálkű lovak is, — készek ezek az embert győzedelmes szekereiben vonni, a' szemigéző aranyos szerszámokért, készek az embert, a' bogláros tsótárért, a' brillántos nyeregért 's több e'féle tsetse-betséért hátokra felvenni; — vagynak ám még köztünk elég farktsóváló ebek, mellyek csak azért, hogy az emberek tányérjaik körül nyalakodhassanak, készek nemzetjeket megtagadni, hazájokat elhagyni, — 's a' rengetegek, a' barlangok horpadósinak, a' ligetek szövevényinek, és a' magános pusztáknak édenében virágzó arany szabadságot feláldozni, 's az emberek udvarában átsorogni, sőt több ártatlan állat társaikat halálra üldözni, hogy a' küszöb-öri hivatalt megnyerhessék; — vagynak köztünk sok sompolygó matskák, mellyek egy falat túróért, egy kis tejfelért, készek tigris természetjeket levetkezni, éles körmeiket megtompítani, hogy az emberekkel bohóskodhassanak, készek erőtlenebb honfiaikon kegyetlenkedni. — De azt mondjátok talán hatalmas képviselők: hadd legyenek ők szolgálk, hitetlen honfiak, benne nemünk nem sokat vesz, — a' gyávuló, a' tsapodár eb, a' hízkelkedő matska, abban az esetben is, ha szabadságunkat vérontással kellene kivívunk, nem igen volnának haszna vehetők. — Az én állításom ellenkező. A' példák vonnak magok után; féltő, hogy a' hiú ló alatson példája közzülünk másokat is maga után ketsegtet. — És nem országos kárt tesznek e' az ebeknek több nemei, midőn gyors futású kurirjainkat, a' deli termetű szarvasokat, a' kartsú özeket, az ijedésre reá kapatott nyúlakat, 's több ilyen alacsonyabb sorsú atyánkfiait üldözik, nyughatatlankodtatják, fogyasztják? — Nem fájdalmas sebeket ejte-

nek e' a' matskák, midőn a' potzokok virágzó és szélesen kiterjedő nemzetségén tirankodnak? Alatson helyzetetésű állatotskáknek látszanak ezek hozzánk képest, de ki nem tudja közzülnök, mely hasznos szolgálatoakat tehetnek a' különbféle török, hálók, és veszedelmünkre készült tzeleszközök megrágásánál fogva, mellyeknek álnok szövevényei, az emberi hatalomnak meghódolni — téged is kényszerítnek vadonok rettenetes Ura, hatalmas Oroszlán? — Hadat hát ellenek, pusztító hadat, mely tsak a' mindnyájunk előtt gyűlöletes emberi nem kiirtásával engesztelődjék meg (tetszés). Hanem egy a' nagy hijjány — folytatja tovább beszédét — mellyet mindegyütt kéntelenek vagyunk érezni (mély tsendesség). Van oroszláni erőnk, izmos elefánt testünk, tigrisi bátorságunk, párdutzi vitézségünk, hajthatalan hiena nyakunk, birkozásban medve jártasságunk, farkasi mérészségünk: de bezzeg nints ember eszünk, 's ezzel párosított míveltségünk, — pedig ez tenné fel a' ragyogó koronát, fentebb előszámláltam — jelességeinkre! —

Az okos róka beszédét szemlesütve igazlák a' jelenlévők: „Solvatur sessio“ dörmögé az Oroszlán; több közgyűlést tartottak e' vagy nem 's mit végeztek? nem tudatik. Újabb hírek után, a' róka hírtelen eltűntét, kesergik rokonjai.

Az élet' philosophiájához.

(Vidám tekintet az élet korba.)

Szivre hátók, és igazak Bonstettennek, Zschokkéhoz intézett levelében eme szavai: „Tsdúlatos lény valóban az életkor! Életem' hatvanadik évében sokat buvárkodtam a' halálról. A' szük tájékok' keskeny küszöbén leléem fel magamat, a' hol a' kéretlen halálnál

semmi sem bizonyosb. Ezt gyakorta szemlélem vizsga szemeim előtt; de minthogy el nem jött, 's magamat százszor kijátszottnak véltem, ezen gondolatban rögző elmellőzhetetlen kedv-kórság tölem eltávozik, 's végre a' halált szélző gondolat az ezt nyomozó hittel tsaknem gyökerestől kidűlt. Néha néha betegség sullya alatt sínlődék; de a' vidulásnak enyhítő szelleme átfutá keblemet, jóllehet ön magamnak mondanom kellett „Vén vagyok.“ Tíz esztendő legördült, és — megtsökkent erőm, tespedéséből kivergődött, annyira, hogy ezen idő ponttól gyakran eme szavakkal kelnék elő: „Mégvénhedt koromban ennek vagy annak végre hajtására megkívántató tehetséggel szűkölködtem.“ Vóltam mértékletes, vidor, 's mindenre eltökélt akaratú. Midőn a' halálnak gondolatja nyugtomat háborítá, az ennek félelméről szólló könyv szakaszt keresztül olvasám, 's a' letsendesedés édes ketseit érzem. Két hónappal ez előtt hirtelen gyenge, töredékeny, és érzeményimben hanyatló lettem. Nap alkonyatkor különös halál-érzést vevék észre belsőmben — egyszerre elshantak gondolatim, mint a' tenger tornyozó hullámja az irtóztató éjnek örvényében. Zokogám magamban: „Az a' halál!“ De azon órától fogva az élet, és egészség naponként nevedett, annyira, hogy én most, mint három évek előtt érzem létemet. Régtől ólta nem függesztem már a' halálra gondolatomat — mivel ez az eszmélyedés unalmamra esik. — Kimerítém minden vizsgálatimat, és imé! — „Mindég ugyan azonvigasztalásnak engem átölelő karjain nyugszom: „Mi semmit sem tudunk; de egy gondolkodó valóság kormányozza a' világot.“

Barátja, a' kihez ezen szavak intézve vóltak felele: „A' mit nékem az életkor köréről közölsz, valóban a' legkedvesebb, és leveled értékkel tellyesb, mint Ci-

ceronak hoszsú irománya de Senectute. Hoszsú tapasztalatidnak 's alapos gondolkozásod módjának edes nedv - tseppjeit adod, — ó bort, melly többé nem részigit, hanem mélyen erősít. Nagyobb volt 50 esztendőntől rettegésem, mint az 50-k számtól félelmem. Én megöregedtem mint te, és oly vén lézsek mint te. Mi örökké létezőnk.

Trémel Miklós.

P. N. P.

A' Katakombák.

Paris' nevezetességei közé tartoznak kétségkívül a' Katakombák, mellyek délre esnek a' várostól, ezekhez vezet egy szabad grádits *Barriere d' enfer* nevű épületben, melly nyugotra van az Orleánsi úttól. Ezen grádits nyoltz lábnyira vezet a' föld alá innen, az embert majd fértályórányira eljut egy majd szűkebb majd szélesebb járásba, a' valódi Katakombákhoz. Ezek egy elrekesztett 's szorgosan elzárt kerületet formálnak, a' hová 1786-ban tsontok a' diplomokból és temetőkből hordattak. Itt a' föld gyomrában az ember számtalan járásokra 's teremekre talál, mellyek ember tsontokkal fel vannak ékesítve, némely helyeken tsontokból formált oltárokat is lehet találni. A' kijárárs vagy 18,000 lábnyira az Orleánsi úttól, melly alatt el kell menni; — azt mondják, hogy még egy út a' Seine' feneke alatt volna. (?) Ugyan mire szolgálhat vagy legalább szolgálhatott ez a' különös *memento mori*.

A' Szitziliában Melitta városa mellett lévő Katakombák az emberi kéz' remek munkáji közé tartoznak; azt mondják, hogy 13,000 ölnyire elterjednek a' föld alatt. Azon számtalan elágazások, mellyekre a' katakombák oszolnak, labyrinthust formálnak, mellyben már többen, kik mélyebben bémenni bátorkodtak elvesztek, meg nem találhatván többé a' kijárársát.

Egy véletlen el halt barátom sír - halmára.

Miskoltzon.

Vándor! ha méla pillantatod

Át-élt szép korod hajdani

Ró'sáin kedvtelve nyugtatod,

'S e' sirra talál tévedni:

Mond meg, hogy te egy ifjút láttal

Jót, és szépet mint egy virág szál:

A' kinek a' bal sors élte

Virágít korán le tépte!

Óh! ha ekkor, bús estén egy két —

Szív szánakozva, könnyező

Szemmel árúlja el érzetét:

'S nyugtalan kérdi „hol van Ő?”

Allj meg itt! 's akkor el fogódott

Szívvvel mutass síromra — „nézd ott —

Ott van az ifjú! 's e' sir-kő

Alatt itt hamvad, 's nyugszik Ő!!!

—ch.

Rejtett szó.

Vedd e' két tagu szót; szóllítsd bizakodva barátod'

Első tagjával: ha betűt melléje ragasztol

'S meghúzod közepét tágas hely lészen az akkor:

Így megfordítván táplálja majorjaid'; és ha

Nem vagy elég bátor, megrettensz másodikatól

A' szónak közepét ékelvén; vissza felé mondd

Földmérők teszik azt: Házad nagy része egészen.

Röck István.

Megfejtés a' 18. számban: Sír.

Igazítás. A' 16-dik számú Sokfelének 115. lapján — egész mondás — helyet = mondásokra, — mitsudoe — beszieduat = mitsudo at besziedue, — kivarju = kiváju, — utsino = utsineno, — add = adj, — vágj = agj = adj, — kell tenni és olyasni.

SOKFÉLE.

20. Szám. Béts. Martius 8-dikán.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

M a r t i u s.

6 Mart. — 1814. N. B. Laon felé nyomúl, de hallván, hogy Blücher jö, megáll Corbeney mellett. Az Oroszok Vinzingerode, Woronzof 's Sacken alatt előre haladnak az Aisne folyam 's a' Laoni út közt, hol az egész porosz had egyesül; állása előlről 's oldalról tsaknem megtámadhatatlan; de N. B. elhatározza magát az ütközetre, hogy már valahára megszabadúlhasson a' nyughatatlan Blücher-től. — 1821. Moldva 's Oláh Ország felzendülnek a' Törökök ellen. Ipsylanti Hertzeg Jassyban tartja bemenetelét, 's kikiáltja Görög Ország függetlenségét.

7 Mart. — 1814. Alig virrad meg, 's elkezdődik a' szörnyű ütközet. Az Oroszok makatsúl hartzolnak, Grouchi, Victor, Nansouti Generálok megsebesítetnek. A' Frantziák a' tsatatéren maradt holtaknál egyebet nem nyerne. Mélyen hat ez az ütközet N. B.—ra 's vezéreire. — 1822. Szörnyű égi háború Kölnben. — 1829. Portugalliában minden rend felbomlik (l. 2. 3. Mart.)

8 Mart. — 1587. Er'sébet alá írja Maria Stuart halálos ítéletét. — 1539. Kasimir lengyel Király adoptálja Nagy Lajost. — 1814. Az egyesültek meghatalmazottjai még egyszer ajánlák Frantzia Ország régi határait, de N. B. új győzedelmek reményében tsak időt akar nyerni az alkudozással. — A' Frantziák Laon felé nyomúlnak, de a' motsárok közt egy szűk úton makats ellentálásra találnek, az Oroszok éppen nem hátrálnak. — 1815. Ney Fővezérnek neveztetik N. B. ellen, de ez „A' Vitézek legvitézebbikének“ nevezi, 's rögtön elpártol egész hadával Királyától.

Statistikai Jegyzetek.

A' mindennapi élet szükségéit az ember ugyan az állatok 's növények országából kielégíthette, de korán megtanította őtet azon vágyás, hogy életét könnyebbitse, az értzetet a' földbelsejéből előhozni. Nem

vélem hogy hibáznék azou közlés által, mennyit nyernek az emberek esztendőnként a' különféle értékekből; kezdjük a' kényesőn:

	Mázsa,
Amádában Spanyol O. évenként találtatik	20,000
Illiriában, Karnioliában	6,000
Magyar és Erdély Or. ban	700
Bipontumban (Zweybrücken)	600
Peruban	5,000
	<hr/>
	Öszvesen 13,300 m.

Gazdag kényeső bányák vannak Japánban is.

V a s.

	<i>Vasat ásnak.</i>	Mázsát.
Ausztriában évenként	1,100,000	
Svéd Or. ban	1,500,000	
Norvégben	150,000	
Angliában	5,000,000	
Porosz Or. ban	800,000	
Frantzia Or. ban	700,000	
Orosz	2,000,000	
Szász	80,000	
Bajor	130,000	
Hassiában 's a' Rhénus jobb partján	600,000	
Belgiumban 's Hollandiában	480,000	
Sabaudiában	24,000	
Piemontban	200,000	
Olasz Or. 's Elba szigetén	280,000	
Spanyol Or. ban	180,000	
Egyesült Amerikai statusokban	500,000	
	<hr/>	
	Öszvesen	13,624,000 m.

R é z.

	Mázsát.
Angliában ásnak évenként	200,000
Ausztriában	70,000

	Mázsát.
Frantzia Or.ban	2,500
Hartz - ban	3,400
Hessen Casselben	1,000
Hessen Darmstadt	5,000
Mexicóban	4,000
Nassoviában	1,200
Norvégben	8,000
Orosz Or.ban	70,000
Svéd	70,000
Porosz	18,400
Spanyol	300
Szász	600
Öszvesen	450,400 m.

Vagynak ugyan még Japánban, Chinában, Marroccoban, Persiában 's más országokban réz bányák; de nem tudjuk esztendőbeli termését.

Ó n.	Mázsát.
Angliában	250,000
Austriában	70,000
Frantzia Or.ban	16,000
Hartzban	80,000
Orosz Or.ban	10,000
Nassoviában	12,000
Porosz Or.ban	70,000
Spanyol Or.ban	32,000
Szász Or.ban	10,000
Öszvesen	550,000 m.

C z i n.	Mázsát.
Angliában	100,000
Tseh Or.ban	2,000
Szász Or.ban	4,000
Öszvesen	106,000 m.

Frantzia Országban is találják egy időtől fogva nyomait. Spanyol Országban és Portugalliában talátnak elhagyattatott bányák. Chinában, Perúban, Malakkában 's Sumatrában gazdag bányák vannak.

E z ü s t.

	Márk.
Austriai birodalom	Magyar Or. 80,000
	Erdély Or. 5,000
	Cseh Or. 2,400
	Salzburg 's Tyrolis 6,000
	Morva Or. 's a' t. 5,000
Bádeni főherczegség 200	
Frantzia Or. 3,600	
Hartz hegye	Hanoverában . . . . . } 36,000
	's Braunschweigan . . . . . }
Nassovia 3,300	
Belgium 's Hollandia 700	
Porosz Or.	Mannsfeld 16,000
	Silesia 1,800
	Rhénusi tartományok 400
Szász Or. 52,000	
Sabaudia 2,500	
Szász - Coburg 's	} 2,000
Anhalt - Bernburg . . . . . }	
Svéd Or. 5,000	
Württemberg 1,600	
Europában	223,700 Márk.
vagy is	1,118 $\frac{1}{10}$ Mázsa.

	Márk.
Buenos Ayres 542,578	
Chili 27,894	
Mexikó 2,196,126	

	Márk.
Peru	573,984
Sibiria	87,000
	<hr/>
	3,428,582 Márk.

Öszvesen az egész világon 3,652,282 Márk.
vagy is $17,806\frac{9}{10}$ Mázsa.

Azon kívül vagynak Áfrikában, déli Ázsiában, Chinában 's Thibetben gazdag ezüst bányák, de nem tudjuk esztendőbeli terméseit.

A r a n y.

	Márk.		
Áfrika	7,000		
Austriai birodalom	{	Salzburg	118
		Magyar Or.	2,600
		Erdély Or.	2,500
Brasilia	28,100		
Buenos Ayres	2,067		
Chili	11,468		
Déli Ázsia	2,000		
Hartz hegye	10		
Mexikó	6,754		
Piemont	25		
Peru	3,194		
Sibiria	3,000		
Svéd Or.	8		
Uj Granada	19,260		

Öszvesen

 88,004 Márk.
vagy is $440\frac{1}{2}$ Mázsa.

A' leg-jobb böltselkedés.

A' régi történetekből a' maga nemében említésre tsak nem leg méltóbb Timoleoné. Ezt a' különös embert nem a' tudomány, nem a' megvilágosított el-

me, hanem kőszikla erősségéhez hasonló bizodalma az Isteni gondviselésben tette említésre méltóvá: „Az — gondolá Timoleon — kinek a' dühösködő tenger hajjai engedelmeskednek — ki a' megterheltetett tengeri hajóval úgy játszik, mint egy száraz fa-leveletskével — kinek a' száz esztendő's tölgyfa tsak fűszál, a' legnagyobb kőszikla tsak porotska, — ki lehelletével erdőket tesz semmivé — ki még a' mezételen kövekből is a' tsekély mohnak atyai gondoskodással eledelt tud szerezni — bizonyára az embereket is meg tudja tartani, semmivé tudja tenni az istentelenek gonosz 's alattomos intselkedéseit, és törekedéseit. — Annakokáért egészen az ő szent akaratjára bízom magamat, és egyedül tsak őtet félem.“

Ezen, az isteni erőről igaz megfogások által származtatott isteni félelem felül haladja azon emberi hatalmat, melly ő véle megbirkozni bátorkodik, semmivé teszi mind azon ijesztéseket, mellyek a' halandók szíveit olly gyakran el foglalják, le alatsonyítja az első helyek keresőit, 's meg alázza a' kevélyeket. Ezt maga magán is tapasztalta Timoleon.

Három zshivány frigyét kötött Timoleon élete ellen, 's ezen gonosz tervet akkor akarták véghez vinni, midőn ő a' vett jókért menyei Attyának az ő szentegyházában hálakat adna. Hogy pedig ezen utálatos tzeljokat annál könnyebben elérhessék, különbféle helyeken rejtették el magokat, és már lesték az ájtatoskodó Timoleont. De mi történt? egy idegen meg pillantván egyikét a' frigyesekek közzül, reá rohant, 's a' földre verte. A' másik kettő vélvén, hogy az ő alattomos szövetségek el van árulva, azonnal Timoleon lábaihoz rohantak, és utálatos szándékjokat meg vallották. De mindjárt világosságra jött, hogy azon idegen, feltételekről leg kevesebbet sem tudott, hanem a' leverette-

tett gonosztévő ez előtt több esztendőkkal az idegen öttstét meg gyilkolta. Híjjában kereste őt a' boszszuálás után szomjúhozó ezen szempillantásig, mellyben ismét éppen egy más gyilkolást akart elkövetni.

Plutarch ámbár pogány történet író, de még sem beszélhet ez alkalmatossággal az isteni gondviselésről álmélkodás nélkül, ki úgy igazgatta az emberek útait, hogy egy tsapás boszúlja meg egy ártatlan halálát, a' másíknak pedig tartsa meg életét.

XVI Lajosnak midőn a' világra jött két hegyes foga vólt, mellyekkel ő több dajkának emlőit öszve harapdálta, Hugo Grotius, ki éppen ekkor Párisban vólt, ezt mint egy sejtésnek tekintvén így írt barátjához: „Caveant sibi vicini a mordacitate huius principis.“ Melly nevezetessé lett ez a' mondás, bizonyítja ezen Király tselekedeteinek története. M. L.

Bort 's szerelmet zengne nyelvem,
 Hogy ha keblem isteni
 Ihletés varázs szikrája
 Kedvre tudná inteni,
 Dallban élne nálam a' szív
 'S édesb élet öröme,
 Tsak egy méz tsepp édességet
 Kaphatna búm öröme.
 Rózsa ajkat, bogár szemet,
 Liliom mejj halmokat,
 Tokaj nedvét, ambróziás
 Ibolyát, zöld partokat,
 A' honn lelkes bajnokait
 Az ősz Duna habjait
 A' Görög vas járma alatt
 Fel dúlt várak romjait

Énekelném szív emelő
 Lant húrja lágy hangjain
 A' virányos völgyek ölén
 'S a' hegyek tarormain.
 De mit zengjek én szerelmet
 Képzelt idők szellemét,
 Mit zenegjem a' honn el múlt
 Vagy tán jövő Édenét?
 Minek zengjek ró'sa ajkat
 Liliom mejj halmokat
 Nektár kelyhű kék ibolyát
 Remény szín víz partokat? —
 Vagy korább év hartzfiai
 Kék Tisza víg habjait
 Mohos, regés, várormokat
 Az ősz Duna árjait. —
 Holott lantom húrjait bár
 Dalra rántsa is kezem
 Víg dalomat tsak ugyan köny
 'S zokogás közt végezem. J. P.

Rejtett szó.

Noha télben niuts élete
 E' szó első tagjának,
 Télben és nyárban felette
 Sok fogyasztói vagynak.
 Meg vagyon a' második tag,
 A' világon mindenben;
 De ne keresd azt balgatag, —
 Lelkedben 's az Istenben!
 Hanem egy r-nek, hijjával
 Szorgalommal és munkával
 Gyűjtsed, — hogy rajtad segítsen.
 Az egész ront hogy építsen.

Megfejtés a' 19. számban: Terem.

Emlékeztető Jegyzetek.

M a r t i u s .

9 Mart. — 1814. Gourmand megkerüli egy válogatott sereggel a' motsárokot reáut az Oroszokra, 's könnyebbíti így Ney előnyomulását. A' Frantziák egész Laonig haladnak. De a' Svédok előserege is egyesül Blücherrel, ki most Bülow, York, Kleist, Sacken, Langeron, Winzingerode osztályival bátran szembe szállhat Napoleonnal. Mind a' két fél új ütközetre készül.

10 Mart. — 1803. A' frantzia Képviselők elhatározzák, hogy minden pénzre az első Consul (Napol.) képe veretessék. — 1814. Még N. B. tervével foglalatoskodik megleti Blücher éjjel Laon mellett Marmont hadát, széljelveri 's megfosztja ágyúinak, 's butyornak nagyobb részétől. A' megverték Corbenayig meg sem állnak. N. B. reményei dugába dültek. Az eldöntő ütközet helyett tsak itt ott tsatázik, hogy vissza vonulását el ne árúlja.

11 Mart. — 1814. A' Frantziák visszatakarodnak Soissonsba, ez N. B. parantsára hamarjában megerősítették, hogy Mortier viszatartóztathassa Blüchert még N. B. maga Château-Thierryn keresztül a' Seine felé sietne. De az Oroszok Gróf St. Triest alatt kiindulnak Chalonsból 's elfoglalják Rheimst. — 1815. Talleyrand tudósítja alattomban a' Bétsi Congressust, hogy Napoleon megérkezett Elbából Frantzia Országba. — 1828. Az Angol katonák elhagyják Portugalliát.

12 Mart. — 1242. Gyászos nap hazánkra nézve; a' töméntelen Tatór sokaság megsemmisíti Palatinusunk seregét, 's szélesebséggel ellepi honunkat. — 1799. A' Directorium hadat ízen Austriának. — 1814. Corbineau kiveri az Oroszokat Rheimsből, de ezek erősebben térnek vissza, 's a' Frantziák nagy veszteséggel hagyják el a' várost. Corbineau láthatatlanná lesz. Wellington megrakatja Bordeauxt, hol először kitűzik a' Királyi zászlót. — 1828. A' Petersburgban lévő Gárdák parantsot kapnak, hogy a' Török ellen induljanak.

Statistikai Jegyzés.

(Pest.) A' „Spiegel“ 20-k Febr. következő Statistikai esméreteket közöl: „Pesten a' lakosok száma, a' katonaság, 's nagyobb részint a' Nemesség, Papság, az Universitásban tanuló ifjak és idegenek nélkül az 1832-diki felszámolás szerint 63,134 főre ment, azok között 31,323 férjfi, 's 31,811 aszszonyi személy. Ezek közzül laknak a' belső városban 13,281-en, az újjvárosban 8185, A' Therézia városban 23,293, A' József városban 12,878 's a' Ferentz városban 5497-en. A' mi a' vallás-eleket illeti: római kathólikus van 52,572, prótestans 4208, görög nemegyesült 828, zsidó 5526. — 1832-k esztendőben született: 1385 fiú 's 1356 leány gyermek, öszvesen 2741-en, 99-el többen mint múlt' 1831-ben. Elhalt 3283 személy; 2508-al kevesebb, mint a' múlt 1831-k esztben (az akkor uralkodott Cholera miatt). Öszvekelt (a' zsidókon kívül) 652 pár; 109-el több mint 1831-ben. A' meghóltak száma a' születettek számát 542-vel haladja felül; úgy látszik azomban, hogy az utóbbiak előadása, kivált a' Sídók részéről, igen tökéletlen, úgy hogy fel lehet tenni, hogy néhány száz gyermekkel több született. A' lakosok öszves száma (a' katonasággal együtt) bizonyosan reá megy 80,000-re. Sokszorozzuk már most az elhaltak számát 25-el, — a' mint ez a' pesthez hasonló városokban, a' lakosok száma meghatározására nézve bizonyos bázisul szolgálhat — akkor a' kijött: 81,775-töt fog tenni. Meg kell jegyezni még is, hogy a' múlt esztendőben valamivel nagyobb volt a' halandóság, mint az azelőtti közönséges esztendőkben.

Ibrahim Basa.

A' „*New Montly Magazine*“ Ibrahim Basáról következő character-vonást közöl: Ezen férjfi egész Syriát meghódította, az á'sjai félszigeten keresztül sebes léptekkel nyomúl majd minden ellentállás nélkül elébb elébb. Tsaknem fél századja már, hogy a' Wechabiták lázzadásokkal Muhamed hitét semmivé tenni törekedtek. Ezen egy tisztább hitvallásnak mérész 's tsaknem philosophusi sorsosi egyetlen egy Istent esmértek a' Proféta tekintete mellözésével. Kirabolták ezek a' nagy Meccai útazósereget; az ájtatos szarándokokat fogjaikká tevék; 's a' Szultán parantsolatinak terjesztöit, kik a' vallás 's kereskedés köz érdekeit támogaták, etiporták. A' Sultán tekintete Arábiában 's Syriában nagy ideig meg vólt tsonkúlva, a' győzedelmes eretnekek Égyiptomot fenyegették, 's a' Stambuli kints támadásaik miatt megfogyott. Végre ugyan ez az Ibrahim, fija az Égyiptomi V. Királynak, hogy ezen vészárnak elejét vegye, ajánlá szolgálatját. Egy, renدهez nem szokott tsoportal nyomúla bé Arábia szívébe, megszabadította a' szent várost, öszvetörté tulajdon hazájokban a' Wechabitákat, 's Fejedelmeiket, minnekutánna a' békét legkeményebb feltételek alatt megkötötte, kezességül Cairóba vitte. Ezen szolgálatjáért Ibrahim Meccai 's Medinai Basának neveztetett ki; mely kineveztetés nékie minden többi török birodalmi Basák, sőt tulajdon atya felett is előséget ada. Ibrahim a' Wechabitákon nyert győzedelme után, Egyiptomban rendes sereget kezde európai lábra felállítani szoros rendszabások szerént. Toulonból a' legtanúltabb hajó építő mestereket szolgálatjába fogadta, 's ez által Égyiptom mostani, annyira nevezetes tengeri hadierejének fundamentomát megvetette. A' Szultán

Görögországban meggyőzöttetvén, utóljára Egyiptomi vasallusához folyamodék segítségért. Ibrahim nem késett, seregével azonnal benyomult Móréába, hol ő, egy hatalmas flotta védelme alatt, olly szembetűnő előlépéseket tett, hogy tsak egyedül a' Londoni egyesség 's ennek következése, a' Navarini ütközet szabadíthatá meg Görög Országot azon fátumtól, hogy ismét a' török igája alá essék. Minket azomban hitelesen bizonyossá tettek arról, hogy Ibrahimnak nem volt szándéka Móréát ismét a' Szultánnak adni. Az egyesült Hatalmasságoknak az Egyiptomiakon vett győzedelme tsak kettőzteté Ibrahim törekedését, hazájába visszatérni. A' Porta zavarba jötte alkalmával Candia 's Cyprus, a' közép tenger legszebb szigetjei részire hajlottak. 1831-ben őszszel 90,000 emberből állott az Egyiptomi sereg kitanúlt gyalogsága, melly a' Szultán tanult gyalogságánál talán nem volt alábbvaló, lovassága pedig 10,000 emberből. A' Basának ezen káros hiúságát mindenki nevette, a' ki tsak Egyiptomról valamit tudhatott, gúnyolva az Egyiptomi hadi erő, népesség 's segédforrások között az eránytalanságot. De a' későbbi 1832-dik esztendőben Ibrahim egész Sziriát, 's tsak nem egész kis Ásiát meghódította, 's Konstantinápolyhoz közelebb van mint az Oroszok. Ibrahim nagy eszű ember, 's idejében a' legnagyobb hódító; kétség kívül rendkívül való talentumú, fortélyos 's erővel teljes, egyáltaljában minden előítélet nélkül, minden ideát különös hirtelenséggel felfog, 's katonai nagyságát tettei hirdetik. Nagyra vágyása határtalan; az európai intézeteket különösen kedvelli, de ezt okosan eltitkolja, nehogy ez által a' muhamedánusok érzéseit 's előítéleteit megsértse. Születése felől azt rebesgetik *), hogy ő az Egyiptomi Ba-

---

*) „Histoire de la régénération de l' Aegypte“ Planat.

sának nem valóságos hanem csak fogadott fia volna; de ez kétséges; azomban Ibrahim 's úgy nevezett atya közt a' legnagyobb bizodalom uralkodik. Ő rabja a' testi gyönyörűségeknek; 's ebbeli kórsága határtalan, annyira, hogy bár életének legjobb esztendeit alig érte el, mégis ezen rendkívülvaló indulatossága, rövid élet-tartósságot ígér; 's egy olly embert árúl el, a' ki tartós nagy tettek ki vitelére tehetetlen, 's kit a' puhaság legyőz. Érzései európaiak, élet módja pompás, ellenben atyáé egyszerű mint öltözete, de annyival fényesebb testőrzőié. Ő mindég társaságban van, 's minden lelkes idegen társaságát keresi. Fő tanácsosa Osman Bey, frantzia Renegat, 's nagy talentomú férjfi. Ez előtt húsz esztendőkkel azzal mulatta magát, hogy palotája ablakából a' Nilusról visszaterő víz-hordók hátán lévő tömlőkre puskázott. Ibrahim felette jó puskás lévén, lövés gyakorlatinak többnyire csak a' volt a' következése, hogy a' szegény víz hordókat napimunkájok nyereségétől megfosztotta, néha azomban víz helyett vér is folyt, de akkor még jobban érzé Egyiptom a' despotismust. Tudva van, hogy az öreg Egyiptomi Basa 's fia, az európai intézetekhez való ragaszkodásból, alattvalóikat két kamarával valóban megajándékozták, mellyek a' levánták beszédjén Alto Parlamentó 's Basso Parlamentó-nak neveztetnek. Ezen gyűlések Cairóban tartatnak, 's a' Rendek a' városok kormányozóitól választatnak, kik a' Basa parantsolatja szerént két két betsületes 's okos embert küldenek a' fővárosba. Az AltóParliamentó tagjainak van jussok minden sinór mértékeket tanácskozás alá venni; de az Basso Parlamento tagjainak tsupán kérelem leveleket lehet bényújtani. Ő Felségek ugyan kevés befolyást engednek a' Parlamentumoknak, de azért nagy udvarissággal bánnak velek. Az öreg Basa különösen

kevély ezen intézetbe; 's ezen tzikkely írója többször hallá magát Mehemed Alit ki közép nagyságú 's 60 esztendőnél idősb öreg, mejjere lefüggő hoszszú ősz szakállal, azzal ditsekedni, hogy néki szinte úgy Parlamentuma van mint az Ángol Királynak.

A c r o s t i c h o n .

The Age nevü Angoly folyó írásban e' következő Acrostichon találtatik, mellyről azt mondják, hogy akkor készítettett volna, midőn Bonaparte familiájával együtt a' hatalom' legfőbb poltzán állott, 's ha ez igaz, valósággal bételleyesedett jövendölést foglal magában:

N-apoleon (a' Frantziák királya).

I-osephus (Spanyol Király).

H-ieronimus (Westpháliai Király).

I-oachimus (Nápolyi Király).

L-udovicus (Hollándiai Király).

K ü l ö n f é l é k .

Valamelly irtóztató recensens egykor azt mondá, hogy ő ditsösséget, 's tiszteletet osztogat: „az igaz“, felele egy jelenlévő, még pedig böven, úgy hogy azokból uraságnak majd semmi sem marad.

Egy fűsvény avval fenyegeté az inassát, hogy bézaratja: „de tsak ne a' pénzes ládájába Tens Ur! felele az inas, mert abból a' világ végéig sem szabadulnék ki.“

Egy urats, ki tsekély tudományairól igen szeretett beszélni, minap G... Professort ekkép szóllitá meg: „Édes kedves Professor Uram, hogyan hálálhatom

meg sok jótéteményeit; minden tudományomat Professor Urnak köszönhetem!“ „„Jaj! felele emez, ne emlegesse az Ur ezeket a' tsekélyseégeket.““

Az ifjabb Dionysius egykor Spártában az ugy neveztetett fekete spártai levessel megvendégeltetett. A' kényesen nevelt fiú kinyilatkoztatta, hogy neki ez az étel nem tetszik. „Hiszem bizony — szólla egy Spártai — mert a' legjobb fűszerszám hibázik“ 's mitsoda ez? kérdé Dionysius — „a' munka, az éhség, 's a' szomjuság“ felele a' Spártai.

Valaki azt mondá az orvoslást tanulók felől: hogy az első három esztendőben minden betegséget meggyógyítanak, a' negyedikben kételkednek, az ötödikben látják, hogy semmit sem tudnak, 's tsak akkor kezdenek el valamit tanulni.

A' kutya és a' matska.

Nézd, nézd kenyeres pajtás — inte az útsza' ajtóban fekvő kuvasz, a' körülötte sompolygó egér-despotához — amott tzaamog egy tehén, a' kerítés felé tart, tsak megugratom, hogy kinn átsorgó gazdámtól hűségem kiböfögéséért dítseretet, 's majd vatsorakor, egy két jó falatot is érdemeljek, — mert látod Igy élik a' mai világot. — Az Udvar-ör a' házhoz tartozó Tölgyest szokott hévvel támadja meg, mellyen a' gazda uratsos boszszonkodásra gerjed, 's a' lompos ebet nála lévő tzelőkéjével ugyan tsak böltsen meginti. — Katzagva katzagta a' potzik-vadász a' vonítva neki iramodottat.

A' Nagyok fávörát úton út félen hajhászó kis lelkek, tanulhatnak ebem példáján.

A' szép jelenés.

Ha a' szépséget a' szenvedés pillantatiban nem látád, úgy a' szépséget még soha sem láttad, 's ha az örömet szép ábrázaton nem látád: soha sem láttad az örömet.

A p h o r i s m á k.

— A' Férjfiak okok után ítélnek, az aszszonyok ítéletét szeretetek határozza meg; a' hol ő nem szeret, már ott az aszszony kimondta ítéletét.

— Annak ki az emberekkel békén akar élni, előre el kell készülvén lenni, sok ostobaságokat tsendesen hallgatni.

— A' közönséges emberek a' Történetekben' múltat olvasnak, az okosok jövődöt.

— Gyengeségi érzékünk az annya minden bohóságának.

R e j t e t t s z ó.

Első hármá szokott hoszszann a' tóba' teremni,
Szarvas marhákat teszen a' vég öt jegye; vágd el
Hátulról négyét, 's ékezd a' második Á—ját
Öltözetül szólgál; az egész szó plánta, de mérges.

Megfejtés a' 20. számban: Fűrész.

Igazítás. A' közelebbi Sokféle 151-d. lapja utolsó sora előtt e' helyett *Görög*, Török tétessék; a' 152-d. lap. 15-d sorában pedig *várormokat* helyett, várromokat; úgy szinte a' 12-k. szám 86-k. lapján, sor 16: „*Egy hörnyütlállást kell megemlitenem*, 's a' t. olvasd: Egy környütlállást kell megemlitenem, mely a' tehetetlenek (az az a' nagy számú többség), sanyarú helyheztesére majd inkább, majd kevésbé hat, ez: a' tulajdon Igazainkhoz jutathatást gátló akadály. Valyou nints e' (nem igen jó) oka annak, ha azon Intézet, melynek tzelja az, hogy a' legnagyobb földi jót (t. i. Igazait) adja meg a' Népeknek, rá nézve olly gyakran — ön hibája nélkül is — a' leg terhesebb tsapásá válik.”

SOKFÉLE.

22. Szám. Béts. Martius 15-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

M a r t i u s.

13 Mart. — 1571 † János Zsigmond. — 1813. I-ső Sándor Orosz Tsászár meglátogatja Boroszlóban a' porosz Királyt, 's tüstént köz hirre teszik, hogy addig, míg egy Frantzia lesz a' német földön, békét nem kötnek. — 1804. Enghien Hertzeg elhurtzoltatik Ettenheimből (Német Ország) Fr. Gensdármesok által. — 1814. Napoleon minden erővel vissza akarja foglalni Rheimst, hogy így a' közösülést Schwartzenberg, 's Blücher közt félbe szakaszthassa. Az Oroszok meglepetnek, de azért még is éjfélig hartzolnak. Corbineau megjelen rejtekéből mihelyest Frantziát lát ismét Rheimsban. — 1815. A' Bétsi Congressus tudósítja az egész világot, hogy a' hitszegő Napoleonnal többé alkudozásba nem lép, 's hogy Frantzia Országot egy Milliom Küzdő észre fogja hozni.

14 Mart. — 1753. Menzel irnok Dresdában elárulja a' Porosz Királynak Austria' 's Russiának levelezését (1746 Maj. 22-kén egyesült már a' két tsász. udvar a' Porosz ellen). — 1814. N. B. szemrehányásokkal mélyen megsérti Marmont szívét. A' Mass mellett fekvő várakból 600 katona érkezik meg a' frantzia táborban, Ney Chalons felé vezeti hadát.

15 Mart. — 1814. Caulincoart átadja a' Chatilloni Congressusnak N. B. kivánatit a' békességre nézve. De a' Meghatalmazotak észre veszik, hogy a' béke illy feltételek alatt tsak rövid fegyverszünet volna; hogy nem tsalódtak, azt mutatta Maret minister Mart. 19-kén elfogott levele is. Most nem is gondolnak már az alkudozással. — 1828. Miaulis Admirál véget vet a' görög tengeri rablásnak.

Észrevételek az Észrevételekhez.

Az idei Sokféle 5-k számjában „Észrevételek“ tzm alatt arról van szó a' többek közt, hogy jól olvasni sem tanulunk meg iskoláinkban. — Ezen szomorú igazságnak párja: hogy jól írni sem tanulunk meg;

Toldalék a' M. Kurírhoz.

sőt ehhez tán még kevésbé tudunk. — A' Jól-íráson értem, gondolatinkat jól elrendelve alkalmas kifejezésekkel előadni. — Ez nekem igen természetesnek látszik; a' mit nem tanul az ember: nem is igen szokta azt tudni. Azon Osztály legalább, melyben én nevelkedtem, olly szerentsétlen vólt 13 esztendeig folytatott iskolai pályánk alatt, hogy még tsak egy magyar perioduskát sem irtunk, — mindég a' deák nyelven írással sanyargatták gyenge gyermeki elménket, 's itt is mint bántak vélünk? Kikapott Tanítónk valamelyik római Classicusból egy jeles sokat jelentő mondáskát, például: *Ne quid nimis. — Raro antecedentem deseruit pede poena claudo* — 's erről a' gyenge gyermekeknek periodust vagy Chriát kellett írni, — olly tapasztalatlan gyermekeknek, kik az említett velős római mondásoknak igaz' értelmeket sem igen képesek vóltak felfogni. Még most is igen elevenen emlékezem reá, hogy közönségesen az az úgy nevezett *Lábor* vólt a' suhantz tanulóknak legkellemetlenebb foglalatosságok, mert alig tudtak kigázolni belőle; egyik a' másikat háborgatta, kérvén, adna néki egy protasist, similet, exemplumot, testimoniumot, contrariumot 's a' t. 'S annak örültek legjobban, ha ezen sok helyünnen öszveszedegedett Chriának a' *conclusiója* — berekesztése készen vólt. — Nem mondom hogy egy classisban egyiket jelesebb nem találkozott az érettebb idejük közzül, kik az akadályokon diszesen győzedelmeskedtek; ha szinte néha ezeken is megtörténhetett, hogy több esztendők előtt tanúlt bátyok vagy egyébjek, ugyan tsak a' nekik feladott tárgyról már irtak, 's ők a' már kész munkát nagy fej-törés nélkül tsak híven lemásolták. — De ugyan lehet e' tsudálni, ha ezen gyenge ifjak megúnván az erejek feletti munkával bajlódni, illyes tsalfaságokra vetemednek? Már

magában valamely olyas deák rövid mondásról, egy hosszúság Chriát írni nem tréfaság, hát meg ha hozzá jön, hogy egy idegen nehéz nyelvel kell kínlódni nekik, melynek sem géniússát, sőt csak közönséges szabályait is alig esmerik: Ugyan nem természetes e', hogy ennyi teher alatt ingadozzanak 's elkedvetlenedjenek.

Én ezen módot, t. i. feladni egy rövid sententiát 's arról íratni, még akkor sem tartanám jónak, ha magyarul kellene írniok. — Gyermektől kivált soha sem kell kívánni, hogy megerőltetésével tegyen valamely munkát: e' pedig nem történhetik meg a' nélkül. — Egy olly gyermek 13, 15 esztendő koráig igen keves hasznos esméretekert szedhetett magába szerentsétlen rendelkezésű iskoláinkban, nagyon sok azt kívánni, hogy a' feladott sententia igazságának megmutatására magából szedjen okokat, olvasottságából úgy nevezett testimoniumokat, tapasztalásából, melly még nem is lehet, példákat, hasonlatosságokat 's a' t. Én tzelra inkább vezetőnek vélném ifjaink úgy nevezett stylusok formálásokra a' helyett, hogy egy két szóból álló sententiáról egyikét vagy több lapokat is öszveírkáljanak: arra szoktatni őket, hogy a' mit láttak, hallottak, vagy olvastak, minél rövidebben feltenni iparkodjanak. Így törekednének megtanúlni *kevés szóval sokat* mondani, a' helyett hogy most annyira reá-szoknak az oskolás úntató rendszeres formákra, hogy ezen rossz szokásokat a' practicus munkás életbe is beviszik. — A' gyermekkori szerentsétlen szoktatás rossz következései: hogy az így nevelt emberek, férjfi korokban is csak egy közönséges folyamodásban például: hogy a' rabot adassa ki a' Törvényszék kezességre: előterjesztéseket azon kezdik, hogy minekutánna az Isten kezdetben e' nagy világot teremtette volna 's a' t.

mint állottak öszve a' társaságok; pedig elég lett volna annyit mondani: hogy K. I. ért N. P. magára vállalván a' kezességet, míg le foly a' per: amaz botsajtassék ki. — Az e'féle szószaporítások, zikornnyák, üres okoskodások vajmi terhére vannak az illető hivatalos személynek, azt csak az tudja, ki napjában több ilyen forma egy nemű folyamodások el olvasásokra vólt kárhóztatva.

Itt megint a' régi balvélekedés a' szülő oka, mely szerént azt hiszik, hogy ha csak deák Chriákat nem ír a' magyar gyermek, okos ember sem lehet belőle, sokan még olly tekintetben élő férjfiak is, kikhez közelíteni is alig mer egy némely, ki megmondaná nekik: Uraim tévedésben vagytok, a' rómaiakat nem nyelvök tette olly nagyokká 's hatalmasokká, hanem nyelveket is ők tették azzá, a' mik magok vóltak. Nem a' deák nyelvben van az a' varázs erő, melly a' művelődést elő mozdíthatja, hanem az emberi értelemben szenderegnek mintegy azon isteni szikrák, mellyek felébresztetvén egyes embereket 's ezek szaporodván egész nemzeteket a' nagyság virágzó fokára emelnek. Az Isten 's természet káromlása nélkül nem állíthatni, hogy a' régi Görögök 's Rómaiak bővebb mértékben részesültek azon isteni szikrákban, mint a' mai népek. Nem ebben van a' fogyatkozás, hanem az erő 's tehetőség józan kifejtésében, 's okos tzelra fordításában. A' Rómaiakat 's Görögöket nagyokká tette az, hogy tudományaikat az életből meritették, 's ezeket meg az életbe vitték által; a' mi jót kigondoltak azt praxisba is vették. — Mi tanuljuk a' rómaiak nyelveket, magasztaljuk őket, de példáikat igen sokban nem követjük. Mi a' Rómaiaknak minden magasztalása mellett is, reá nem tudunk menni, hogy csak a' barátságna, költsönös bizodalomna, de azért kit kit illető meg-

betsülésnek szavával *Te*-vel szállítók ember-társainkat, felebarátinkat; hanem igen meg akarván őket betsülni egy vissza taszító 3-ik személyel beszélve illetjük azt, éppen úgy mintha a' kivel beszélünk jelen sem volna; kifitzamitjuk nyelvünket nem tsak, de még az övéket is kényünk szerént tsigázzuk a' sok Domine Spectabilis, Illustrissime, Excellentissime dignabatur 's a' t-vel. Tudtomra az ekeszarvától Dictátorságra emeltetni érdemes Cincinnatusnak az utolsó római szolga is azt mondá „*Uram Te*“ 's igen helyesen, bár mi is úgy mondanók. Több van ebben, mint némelyek gondolnák. — Azon *Te* már érezteti avval, ki azt a' másiknak mondja, hogy ő is hasonlóképp ember, 's egy forma jussai vannak a' természettől; az erőltetett 3-k személyben szállás mindég tartozkodást, hidegséget tétet fel, — hát még ha a' görögöknek 's rómaiknak egyéb felséges szokásaikra, például testi gyakorlásaikra, nyilvános ünnepeikre, 's ugyan tsak nyilvános törvény szolgáltatásaikra vetjük figyelmünket? Nálunk ezek igazán tsak nevekről esmértesek. — Például: mi is gymnasiumnak hívjuk ugyan az úgy nevezett elementáris osztály után következő iskoláinkat, de a' helyett, hogy ifjaink testeik gyakorlások által, elméjüknek a' megkívántató elevenséget, tüzet adnók: a' tsupán az emlékező tehetség úgy nevezett mivelésével, de vóltaképpen tsak egy oldalú terhelésével, testeket is ellankasztjuk, mint ezt a' mindennapi példák mutatják elpenészedő sindevész ifjainkon, kik még iskolába nem jártak a' legvirgontzabb gyerkötzék vóltak, 's a' sok ülés, fej-törés által romlanak el. Elég erről ennyi, hogy láthassák, ha akarják, az elavúlt régiséget vakon imádók, mennyire tsak *majmoljuk* mi a' rómaikat, de nem követjük lélekben és igazságban.

Ha tehát azt akarjuk, hogy ifjaink jól olvasni megtanulván, jól is írjanak: legelőbb is anyanyelvünkön próbáljuk őket gondolatjaik, vagy még inkább a' körülöttök 's velek történtek feltevéseikben gyakorlani. Ez utóbbit azért tartom jobbnak, mert nekem könnyebbnek látszik, valamely történetet leírni, mint magunkból merített okoskodásokat, mert ehhez már több ész 's érettség kell; sőt a' mi több, én azt hiszem, hogy az illyes megtörtént dolgok feltevéseikben az ifjak gondolkozás - tehetségeik nagyon fejlődnek, erősödnek, stylusok pedig bizonyosan igen javúl. — Nem állítom én azt, hogy az idegen nyelvnek, 's kivált a' rómainak, de még inkább a' görögnek igen nagy hasznát ne lehetne venni az úgy nevezett stylus formálásában, sőt inkább erőssen hiszem azt; hanem Börnével tartok ebben is, hogy az e'féle gyakorlás nem gyenge gyermekeknek való. Az a' rövidség, szabatoság (praecisio) alkalmasint olly mértékben van kifejlődve az említett nyelvekben, mint ez az újabb nyelvek legmíveltebbikében is alig ha feltaláltatható; 's kivált nekünk magyaroknak még bizonyosan igen soká fognak ők követő - példakül szolgálni; — hanem ne téveszszük - el a' munka rendit, 's a' mi férjfiaknak vagy legalább érett ifiaknak való: ne adjuk gyerkőtzék vagy gyenge ifjak elébe. Ezekről kívánni sem lehet azt, hogy a' mit a' régi görög 's római böltsek a' „*nonnum prematur in annum*“ szemeik előtt tartása mellett, hosszas gondolkodás után leírtak, annyiszor igazítottak, javítottak, egyszerre felfogják, arról elmélkedjenek, 's azok resultatumait papirosra is tegyék; miként gondolják ők magokat azokba úgy belé, mint kell, ha igazán fel akarják fogni az előadattak valódi értelmét: e' szerint magában a' deák olvasásban vagy fordításban gyenge ifjaknak, tsaknem meggyőzhetet-

len nehezségek támadnak, hát ha még a' nehéz nyelv természete, geniusa helyes felfogását veszszük: valóban meglábolthatatlan akadályok adják elő magokat, 's még ennél is nagyobbak az akadékok, ha mit magok gondolnak ezen ifjak, azt kívánják papirosra tenni. — Mert természetesen csak akkor írhat valamelly nyelven az ember, ha azon is gondolkozik: már ugyan feltehetni e' azt illyes magyar sihederekről, hogy diákul vagy görögül gondolkozzanak, holott magyarul is alig gondolkoznak még — 's ez nem is tsuda, mert gondolkozni: figyelmeztetés, szoktatás, sokat hallás, látás, tapasztalás által tanulunk. — A' gondolkozásról másszor többet.

I. N. D.

A p h o r i s m á k.

— Az emberek hiúsága olly nagy, hogy hibáik 's bolondságaik legvilágosabb következéseit is, tsupán a' kérlelhetetlen sors művének nézik.

— A' ki az erköltsi boldogságot nem ön magában, 's a' polgárit nem tulajdon házában találja fel, az soha sem lehet szerentsés.

— Az ostobákat tsupán ostoba indító okokkal lehet valami felől meggyőzni.

— A' hivatalviselő betűhasogatók megbotlanak egy kómmában, éppen úgy mint a' gyerköték egy darab forgátsban, mely az úton fekszik.

— A' közönséges emberek, a' legtsekélyebb 's nyomorultabb kijeleltetésre is azért törnek olly buzgón, mert tulajdon lelki esméretek sügja: hogy nagyobbat nem várhatnak. Ezek azok a' koldúsok, kik filléreken veszekednek.

— A' rossz embereket keserű tapasztalásaik csak vigyázóbbakká teszik, de nem jobbakká.

Tavaszi sóhajás.

Édes illat leng körülém
 Lágy fuvalmak' szárnyain,
 És mosolygó fény vonúl el
 Bús szívem' vad árnyain.

Honnan ó bájleblek, honnan?
 Szép tavasznak ajkirúl?
 Ő közelg! — im szép tükörrel
 Nagy Dunánk immár simúl.

Nap mosolyg a' kék egeknek
 Boltján a' mezők felett,
 Minden újul, minden ébred,
 Üdvöz légy ó kikelet!

Isten - artzal leng feletted,
 Büszke Nemzet! egy alak,
 Ős apáink fényegekből
 Kit reád fuvalltanak.

Meddig leng ez tsak fölötted?
 Kebledben ha lel helyet?
 Áh mikor derül neked fel
 Hervadatlan kikelet?!

Borkúti.

Rejtett szó.

Szép színe, kellemetes szaga, sokkal kellemetesebb ha
 Ajka mosolyg, — így tám értte hevül kebeled:
 Bár sajnálhadd, — vágd lábát, és vedd feje ékét,
 Szag, 's szerelem helyett, jó izü étket ad úgy.

V. Imre.

Megfejtés a' 21. számban: Nadragulya.

S O K F É L E .

23. Szám. Béts. Martius 19-dikén.

1853

Emlékeztető Jegyzetek.

M a r t i u s .

16 Mart. — 1457 † Hunyady László életének legszebb virágában hóhérpallos alatt Budán Sz. György piatzán. — 1814. Az egyesült nagy had előserege Witgenstein alatt ismét Provins felé nyomúl. Macdonald, 's Oudinot gyengék az ellentállásra tudósítják Napoleont, hogy az ellenség 20-ban Páris előtt állhat.

17 Mart. — 1757. Loudon Ezredesnek neveztetik. — 1814. N. B. Méry felé siet hogy az egyesült nagy sereget a' Párisi úton széljel verje: Rheimsben tsak Marmont marad, hogy Mortierrel vissza tartóztassa a' Poroszokat, Oroszokat, 's a' Svédeket. Witgenstein hallván hogy Napoleon jö visszatakarodik Provinsból Nogentbe. Platow kozákjai Sezannéből Arcis fele hátrálnak.

18 Mart. — 1814. N. B. Epernayból tovább siet. Az Egyesültek elszedik a' Seinci hidakat Nogent mellett 's össze húzzák a' főerőt Troyes mellett. — 1828. A' Coimbrai Universitas Követi Miguel tiszteletére Lissabonba sietnek, de az úton megölettetnek a' constitutionális deákoktól.

19 Mart. — 1814. Napoleon Plancy mellett átkel az Aubén, Mercy, 's Châtres mellett eléri a' Troyesi, Párisba vivő, posta útat hol társzekerekre talál, az elfogott védő katonáktól hallja bámulva, hogy tsak az utósereg utóljára talált. Terve, 's reménye füstbe ment.

Egy két szó a' Költésről.

(Levél töredék.)

Hogy Magyar nyelvünk minden nemére a' vereszetnek igen alkalmas, azt örömtelen szívvel vallja minden buzgó hazafi, — elismeri az, kit még az előítéletek a' külföldihez tsak ugyan annyira le nem tsatoltak, hogy néha a' magyar szép litteratúrába is béne tekintsen, — nem tagadja a' magyar nyelvvel ismer-

retes külföldi is; mert a' mit Horátz, Virgil, Ovid hajdan diák nyelven énekelt, azt ma anyai nyelvünkön ugyan azon külömbféle nemében a' verseknek, mellyben írtak, olvassuk. — Tudta, 's tudja is nyelvének ezen szép tulajdonát méltó betsben tartani a' Magyar; mert alig oszlának-el valamennyire a' magyar égről a' veszélyt rejtő setét fellegek; — alig kezdének valahára a' századokig homályal fedett magyar földre a' mivelődés' jóltévő Nap' ságárai hatni, már is a' buzgó hazafilanthoz kap, lantál ébresztgeti hosszas álmaiból hon-társait, 's lanton pengetett édes anyai szavakkal igyekszik szívekben fel gyújtani a' Szépnek, Jónak és Nagynak szűnyadozó szikráját, melly sok nemes szívből lánggra kapván, már is szép Intézeteket, és a' tudományok' ágaiból különös figyelemre a' Poésist méltatván, ebből sok remeket létre hozott; — úgy, hogy, valamint más Népeknél, kik minket megelőztek, a' költés, a' versezet látszik alapját vetni, nálunk is a' mivelődésnek; — mert, hálá azért az égnek! olly számos Költőink, hogy, ha a' magyar Litteratúrát tekintjük, úgy látszik leg nagyobb szorgalommal, 's leg jobb sikerrel miveltek mind eddig a' haza lelkes fiai e' részét a' tudománynak.

Vannak ugyan Költőink, kiket még mű'sájok sas szárnyakkal meg nem ajándékozott olly magasra repülhetni, hogy a' Költői légből szívhaszanak, — kiket nem azon szellem lelkesít, melly a' jó költőt, — kik magyarul írván magyarnak érthetetlenek, — a' kik' munkálkodásának gyümöltse csak *bimbó*; — de majd ezeket is megérleli a' derülő Nap' melegebb ságári, — és mutathatunk ellendarabokat, mellyek egy valódi poétai szellemtől lelkesített észnek megérett gyümöltsei, — 's méltán ditsekedhetünk, — Báróczy, Bacsányi, Virág, Szabó, Faludi, Édes, Gyöngyösi, Vit-

kovits, Verseghy, Révay, Csokonai, Berzsenyi, Ányos, Dajka, Egyed, Balla, Kis, Kováts, Horváth Endre, Ádám és Elek, Kazintzy, Kisfaludy Sándor, és Károly, Vörösmarty, Szemere, Kölcsey, Bajza, Guzmics, Szedder, Czuczor 's a' t. 's a' t. koszorús Költőinkkel. Voltak, 's vannak költőink, kik leg méltóbbak a' borostyán koszorúra, 's ezeknek minden tisztelet, díszek ök, 's jóltévőjök az emberiségnek, ök képzelő tehetőségünknek elragadó örömekeket szereznek, minket az erény útjára vezetnek, 's minden nagyra, szépre, és ditsőre lelkesítenek.

De hatalmaskodni kezd mostanában tanuló Ifjaink közt e' részben egy elmebéli kórság, mellyre öket figyelmeztetni szent kötelesség. Vannak tudniillik számosan, kik annak, hogy valaki jó *költő*, és *finom ízlésű* lehessen, maximáját abban helyeztetik: hogy az ember minden új játszi iratokat, román, — 's játékszíni darabokat, zsebkönyveket, folyóirásokat esmérjen, 's néha olvasson, a' szép litteratúráról egy keveset fetsegni tudjon, önmaga egy néhány iv verset, román vagy játék színi darabot jól, vagy rosszul, mint elméssége (Witz), és szeszélye (Laune) engedi, írjon, minden színjátéktól, 's tántzólóról számot adni tudjon, és a' miveltebb nyelvekből legalább annyit értsen, hogy ha a' szükség úgy hozza, azokból valamit fordíthasson; — és így ezekben foglalatoskodván elmulatják azon szükséges segédeszközöket, mellyeket a' jó költés megkíván, megszerezni, és így a' kitűzött tzelt „jó költőnek lenni“ soha el nem érik, noha talán költői idomokkal (Anlage) felvannak ruházva.

Mert tegyük fel: egy valaki egészen eltökéllette magát, semmi egyéb nem lenni tsak Költő; akkor is szükséges képpen azon kell neki legelőbb iparkodni, hogy valódi *tudós* lehessen, — kell neki tudniillik (kü-

lőmbféle ismereteket szerezni, és a' tudomány' majd minden ágában a' tökélynek egy bizonyos léptsőjéig előhaladni; külömben csak egy *kontár versszerző* lesz, ki a' szótagokat számolja, és rímezi, de kinek tudománya egy két Éneknél Ámorhoz, vagy Diánnához, vagy ha több, egy *Balladanál* tovább nem terjed. Ez is ugyan a' maga nemében jeles lehet, ha a' mellett a' költő az elmésségtől, és szeszélytől gyámolittatik; — igaz, lehet valaki nagy tudomány nélkül is igazi finom izlésű; de még is igazságtalan, 's tzelíránytalan volna egy felségesbb, egy magosbb tzelt a' tanulásnak ki tűzni nem akarni. Fő tulajdona egy Költőnek kétségkívül az eleven költő-erő (phantasia) de ha ez tárgyakat külömbféle ismeretekből nem gyűjt, a' tudománytól nem tápláltatik, az izlés, és kritika által nem igazgattatik; ritkán hoz ez egyebet létre egy kis költői eszelősségnél, melly csak füst, láng nélkül. — Ki tehát hajlandóságot tapasztal magában a' költésre, 's erre magát meghíva lenni érzi, igyekezzék mindenek előtt a' szó szorosb értelmében tudós lenni, gyűjtsön előbb tudományt, hogy az után, lelke hol szükséges segédeszközöket, 's táplálatot találjon. Kitől a' Gondviselés, születés, vagy valamely eset megtagadta a' nagy tehetséget, leg jobban tselekszik, ha azokat teszi foglalatossága tárgyává, mellyek őtet jövődő élet módja felől biztosíthatják; mivel a' költői mesterség ritkán vagy éppen soha sem teheti élelme felől bizonyossá tsupán evvel foglalatatoskodó mesterét; vallyon igazán é, vagy igazságtalanul, nem tzelom fejtegetni, elég az, hogy ez így van, és ezt megváltoztatni nints hatalmunkban. Kivált míg hazánkban a' tudományok számosbb, 's hathatósbb pártolókra nem akadnak, senkinek sem javasolhatni, hogy kirekesztőleg a' költést vállalzsza e' földi nyomorúságokon, 's szüksége-

ken keresztül vezérlő kalaúznak, — millyen vezér legyen ez, tudják Litterátoraink.

Legbátorságosabb, ha az Ifjú tanulása után reményli szerentséjét e' világban, feltévén azt, hogy a' szükséges tehetségekkel fel van ruházva, ifjú korában előre elkészíteni magát minden útra, mellyet a' végzés eleibe vethet, — értelmét bőviteni — ítélőtehetséget gyakorolni, — szükséges esméretekét gyűjteni, és így fejét, 's szívét — a' tudományt, és erényt — kimivelni. A' többi azután hozzá adatik. A' főnek, és szívnek kimivelésére hathatós befolyású eszköz: hogy az Ifjú lelkét a' vizsgálódásra szoktassa, a' tudós', 's kimivelt emberek oktatása — leg jobb könyvek olvasása — 's a' másokkal való társalkodás által magát mívelje. — Így, ha minden idomok egyirányt míveltetnek, fejlődik ki azután, kiben mi rejtezik, így fog kitűnni, ki mire van meg hívva, miben legtzélirányosabban foglalatoskodhatik, hol felelhet meg leg férjfiásabban kötelességének. — Minden Szépnek, Jónak, és Nagynak magva el van rejtve a' Magyarban, tsak kifejtést, 's szorgos kimivelést kíván; meg van bennünk az erő, sokat, igen sokat tehetünk, tsak akarjunk, — tsak a' lelkes Gr. Teleky Domokos szerént:

„Ne tsüggeszsze szent tüzünket,
 Hogy megszese hátra állunk,
 Van idő előhaladni,
 Ha bátran szembe szállunk;
 A' Népek, kik megelőztek, —
 Mint mi, úgy hartzoltak, 's győztek;
 De minden pertz veszése,
 Szent ügyünknek késése.“

A—y.

Bacon Apophthegmái.

Er'sebet királyné, mikor valami Egyházi, vagy Polgári nagy hivatalra akart valakit emelni; szorosán utánna járt annak erkölcsének, tudományjának; mert így szólla a' többek közt Baconhoz: Bacon! miképpen tarthatja-fenn a' *tisztviselő* a' maga tekintetét: ha az *ember* megvettetésben van?

Cato azt mondja: „Arra, hogy az ember emlékezetében a' jó dolgokat megtartsa, a' leg jobb út az; hogy azokat újakkal frissitse.

Miért fürdik az Úr minden nap kétszer; monda egy igen tisztaságot szerető P**nek, barátja? azért, felele: mert nem érek reá, hogy háromszor fürödjem.

A' Florentziai Cosmus ezt szokta mondani, az ő hűségtelen barátiról: azt olvassuk, hogy tartozunk megbotsátani ellenségeinknek: de azt nem olvassuk, hogy barátinknak tartoznánk.

Ethelwold, Winchester, Püspök, egy éhségnek idején, a' Templomnak minden drága készületeit, ékeségeit eladatta, hogy a' Szegényeknek kenyeret szerezzen. Nem illik u. m. hogy az Istennek holt Templomai pompázzanak, elő Templomai pedig elpusztuljanak.

Egy Magyar király, elfogván a' haborúban egy Püspököt, fogságban tartotta azt. Ezért a' pápa, egy dorgáló levelet küldött reá; hogy miképpen merte meg rontani a' szentegyháznak jussait, 's elfogni az ő fiát. A' király egy követséget küldött hozzá, 's egyszersmind a' fegyverkezetet, melyben a' püspök elfogattatott, ezen rövid írással: Vide, non haec sit vestis filii tui.

A' P i p á h o z.

Nem hajtlak el, nem, bátor
Sok ellened a' prókátor

Pipám kedves edényem.

Olly társam vagy te énnékem
Kivel, mikor tsak érkeznem

Lehet, be töltöm kényem.

Szép nézni miként enyész el
Füstöd, noha a' nem vész el;

Mert belőle végtére,

Lesz egy pitzi fellegetske,
Mellyhöl egy alélt fűvetske

Viszsa tér életére.

Sokszor tölem te üzöd el
Ugyan tsak bokros füstöddel

Zsibbasztó unalmimat.

Igen sokszor üres szobám
Keblében te tsalod hozzám

Fetsegő barátimat.

Kikkel ha öszve férkezünk
Ollyan buzgón temjéneünk

Sustorgó óltárodon;

Hogy végre egymás szemében
Ködöd kiterjedésében

Nem is látunk szabadon.

Reggel mihelyt felébredek

Véled szerelmeteskedek,

Meg könnyíted kebelem;

Te késérsz le nyoszolyámba,

Függvén pöfékelő számba,

Együtt alszol el velem.

Gyakran tsömört is kellene

Kapnom, ha ugyan ellene

Nem füstölnék hirtelen;
 De rá tört lehelleteddel
 Tőlem megszűs kergeted el,
 Tapasztaltam szertelen.
 Mikor zöld karikákat hány
 Az éhség miá a' tzigány
 Szeme, Téged kap elő;
 Te tengeted míg végtére,
 Sok szemtelenkedésére
 Egy kis eledelt lel ő.
 Óh sok a' hasznod pipa! sok
 És azért, sok hatalmasok,
 Minthogy tőlök kitelik,
 Drága ezüst kupakokkal
 Lántzokkal és klárizsokkal
 Szád, füled meg tisztelik.
 Én pedig a' mig lehellek
 Ditséreteket éneklek
 Fűzfa sípon felőled;
 Magasztalásodra elég,
 Hogy engem tsupán tsak a' vég
 Halál választ el tőled.

Kis Áron.

Rejtett szó.

A' Magyarok hordtak hajdan, hétköznap is engemet,
 De már ma tsak pompa napon; ha el veszed fejemet
 Tsak nem minden házba' fel lész, 's a' míg ürem telve áll,
 'S míg a' fogad ki nem ázik, vegyél elő, és igyál.

V. Imre.

Megfejtés a' 22. számban: Rózsa.

Igazítás. A' 22-k Szám 162-k lap, sor 12 „*Raro antecedentem*“
 olv: *Raro antecedentem scelestum*.

S O K F É L E .

24. Szám. Béts. Martius 26-dikán.

1835

Emlékeztető Jegyzetek.

M a r t i u s .

20 Mart. — 1619 † II-dik Mátyás Királyunk. — 1814. A' Chaitloni Congressus előszik, minekutánna a' Római Pápa szabadságát hathatósan sürgetik a' Meghatalmazottak. Az Austriaiak elfoglalják Lyont. Napoleon hátúlról akarja megtámadni ellenét, Méryből tehát Arcisnek tart, de útközben az egyesült nagy hadra akad, melly Chalons mellett egyesülni akar Blücherrel. Heves ütközet egész éjfélig. Arcis külsővárosai lángba borúlnak. — 1815. Napoleon megérkezik Párisba, 's elfoglalja ismét a' thrónt.

21 Mart. — 1581. Beüt a' mennykő a' Kanisai puskaportárba, 91 ember életét vesztí. Bornemisza Várnagy tsak nagy bajjal tállatit meg az omladékok közt. — 1804. A' szerentsétlen Enghieni Hertzeg agyonlövetik éjjel a' Vincennesi várárokbau 's itt el is siroltatit (l. 14 Mar.). — 1814. Napoleon még egy hidat veret az Aubén. Gyenge már a' háború folytatására, 's kevély, hogy Charentonig visszavonúlna. Elhagyja tehát most a' Párisi útát, 's Vitry-le-Français felé indul, hogy Lotharingiához közelítsen. Egy nagy következésű szempillant ez! Az Egyesültek meghatározásától sok hatalmas nép, 's ország sorsa függ.

22 Mart. — 1595 † Bobenhausen a' Német Vitéz rendnek Nagy Mestere, ki a' rendnek Magyar Országi gyarmatozását ellenzé. — 1814. Napoleon átkel a' Marnén, hogy magát az egyesült nagyhad közösülése közzé vegye, 's hogy így két oldalról felgöngölygesse, 's megkerülés által a' hátrálásra kényszerítse. Merész terv, ha katonai szempontból vesszük, de nagy hiba, ha politicai állását vizsgáljuk Napoleonnak. Az Egyesültek most könnyen kitanúlhatják Páris kívánatit. Schwartzenberg tudósíttatik Diebitsch által N. B. új fordulásáról, mellynek okait világosan mutatja Napoleonnak egy a' Tsászárnéhoz írt, 's elfogott levele. Gróf Paar Barba (Aube mellett) siet, 's tudósítja az Austriai Tsászárt a' hadak új mozgásiról. Ferentz tüstént elhagyja Bart, 's Dijonba megy. — 1782. VI Pius Pápa megérkezik Bétsbe. Egész Európa bámul. — 1828 † Bétsben tudós Hatyani születésű hazánkfia Jung a' Bétsi Univeritásban a'

magyar törvény tanítója. Munkái: Theatrami darabok; egy katonai munka; Darstellung des ung. Privat-Rechtes, 2. Aufl.; Bergrecht; Jus priv. hung.

É s z r e v é t e l e k.

Az idei „*Sokféle*“ 14-k számjában egy két szó mondattatott a' hazában lábra kapni indúlt Pesti lófuttatások vagy úgy nevezett versenezés felett. — Ezen, mint nekem látszik nem tsak az értekezés utólján álló dátum szerént, hanem különben is elkésett tzikkelyre, némely észrevételeket bátorkodom tenni.

Nem sértő szándékból, hanem meggyőződésből kereszteltem az említett értekezést elkésettnek, mert ez 1828-diki 25-k Juniusban irattatván, 's 1833-ban Febr. 15-kén jelenvén meg: méltán lehet elkésettnek nevezni. Úgy de azolta olly munka is jelent meg, a' mellynek olvasása a' Pesti lófuttatások valódi tzéljáról eléggé felvilágosíthat bennünket. A' sok tiszta világot terjesztő „*Világ*“ tzmű derék munkáját értem itt megbetsülhetetlen nagy polgárunk Gróf Széchényi István-nak, mellyből szembetűnőleg kitetszik az, hogy a' pesti lófuttatás, versenezés, koránt sem azért állíttatott fel elébb, mint a' jó tanítók *seminárium*a, 's más nyilvános, köznépet, józan földművelőt, ügyes kéz- és észmívest vagy művészt, alkalmas tisztviselőket, országos polgárokat 's a' t. képező nevelő intézetek, mintha ezeknél amaz szűk értelemben véve t. i. a' lovak jobb nevelésére tekintve fontosabbnak tartatnék, hogy lelkes Sz——ink szavaival éljek koránt sem azért, mint ha egy két gebe pályáztatása olly nagy dolognak tekintetnék. — Azon nemes lelkű honpolgárok, azt hiszem, szintúgy tudják 's méllyen érzik, milly nagy befolyások lenne például: a' nemzeti paedagogiáknak, község nevelő iskoláknak, józan sajtó törvényeknek

honunk állapotjára. — Véleményem szerint ők azt tevék, a' mit *körülményikben*, — ezt kivált nem kell szemünk elől elveszteni tetteiket bíráltunkban, — legjobbnak 's legkivihetőbbnek ítélték. — Nem tsekélység egy olly országban, mint édes hazánk; hol olly sokfelé mennek a' tudósok meg a' tudatlanok, kitalálni, mi a' legjobb; — ott hol még a' józanabbak közzül is némelyeket arról kelle meggyőzni, hogy javításokra van nálunk szükség.

Azt minden a' tárgyról vóltaképpen gondolkozó tudhatja, hogy egy két magános (privát) ember valymi keveset tehet egy országban; egy Gr. Sz. I. egy B. W. M. honunk leglelkesebb fiai lehetnek, de tsak magokban sokkal kevesebbet tehettek vólna, mint a' mennyi tsak eddig is történt; pedig még mennyi szép reménnyel ketsegtethetjük magunkat. Egyesülni kelle tehát azon néhány lelkesebb honpolgárinknak, kik az extra Hungariam 's a' t. szánkon való pengetésiről már rég megjövén: honunknak sokban sürgető szükségéit érzik, látják, tudják. Sokat szóba kelle hozni; ezt pedig tsak több együtt lévő ember tehetette.

Engem magamat is át meg áthatott a' nevelés fontossága úgy hogy, ha más nagy emberek példájokra jelszavat kellene választanom mint: „C. a' ceterum puto Carthaginem esse delendam.“ — „C. a' sajtó szabadságát“ — úgy én bizonyosan a' nevelés javítását választanám; de gondoljuk vissza magunkat tsak 6—7 esztendővel, midőn körül belől a' lófuttatások hazánkban divatba jönni kezdettek, — ugyan hány ember állott vólna egy olly társaságba, melly teszem például „köznép nevelés javító vagy nemzeti nevelést előmozdító, magyarosító iskolákat alapító egyesület“ nevezet alatt kezdett vólna szerkeződni? Én azt hiszem kevés; 's azok számánál, kik a' lófuttatás társaságba

állottak, aligha kissebb nem lett volna az embertársokat nevelni; 's formálni kívánók száma. — Az említett munka 497-k lapján a' Pesti ló-versenyről írt szakaszban maga mondja a' lelkes Író, hogy „legszámosabban, kik intézetünkhöz járultak, nem is tudták valósággal mit akarunk, hasznát pedig éppen nem látták-át.“ (A' mi természetes is, mert ezelőtt tán soha sem gondolkoztak arról, 's egyszerre meg tán fel sem foghatták.) „S még is azon pusztá kitétel után: „A' köz jóra megy“ tárt vólt keblek, tárt vólt erszények.“ Már ugyan feltehetni e' olly emberekről, millyenek igen számosan vannak hazánkban még ma is, kik azt hiszik, hogy ha tsak nem deák nyelven taníttatik a' magyar ifjú, józan tudományos ember nem is válhatik belőle; kik még tsak annak az elgondolásától is irtóznak hogy a' köznép a' neki szükséges dolgokra, például, egy kis populáris agriculturára, 's ugyan ollyan historia naturálisra, hazája fekvésére, geographiára, Hazája, Királya, földes Ura eránt tartozó kötelességeire, 's talán aprólékos jussotskáira is taníttassék (a' minek pedig tsak a' közel szomszédban is szép példáját láthatni) ugyan mondom hihető e', hogy az illyen gyakran nem kis befolyású polgártársaink az említett jobb nevelés elősegéllésére öszveállott társaságnak részesi fogtak volna lenni? — Én részemről őszintén megvallom, hogy azt nem hiszem, 's kereken tagadom, hogy az kivihető lett volna. — Az utóbbi 6—7 esztendőekben bizonyosan annyit haladt elő Nemzetünk, mint illy rövid idő alatt talán soha nem még; de azért most is azt merem állítani, hogy egy egy tárgyban nem akadnánk nagyobb nehézségekre, mint abban, ha ifjaink 's köznépünk neveltetésekben az idő lelkéhez, a' kor kívánatihoz, nemzeti szükségseinkhez képpest, gyökeres javításokat, változtatásokat kíván-

nánk tenni. — A' ló futtatással egészen másként van a' dolog. Azon egyesülethe — sok — kedvtelésből is beállott, 's így a' jobbakkal öszvejövén, egyről másról beszélgetvén, némelyik talán észre is alig vette, milly nagyot változott — egy 's más tárgyról — gondolkozásában.

A' lofuttatásra, vagy talán helyesebben az állat tenyésztés előmozdítására öszveállott egyesület, úgy szinte a' Buda-Pesti Casinó-i egyesület, sőt a' Magyar Tüdős társaság is, nem azért állottak véleményem szerint öszve, mintha alapítóik szemeikben, barmaink betsesebbek vólnának gyermekeinknél, honunk jövedő reményinél, 's nagyobb gondosságot akarnánk fordítani arra, mint nemesíttessenek a' gyapjat hozó állatok. szaporítassanak a' szarvas marhák és neveltesse nek a' jó futó lovak, mint arra, hogy gyermekeink az iskolai martyrság alatt sok századok ólta nyögve, már egyszer neveltetnének úgy, mint az emberek rendeltetése hozná magával, vagy azt vélték vólna, hogy az említett egyesületeknek magokba véve immediate nagyobb befolyások lenne hazánk általános felemelésére, mint nemzeti neveltetésünk gyökeres megváltoztatásának; hanem ezeket tsak úgy lehet tekintelnünk, mint *körülményinkben a' nagy tziel* felé vezető hihetőleg legalkalmasabb eszközöket. — Annak erősítésére, hogy az említett egyesületek alapításában „*köz tzielra egyesíteni polgár társainkat*“ vólt a' fő tziel: bátorodom az olvasót, hogy a' derék Erdélyi Híradó szavaival éljek: „a' minden igaz Magyar szívbén élő oszlopot nyert nagy Hazafi Széchényinknek “ *) a'

---

*) Gr. Sz...inokról több helyen dítsérettel sőt magasztalással emlékezvén: jónak láttam megjegyezni, a' rágalmazhatás kikerülhetése tekintetiből, hogy én a' tiszteletre méltó Gr—al semmi

Világ-ban előforduló: „Ön és körülmény esmérői töredék, — Casino, és Pesti lóverseny“ ezen tárgyat derekasan kimerítő szakaszokra útasítai, — mellyekből tökéletesen meg fog kiki győződhetni, hogy az említett kissebb egyesületeknek meg kellett előzni az ezekből folyó 's ezután következő intézkedéseket, mellyek a' nagy egész szoros egyesületét, a' dolgok természetes 's szükséges következéseinél fogva magok után fogják húzni.

Ha festőnek van jussa munkálatja alá írni, mely oldalról vett le például egy tájéket, hogy az a' szerént bíraltassék meg: úgy van jussa egy intézet alapítónak is megkívánni, hogy melly szempontból kívánja tekintetni intézetét. E' szerént a' lófuttatást is főképpen mint egyesítő eszközt kell megítélai, 's nem mint öly intézetet, mellyet alapítóji, mint tsikó nevelő léte-nyésztető intézetet az ataljában vett nemzeti nevelésnél fontosabbnak tartanának.

Egyébbiránt Nemki Demit magyar hazafi társam-
mal, iskoláink javítása, deákos neveltetésünk helyett mindenben 's mindenütt magyarosítása, egy szóval a' *nemzeti nevelés* behozattatása iránt tett észrevételével teljes mértékben egyenlő értelemben lévén: örömmel kezét fogok vele, 's bizttan reménylem, hogy ő, ki szavait azok ellen mondta ki, kik a' lófuttatás virágzásba jövetelén 's az által a' nemzeti lélek felemelkedésnek indúltából származott kedvteléseket az elragadtatásig hallatták, 's a' mit az egész haza is halgatásával igazolni láttatik, hogy mondom ő, ki úgy szollván

---

öszevoköttetésben nem állok, tőle személyemre nézve semmit nem várok, nem reménylek; következésképp iránta vonzó hajlandóságom, nem részrehajlásból származik; hanem nemes tettei eránt viseltető igazságos tiszteletemnek kibuzgása.

az egész haza ellen nyilatkoztató ki magános vélekedését, 's botsájtá közre észrevételeit: a' gondolatok szabad közlésének annyira barátja leszs, és bennem írói viszketegségre magyarázni nem fogja 's megbosztandja, hogy észrevételei felől gondolkoztomban támadt észrevételeimet én is papirosra tevém, 's azokkal kik észrevételeit olvasták, 's ne talán tévedésbe hozathatnának, én is közleni kívántam az enyímekeket; ne hogy az egyesülés lelke, melly hazánkban szépen felébredt, azok által is erőtlenítessék.

Münchenből a' következőket közlik, mely valóban méltó a' köztudomásra: Kevéssel ezelőt érkezett ide egy angol hajós legény, ki hiteles bizonyítványokkal megmutatta, hogy ő falábakon megfoghatatlan sebességgel több nagy útakat tett. Görög országban már több ízben lévén, Ő Felségének a' Bajor Királynak ajánlatot teve, mely szerént ő Görög Országot négy hetek elfolyta alatt megjárja, 's fiától Otto Királytól leveleket is hozand. Ügyességének néminémű próbáját adá most legközelebb, midön innen reggeli 8 óra tájban Augsburgba falábain megindulván, már délutáni 4 óratájban, minekutánna magát ott bejelentette, Münchebe ismét vissza érkezék. (Augsburg mintegy 18 posta óranyi távolságra van Münchentől.) Martius 8-kán elhagyá Münchent, egy a' Királytól nyert közönséges úti 's más több levelekkel, 's Görög Ország felé falábal. Úti bútora, egy viasz vászonbol készült köpönyeg, mely a' térdjéig ér, eledele tej és kenyér. Ő alkotására nézve kitsi, de igen széles vállú. Angliában az ő sebes utazására nagy fogadások tétettek. Egy illyes általa falábon tett lépésre, ő 5 közönséges lépést számol. München lakosai ezen mostani útja kimene-

telét, minekutánna Görög Országnak szárazon kell mennie, 's ennek következésében a' leghoszszabb útát választania, feszült figyelemmel várják; féltik a' rablótsoportoktól is, és vad állatoktól; ő azonban azt mondja, hogy illy nagy útakat gyakran a' legszerentsébb ki-
menetellel tett már.

A p h o r i s m á k.

— A' ki a' pénzt mód nélkül szereti, és ahoz szerfelett ragaszkodik, az a' nagy világi történetekben tsak roszsz vagy allyas szerepet játszhatik.

— A' történet éppen olly kevésbé érinti az emberek köztsoportját, mint a' természeti történet az erdőben el hullott fa leveleket.

— Revolútiók alkalmával a' hiú fantasztákat többnyire tsak fidibusnak használják a' pártosok fejei: hogy azokkal pipára gyűjthassanak.

— Valóban igen nehéz a' kereskedők közt alkalmas igazgatókra találni, mert ez a' rend, takaré-
kossághoz szokott indulatjánál fogva, gyakran azért, hogy egy két forintal kevesebbet adjon ki, a' legszebb intézeteket semmivé hagyja lenni.

— A' fejbidjesztők nem igazán kegyesek, 's az úgy nevezett érzékenyeknek nints valódi érzések.

R e j t e t t s z ó.

Hét betű téski nevem', 's ez létem vallja Magyarnek
Bár ha lakom Betsben; három betűm útas előlről
Gyülöli; más kettőm húzdmeg, 's az után vele földhatsz,
Ezt röviden vévén, 's hatodik betűm egybe ragasztván
Rontani kész; végső betűm én se vagyok, te se lészel.

A' Mező - Telegdi Párochiából.

Megfejtés a' 23. számban: Süveg.

S O K F É L E.

25. Szám. Béts. Martius 26-dikán. 1853

Emlékeztető Jegyzetek.

M a r t i u s.

25 Mart. — 1546. Ditső Nagy Lajos Királyunk Visegrádon ma a' Bétsi Polgároknak, különösen a' Sopronba járó mészárosoknak soknemű kereskedésbéli szabadságokat ad. A' harmintzadot, 's a' vámot leszállítja, 's új rendbe szedi (n. majd 10 Sept.). — 1801. Pál Orosz Tsászár megfojtatik éjjel tulajdon övezetével (Schärpe) hálószobájában. — 1814. Napoleon St. Dizier felé indul, vezérei elégtelenek ezen fordulás miatt. Az Egyesültek Pougyban az Orosz-A. Tsászár, 's a' Porosz Király jelenlétében nagy haditanátsot tartanak, Egy hosszú vita után győzedelmeskedik Schwartzenberg Diebitsch vélekedésén, ki üzni akarja Napoleont. A' nagy tábor Páris felé készül.

24 Mart. — 1801. Első Sándor kikiáltatik Orosz Tsászárnak. — 1644. Kassa Kapitánya Ghymesi Forgáts Adám Bétsbe indul béjelenteni III-dik Ferdinand Királyunknak, hogy Rákóczy hada 30,000 emberből áll. — 1814. A' nagy tábor egyesül Blücher porosz, 's orosz osztályival. Somme puis dombjain tíz órákor reggel elintéztetik a' két Fejedelem jelenlétében az elindulás Páris felé: Blücher Montmirailon keresztül Meaux felé siessen; míg maga Schwarzenberg Sezannen keresztül nyomul előre. Winzingerode 8000 lovassal szüntelen szemben tartsa Napoleont. Egy tegnap költ felszólítás megelőzi a' győző seregeket, 's tudósítja a' Párisiakat, hogy az Egyesültek többé nem ereszkednek alkudozásba Napoteonnal.

25 Mart. — 1782. VI Pius Pápa meglátogatja a' ts. k. sírboltot, 's imádkozik M. Therésia koporsója mellett. — 1799. Károly Fő Hertzeg megveri Stockhach mellett a' Frantziákat. — 1814. Páris, 's az egyesült hadak közt Mortier, 's Marmont osztályai állnak; 's minthogy ezeket senki sem tudósítja Napoleon új fordulásáról, elő nyomólnak, hogy egyesüljenek Napoleonnal, de Fere-Champenoise mellett az egyesült táborra bukkannak, 's tönkre veretnek. Egy egész álgyu osztály, mellyel Pathos, 's Amey generálok a' frantzia táborba igyekszenek az ellenség' kezébe esik. Piré generál könnyű lovas-

ságával Napoleontól küldve egész Chaumontig portyász, elfogja a' Kurirokat, 's zavarokat támaszt egész Vesoulig.

26 Mart. — 1818. I-ső Sándor megnyitja a' Lengyel Országgyűlést Varsóban. — 1814. Winzingerode tüzesen megtámadja Napoleon utóserégét Sz. Dizier mellett, de nem sokára vissza nyomattatik Milhaud, 's Sebastiani által. Napoleonnak tsak most ötlük eszébe, hogy az ellenség Párisnak mehetett légyen.

A' nevelés mivolta.

Az emberiség' mustraképe (ideale) a' kereszténységben legtisztábban fedeztetett fel, 's legvilágosabban terjesztetett elő; azért is az igazán keresztény nevelés valóban a' legemberiségesebb is. A' jó embert jeleli a' jámborság, szorgalom, és a' vidámság. Az anyához, atyához, 's ezek helytartójaihoz vonzó szeretet útát nyit az Isteni szeretethez. A' természet, és az előadás nyújtanak első vallásbeli oktatást a' lélekre, és az elmére. A' játék által, mellyel a' kiseded foglalatoskodik, 's okos vezérlés alatt mindég tökéletesebben képezte-tik, egy könnyű általmenetel nyílik fel a' rendszabá-sos munkásságra; ennek szeretete a' szorgalom. A' barátságos társalkodás, nyájas emberszóllítás, és ve-zérlés, testnek, és a' leleknek meg nem gyengült egészsége nem engedik elenyészni a' gyermeki kornak leg szebb ajándékát, — a' vidámságot, — melly a' később élet időben sem hagyja el, ha bár a' többi mind elsudamlana is, a' tiszta életű, szerény, és szorgalmatos embert. A' makattság, vak önesméret, vágyó-dás, és függetlenség, mellyek a' felfuvalkodásból ve-szik kútforrásokat, eszközlik ama rosszat, melly egy, féktelen testi gyönyörűséggel, 's tiltott dolgok kíváná-sával terhelt felleget szegez földi szerentsénk ellenébe. Ezeknek gyógyító-szere tsupán a' fenntebb említett belső igaz szerénység, és hasznos dolgokban alapúlt

munkásság; mind a' kettő pedig a' szeretetnek, és bizodalomnak szellemétől vitetve. Minden nevelésnek, melly ezen elvek vezérfonalát nem követvén tőlök megszére lejt, kártékony következéseit csak az tagadhatja, ki a' dolog további igazságát kaján szemekkel nézi. Külső színmutatás, melly a' kénszerítést, és fanyar rendszabást követi, szüli a' színességet, kevélységet, alattomos bűnökre taszító indulatot, gyakran a' szentnek megvetését, és gyűlölését. A' rendes serénységhez korán szoktatás elmellőzése hozza a' szunyadozás, vagy a' zabolátlanság keserű gyümöltseit; és mennél tovább vonúl el valaki a' kereszténységtől, mint az emberi nagy neveléstől, annál szélesebb helyt enged az önszeretnek, és testi gyönörőségnek. Ennek szomorú példáit adja főképpen a' legújabb idő történet könyve. Nagy számú jó alapítások mellett is, mellyeket a' Német-Ország ember szerető, 's tsökkenést nem ösmerő férjfiain többnyire az első, természethez alkalmaztatott nevelés tekinteténél fogva tettek, — legyen elég említést tenni csak a' testnek kora elhagyásáról, vagy eltsonkitásáról, a' szerzeti kénszerítéstről, a' meg nem fogott vallásbeli gyakorlásoknak gyötrődéséről, az emlékeztető tehetségnek haszon vehetetlen szavak, és formák minéműségével való megterheltetéséről, az erő kifejtőztetése, 's tulajdon ösméretekre, és tanulásra oktatás helyett, a' megtanúltnak bé viteléről, és mintegy töltés által betöltéséről. Mind egyik erőszaka a' természetnek; mellyeknek ki irtására, vagy meggyengítésére fordíták a' sorvadni nem tudók figyelmeket, — az utóbb nemzetségben is sarjadtak rossz következéseik azon hibának, mellynél fogva az ifju embernek, jámborság helyett alaptalan magához bizakodás, és a' rosszszúl értett önerejűség, engedelmesség, és szorgalom helyett, függetlenség, és tör-

vénytelen szabadság kényére engedtetik. Az idő és ennek tapasztalati vissza vezetnek ismét a' helyesebb ösméretre.

Trémel Miklós.

A — — h o z.

„Az Aszszonynak már tsupán tsak a' jelenléte is valami édes 's megnyugtató rám nézve, még akkor is, midőn a' szeretetnek se hira se hamva; különös befolyással hat ez reám, mellyet én azon vélekedésnél fogva, mely beűnem e' Nem eránt nem a' legkedvezőbb, — magamnak megmagyarázni teljességgel nem tudok. De valóban én ön magammal 's az egész világgal elégedett vagyok, mihelyt aszszony van hozzám közel.“ Ezt mondja *Byron*, ki még alig vólt 8 esztendőös midőn a' szerelmet ismérni tanúlá. — *Dante*, kedvelt *Beatrix*-ját, még mint gyermek Május 1-ső napján látta és szerette meg. *Canova*, a' mint elbeszéli igen jól emlékezik arra, hogy már 5 esztendőös korában szerelmes vólt. *Alfieri*, maga is egy koraszerető, ezen koraérésnek indúlt érzékiséget úgy tekinti, mint egy a' szép mesterségekre 's tudományokra termett Lélek ajánlható jeleit; 's mi tagadás! magam is, ki ezeket írom, őszinte vallom meg, hogy már 8 esztendőös koromban forrón szereték; rövid vólt ugyan az idő, melly alatt a' két gyenge de öszveérző kebel egymásnak örülhete ('s a' megválás pillantati ólta tsak láthatni sem vala őt szerentsém) de annál tisztább 's fogékonyabb a' Lélek, az ártatlanság e' valódi évszakában; eleven emlékezetem!, kiskoromnak e' felhőtlen tavaszszát most is gyönyörrel varázsolja elő, — jól esik 's igen édes az erre vissza emlékezés, mely hinni készttet, hogy az, tsak síromnál, egykor porommal hamvad el. — Szép Leányka! engedd meg, hogy e'

kilopódozott ez édes titkot néked megsugám — hisz a' nyilt szív, szívet nyit — mert, bár Létem ható körét szűkre szabta is ki a' sors, de Lelkem a' szép eránt soha sem vala érzéketlen, most is forrón szeretek — 's kit? „Téged!”

Y.

A' legnagyobb Könyvtárok.

Europában mintegy 7 vagy 800 könyvtárok vannak. Ezek között a' legnagyobbak e' következők:

1-ször. A' királyi könyvtár Párisban 450,000 kötettel és 46,000 kézírattal. (1810-ben bírt 90,000 kéziratot, — 85,000 darab régi pénzeket 1,500,000 rajzolatokat és festett képeket.)

2-ször. A' Bodleian librari Oxfordban 420,000 kötettel és 30,000 kézírattal.

3-ször. A' tsászári könyvtár Bétsben 360,000 kötettel és 12,000 kötet kézírattal. (6000 munka még a' 15 dik századból való.)

4-szer. A' királyi könyvtár Münchenben 400,000 kötettel és 90,000 kézírattal.

5-ször. A' Vatikáni könyvtár Rómában 100,000 kötettel és 40,000 kézírattal.

6-ször. Az egyetem' (Universzítás) könyvtára Göttingában 300,000 kötettel és 5000 kézírattal.

7-szer. A' brittus Könyvtár Londonban 200,000 kötettel.

Frantzia Országban vagyon 273 közönséges könyvtár. Ezek közül 193 foglal magában 3,345,287 könyvet. Ezen summából Párisban vagyon 1,125,347 könyv.

Gyűjtemény dűh.

A' gyűjtemények' dühe kétség kívül sehol sem olly nagy mint Londonban. Az egyik kalapokat gyűjt,

a' másik parókákat, a' harmadik ostorokat, 's a't. Egy gazdag fiatal Lord haj fűrtöket gyűjtött azon intézettel, hogy majd azokból posztót és abból öregségében köntöst tsináltasson magának. — Egy különtz nagy szorgalmatossággal a' leg híresebb emberektől a' körröm szeleteket gyűjtögette. — Egy gazdag ifjú szép leányoktól fogakat gyűjtött; beúta az egész országot, 's egy szép fogért száz kétszáz font sterlinget is adott; ez által annyira jutott, hogy volt ugyan elég foga, de harapni valója igen szűken.

Történetbeli Jegyzés.

(A' keresztes háborúk.)

A' keresztes háborúk, mellyek azon tzélből viseltettek, hogy Palaestina 's Jerusálem a' Saratzének kezeikből kiszabadittassék, es majd két századig folytak, a' közép időbeli történetnek legnevezetesebb jelenései közé méltán számláltatnak. Kissebb 's nagyobb seregekben a' napnyúgoti keresztények Palaestinába költöztek. Legelőször felgerjesztette őket Ámiensi Péter, 's II-dik Urbán Római Pápa, 's az első vezérlése alatt majd 300,000 ember 1096-ban kezdette ezen tsudálatos háborút de részszerént az úton, részszerént a' Magyarok, Bolgárok és Törökök kardja alatt egy szálig elvesztek. Azon közben Bouilloni Gottfried vezérlése alatt egy 600,000 emberből álló jól elrendelt sereg Ázsiába ment, 's Jerusálemet elfoglalta. Ez által a' napnyúgotiak újra felbuzdultak, 's 1102-ben 200,000 ember Palaestinába indult, de részszerént az úton, részszerént pedig a' Koniai Szultán kardja alatt elvesztek. Bouillon' halála után Clairvauxi Bernárd VII-dik Lajos Frantzia Királyt, 's III-dik Conréd Német Tsászárt 1147-ben a' második nagy háborúra gerjesztette,

de a' mellynek a' Németek 's a' napnyúgoti keresztények között támadt viszálykodások miatt semmi fogantatja nem lett. — Későbbben 1187-ben elfoglalta a' vitéz Saladin Jerusálemet. Ez okot adott a' harmadik háborúra. — 1189 I-ső Fridrik Tsászár (Barbarossa) hatvanöt német fejedelmekkel, Richárd Löwenherz Angoly Király, és Fülöp August Frantzia Király számos seregekkel Palaestinába indultak; de Fridrik meghalt, a' Királyok pedig Ptolomaist ugyan elfoglalták, de egymás közt öszveveszvéen vissza tértek. — A' vak Dandolo Henrik Velentzei Doge 1204-ben a' szent földre indult, de tsak Konstantzinápolyt foglalta el, 's ismét vissza tért. Haszontalan vala a' magyaroknak II-dik András alatt 1217 tett indulások. Jerusálem a' hitetlenek kezében maradt, tsak II-dik Fridrik Tsászár szabadította azt meg rövid időre a' hatodik kereszties háborúban 1228-ben; de 1242-dikben már a' Szaratzének újra elfoglalták. 1248-ban IX-dik Lajos Frantzia Király a' nyoltzadik háborúban Égyiptom ellen indult, de minekutánna ezen jámbor vitéz Király 1250-ben seregével együtt elfogattatott; a' keresztények Palaestinát tovább nem oltalmazhatták; 's az utolsó menedékhelyek Ptolomais volt, melly 1291-ben a' Törököktől elfoglaltatott.

Ezen háborúk által majd hét millió ember vesztette életét, az országok legvitézebb férjfiaitól megfosztattak, adósságokba merültek, 's zavarodások által, mellyek a' fejedelmek távollétében szükségképpen támadtak, vég veszedelemre jutottak; Siralmas bizonyoságot ad szegény hazánk! Mindazonáltal jótévő következései is voltak ezen háborúknak, mellyek a' mi időnkre is hathattak. A' kereskedés Olasz Országban és a' német városokban inkább inkább lábra kapott, 's a' tudományok keletről elterjedvén ígézö sугárokat

vetettek mindenfelé, mellyek a' háborúk által ejtett sebeket gyógyították! Sz—

A p r ó s á g o k.

— Egy spártai király eltökéllé az ütközetet, 's végrehajtására mármár készülöben vala, midön egy nyoltzvan esztendő megaggott öreget az ötet fenytő veszélytől meg menteni szándékozván, Spartába által vitetni akará. „Hertzegem!“ fel kiált az őszöreg „te engem igen meszsze földre küldesz halálos ágyamnak felkeresésére, hol tudnék én tisztességesebbet találni, mint eme tsatapiatzon?“ Erre az öreg helyben maradhatott, ki királya' oldála mellett hartzolva végzé ditső életét.

— Flandriai születésű Bibamus Viliám Gentben tanúla a' szebb tudományokat. Ez midön a' tanuló terembe a' menykő béütött volna, 's általa több társai megsértését látná, megrémülvén, Brúnót az úgy nevezett némabarátok rendje szerzőjét követni kívánván, eltökéllette magában, hátra lévő életesztendeit ezen szerzetben eltölteni, a' hol ő végre Rend igazgató méltóságra lett emeltetése után 1538-ban életét a' halállal feltserélte.

Köz jóért vívunk; egyenként mit se tsinálunk,

'S a' munkás hazafit, hagyja vesződni korunk!

R e j t e t t s z ó.

Árpáddal jöttem, győztem, nevemet megye bírja;

Hárman elől fáradt kedvre deríti lovad;

Vess el két elsőt, 's egy végsőt, — benne találhatsz

Mindent; és ennek marha hever közepén.

Megfejtés a' 24. számban: Portörö.

SOKFÉLE.

26. Szám. Béts. Martius 29-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

M a r t i u s.

27 Mart. — 1804. A' Senatus ma rebesgeti először egy Napoleonhoz adott felírásban, hogy a' főhatalom mindenkor familiája mellett maradjon. — 1814. Mortier, 's Marmont fegyverrel nyitnak magoknak útat a' Poroszok, 's az Oroszok közt, kik Rheimsből 's Soissonsból jönnek. Napoleon bizonyosan megtudja ma, hogy az Egyesültek Páris felé indultak, 's tüstént maga is azt teszi, de kétes még, ha Lotharingia, vagy Burgund felé forduljon é.

28 Mart. — 1599. Győr vissza vétele a' Töröktől. — 1667 † Vesselényi Palatinus. — 1707. Rákóczy Erdély Fejedelmének választva Királyi pompával tart Diétát Ónodon, maga a' legszebb férjfi az egész seregben; lobogó fekete hajjal, szemöldökkel, szemekkel, 's bajuszszal liliumfejréségű artzal, 's artzával mint a' piros baratzk. Kaz. — 1791 † Gróf Mirabeau életének 41 évében. „Der würdige Erstling der Revolution, ein Convolut aller Laster.“ Heine legujjabbán azt állítja, hogy nem méreg, hanem két tántzosné, 's egy pastéta okozták légyen halálát. Omne nimium! — 1814. Az Egyesültek megérkeznek Meauxban. M. Louise a' Tsászárne elhagyja fiával Párist, 's Bloisba siet. Így rendelte Napoleon. Párisban ez nagy béhatást okoz. Napoleon a' Seine bal partján segédjére siet Párisnak. — 1782. VI Pius (Nagy Tsötört.) Jó'sef Tsászárnak az Ur vatsoráját nyújtja, 's véghez viszi a' Tsászár helyett a' lábmosást.

29 Mart. — 1464. Hunyady Mátyás századjának legnagyobb Fejedelme megkoronáztatik. — 1782. VI Pius Bétsben gyalog látogatja meg a' szent koporsót több templomokban. — 1814. Az egyesült nagy had vígadva folytatja útját Páris felé. Estve látja már e' kevély fővárosnak a' lenyugvó nap arányában fénylő tornyait. A' katonaság látván, hogy a' tzélnál van, elfelejti fáradt tagjait. Napoleon erőltetve nyomul Douvelenthől Troyesbe. A' Gárda 15 mértf. haladt ma. Kurirok tudósítják a' Párisiakat, hogy közel van már Napoleon.

Sebes lépés a' gonosz tselekedethez.

Mennyire vetemedhet a' vallás, 's erköltsiség hijánossága mellett az aszszonyi nem, ha ez érzékiségének rabja 's a' fonák indulatoktól magát elragadtatni engedi, nyilvánossá teszi egy tizen négy esztendő leánynak, fájdalom! a' legújabb időben végre hajtott borzasztó tette, melly bár irtódzást gerjesztő, 's iszonyatos legyen is, intő tanuságúl szolgál, a' felzudult indulatosságot vallás, 's erköltsiség által megszelidíteni, 's ennek izzó parázsát soha sem vetni olly tárgyra, mellynek mivolta semmi figyelmet, következőleg semmi szeretetet nem érdemel. Az erköltsiségnek, és a' magán uralkodásnak hijja, szemeink eleibe állítják ezereknek szerentsétlen megbukását, kiket az eltévelyedés atzél karjai emberiségek magas poltzáról a' vétek posványos örvényébe taszítának; fájlalva látjuk a' gyalázatnak, szégyennek, 's kétségbe esésnek ónsúllya alatt görnyedni őket, míg végre édes bodúltságokból felotsódva, az irgalmat nem ösmérő mostoha sors' sújtó kezei alatt szivrontsolva rognak öszve.

Calabriának Squillace nevű városában e' következő történet adá magát elő: — Tonina Salbetti egy árendásnak legifia leánya, ki életének még zsenge korában annyától megfosztatott, különös szépsége által szerentsétlenül magára voná Gerachinónak figyelmét. Ez mint a' közel fekvő erdőben tanyázó tolvaj tzimborájinak vezére, úzé istentelen mesterségét, ki is a' leánynak eránta hajlandóságát gonosz szandéknak visszazonozásából tsak hamar megérté. Gerachino hasznára fordítá a' leány közléseit a' bétüresék, lopások, 's gyilkolások könnyebb elkövetésére a' nélkül, hogy ez eleinte tsak távolról is sejtette volna önfettségének zordon következéseit. — A' féktelen indúla-

toktól megmérgecsített szív szempillantatok alatt nagyobb darabot halad a' vétkek tükörsima vidékén, mint esztendők alatt az erköltsnek vadon ösvényén. Tonina öregebb nényye Gianettina, ki tizen négy napok lefolyta után házas öszsze köttetését ünnepelni akará, észrevette ötsének *eggyetértését az ösméretlen férfúval*, midön völegénye 's barátnéjai által erre figyelmetessé tétetnék. A' leány mind eddig közönségesen nap' virradtával távozott el külömbféle színlett ürügyök alatt a' háztól, 's több órányi elmaradását tettetett mezei munkájának tulajdonitá. Gianettina többszöri leskődése után felfedezé, hogy öttse nem meszsze a' várostól ama gyanus emberrel egy bokrosban tartja öszsze jövetelét; 's így a' legkissebb kétlés sem marada hátra, ötsének ez idegennel kötött méltatlan szövetkezéséről. Erre a' nélkül, hogy észrevétetett volna, haza felé vonúl, 's még ugyan azon nap a' leánynak önmagaviseletét szemére hányja, a' nélkül, hogy tsak legkissebb jelét is adná meglesésének. Eme tagadá, 's orfintorgatva veté vissza annak minden szelíd intéseit. Gianettina azomban az idegen ki létére fordítván figyelmet, annak kinyomozását völegénye, 's ennek ösmerősei fürge szemeire bizta 's a' híres Gerachinót benne fellelé. Erről azonnal hírt ad a' város szavatosának, ki tüstént szükséges készületeket rendele a' lator befogására; nem is tsalattattak meg ennek elmés tervei; ugyan is más nap' reggel a' nyomozó poroszlók kezébe juta. A' város felé nyúló úton elő találja ez az ötet kereső kedvesét, ki nényyének nyilvános kifejezései által arra, a' mit tselekedni szándékozának, figyelmetessé tétetvén, Gerachinót övni akará. Megpillantja, de erős órizet alatt kedvesét, vad sikóltással sebes villámként siet vissza lakjába, hol nényét, ki ez ügyben a' biróhoz hívatatott, nem ta-

lálja. Tonina dühösségétől tájékozva egy éles 's hegyes kést ragad kezébe, 's a' szoba ajtaja megé rejtekezve várja megboszszulandó nényét, minekutánna a' még otthon foglalatoskodó szolgáló leányt költött ürügy alatt a' szomszéd faluba utasítá. Fel óra alig folyt el, hosszú idő a' gyilkolást 's vért szomjazó, fúriának, — 's be lépe a' rosszat nem gyanító Gianettina lakótermébe; és ah! rémitő tekintet! Tonina sebesen reája rohan, 's nyakánál fogva földre terítvén, feléje lihegő 's rimankodó nényének szemüregreit mézárló késével ki szúrja; szörnyű fájdalmaitól harsány lármára fakad a' haldokló, de a' dobzódó furia, nyakára 's mellére ejtett kegyetlen szúrásait ismételi, 's az ártatlan vérnek tsermelyként folyása közben a' szerentsétlen örökre megnémül. Későn érkezék meg a' lármától felvert toduló sokaság, hogy a' dühösködőnek vértől párolgó kezéből gyilkoló eszközt kisodorja, ki még akkoris folytatá mérges szúrásait; végre megjelen a' boldogtalan vőlegény is, a' szerentsétlen legény eljegyzett mátkáját vérében látja fürödni, kinek tigrisi dühre lobbant tüzét, erőssen tartó kezek mérséklék, midőn a' gyilkosra rohanni tör; tsak hamar borzasztó tag rántódásokba esett; életéhez ugyan vissza tért, de szava tévelygett, 's e' rémpillantattól eszének józan birtokához nem juta. A' leány az illető törvényhatóságtól halálra ítéltetett, 's néhány nap múlva felis függesztetett. A' sebhedett atya minden remény nélkül forró lázi betegségében kinlódik; Gerachino pedig, prédálásai, 's több gonosz tettei világosságra jöven, békóra verettetett, 's Nápolyban, a' gálya rabok szomorú sorsában, zabolátlan életének méltó jutalmát veszi.

Trémel Miklós.

Az alkonyodó Nap.

Egy nyári nap vereslő alkonya, szabadra tsalá ki az atyát, 's ennek serdülő fiját a' zajgó városnak magas falai közül. „Milly gyonyorú tünemény“; rebegé az örömetől elragadtatott gyermek, midön a' Napot fénylő pompájában lealkonyodni látná; — szent borzadás lépé meg gyenge tagjait, 's örömbbe merülve lélekze buzongó mejje, feltüzesülvén ama forró óhajtástól: egykor e' gyomos világtól, mint e' ragyogó Nap vehetni bútsúját. „Mégis atyám, lehet é ezt a' halandónak reményleni? „A' mi a' Napnak e' tsendes nyugalmát, 's vidor alkonyát adja“ — visszazonozá a' tiszta érzésektől nem külömben elfogódott atya — „úgy látszik nem egyéb, mint a' ditsőségesen végzett pályájára tett visszatekintés, — azon általa bőven megáldott földre, hol milliom torokból harsog ditsérete; hol a' fejledező virágok' számtalan ligetjei enyelgve néznek utánna, 's gyám súgóraitól sárguló kalászok hajtják feléje ingadozó fejeket; hol a' serény földmívelő lankadt szemein a' hálaadásnak gyöngyellő könnyüi villognak. — Azért fijam! ha egykor életed' vég órája megkondúl, 's nyugodt lélekösmérettel tekint-hetsz vissza szarándokságod elenyészett napjaira, ha munkázkodásod' vetése bő aratásra tenyészett, 's embertársaid' között kívánt gyümöltsel uzsoráskodott; ha ezek ezer áldásaikkal tetézék léptedet, 's a' téged ösmérő szemnek egyike sem tagadta meg tőled az elválnak keserü könnyüit — akkor illy szépen, igenis emé mennyei Napnál szebben, 's vidámabban zárod bé életedet; mert egy rövid szendergés után felébredsz egy örökké tartandó hajnalra; mellynek tündér fényét bé nem leplezi többé a' setétlő estvének szönyege.“ A'

fiú mélyen szívébe óltá attyának arany szavait, 's jö-
vendő életére tett szent fogadással tere vidító sétálá-
sából haza, Trémel Miklós.

S o r e l Á g n e s.

VII Károly frantzia Király uralkodása idejében, országának nagyobb része az Angolyok hatalmába jutott. Sorel Ágnes, ki kedvese lévén a' Királynak, bizodalját egész kiterjedésében bírta, egykor a' Király jelenlétében egy Tsillagvi'sgáló által jövendöltete magának: „Sokáig fogod egy hatalmas Király szívét bírni“ vala a' jóslat. Sorel Ágnes meghajtá magát erre a' Király előtt, 's engedelmet kért, hogy VI-k Henrik Angoly Királyhoz elmehessen 's ott ezen jövendölés beteljesedését kereshesse, „mert — ugymond — a' Tsillagvi'sgáló mást nem érthet, tsak Henriket, a' ki nem sokára Felséged koronáját, a' magáéval egybekaptsolándja.“ A' Király ez által annyira megszegyenyítettett, hogy felhagyván eddig folytatott puha életmódjával, egész erejét az Angolyok ellen fordítá, szerentsés ki-
menetellel ütközött meg, 's éles eszű kedvese eránt még nagyobb szeretettel viseltetett. Sorel Ágnes 1450-k esztendőben halt meg, 3 leány magzatokat hagyván hátra maga után, kik anak idejében *Filles de France*-knak elősmértetvén, háládatosság jeléül a' Korona költségén kiházásítottak.

A p r ó s á g o k.

Midőn egy német Tsászár, Frantzia országban tartózkodása közben nap viradtával Nantesból elútzana, kotsiját a' helynek főaszszonyaitól körülvévé találá. Minekutánna őket a' Tsászár barátságosan kö-

szöntötte volna, a' gyülekezetet eme szavaival illeté:
 „egy illy fénylő hajnal-hasadás egy szép napnál többet hirdet.“

Midőn 1479-ben Mátyás Király mintegy kilentz hétig B**ban mulatna, és Ulászló királlyal több her-tzegek, és urak egybegyülnének, ez alkalommal itt mindennapi vendégségek, nyargalások, és tántzok tartattak; de mind ezek mellett az idegen vendégek közt viszont küzdések, gyilkolások, és agybaverések fordúlának elő, a' szállásokon nem külömben, mint a' szabad utszákon. Ez vólt boldog élet, — a' 15 században.

P i k s z i s e m h e z.

Énekeljenek bár mások
 Bajnok, hős vitézeket,
 Pipát, kávét, tsokoládét,
 És szalmás üvegeket:
 Én nem; — mind ezt félre teszem,
 'S ha tollam kezembe veszem,
 Kulats Úr a' többivel,
 Pikszisem szóll! bújjon el.

Őt egyedül zenegem én
 Szívem édes kedventzét,
 Földi létem hű örömét
 A' deli kis medentzét.
 Ha mejjére pattanthatok
 'S báj keblébe pillanthatok
 Oh! mi öröm az élet
 Be boldog a' ki élhet.

Ha a' világ zajjai közt
 Éltem ege komorúl,

'S a' gyászos bú, szomorú gond
 Setét árja rám borúl;
 Töltött keblébe pillantok,
 'S kettőt hármat ha szippantok,
 Újra öröm életem,
 Száz bajaim nevetem;

Ha szívem sok terhes munkák
 Súllya alatt lankadoz;
 Ha elmém 's tollamban a' dal,
 Vers, óda, rím, akadoz;
 Égi ihlet száll belőle,
 Súly nehézség fut előle
 'S Poétai szellemem
 Kebelében fellelem.

Élj! hát édes Pikszisetském
 Vig óráim kelleme,
 Gondúzó bajtárs, 's az elme
 Lelkesítő szelleme;
 Körül véve unokákkal,
 Tömve jószagú tobákkal,
 Élj! míg egy szem burnót leszsz,
 'S a' Pap engem sírba tesz.

Hoványi Ferentz.
 Paz. Nev. Pap.

R e j t e t t s z ó .

Három jegy létem; de ledér indulataidnak,
 'S döltzeg ménednek szűk kórlátot szabok; ám de
 Főm nélkül görtsős fadat kényedre hasítom.
 Váltsd fel kezdetemet más jeggyel, 's bennem e' hármat
 Felfedezed: háj szint, szoba eszközt, kézi miyessel.

Megfejtés a' 25. számban: Zabolts.

S O K F É L E .

27. Szám. Béts. Aprilis 2-dikán.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

M a r t i u s .

30 Mart. — 1814. N. B. csak rövid időt engedvén hadainak a' pihenésre tovább siet Villeneuvebe. Innét maga egy gyorskotsiban tovább megy. Estve tíz óraker megérkezik Formenteauban, melly 5 frantz. mértf. van Páristól, 's tovább akar menni, midőn azt a' tudósítást kapja: hogy Páris mármár alkudozik, 's hogy holnap tartandják a' bémenetelt az Egyesültek. — Korán reggel durrognak már az ágyuk Páris előtt, 30,000 védői vitézül hartzolnak egész délig, de most fejtődzik ki az ütközet terve. Blücher jobbról megmászsa a' Montmartret 's viszszanyomja Marmontot. Balról a' Würtembergi Korona örökös tódul előre. Derék magyar Granadirosaink (Sándor, Hieronymus Colloredo 's Hessen-Homburg ezredeiből) éppen akkor veszik meg a' legnagyobb tűz közt a' Charentoni hidat, midőn fegyverszünet parantsoltatik.

31 Mart. — 1587. Zsigmond megkoronáztatik Budán. — 1782. Ma, Husvét napján VI Pius nagy Misét mond Sz. István Templomában, három magyar Cardinal assistál néki u. m. Migázzai Váztz H. Battyányi Eszterg. Érsek 's Herzan Szombath. Püspök. — 1814. Reggel négy óraker tudósítást kap Napoleon a' Párisban történt dolgokról, mire visszatér Fontainebleauban. — A' Capitulatio két óraker éjjel történik meg. Fridrik, 's Sándor bélovagolnak Párisba a' töméntelen sokaság bámuló sorai közt, 's felszólítják a' Senatust, hogy gondoskodjék az Ország javáról. — 1815. Murat megszállja 50,000 Neapolitánussal Romát, elüzi a' Pápát 's proclamatiót botsát ki: mellyben Olasz Ország fiait felszólítja. — 1831. Skrzynecki, ki Febr. 26-k lett Fővezérré megtámadja ma szerentsésen az Oroszokat.

A p r i l i s .

1 Apr. — A' bolondok ünnepe; mellynek eredetét Schuderoff (Jahrbücher für Religion etc. 1828, 4 B. 3 Heft) így beszéli: Az Augsburgi Ország gyűlés 1530 pénzt 's katonát kérvén a' Németektől a' Török ellen a' pénz' értékét is meg akarta határozni, de semmire sem mehetvén a' pénz meghatározását az 1-ső Aprilisre hagyta. Tzélja lett nagy nyereség vadászásoknak az 1-ső Aprilis — el is jött,

Toldalék a' M. Kurirhoz.

de a' pénz meghatározásról senki sem gondolkodott. A' nyereség vadászók, kik az említett naptól annyit vártak reászedett bolondoknak tartattak. — 1527. A' Németalföldi Corsarok (Meer-Geusen) elfoglalják Briel kikötőjét, 's nem sokára a' várost is, melly a' tenger részéről Hollandia kultsának tekintetik. Vilmos (Oraniai H.) ez által sokat nyert. — 1730 szül. Zürchben Gessner a' természet bájajku hiv éneklője. — 1810. M. Louise fényes egybekelése Napoleonnal Párisban: „Durch solche Verbindung des Emporkömmllings mit dem erlauchtesten Hause der Christenheit schien die Revolution ausgesöhnt mit ihren Gegnern. Auch fehlte es nicht an Staatsrednern und Schriftstellern, welche die merkwürdige Vermälung als die Bürgschaft des Heiles der Welt, als den Anfang eines goldenen Zeitalters priesen.“ — 1814. Az egyesült hadak Parisban. Vége a' táborozásnak.

2 Apr. — 1719 szül. Gleim német költő, kinek gyönyörű dalaiban báj, 's érzelem vetélkedve áradoz.

E l m é l k e d é s e k.

Azt hiszem közönségesen ismert valamit mondok, midőn itt különbféle kelletinél böltsebb külföldieknek, sőt sok nagyon okoskodó földiinknek is Országgyűlésünkéről kinyilatkoztatott igen böltis ítéletekről akarok szólni. — Ezen ítéletek — mint tudva van — nem igen kedvezők, 's egymással ellenkezők. — „Nints, azt mondják, semmi rend a' munkálódásban; sok idő vesztegetődik, sok a' vita, irka firka, 's még is kevés vagy semmi a' siker; 40 esztendő óta rá nem értünk az *Administratio* jobbitására tett javallatok megvi'sgálásokra. Sok az ország gyűlési tanátskozás rendiben a' zavar, 's e' miatt nem haladhatni. Az ország gyűlési határozások már egy vastag foliant kötetre teltek, mellyeknek már vastagságától is elijed az ember“ 's a' t.

Sokan még jámbor földiink közzül is mind valónak veszik ezt, 's Nemzetünknek az európai műveltségben lett hátramaradtán sopánkodnak, és ez által

mintegy a' hazától elidegenednek; mert nem minden ember képes megbírálni, hogy mennyibe alaposak a' feljebbi dorgálatok, mivel a' helyesen megítélésre mind hazánk mind a' külföld körületeinek kiterjedt ismerete szükséges, a' mire nem minden tehet szert. A' külföldiek szüntelen miveletlenségünket hántorgatják; már tsak a' mi Magyar Országban van, rosznak kell lenni, 's ezt sok jámbor, a' dolgok okait kifürkészni nem szokott emberek szépen elhiszik.

Ugyan nézzünk szét a' külföldön, 's lássuk valyon jobban megy e' ott? Olly tartományok gyűléseikről, mellyeknek Rendei esztendőnként egy pár órára öszve hivattnak, hogy a' Fejedelem parantsolatit meghallják, 's a' felett nem igen tanátskozhatnak, itt szó sem lehet. Az e'féle ország gyűléseknek a' miénkel semmi hasonlatosságok. Tekintsünk tehát *Angliára*, hol parlament, 's képviselői alkotmány van. Angliáról az a' hír, hogy tökéletesen kifejlődött institutióji vannak. Hát hogyan van ott, a' vagy nyakra főre mennek e' ott a' köz dolgok? Éppen nem! Tsak az orvosok és sebészeknek azon folyamodásokra emlékezzünk, mellyet a' holt testek szétbontzolására törvény által leendő megengedtetése iránt tettek, 's már több ízben a' parlament elibe hozattatott. — Ezen pehely könnyűségű kérdés Magyar Országi gyűlésünkön egy pár szóval el lenne intézve, hiszen hazánkban törvény nélkül is sok esztendő óta akadályozatlan bontzoltatnak szét a' holt testek, — Angliában sok esztendők elforgása alatt sem tudtak ez iránt törvényt hozni. Innen ered sok nyereség vadászóknak irtóztató vétkek, kik az egészséges embereket orozva meggyilkolják, 's holt testeket az orvosoknak eladják. Ha illyes mi történnék hazánkban, mint kiabálna az egész külföld a' magyar vadság ellen!

Az 1852-diki Oesterreichischer Beobachter 96-k számjában ez áll: „Mások (t. i. a' parlamentben) különféle állatok hangjainak utánozásával mulatják magokat (egy alkalmasint csak az angol alsó házzal közsajátsági jelenet) nevezetesen a' matska és bagoly kiáltozásai igen jól mimeltettek, és nagy benyomást tettek a' hallgatókra.“*) Ezen egy törvényhozó testhez felette nagy illetlenség tehát csak egy illy sajátsági jelenet (eigentümliche Erscheinung). Ugyan hogyan neveztetnék az akkor, ha ez a' magyar országgyűlésben történék. És méltán is lehetne azt legdurvább nyerseségnek mondani, mert egy ország képviselőit az országgyűlésben, szilaj, nevetlen útszabeli gyermekként — mint a' kutyákat ugatni, mint a' matskákat nyivákolni, mint a' szamarakat bögni hallani, még a' somfánál fött (vernagelt) hallgatókra is különösen hathat. — Már a' magyar országgyűlésekben illyest csak nem hallani, 's ebben az igen mivelte angoloknak csak ugyan előttök állunk.

Belső szerkezetje pedig az angol parlament tanácskozásainak úgy van alkotva, hogy az angol parlament nagyobb systematicus munkát nem képes megvívni, 's kivinni. Hogy a' parlament néha nagyon futtába dolgozik, a' következő eset szembetünőleg mutatja: 1812 egy bill terjesztett a' parlament elibe, melyben az egyházi könyvek (matriculák) meghamisítójira kemény pénz büntetés szabása javalltatott, melynek (t. i. a' pénznek) egy része a' feladóé, másika pedig a' gyűlekezet keblében lévő szegényeké legyen. — A' Parla-

---

*) Andere (nämlich im Parlamente) ergötzen sich mit dem Nachahmen von allerlei Thierstimmen (eine wohl nur dem englischen Unterhause eigentümliche Erscheinung), namentlich soll der Schrei einer Katze und einer Eule vortrefflich und mit grossem Effect vorgetragen worden seyn.

ment a' penzbeli büntetést deportációra változtatta, hanem a' bill utolsó részire nem ügyelvén, ilyen lett a' törvény: hogy az egyházi könyvek meghamisítása eseteiben a' büntetésnek (t. i. a' 14 esztendei deportációnak = honnjából kiűzetésnek) egy része a' feladóé, másika a' szegényeké legyen. *) Hallott e' valaki illyes mit hazánkban? Kárpáltatik 's méltán — hogy törvényeink tizimje nem mindég egyez magával a' törvény tikkellyel (mint például 108: 1723 's több másokkal így van a' dolog) hanem ez a' hiba ahoz képeest, melyet az ángolokról feljebb említünk, elenyészik.

Ha a' Magyar Ország-gyűlési határozások egy folió kötetet tesznek: a' Nagy Britanniaiaké meg 19 quarto kötetre telnek, a' miben (ha a' mi folió kötetünkől 2 quarto kötetet tsinálunk) szükségesképpen *tízszer* nagyobb zavar fog uralkodni, mint a' magyarban. Többször került már panasz a' parlament elibe, hogy a' törvények zavart voltak miatt a' legügyesebb törvénytudó sem képes olly kötelezményt készíteni, melly a' vevőnek teljes bátorságot adna. Némely túlság baráti ezt állítják hazánkról is, 's mód nélkül kiabálnak törvényeink hallatlan zavartsága ellen. — Hanem ez tsak *nekik* leszsz hallatlan, mivel nem tudják mi történik másutt.

Az ángol parlamenti teremjei szűkek, homályosak, a' karzatokra százon felül nem igen fér több ember, 's jó drágán kell megfizetni a' bemenetelt; aszszonyszemélyek nem is botsáttatnak be, mióta egy nem igen tsinosau viselte magát, egy a' tribune alatt ülő parlament-tagot megáztatván. — Ezek nálunk mind

*) Olly Országban, hol a' törvénynek nem szelleméhez, hanem szavaihoz, annyira ragaszkodnak mint Ángliában, ezen törvénynek az esetre alkalmaztatása vajmi keserves következéseket húzhatna maga után.

másként vannak. A' Termek (Säle) mind tágasok, világosak, a' hallgatók szabadon 's ingyen mehetnek bé a' tribunére, 's az emberi nem szebb fele hallgat míg tetszik, 's izzad a' hazáért.

Az Ángol bizarrságok közzé tartozik, hogy a' Király frantzia nyelven adja határozásait, még pedig igen röviden. — *Le roi le veut* (Tetszik a' Királynak). — *Soit fait comme il est desiré*; le roi remercie ces loyaux sujets, accepte leur bénévolence et aussi le veut. Légyen úgy mint kívántatik, a' Király köszöni törvényes (vagy talán itt a' loyal szó értelmét jobban fejezné ki: az igazságos) jobbágyainak t. i., ezt amaszt, elfogadja jó akarátjokat, 's akarja is azt. A' király meg fogja gondolni magát. (*Le roi s' avisera.*) Ezen rövid válaszok az esetek külömbiségeihez képpeszt használtatnak. Az első például, midőn valamely privát esetben tétetik felterjesztés. A' második valami Országos esetben. A' harmadik midőn az ajánlott Civiliste-t megköszöni a' Nemzetnek a' király. — A' negyedik, midőn valami különös kívánatról van szó, a' mit a' király meg nem akar adni. Tsak hogy még ezen udvaris megtagadással is igen ritkán élnek az Ángol Királyok, mivel a' ministerek, 's a' pártjokon lévők, a' parlamentben megpróbálják kivinni, a' mit tsak lehet, az udvar kívánságára: azért húzamos ideig sints rá példa, hogy a' Király az említett tagadó feleletet adná. III György alatt vólt rá példa.

Most még egy két szót az operátumokról. Hogy ezek igen fontosak, 's a' kormányzat minden ágait magokban foglalják, tudja minden, ki belejék tekintett. Hogy az illy organicus munkálatok nem holyag, hogy egyszerre felfújja az ember, tudja minden, ki egy kitsit szétnezzett a' világban. Olly Országokban, melyekben nints parlament, 's a' hoc volo hoc jubeo a'

főtörvény; feltehetné az ember, hogy az e'félék villám sebességgel készülnek. — Cocceji Sámuel Justitz Minister Porosz Országban 1748 egy új törvénykezési rendszert állított lábra, 's az úgy nevezett Corpus Juris Fridericiani-nn is dolgozott; Carmer Ministertől van egy újabb 1780-ról. — Az Landrechten (Ország törvényén) is akkoriban kezdtek dolgozni, 's ez 1794-ben jött divatba. E' szerént tehát a' Poroszoknak 46 esztendőbe telt míg valami tökéletlenre szert tehettek, mert az Ország törvényében (Landrecht) sok tökéletlenség van.

Austriában M. Therésia 1753 fogatott egy törvénykönyv dolgozásához, melly nem elébb mint 1810-ben, és így 57 esztendő múlva készült-el. A' históriáját olvashatni az 1810-ki Vaterl: Bl. 50—53 számaiban.

A' Bajoroknak is sok időbe került, míg törvénykönyvek elkészülhetett.

Legsebesebben elkészültek a' Frantziák 5 könyvökkel; hanem ott a' Napoleon Genie-je munkálkodott, melly olly ritka.

Nálunk 1791-ben tevődött a' javallat, 's tsak hamar el is készültek a' munkák, 's mostanig vizsgálát nélkül heverték: következőképp 40 esztendeig, de ez nem a' Nemzet hibája, hanem más környűllásoknak tulajdonithatni.

Ha tehát Porosz Országban 46, 's Austriában 57 esztendő kivántatott meg arra, hogy ha tsak valami rendszeres is készüljön, hol tsak a' Fejedelem akaratja kivántatik meg a' sanctióra, mellyik okos fog azon felakadni, hogy nálunk, hol a' javallatoknak az Országgyűlés sőt az egész Ország meghányásán - vetésén keresztül kell menniek, 40 esztendő telt bele? kiváltképpen, midőn itt *sokkal több* van készülőben, mint ez említett Országok törvény könyveikben foglaltati

Már az is szemébe tűnt egy némelyiknek, hogy nekünk gravameneink 's postulátumaink vagynak. De ez semmi újság. A' Frantziáknak is megvoltak az ő Cahier de doliances-ek még 1789-ben, 's a' Németeknek eleitől fogva volt: libellus gravaminum et desideriarum-jok. 'S valamint nekünk van Corpus Jurisunk, úgy voltak a' többi európai nemzeteknek Corpus Juris-ok. Átaljában régóta mindig isudálatos öszve hangzás volt a' Magyar 's más európai Nemzetek köz szokásaikban. Azokat nagy részint felhordtam „Ungerns Vorzeit, Wien 1830“ tzimű munkátskámiban. Ide tartozik a' régi *Servientes* szó is *Nobiles* helyett. — Angliában máig is divatban van a' *Knight*, a' német *Knecht*, nemes ember (Edelmann) jelentésben. Nálunk Úri székek (Sedes dominales) vagynak, Frantzia Országban ugyan azok voltak a' *Justices seigneuriales*. A' Frantzia parlamentnek volt szabad egyedül ex aequitate itélni, 's ítéletjeiket, az indító okok felhordása nélkül kimondani: éppen úgy, mint nálunk a' Septemviralis Tábla szokott itélni. Ez úttal elég is leszsz ennyi.

Béts. Mart. 12. 1833.

Csaplovits János.

Rendes házasság lehet ott, hol tyúk kukorékol;
'S kénytelen a' kakas úr kotlani párja helyett.

Rejtett szó.

Hős voltam! 's nevemet Költők deli hőse dalóla;
Elsöm' ékezd meg házad nints nélküle; három
Elsöm szolgálat hadnál 's éltembe kerülhet.

Megfejtés a' 26. számban: Fék.

SOKFÉLE.

28. Szám. Béts. Aprilis 5-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

A p r i l i s.

2 és 3 Apr. — 1814. Talleyrand öszvegyűjti a' Tanátsot, mely azonnal egy előleges kormányzótestet nevez ki (melynek fejévé ugyan tsak Talleyrand tétett), 's ezek után Napoleon Tsászárt egy indító okokkal támogatott Határozás által az uralkodásból kizárja, a' nekie letett esküvés alól mindenkit egyaránt feloldoztatottnak nyilatkoztatván. *) — 1828. I Miklós nyilatkoztatása a' Persiai béke miatt. Az új tartományok, mellyek Orosz Országhoz kaptosoltatnak *Arménia* nevet kapnak.

4 Apr. — 1806. Uj Katekizmus Frantzia Országban. Most már a' Nép nevelést 's a' tanítás systemáját is alatson formák 's rab-szolgai szellem mérgesíték. **) — 1814. Alopeus Paris Főkormányozója közhírré teszi, hogy az egyesült Hatalmasságok, a' Bourbonokat Frantzia Fejedelmeknek elősmerik,

5 Apr. — 1794. A' Cordilliersek lefejeztetnek, 's velek Danton, Desmoulin, 's a' vitéz Westermann general, kinek a' köztársaság, több fényes győzedelmet köszönhetett. — 1795. A' Porosz Baselben külön békét köt a' Frantziákkal. — 1572. A' Spanyolok vissza akarják foglalni Brielt, de nagy veszteséggel veretnek vissza. — 1800. Amerikában egy ház nagyságú, világot 's melegséget terjesztő tüzes tömeg mutatta magát a' levegőben.

Egy két szó a' Pesti Versenyezések feletti egy két szó felett.

Böjtelő hó 15-dikén jött e' betses Sokfélében jó hoszszú *egy két szó a' Hazában lábra kapni indúlt*

*) „Talleyrand gab dem Princip dieses Verfahrens den Namen: Legitimität.“

**) „Die Religion ward darin frevelhaft herabgewürdigt zur Dienstmagd der Usurpation, und alles Volk ward niedergeworfen zum abgottischen Dienst gegen den Kaiser, als Ebenbild Gottes auf Erden.“

Lófuttatások felett, 's azt, mint minden jó főképp Hazánk boldogítását tárgyazó irományokat szokott nagy örömmel olvasván, nem óvakodhatott eléggé lelkem, hogy benne bizonyos megütköző gondolatok ne támadtak volna, mellyeket gyenge tehetségem szerint, igen röviden közleni bátorkodom. Mert, ha kívül sokkal mostohábban bánt légyen is a' sors, mint sem hogy a' hon' serdülő boldogságának, tettei és hathatós segedelme által sebesen repülő szárnyakat adhatnának; még is édes és szent kötelességének ismeri arról legalább elmélkednie. Ezért is legyen meggyőződve azon Észrevételeket tevő érdemes *magyar Hazafi*, hogy én, rá nézve, gondolatimat minden tisztelettel nyilatkoztatom ki, míg sorait őszinte érzelemmel áttekinteni szerentsém van.

A' Versenyezés elleni indulatját tolmátsolják tehát e' sorok azon *Tisza vidéki* tisztelt *magyar Hazafinak*? — Fájdalom, hogy ennyire igaznak kell annak lenni, hogy minden nagy jelentésű újnak, mellynek jó következése, egyéb iránt a' jövendő' titkos kebeléből gyakran ezerekre meg ezerekre áldást hintve születnek, a' rögzött szokás' olly sok ellenszegült akadályaival kell küzdenie! Első ditső magyar Királyunk a' keresztény vallás' behozataláért mennyi veszélyt volt kénytelen legyőzni az ellene fortyant támadók' dühe miatt. Kolumbusznak egy új földrész' felfedezéséről való tépelődései, boldogtalan álmodozások gyanánt gúnyoltattak ki. Milly gyúnynak volt kitétetve Galilei, merész gondolataért. Milly keserű megjegyzéseket kelle Fultonnak elnyelnie azért, hogy ő a' széltsend' ellenére is repíteni akarta gőz-gépely által hajóit a' mélyen nyugvó tenger' vizein! — A' Versenyezés is nálunk új dolog, vagy legalább újnak tetszik, minekutánna el kellett felednünk, hogy atyáink' vetélkedő lelkeik,

nagy divatban lévő viadaljátékaikban a' lófuttatásnak is nevezetes helyt adtanak. Új tehát most, 's ha csak felülegesen tekintjük meg, nem látván benne egyebet pusztá futtatásnál, nem ok nélkül, fel is szólhatni el-lene. De fontoljuk meg tzeljät, fontoljuk meg követ-kezéseit 's környülményeiröl értekezzünk ahoz értök-kel, tapasztalt férjfiakkal; akkor nehezen fogjuk azt mondhatni, hogy *hiba az bennünk, hogy a' tsekély-ségből kelletinél nagyobbat tsindltunk.*

Honfeleink' kebleikből árasztott borzasztó vérpa-takokba került már azon boldogtalan tsapás Nemze-tünkön, hogy az egyet-nem-értés és szakadás' vad szellemének megengedtük sárkányfejét köztünk fen-hordozni. Ez lakott a' Magyarok közt olly gyakran; ez őzi kebleinkben irgalmatlan játékát szinte mai na-piglan is. Ezt pedig és ennek siratandó nyomait nem szükséges bő szavakkal festegetnem, sokszorosán jaj-gatják azt füleinkbe történeteink: csak azt mondom, hogy ha ez gyakorta nem rak vala az erköltsi test' ta-gai közt magas falakat, 's nem sütögeti egymás után a' szivekbe lángoló fáklyáját; nem tudva semmit a' se-bekről, mellyekkel annyiszor zúzattunk, régen ott állnank, hová most boldog remény fejében csak óhaj-tunk eljutni. De hány a' szomorító szakadás ma is köztünk! Mint meg annyi tengerek, úgy szaggatják csak nem külön országokra kedves honnunkat már csak folyóink is. A' hányféle vallásbeli felekezet van köztünk, annyiféle egymástól egészen különvágó gon-dolkodású 's tselekvésú nemzetet teszünk, mint ha nem ugyan azon egy Isten' zsámolya' elébe nyujtanók töredelmes sziveinket. A' mennyi nyelv 's helység van köztünk, annyi egymástól idegenkedő hazát képezünk, mint ha nem ugyan azon egy édes Hazának ápoló kar-ján nyugodnánk. Sőt fájdalommal kell látnunk, miként

azon biztos reménnyel behozott egyesítő 's oktató mód, a' Casinó is még tsirájában átokká válik fejünkön. Mert van város, hol ezen Egyesületek — tzéljokat eltévesztve — arra szolgálnak, hogy kik az egymástóli idegenkedést eddig alig érezték, most külön osztályokra szakadva, külön egyesületet alkotva, rendszeresebben kerüljék, gyűlöljék egymást!! Illy bel nyavalyáktól rombolt test ezen attilai örök! — Mi lenne itt már ohajtandóbb, mint e' közfalakat lerontani, a' bal véleményeket 's eltoló hidegséget elhárítani, 's e' szaggatott együvé tartozó tagokból egy testet alkotni? — Ez már a' síró Hazától egy nagyfontosságú feladat az óriási nagy hazafiúi lélek elébe! Mert — a' világsodás szégyenére — a' miveltebbek közt inkább dühösködik e' különözés szétszóró szelleme! — Ennek végre hajtására valók lennének már azon nagy hásszonnal gyönyörködtető Egyesületek, mellyeknek itt ott napoukénti felállását minden igaz Magyar rebegő lélekkel fogadja; tsak bár — a' mint felebbi gyászos felhozásom tántoritja — a' szent tzél teljes világában szemeik előtt állna! — Ezen közfalak' törésére van állapítva a' Versenyezés is. Mert erre az ország minden részéből gyülekeznek részint résztvevők, részint nézők, 's itt, mint vidám nemzeti ünnepen, lassanként gyengül az idegenkedés, tartózkodás; törődik, szokik össze a' különféle szenvedelmű nép, 's így alakul lassanként a' Morális test, mellynek ugyan azon egy elérendő ditső tzél lesz eleibe tűzve. 'S mi fényesek lehetnek ennek következései! azok mellett pedig a' gondos lótenyésztés által, mellyet a' divatos Versenyezés életrehozandó, szép lovakkal is gazdagodik a' hon, a' mi ismét tagadhatatlanul nyereség.

Körülményeit tekintve pedig ennek, koránt sem lehet a' Lófuttatást az igazi *lócultúra tsalóka jelének*

's az állat illetlen kínzásának mondani. Gondolom, hogy a' lótenyésztésben fő tziel az, hogy mennél szebb, épebb, egészségesebb ló neveltessék, 's tsak az ép egészséges ló legerősbb. Már pedig illyenné igyekszik lovát nevelni a' versenyző, mert tsak az illyen lehet győztes. Tsalóka jele e' hát a' Versényezés az alapos és hasznos következésű lótenyésztésnek? — A' *kínzás* nevet pedig a' futtatás nem érdemli. Mert arra a' leggyöngédebb gondossággal, ápolgatással neveltetik és tartatik a' ló, futása pedig mellyben magát erőltetnie kell, nagyon kevés ideig tart. De ez sokkal böltsebben ki van meritve a' derék G. Széchenyi István Lovakról irt jeles munkájában, hogy sem én — teljeséggel járatlan — erről szólhatnék 's bővebben szólnom szükséges lenne. 'S általában ezen munkának figyelemmel 's gondolkodva leendő elolvasására bátorkodom kérni a' *Tisza vidéki Hazafit*, mellyet, nem lát-szik, hogy elolvasott legyen.

Továbbá a' Versényezés igen kevés jeles Férjfiak' alapítmánya. Az pedig tsak még is ellen mondhatatlan, hogy ez a' Nemzet' boldogítására — 's igazán — tzieloz: tehát, ha e' Jeleseknek tetszék Hazájokat illy úton kezdeni tökéletesíteni, ők nem foglalták el a' ditsőség más egyéb ösvényeit is, kívülöttek annyi ezer szerezhet magának viruló borostyánokat azon tárgyakkal való foglalatossággal, mellyek mind öt, mind a' Nemzetet ditsöitendők, 's mellyekre nézve még a' Haza szintügy emelő karokra vár.

De még is, ha a' lelki mivelődésben, a' Versényhez képest, igen hátra lennénk, 's ha nálunk a' Haza jövődö polgárainál igazán *betsesbbek kezdenének lenni a' barmok*: legyen meggyözödve a' *Tisza Vidéki* gondos jó *Hazafi*, hogy akkor az ő aggodalmas szavával szavamat bizonyosan én is egyesitném, és lelkem

minden erejéből ellene lévén a' lótenyésztésnek, mindenkinék erről való lebeszélése lenne legfőbb iparkodásom, sőt talán magát a' lovat is megátkoznám mivelődést óhajtó hevemben. De, ámbár a' tisztelt *Hazafi* panaszaira nézve sokban keseredve kell neki kezet nyujtanom, ámbár a' gyermekek valódi alapos nevelésekre nagy lármával nem sok *arany és billikom* ajándékozott, ámbár a' leánykák — kedves gondjaink — nevelésbeli alapítványaik hitvány és nyomorú lábón állanak, — ámbár temérdek falusi és városi iskoláink meglátására leveretve kell elpirúlnunk, — 's végre, ámbár eddig a' közönséges nevelői kenyér nagyon sanyarú; de gyakran gyúlhat lelkünkben hazafiúi boldogító öröm, látván mind ezeket is naponként jobbítani, tökéletesbbitetni. Jobbjaink 's tehetősebeink' vizsgálódása elhatott már e' tárgyra is — e' felette érdemes tárgyra. Naponként elmélkednek erről, 's ez biztató előpostája annak, hogy az elmélkedéseket tsak hamar valódi tselekedet követendi. A' mint kerülnek most kezek tollra, szintúgy fognak ki nyúlni hatalmas karok is, hogy a' mi most, ditső tzeljához képest, szégyenítő aljasságban hever, felemel tessék, 's minket táplálhat azon boldogító égi remény, a' Magyarok Istene ránk árasztandja még azon örömet, hogy gyermekeinket bölts tanító 's nevelő intézetben, bölts férjfiak' kezei által ápoltatni láthatandjuk.

Egyébiránt annyi számtalan tenni valók közt, a' mívelt Nemzetek között illy hátramaradtunkban, a' gyors szárnyú idővel roszul gazdálkodás lenne, egy Nemzetnek tsupán egy tárgyat venni egyszerre munkálatba. Egy fényes poltzra törő, ifjú erejű Nemzetnek sokkal több 's nagyobb hatásának kell lenni, mint sem hogy egyszerre több homályban lézengő nagy tárgy kiemeléséhez is ne bírjon, ne akarjon fogni.

Örömkönnel ragyogó szemekkel láthatjuk pedig ezt éppen teljesülni. Óriási léptekkel halad a' felszerkent Nemzet, sokban halad, hogy mindenben haladni fog, hinnünk kell 's munkás lélekkel óhajtánunk.

Viseljék tehát a' nagylelkü hongyámok emberi nemes szíveiken a' gyermekek, 's a' nemzettet jó nevelését 's művelését, 's e' mellett gyarapodjék a' versenyezés!

Sz. D.

A' n é g y P.

XV Lajos frantzia Király idejében, Perault Péter Törvényszéki Elölülő, írószobájának ajtaja felibe négy P—t iratott, ez által jelenteni akarván: „*Pierre Perault Premier President.*“ Egy paraszt, az Elölülőnél valami dolga lévén, bejelenteti magát; — ez tsak hamar megtörtént, de az ajtó előtt igen sokáig kelle még azután várakoznia. Perault kijön valahára szobájából, 's látja mint tsudálja a' paraszt a' négy P—t: Valyon érti e' mit jelent az a' felírás? kérdi tőle. Én — úgymond a' paraszt — eleget törtem már rajta a' fejemet, 's az értelmét valahára kiis találtam. Nohát mond meg — szóll az Elölülő; a' négy P. felel a' paraszt, egyebet nem jelent, mint: *Pauvres Paysans Prenez Patience!* (szegény parasztok legyetek béketűrők.)

A p r ó s á g o k.

Egy Frankfurti pék, ki 1580-ban lisztjében fővenyet egyelitett, büntetésül az abból sütött kenyeret fogságában meg emésztteni kéntelenítetett. Ezen eledel mellett tsak hamar kiadta lelkét.

A' szélpuskát (*sclopetum pneumaticum*) Norim-

bergában 1560-ban Lobsinger János, — a' kótákat pedig Jean de Meurs Párisban 1330-ban, találták fel.

A' házassági élet ezerszerte jobb és szebb volna, ha Férjfi és Aszszony, a' napnak nagyobb részin át, nem olly hányd el vesd el ruházatban jelennének meg egymás előtt. Amor a' kis bohó, fél a' gyapot háló-süvegektől, 's mosatlan reggelifejkötőktől. Az Aszszonyoknál szeretetek hültével a' tsinoskodás gondja is fogy.

A' Barátság, szeretet szárny nélkül.

Azért hogy egy napon magadat szabaddá tevéd, ne hidd hogy már szabad vagy. A' kutya elszakítja ugyan a' lántzot, mely nyakát lebilintselé, de egy darabot maga után hurtzol, Ura megragadja azt, 's vissza vontzolja. A' madár, mellyet a' kis gyermek tzer-na szála fogva tart, addig izeg mozog, míg végre elszakítja azt, de a' legelső ágon, a' lábára hurkolt tzer-na darab fennakad, 's mint rabja ön magának, éhel hal el a' könyörölni érzéketlen ágon.

Egyszer a' legfélénkebbnek is van bátorsága, de mint örökét, tsak a' Hős bírja azt.

A' tudatlant, ki szünetlen fetseg, mig az alatt a' bölts hallgat, Sámsonhoz lehet hasonlítani, ki ellenjét számár állal verte le.

R e j t e t t s z ó.

Fogd az egészt ha hogy észre vedél, elsöm madaraknál
Nézd pótolva utót; másika böjtre való.

Megfejtés a' 27. számban: Kemény.

Emlékeztető Jegyzetek.

A p r i l i s.

6 Apr. — 1490. Ma tünt el a' magyar ég legfényesbb tsillaga 's vele akkor tsaknem mindene a' Magyaroknak: az az *Meghalt Mátyás Király* — — — Vox populi. — 1528 † Dürer Albrecht leghíresbb német festő. Nürnbergben Sz. János templomában következő sírírása olvasható:

„Was von Albrecht Dürer sterblich gewesen,

Soll hier unter diesem Steine verwesen.“ —

1793. Az Orleani Hertzeg ma fogságba esik. — 1453. II Mahomed ma kezd Konstantinápoly ostromához. Az egész városban nints annyi lakó, miut a' vad Pogány táborában küzdő. — 1667. Földingás Ragusaban, az omladványok 5000 embert temetnek el. Cattaro sokat szenved. Padua egészen megsemmisítették. — 1809. Károly Fő Hertzeg elindúl Bétsből a' sereghez, melly a' Frantziák ellen készül.

7 Apr. — 1804. Pichegru halva találtatik a' fogházban; azt mondják, maga ölte meg magát. (?) — 1809. Károly fővezér megérkezik Riedben, mindenütt a' bátorság, 's a' készség legszebb jeleit látja. — 1816 † Királyunk hitvese Mária Ludovica.

8 Apr. — 1735 † a' tüzkeblű Rákóczy, meszsze szeretett házájától Rodostoban a' Marmorai tenger mellett. Senki sem vitte el tetemeit oda, hol ősei nyugszanak — emlék nem mutatja a' hős keskeny sírját. Zokogások hallatsának e' földiei közt, az elhunyt után? — 1799. A' Rastadi Congressus eloszlik. — 1809. Ferentz Tsászár is elmegy ma hadaihoz. Ötsjei mind elmentek már, tsak Rainer maradt Bétsben, a' belső dolgok kormányá miatt. Károly felszólítja a' német nemzetet „sich zu erheben und das schmälliche Joch zu zerbrechen, und wiederzuerlangen die Unabhängigkeit und Ehre, die ihr gebühre. Die Tyroler mit den Vorarlbergern gehorchten dem Ruf. Die Uebrigen, einige einzelne Hochberzige abgerechnet, sandten bloss ihre Gebete zum Himmel, und harreten unthätig des Ausganges — welcher traurig war.“

9 Apr. — 1241. Liegnitz mellett a' híres Tatárütközet. — 1754

† Wolf német Philosophus élteinek 76 évében. — 1690. Kanisa megadja magát. — 1809. Károly tudósítja a' Bajort elő nyomulásáról. Chasteller Tyrolba nyomúl, hol örömmel fogadják a' lakók.

Példás tekintet Chinára.

Ázsiának keleti szögletében hegyek között fekszik egy ország, melly korára 's műveltségére nézve magát minden országok közt elsőnek 's a' világ' középvirágának nevezi, — ez China. De tsak ugyan egy ez a' legidősb 's nevezetesebb országok közül. Kissebb mint Európa, 's hasonlítva lakosainak nagyobb számával ditsekedhetik, mint e' népes földrész. Ugyanis területe 110,000 négyszögü német mértföld 's körülbelől 104,069,254 lakosa van: Több utazók megegyeznek abban, hogy Európán 's talán a' régi Égyiptomon kívül nints ország, melly útjaira, folyóira, hídjaira 's tsatornáira annyi gondot fordított volna, mint China; mellyek azon nagyhirű kőfallal együtt mindnyájan az emberi kezek' nagy béketürésű szorgalmát igazolják. Kantontúl tsaknem Peckingig hajózhatni, — így van fáradságosan öszszeköttetve az egész hegyek és sivatag puszták által részekre szakgatott ország, nagy utak, tsatornák és folyók által. Faluk, városok úsznak a' vizeken, 's a' belkereskedés a' tartományok közt vitor és nagy divatú. A' Chinaiak' alkotmányának fő alapja a' földmivelés. Virágzó gabona- és rizmezők, mesterségesen áztatandó sivatagok 's mivelhetővé tett vad bértzek gyönyörködtetik a' szemet: minden növények ápolgattatnak 's haszonra fordittatnak, a' mellyeket tsak használni lehet, így az ásványok is, kivévén az aranyat, mellyet nem ásnak. Állatokakal gazdag a' száraz föld, halakkal pezse a' víz: tsak az egy selyembogár sok ezer szorgalmas embereket táplál. Dolgozik 's keres minden rendű és korú nép,

magok az aggottak, vakok és siketnémák is. Szelidség, engedelkenység, kedves nyájasság 's illendő magatartás az első, mit a' Chinai gyermeksége óta tanul 's egész éltén keresztül gyakorol. Politiajok 's törvényeik az egészség és szoros rendtartás. Az egész országalkotmány, a' külömbféle rendek minden viszonyaira 's egymásiránti kötelességeikre nézve, azon tiszteletre van építve, mellyel a' fiú atyjának, 's minden jobbágy az ország atyjának tartozik, ki őt mint gyermeket védi 's igazgatja fő emberei által. Lehetne-e' szebb alapon építeni az ember-igazgatást? A' nemeség nálok nem örökös; hanem nemesít kitkit az érdem, mindenik rendből: főhelyekre tsak jeles emberek juthatnak 's egyedül e' főhelyek adnak rangot. Az allatvaló semmi különös vallásra nem kényszerítetik 's egyik felekezet sints embertelen háborgatásnak kitétetve, ha tsak az ország tzéljával nem ellenkező. A' Bonzok 's Tién-imádók, sőt Jezsuiták és Zsidók, mind békében élnek együtt, mihelyt egyiránt hű alattvalók. Törvényeik változhatatlanúl az erköltstanításokra, 's erköltstanításaik az Eldödök szent könyvére vannak alapítva. A' Tsászár legfőbb Papjok, fia az égnek, védője az ősi szokásoknak, lelke az igazgatótestnek. — Ha minden ezen körülmények *okosan* megtartva 's minden *bölts* alaptételek *eleven* gyakorlatban lennének, lehetne-e' ennél tökéletesbb országalkotmányt gondolni? Az egész ország erényes, jól nevelt, szorgalmas, erköltsős, boldog gyermekek 's atyafiak hajléka lenne.

De korántsem folytak e' bölts rendszerezteztésből azon fenséges következtetések, mellyeknek abból természetesen folyniok kellene. Azon szerentsétlen elhiulásnak, mellyben ma lézengnek, okai részint a' Nemzet' karakterében, helyzetetésében 's történeteiben

ben fekszenek. Nyelvek 's irások hasztalanságokkal terhelt iszonyú nehézségű. Azon hiábavaló hiúság uralkodik nálok, hogy más Nemzettel, vagy annak szokásával ismerkedni, vegyülni veszedelmesen maktaskodnak, a' mi megmutatta végre, mi nem lehetett ez által egy mongolnépből. Tsupán tsak pusztá külformák' rabjaik. — Mind ezeknek hatalmas befolyások volt az ő aljasodásokra, elgyengülésekre 's hátramaradásokra. Most már tsak az épített útakban való rendesség, ön hasznok 's ezer ravasz fogásokkal való únyelődés, gyermekes sokattevőség és kapzsiság, annak megfontolása nélkül: szükséges e' azt tenni? 's tehetnék-e jobban? ezen chinai erényeknek van nálok királyi út nyitva. Haditudomány, tsillagászat, építés, hangászat, festés, költés, olly állapotban van most is, mint századoknak előtte volt, változhatatlan törvényeik' tsetsemőji. Szóval, az egész országot egy bebalzamoszott múmia gyanánt tekinthetni, melly selyembe van tekerve 's hieroglyphák látszanak rajta; belforgása ollyan, mint a' téli alvó állaté. — Magyarok! ez China!

Solont kérdék egyszer: miért nem hozott a' szüle-gyilkosok ellen törvényt? — „Ollyan véték ellen — felele ő — törvényt hozni, melly ezelőtt nem hallatszott, sőt nem is ismértetett, inkább eszközlené, mint akadályoztatná a' vétket.

A' kotlós tyúk és a' Szarka.

A' kotlós szokott ügyességgel kapart tsirkéinek, az udvarra hintett búza között: „tanulj tőlem szószá-tyár atyafi fiaid körüli anyáskodást, imé én körmöm koptatásával is kész vagyok kisdedeimet táplálni“ — a' kútgémen gubbasztó tsirke - orozót így intette. — „De kinek az emberségéből?“ tsereg a' nyolvas madár —

„bizony kotyogó barátném, ha gazdaaszszonyod ottan ottan enned nem vetne, porontyjaiddal együtt már régen éhel vesztél volna el.“

Hej sok puha élheteretlen ditsekedik így kotlóssommal, ki szüleiéről gazdagon örökölt — hetykén kérkedvén azzal, hogy neki van mit aprítani a' téjbe.

A' szív' virágzása az élet hajnalában.

A' Reichstadti Hertzeg gyermek korában igen szerette nézni a' Tuileriák vára' udvarában és kertjében sétáló népet, 's mivel a' szobája ablaka ki felé volt, sokan gyültek öszve nézésére. A' kis Hertzeg észrevette, hogy némelyeknek a' kezekben írás van, azért kérdé Gouvernantnéját, hogy az mit jelentene. Montesquieu Aszszonyság erre azt felelte, hogy azoknak vagy a' szerentse, vagy pedig az emberek ellen vagyon panaszok. Valahányszor látott már most a' gyermek ilyen könyörgő levelet, mind annyiszor meg nem szünt addig sírni rini, míg azt hozzá nem vitték, 's más nap reggel mind azokat az írásokat, a' mellyeket előtte való nap öszve szedegetett, az attyához vitte, kivel tsak a' reggelinél beszélhetett. El lehet gondolni mennyire szaporodott az esedező levelek' száma, midőn a' dolog világosságra jött. Egykor látott meszsze a' vár ablakától hasonló írást tartani egy négy esztendő, gyászba öltöztetett gyermeket, ki egy hasonlóképen feketében lévő aszszonyságnak karján volt. A' hertzeg tudni akarta, hogy miért van ama' szegény gyermek feketében, mellyre azt a' feleletet kapta, hogy talám, a' kérlelhetetlen halál attyától fosztotta meg. Most beszélni akart véle. A' Gouvernantnéja, ki örömmel szemlélte a' kisdéd szívének kifejtődését, megparantsolta, hogy a' gyermek anyyával együtt bé-

vezetessék. Ezen Aszszonyság egy a' tsata piatzon el-
 sett tisztnek minden segítség nélkül hátra maradt
 özvegye vala, ki most a' Tsászárnál penziót keresett.
 A' hertzeg megígérte, hogy a' bé nyújtott esedező le-
 velet magának az attyának fogja általadni. Más nap
 reggel szokása szerént el készítette a' beszédett kö-
 nyörgő leveleket, de azt, a' melly ötet leg inkább
 érdeketten külön választotta. Midőn a' többtől meg-
 szabadult, mondá a' Tsászárnak: „Papám, ez egy sze-
 gény és szerentsétlen árva gyermeknek esedezése. Te
 vagy az oka, hogy az attya meg holt. Kérlek Papám
 adj néki penziót.“ — A' Tsászár karjai közzé vette
 fiját, és érzékenyen megtsókolta; egyszersmind paran-
 tsolatot is adott a' kért penzió kirendeltetésére, és így
 egy négy esztendős hertzeg jó szívűségre által a' kínok-
 tól meg mentetett egy szerentsétlen familia.

Aszszonyi elszánás.

Nem régiben Londonban egy dáma szép jelét adá
 neme gyengeségét felyül múltó maga elszánásának. Pom-
 pás ruhájában felöltözködve sétála a' Themse partjá-
 nál, midőn andalgásából hirtelen egy eldarabolt kiál-
 tás által felriadva, ámúlt pillantatja egy a' méj folyóba
 lele süllyedő gyermekén fennakad; itt ott fel felvető-
 dik még a' fuldokló, 's kis katói segéd után látszának
 kapkodni, mellyet elfúlt hangja többé nem kérhete. A' hő
 keblű leány magán kívül ragadtatik, 's ki szabadítására
 minden gondolkodás nélkül ugrik a' folyóba. Úszik az
 elszánt, bátor a' vész pillantatiban, — de tagjai gyengék
 a' viz tóduló torlival vívni, eleltsapnak felette a' ha-
 bok, — már már süllyed, de abban a' pillantatban
 nem késő védkarok nyúlnak felé, 's bár fél holtan ki-
 szabadittatik, a' habokból kiragadt gyermek lelketlen

testével. Tsak nagy munkával lehete életre hozni a' bátor leányt; végre magához jött, bádjadt pillantatja nyugtalan függött a' körulte lévőkönn, melly a' szerentsétlen fiú felől látszék tudakozódni. A' válasz nem a' legkedvezőbb lett, 's az érzékeny leány szíve mély szomorúságát megillető szavakkal fejezé ki.

A' Londoni Újságlevelek irják Mártz. elején: Azon számos szerentsétlen esetek közül, mellyeket Febr. közepe táján a' tengeren dühösködött szélveszek okoztak, legirtóztatóbb vala az, melly a' Valészi Grófság partjainál történt. Itt t. i. egy hajó süllyedt el 400 Irlandiakkal, kik hazájokból sorsok jobbitása végett a' földnek más részébe akartak kiköltözni. Közülök tsak annyit menthettek meg a' haláltól, a' mennyin három tsónakra kevényében felvétethettek. — Most a' tengerparton szemlélhetni egy hoszszú sírhalmon álló keresztet ezen felirással: „Itt nyugósznak 232 keresztyének tetemeik, kik a' földnek távolrészében más földi-haza keresésére indulván, itten menyei hazájokra találtak.“

A' vissza tsúszás.

Sz* egy a' tanításban megöszült jó barátom beszéllette nekem a' következő történetet. — Egykor télen ónas idő lévén egyik a' tanítványim közzül igen későn jött iskolába. Kérdem tőle, mi okon késett el ennyire? „Oh Préczeptor Uram — felele — olyan síkos van az útszán, hogy mikor egy lépést tettem előre, hátrafelé két lépést tsúsztam vissza.“ — No de hiszen úgy fel sem érhattél volna az Oskolába? — „Ném ám, de kitaláltam osztán a' módját!“ — Hogy hogy? — „Meg fordúltam 's haza felé mentem, és úgy értem ide vissza felé tsuszkálva.“

Az 1833-diki tél Párisban.

Ha a' tántz az öröm kifejezése, ugy az 1833-diki tél kérdésen kivül azokhoz tartozik, mellyen a' Párisiak leg is leg többet örvendezének. A' hús hagyó kedd éjtszakáját megelőzőtt három hetekben, Párisban gyakran egy éjtszakán 2000 bálók vagy thé dansant-ok is adattak, 's az új esztendő első napjától fogva minden éjtszaka 500—1500-ig bizonyosan, úgy hogy nem fogunk hibázni, ha új esztendőtől kezdve, minden napra 1000 bált számlálunk Februar 19-k napjáig. Ez ötven napot tesz, és így a' summa 50,000 bálokat foglal magában. A' leg tsekélyebb thé dansant alkalmával is legalább 5 Contre-danse-t tántzoltak, 's a' rendes bálókban 20—25-re megy azoknak a' száma. Mi tehát egyre másra véve tsak 10 Contre-danse-t vegyünk fel minden bálra, 's ez, egészben 500,000 Contre-danse-t fog előallitni. Mindegyik Contre-danse 5 figurából áll, egy *été*, egy *pantalon*, egy *poule*, egy *pastourelle*, egy *trénitz*, 's egy *chassé-huit*-ből; ezen figurák közül tehát mindegyik 500,000-er fordúlt elő Párisban ezen a' télen át. A' Galouppok és Walzerek száma egy estvén 5-nél többre megy; de tsak kettőt vegyünk fel, így is 100,000 galoupp és 100,000 Walzer fog előállni.

Mi a' szeretetre méltó Párisi szép nem erényét nagyra betsüljük, 's egy egy bálra tsupán egy hívtelent számlálunk; — e' szerént 50,000 bál tsak 50,000-et teve hitszegővé. (?)

Rejtett szó.

Tsak három betüből állok; de hirem nagy előtted,
Bárha nem izleled is hegyeimnek aranyszínü nedvét.
K-val kezd 's nagy edény, szüretet döngése jövendöl.
V-vel kezdve kerüld, betsület tsorbúlhat ez által.
A-val vissza felé minden Nemzet' köz apája.

Zemplinből.

Megfejtés a' 28. számban: Tolvaj.

Emlékeztető Jegyzetek.

A p r i l i s .

10 Apr. — 1375. Albrecht Hertzeg Jus gladiit ad Bétsnek. — 1809. Hadaink Braunau 's Schärding mellett átkelnek az Inn folyón. Dedovich elfoglalja Passaut, de a' vár meg nem adja magát Rosenbergnek. — 1741. Gróf Neuperg elveszti a' Mollvitzi ütközetet 's véle Austria egész Silesiat.

11 Apr. — 1809. Seregeink előre nyomódnak a' Vils, 's az Iser irányában.

12 Apr. — 1796. Ma lép Napoleon győzedelem pályájára. Ifjúi hévvel 's azon meggondolással, melly az értidő sajátja, kezdé Bonaparte, 28 esztendő korában, a' Montenottei szerentsés tsatát. Serege, melly a' tél alatt hathatósan erősítettett ellenerőtől nyomtatva, oltalmazásra is alig, lódoltatásra pedig annyival kevésbbé vala hajlandó, nem a' legkedvezőbb helyhetben vólt, minden pénz, ruha, kenyér nélkül — és még is a' hadban tapasztalt Beaulieu meggyőzötteték, a' Hartzmestertől. — 1809. Károly főhadiszállása Alt-Oettingben. Innsbruckban 106 gyalog 's 125 lovas Bajor esik fogóságba. — 1814. Landgraf Fürstenberg 107 fuvó postillionnal hozza Bétsbe az örvendtes hirt, hogy Páris megadta magát.

A' Hertzeg és a' Barát.

II Boleslaus Lengyel Ország és Szilézia Hertzege 1063 esztendőben elvégezvén szerentsésen a' Tsehek ellen viselt háborút, a' nép öröm kiáltási között diadalmasan ment be Krakauba, a' Lengyel Hertzegek' akkori lak-helyébe. Midőn itt, palotája eleibe rakatta volna hadban szerzett drága martalékjait, történetből egy szükölködő barát vetődött oda, ki bámulással nézte a' villogó aranyok rakását, 's szengénységére gondolván, hangosan sóhajtozott. Boleslaus a' barát keserves

sohajtasit hallván, igen meg haragudott, mivel azt vélte, hogy udvarlói közzül valamelyik ütötte meg. Fellobbanva kérdi: „ki mérészlette meg ütni jelen létben ama sohajtozó embert?“ — a' szegény barát erre meg ijedt, hirtelen a' nép közzé akará magát rejtteni, de föl kerestetett, 's a' Hertzeg eleibe vitetett. „Valld meg nékem — mondá a' Hertzeg nyájas hangon — mit gondoltál akkor, mikor olly keservesen sohajtoztál?“ reszketve felele a' barát „Kegyelmes Hertzeg, eszembe ötlött az én szegénységem, az én nyomoruságom, és Hertzegséged ditsősége, felsége, 's mivel igen nagy külömbséget találtam eme boldogság és az én szerentsétlen állapotom között, szívem annyira meg fájult, hogy annak enyhítésére sohajtoznom kellett.“ — „Ha tsak szegénységed ellen van panaszod — mondá a' szelíd Hertzeg — úgy Boleslausban egy ollyan Hertzeget találsz, ki téged mindenkor meg vigasztalhat. Jöszte közelebb ehhez a' pénz rakáshoz, melly téged olly álmélkodásra indíta. A' mennyit belőle elvihetsz, legyen a' tiéd.“ A' szegény barát eleinten nem tudta igaz akarátja é ez a' Hertzegnek, 's azért majd a' pénzre, majd a' Hertzegre nézett. De minekutánna észrevette hogy a' Hertzeg nem tréfál, a' pénzhez közelített, és kíváncsi pillantatokkal nyelé a' villogó értzet „végy tsak, végy, viszonozá a' Hertzeg „annyit, a' mennyit vehetsz. Erre a' barát úgy meg rakta magát, hogy széllyel szakadt a' ruhája. Ezt látván a' Hertzeg, azonnal neki adá köpönyegét, segíté neki annyi aranyat és ezüstöt el rakni; végre a' nehéz teher miatt a' földre rogyott, 's kiáltozni kezdett, hogy nyaka törik, ha még többet fognak reá rakni. 'S így gazdag terhével el illantott, Boleslaus pedig mosolyogva nézett utánna.

De midőn kevés idő múlva jelentették a' Hertzeg-

nek, hogy az ő kegyelme által meg gazdagodott barát-
nak az úton ki tört a' nyaka a' teher miatt, igen meg
haragudott, és meg parantsolta, hogy a' barátot átko-
zott kintsével együtt a' vízbe vessék: ez a' pénz nem
érdemlj — gondolá magában — hogy az emberektől
használtassék, mivel miatta egy ember meg halt; ama
barát sem érdemli, hogy hamva a' többi Keresztények'
porával öszve kevertessék, mivel fősvénysége ön gyil-
kossává tette.

Ebből ki tetszik az akkori időnek szokása, de ki-
vált ennek a' hertzegnek különössége. Ez az a' Boles-
laus, ki ma egy szorongattatott népnek barátságosan
békességet ajánlott, holnap pedig annak tartományát
tatári vadsággal, és dühösséggel pusztította; ki ma
tántoríthatatlan keménységgel bünteté a' vétkeket, hol-
nap pedig még gyalázatosabban ön maga követé el
azokat, ki ma szelid ajándékokkal, és törődött szívvel
igyekezett az eget meg engesztelni, holnap pedig azt
ki nevette és ki tsúfolta. Ez az a' Boleslaus, ki tizenegy
esztendei uralkodása alatt (1058—1069) átkot, és áldást
egyenlő mértékben hozott népére. És miképpen holt
meg? az anyaszentegyházból, mellyet ő meg sértett, ki-
zárattatott, népétől, kinek zsarnoka volt, gyűlöltetett, és
birodalmából, mellynek boldogságáról el felejtkezett,
ki úzttetett — egy keskeny sír Magyar Ország közepén
elég hatalmas volt ötöt örökre el zárni. Senki sem me-
gyen népe közzül sirjához, emlékezetére egy szelid
könnyet szentelni!

Egykor bizonyos színjászó egy holt szerepét ját-
szodván, szerentsétlenségére olly erős hurutot kapott,
hogy azt semmi képpen el nem fojthatá, 's ez a' né-
zőket igen nagy nevetésre indította. „Uraim! — ugy-
mond fejét felemelve — ne tsudálkozzanak, most tel-

lyesedik bé az, a' mit az Anyám nékem egykor jövendölt.“ „Te — mondá — még a' sírban is fogsz köhögni, mivel a' leves után vizet iszol“ 's így ezen ötlet által a' hibát meg jobbitotta.

Loudon *) sírköve, melly Zauner mester kezétől készítettett 's Hadersdorffban találtatik, egy hoszszú négy szegletű homok-köböl áll, körül van véve nyár — szomorú fűz — és fenyő fákkal, külömbféle győzedelmi jelekkel, és hadi eszközökkel: fel van ékesítve, mellyek ezen bajnoknak fáradszhatatlan igyekezeteit képezik. A' sírkő léptsőjéhez támaszkodik egy búsongó fju vitéz; paizsa mellette fekszik. Eleire Birkenstock udvari tanácsos ezeket írta:

Tiro

Ad Borysthenem

Ad Moravam. Viadrum.

Boberim. Neissam. Vistritiam.

Veteranus.

Ad Unnam. Istrum, Savum.

Clarus Triumphis.

Simplex. Verecundus.

Carus Caesari.

Militi. Civl.

A' hátulsó részén pedig e' következőket lehet olvasni:

Gideon. Ern. Loudono.

Conjux.

Contra Votum Superstes.

Ac Haeredes

Pos.

MDCCLXXX.

M. L.

*) Mások szerint Loudon, szül. 1716, † 1790.

Londonban most nagy figyelmet ébreszte egy új mikroskop feltalálása, melly Hydro - oxigén - mikroscoznak neveztetik, mivel benne a két említett gáz használtatik; t. i. egy oxigen folyam és hydrogén folyam egyesítettnek, 's felhevített állapotban egy darab mészre vezetettnek; mi által egy igen eleven 's vakító világosság származik, melly egy linea által vissza vetttven 10,000 — 500,000-igleni nagyítást okoz, egy 14 lábnyi átmérőű mezőben. A tárgyak, mellyek nagyítás végett használtattak, ezek voltak: bogár szárnyak, fa, és szőr darabok. Némely gyermekek fejről vett hajszálak két láb átmérőű tsöveknek látszottak, a szívet borító hártya (pericardium), egy parányi résztskéjében tökéletesen lehetett látni az Artériák és vénák menetelét. Egy méh fülánkja, egy négy lábnyi hosszúságú ellenes horgokkal felkészült fegyvernek látszott, 's a lölégý fülánkja két lábnyi hosszúságú kardnak. Egy tsepp vízben világosan lehetett látni, mint küzdenek egymással a benne lévő férgek, 's némely báboknál, mellyeknek belső alkotását, átlátszóságok miatt tisztán lehetett látni, még a levegő hójagot is észre lehetett venni, melynélfogva ők a vízben felemelkednek 's alámerülnek. Némely férgek, mellyek természeti nagyságokban, tzérna szálnyi vastagságúak, olyanoknak látszottak mint a legnagyobb Boa constrictor (óriás kígyó). A mikroskop, a Chémia Professora Cooper Úr vezérlése alatt, Cary opticus által készítettett. Februárius 21-dikén, a mikroskop megtekintésére Bondstreet-ben nagy társaság gyűlt, kik között nevezetesebbek valának Sidmouth és Dower Lordok, Faraday és Babbage Urak, Professor Buckland 's a t.

Aszszonyi ravaszság.

Egy párisi Dáma, kit szerelem féltő férje szüntelen szemmel tartja, nem tudván másképp titkos tzeljät elérni, férjét mint Bonapartistát bevádolta. A' Férfi ezen vád következésében tüstént elfogattatott, 's míg ez ártatlanságát hébizonyította, felesége a' magáét elvesztette.

A' méhek és a' kis gyermek.

A' májusi verőfény rajzásra hevítette a' köpüt, 's az almafa körül zibongva repkedett a' mézgyűjtő sereg. Lepkéknek vélte a' kis gyermek — a' fülánkasokat, kedvtelve akart köztök enyelgeni, 's im mérgesen rohantak reá. Az atya látván kisdede veszedelmét, „tsendesen viseld magad“ így oktatja; de a' megriadt fiú akarván őket magától háritani, tüzesen hadaz feléjük, 's fülánkjaikkal még nagyobbra dagaszták a' bohótska képét.

Az okos megalázza magát pörlelkü ellenségeitől megtámadtatva; mert tudja, hogy heveskedésével tsak olajt önt a' tűzre, melytől még nagyobb lángra gerjed az.

A' Békák és a' Nád.

„Már e' tsak ugyan nagy jutalmat érdemlő hűség, mellyel viseltetünk ez eránt a' büzhödt káka-fészek eránt, tanulj tőlünk állhatatos barát lenni kartsú barátom, kit a' legkissebb szelmotszanás is eltántorit“ — a' tó színére felemelkedett potrohos kuruttyolók közzül egy, a' parton lengő nádszálat így intette. — Állhatatos barátok — sziszeg a' nád — de a' minap nem ugáltatok e' széllyel? hogy az égető nyár, kedvelt elemeteket felületek leszárasztotta, a' mikor én hajlékony léttemre is helyemben maradék!

Sereg barátok zsibongnak körülötted boldog sor-sod paraditsomában. De ha ború menykövez feletted, magad maradsz, mint a' villám per'selte tser a' tar-sziclák magános ormán. — Boldog! ha legalább egy erőtlen nádszál kétségbe esett reményidet gyámolgatja.

P a t r i o t i s m u s.

Midőn d' Anguesseau kantzellár, ki magát XIV-k Lajosnak a' Nép jussaiba való avatkozása miatt, szüntelen ellene szegezé, ezen Fejedelemtől Versaille-ba küldetett; szeretetre méltó hitvесе ezen szavakkal ereszté a' Királyhoz, „Felejtsd el a' Király előtt hitvesedet 's gyermekidet, áldozz fel mindent, tsak betsületedet ne.“

C a r n e v a l.

Elmúlt a' farsang, a' *Carneval*; 's honnan jő e' szó eredete? — bizonyosan ettől *Caro vale*, az Ola-szoknál *Carajoval*, az az Jo egészség hús — húsvétig. — Az álortzákat legelőször Görög Országban a' *Courtisane*-k (köz - örömléányok) viselték, hogy ez által meg ne ösmértessenek. Az álortzák fakéregből, majd bőrből vászonnal béllelve, 's végre fábol készítetttek. A' színjátások Athénében 's Romában mindég álortzában léptek fel. Az első selyem álortzát Nero Tsászár felesége Poppea találta fel.

Barátom sírhalmánál, Zaboltsban.

Ide — hol a' setét domb hantján vadon nőtt
 Fűz leng, — itt ülök le; ki tudja kit fedez?
 Tán egy elátkozott honnfit vagy hűtlen nőt:
 Nem — tán egy hű barát elhagyott sírja ez!

Emléktelen áll, — a' hiu gög' világot
 Ölelő képzete hantod alá zsibbad,
 'S az azt leverő kín-bilints lepattan, ott
 Hol a' szűk sír minden halandót befogad!
 Hallgat minden, hallgat maga e' néma hant,
 Tsak az ébredező érzet retten fel, ha
 A' pezsdült holt porok felett zokogó lant,
 Szívem jajdültára fel fel sóhajt néha:
 Hah! mi az? egy új sír, — 's a' bús élet az est
 Homályában ró'sa bimbókkal hinti bé, —
 Az óra üt, lezúg a' kárpit — egy édest
 Elhúnyva lát a' kor — 's az ifjú nints többé!
 Hát a' szép lélekkel párosúlt szeretet
 Így korán, 's tsak ugyan elhamvad? — Istenem!
 Mit várhat úgy a' hű, ha a' nyiló élet
 Tövist hoz, mett a' sír, hajh! tsak kórót terem!
 Nem — mert bár a' hálás szív tsak nyögve ki-sírt
 Könnyel adóz a' meg-büzhödt sírveremnek:
 Majd szánó kedvesid szemeivel kisírt
 Hantodon új ró'sát 's nefelejts't teremnek.
 Nyugodj! nyugodj! 's a' míg porod felett a' ki
 Ömlő panaszokban fúldoklik képzetek:
 Addig én könnyűim kiröntó pataki,
 És sír-dombod közzé, egy ró'sát ültetek;
 Majd ha hült hamvadat érintve, porodnál
 Elhal — 's véle én is: óh! akkoron zajos
 Érzete közt, egy szebb élet virultánál
 Nyílt ró'sák közt tsokol, a' szánó K—Lajos!!

R e j t e t t s z ó.

Két tagu szó az egész, hideg ellen jó ruha; ékkel
 Két elsőm megemészt; közepét elvedd az egésznek
 Régi magyar város lészen, sok vér folya érte.

M. A.

Megfejtés a' 29. számban: Mád.

S O K F É L E .

31. Szám. Béts. Aprilis 16-dikán.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

A p r i l i s .

13 Apr. — 1791. A' Pápa azokra a' frantzia papokra, kik a' polgári esküt letették egyházi átkot mond. — 1807 † Bétsben Maria Theresia Tsászárné.

14 Apr. — 1809. Ma hagyja el az udvari sajtót Ferentz hadi hirdetése. Ferdinand Fő Hertzeg már Varsóhoz közelít. — Vége a' szinjátszók esztendejének.

15 Apr. — 1690 † Apafi Mihály — 58 esz. pedig Mihály a II-k lemonda Erdély birtokáról 's Bétsben lakott 10,000 forint évi kegypenzből, benne hala ki nemzetsége. — 1745. Batthyányi Adám Pfaffenhoven mellett ma fényes győzelmet nyer.

16 Apr. — 1758. Nagy Fridrik megveszi az erős Schveidnitzet. 1807. M. Theresia Tsászárné ünnepélyes temtése (n. 13 Ap.).

Általános Jegyzetek Magyar Ország termékeiről,
's a' magyar mezei gazdaságról közönségesen
Schwartnerünk után.

1.) Magyar Ország a' természetnek mind 3 országaiból való nyers termékeinek különfélesége, és sokaságára nézve, a' földkerekségének bizonyosan leggazdagabb tartományai közzé tartozik; legalább Európában nints egy tartomány sem, mellyet a' természet olly sok 's nagy ajándékival, olly gazdagon 's a' többiek felett igazán tsak nem részre hajlással ruházott volna fel, mint hazánkat; és ezen felül ennek természeti gazdagsága annyival tartósabb, állandóbb, mennyivel a' természet munkáji a' mesterség és az időjárás-ként változó politica tsinálmányinál erősebbek, állandóbbak. Magyar Ország kitsiben szintúgy, mint a' rop-

pant orosz birodalom nagyban, többféle éghajlatokat (climákat) 's az ezekkel tulajdon terményeket egyesíti magában. Okos és okatlan lakosinak állati életje tehát, az eső 's nap sugár rendes arányba járása által biztosítva van, 's a' kézművesi szorgalom felébredésével Magyar Ország kereskedési tekintetben is függetlenebb lehetne más idegen Nemzetektől, mint Spanyol Ország, Hollandia, vagy Svétzia.

2.) A' miknek hijjával van hazánk a' természet Országából, vagy olyan elkerülhető kénytető fajta portéka, mint például: a' kávébab; vagy földünk gondatlan művelésinek a' következése, például: sokféle zöldség nemek, több selyem, 's a' t.; vagy nem igen sokat jelentők, például: a' módi változásával a' tzin; vagy végre, nem éppen Országos fontosságúak, például: némely kövéváltak, vagy pillangók.

3.) Magyar Ország még is semmi sem kevésbé, mint sohonna Orzága (Utopia), kinok közt szűli el a' magyar Aszszony gyermekét, 's véres verejtéssel keresi a' magyar szántóvető kenyerét. Búza földeink 's szőlőtőink nem termenek arany szemeket, rozsból szintűgy nem terem nálunk sem tiszta búza, mint ezt Windisch hidte, 's az ökrökre, szilaj tsikókra szintűgy nem vadászhat a' pusztában senki más, mint a' tulajdonos. Midőn a' XV. XVI-ik században szorosabb öszve köttetésbe jött Magyar hazánk Német Orzággal, igen tsak úgy patagonok-módjára mint Amerikáról hallatszottak az első hírek Országunkról, 's ennek, még akkor nem igen használt termékenységeiről; némely patrióta írók, más tartományok elegendő ismerete nélkül, 's a' számolgotó, öszve hasonlítgotó Statistikában járatlansággal, mosolygásra indító öntetszéssel ismételtgeték azon tsudás mondákat; és még az újabb időkben a' kéméllő megvilágosodás 's a' felvilágosodott

nép -'s Ország -türedelem vará's páltzáját, Magyar Ország felett is ki nem terjeszté, némely írka -firkálónak szilaj heve talán haza árúlással *) bélyegezte

*) B. e. Schwartznerünk igen tudhatta ezt, 's később magán is tapasztalhatta. Ellene is számosan feltámadtak; még olyakat is hallhatott az ember, hogy ő neki kedve telt volna a' Magyar hon fogyatkozásait keresgélni, 's azokat, Nemzetünket kissebítő szándékkal világ elibe adni. Ezt olyanok állíthaták, kik magokról is Nemzetünkről is-mindég jót szeretnének hallani. Mi óta olly írók támadtak, kik fogyatkozásinkat, még feketébb ('s ki tudja nem való e'?) színekkel festették: szűnik azon bálhiedelem, hogy Sch—nek kedve telt volna a' bennünket-kisschbítésben; sőt méltán kedveltetik, munkája drága pénzen vásároltatik, mint a' maga nemében alkalmasint még ma is a' legjobb, pedig hálá Istennek, lepergett már vagy 24 esztendő, mióta utolsó kiadása megjelent. Azok számokra, kik hajlandók lennének azt hinni, hogy Sch—rünk fekete színekkel festett le bennünket a' világ előtt: álljon a' derék Szerzőnek saját jegyzete:

„Ritka nép szolgálhat például, melly honját 's szülőtte földjét olly hévvel szeretné mint a' magyar, 's méltán is; tsak hogy ezen anyaföldünkhöz ragaszkodás részre hajlássá ne fájuljon el, melly bennünket annak, mi a' külföldön jó, befogadására alkalmatlanná tenne, a' mitől pedig még némely Irók sem menttek. Éppen az ellenkező túlságba esett az érdemes pap, 's fáradhatatlan mezei gazda Teschedik Sámuel Úr, midőn azt: „Mi a' mezei gazda Magyar Országban, 's mi lehetne“ (Der Laudmann in Ungarn, was er ist und was er seyn könnte), nyomtatáshely nélkül 1784 a' 216-k lapon egészen részre hajlás nélkül előadni iparkodott. Bizonyára senki sins köztünk, ki Teschedik Úr gazdaságos ismérteit 's érdemeit eltagadni akarná, hanem a' (akkori) magyar gazdálkodásról, az ő leírása szerint ítélve, attól kell vala tartanunk, hogy Magyar Ország nem sokára *Nichtsbrod*-dá (igy hívatik egy tájék Esztergom körül, mellyen semmi gyarmatok nem akarnak megtelepedni) 's második *Sierra Morena*-vá fog válni. Most már (1809-et értve) 25 esztendő a' patriotice írt könyv, 's valóban az érdemes szer-

vala meg azt, ki másutt is jó kenyérre 's borra talált, és a' ki Magyar Országban a' bogáts kóróról is figét nem akart volna szakajtani. Az utóbbi 's régibb idők Ország-gyűlési Actáji, bölts és szerény Ország képviselőinknek abban előjövő panaszzaik, kiváit ha arról volt a' szó, hogy valamely törvényhatóságra több porták rovattassanak, az említett vak buzgóságot elidáló specificumúl szolgálnak.

4.) Magyar Ország a' mezei gazdálkodásban 's azon mesterségben, mint lehessen a' magyar földben tenyésző termékeket legnagyobb haszonnal természeteni: más tartományokkal öszve hasonlítva, igen hátra van. Sok □ mértföldnyi motsárok, 's egész napi járó földekre terjedő futó-homok mezőségek vannak minden fa 's árnyék nélkül, majd a' mindent leforrázó nap melegének, majd egész gulyákat, nyájakat minden irgalom nélkül elseprő szeleknek kitéve, 's műveletlenül hevernek. A' paraszt, a' mesterséges rét-mi-

---

zöre nézve is szomorú lenne, ha 25 esztendő lefolyta alatt, az ő tanításai 's példája is semmit sem használtak volna; és én azt akarom hiinni, hogy velem együtt T. Úr is örvend a' Magyar Ország földjeire 's rétjeire derülő reggelnek. A' nevetlen Malecontent mezei gazda is, a' „Dissertatio de industria nationali hungarorum“ Béts 1793. 8. munka írója sem hozott fel 16 eszt. alatt vádjai bebizonyítására semmit; ebből is úgy látszik, hogy az idő által megtzáfoltatván, mezei gazdáink ellen támasztott vádjaitól elállott.“ — Eddig Schwartnerünk. Nem nyilván való jele e' ez annak, hogy honjára nem tsak méltatlan vádat nem fogott, hanem ha más tette is, megtzáfolni iparkodott. Sok Schwartner kén nekünk Magyaroknak, 's nagy kérdés, ha azok, kik ellene kikeltek: állítványaitkat be fogják e' bizonyítani? — Jöhet idő, melyben azokkal is úgy leszünk, kiket még most némelyek tán megkövezni is készek lennének, tsak azért, mert egynehány keserű igazságot szemünkbe mondani bátrak voltak.

veléshez semmit sem tud. A' szántóföldek még mindég a' régi schlendrian szabályai szerint műveltetnek. A' gabona, kivált a' termékenyebb vidékeken, tsaknem átaljában tséplés helyett, lovak által nyomtattatik ki; és a' déli részeken, keleti szokás szerént, divatban vannak a' néhol ugyan ajánlható gabona vermek, annyira, hogy 25 esztendő előtt (t. i. 1809-től vissza fele számítva, a' szerént most 1833-ban mintegy 50 esztendő előtt) Békés vármegyében, nem volt több egy tsürnél.

(Folytatása következik.)

A' l ó.

Az ember mind azon állatok közt, mellyeken ural-
kodik, alig ha tett nagyobb hódoltatást, mint midön
e' nemes, büszke, sebes lábú állatott megszelídítette,
melly rettenthetetlen mint hőse, kit hordoz, 's megvív
az előtte tátongó veszéllyel. Berohan a' fegyverek' tsör-
gése közé 's örvend annak: épen azon tűztől éled,
melly urának bajnoklelkében lobog. Tekintete villogó
's szemei ragyogók. Olly tanítható, mint bátor, 's rit-
kán engedi magát tüzetől egészen elragadtatni. Moz-
dulatai mérséklésében ügyes. Nem tsak az, hogy rajt-
ülője kezeinek enged, de úgy látszik, magát egészen
annak kényéhez alkalmaztatja. Szüntelen engedékeny,
minden jeladásnál, mellyet kap, majd nyargal, majd
léptet, majd tsendesen áll, mint urának tetszik, —
Illyen a' ló, mellyet gyenge korától fogva gondosan
ápolának, későbben jól tanítának, 's szolgálatra alkal-
maztatnak, és mit legelőbb kell vala mondanom, ne-
mes származására fő gonddal ügyelének. Az illyenről
érdekli Virgil is, a' gazdag mezők' koszorús éneklője
Georg. III könyv 75 verstől:

„Téreken a' nemes állatnak magzatja legottan
Főntebb hordja fejét 's lágy szárait fölszedi gyorsan.
Bátran elől megyen és dagadó folyamokba merészel
Szökni, 's ha kell, nem járt hidakon nagy biztosan
átkél.

Nem rettentí hiú zörej; ám fegyvertsörögésre
Hegyi fülét; topog és tagain tűz árja futos szét,
És szoruló lángot fúvall tág orrlyukain ki,
Mig sűrű körmivel a' fővenyet hangözva kapálja.“

Legjobb 's legszebb lovak teremnek Arábiában: mellyre nézve az angol lovak is nagy betsűk, arabs lovak által lévén nemesítettve: ámbár hadra 's pompára ezeknél a' spanyollovak korántsem alávalóbbak. Az áfrikai vadonokban, Chinában, 's más több tájakon vannak vad lovak is, de azokat könnyű szelídíteni. Dél-amerikában valamint az oroszbirodalom éjszaki 's keleti résziben is vadmartalék gyanánt tekintetnek, mint nálunk az őz, 's húsaikat megeszik. Húsa, mondják, édeses és undorító izű.

Hát nálunk, ó ti atyámfiai Árpádban! mikor lesz e' nemes állat, a' büszke hódoltató embernek büszke hódoltató segéde, azon névtelen helyzetből, mellyben teng, kiváltva? Mert hogy vadon tenyésznek, még a' legnagyobb puszták' fáradhatatlan agarászója, 's a' legmélyebb erdők' szenvedelmes puskása sem láthatá 's adhatá hírül; de hogy szorgos gonddal tartatván nemesítettnek, arról is tsak néhány, tsak igen néhány! lelkes Derékek tehetnek, az elég térjedelmes magyar földön bizonyrágot. Mikor dobog alattunk e' kortosodottból büszke nemes mén téreinken, hasonló apáinkéihoz, mellyeknek hódító hátain hozták vala ide *Nemzetiségünket* — ez egyetlen kintset, mellynek olly imádottnak kellene lennie? Ó mikor hat éghe a' pá-

ratlan Széchenyinek még eddig sivatag pusztában elkiáltott szózatja?—De hagyjuk el a' sok mikor-t, nem ok nélkül könnyen végetlenné lehetne az!

A p r ó s á g o k.

Millyen elszántságot, 's az életet halállal fenyegető veszedelmek között milly bátor indulatot lehet látni még a' vad nemzetekben is, nem említvén azt, hogy az éhséget, szomjuságot 's más bajokat milly könnyen elszenvedik: világosságul szolgáljon arra ezen rövid példa: Egy Indus a' Niagara folyó víz esésénél édesdeden 's tsendessen aludt kikötött tsónakjában, még tsak nem is sejdítvén a' reá következő veszedelmet, míg az alatt fiatal szeretett felesége felszerkenendő férje számára édes izű gyümölcsöket szedegetett; azonban egy anglus rabszolga, égvén a' szép aszszony eránt való szeretettől alattomban a' ki kötött tsónakot eloldozza, — már a' sebes víz jó meszsze viszi könnyű tsónakját, midőn a' szerentsétlen alvó megrettenve ébred fel, komolyan néz szét maga körül, bátran megragadja az evezőt, de a' tenger víz sebes hullámai már a' méjj eséshez közelgetnek; hidegen el hajítja hát az evezőt, tsendesen le fekszik tsónakjába, 's az örvény az el szántat elnyeli. — A' Királyért, Hazáért, 's a' köz boldogságért, óh be sok nemes áldozatot mutattak már édes Hazánk ditső fiai is! kiknek halhatatlan emlékezetek, lehetetlen hogy fel ne elvenedjék érző sziveinkben valahányszor Indusban ilyen elszánást olvasunk.

Még a' kevés mellett sem szegény az, a' ki a' Természetet követve-él. Virgilnél illy szavakat olvasunk:

A' javakat hidegen megvetni Nemes meri tenni,
'S így gondolja magát méltónak az égbeliekhez.

Én meg vetem a' világot és magamat is megutálom, ha ezen szavakat olvasom! A' meglegedés tesz boldoggá, erre pedig az egyszerűség, 's a' kevés kívánás vezet. Adámnak mindene volt, egészséges, szabad 's meg nem köttetett volt, a' szép Éva egyedül tsak ő érte élt, — Ura volt a' földnek és az állatoknak, — a' paraditsom gyönyörűséges kertében élt — — 's a' meg nem elégedő kívánhatott e' még többet? — De egy Fánag a' gyümöltse meg volt ő neki tiltva, és e' tette őtet 's miuket is szerentsétlenekké, mint a' Kávé szükségé a' Frantzia Aszszonyokat midőn Napoleon ki hirdettette a' Száraz Földet bézáró parantsolatját; a' honnan én nem igen idegenkedem, azt a' fát, mellynek faja nints meghatározva, Kávéfának tartani.

Hazánkban is szaporodnak az illy kárt okozó gyümöltstöt termő fák; ezeknek nem léte, sokak előtt be nagy bajnak látszik, még ott is, hol az egykori pompán példázó koldus bot a' sírfa. Jóllétet tsak a' munkásság 's arany közép szerűség nyújt, 's valódi boldogságot tsupán a' meglegedés ad.

Mostanába halt meg Londonban egy bába 103 esztendő s korában, ki hoszszas szolgálata alatt 5000 gyermekeket segített e' világra jönni.

Rejtett szó.

Elsöm használad téiben; fordítsd, ha vevel Nöt
 Akkor vólt; más tagja folyékony, peshed azomban
 'S áll; végső tagját hegyek adják; vedd az egészet
 Földnek alatta bolyong 's hasznát veszszük mi naponként.

M. A.

Megfejtés a' 30. számban: Bunda.

Emlékeztető Jegyzetek.

A p r i l i s .

17 Apr. — 1521. Luther megjelen a' Wormsi Ország gyűlés előtt. — 1809. Bétsben érdeklő hírek szárnyalnak a' Bajor Országban előre nyomuló nagy hadról. — 1711 † I-ső József Királyunk.

18 Apr. — 1775. Lexington mellett verekednek ma először az éjsz. Amerikaiak. A' tsata kimenetelére nézve kétséges ugyan, de nagy következtésű a' küzdőkre nézve, mert éleszti lennek a' győzelem reményét, gyullasztja a' haragot, 's nagyobbítja a' bátorságot. — 1791. A' Nemzeti őrsereg ellenszegezi magát a' Király St. Cloudba leendő utazásának.

19 Apr. — 1770. A' szerentsétlen Mária Antonia eljegyeztetik XVI Lajosnak. — 1809. Szomorú hírek érkeznek Bétsbe hadainkról.

Folytatása Schwartner gazdasági jegyzeteinek.

Abrak-termék (Futterkraut) igen kevés természetik, de az embernek, baromnak ártalmas dudva annál bujábban tenyészik réteinken, 's szántó-földeinken. Az egészségre kivált szűk esztendőkbén annyira hasznos kerti-növények nagy része, polgárink 's falusi parasztink előtt ismeretlen. Gyümöltseink szaporításokra, nemesítésekre átaljában véve semmi sem, 's tsak helyyel-helyyel történt valami; és a' jó erdőrendről, mit az 1791 's 1802-iki Ország-gyűlések reményleni hagytak, az 1807. 21. törvény tikkelyben, még tsak negativa rendelés tevődött; hanem az erdők fenn tartásokra igen fontos előzmények iktatódtak törvénykönybe. *) Egész Magyar Országban nem terem annyi selyem, mint tsupán Szerem Vármegyében te-

*) Vajha ezek meg is tartatnának!

remhetne. Kenderünk a' külföldel való kereskedésre igen!roszsz *) (nagyon rövid) és dohányunk, mióta az utóbbi környületek miatt inkább kezdenek utánna tudakozódni, sokkal drágább ugyan, de nem sokkal jobb; 's még alkalmasint nem is igen fogjuk tudni, hogy rétjeinken vadon tenyésznek némely gyökerek, növények, mellyeket kereskedőink 's patikássaink a' tenger-túli részokről drága pénzen hozatnak. Száz esztendő óta, majd soha sem szűnt meg Magyar Országban a' marha dög. Gondoljuk el szörnyű pusztításait 1807-ben (később 1816-ban). Nagyjainak juhtenyésztéseik, az igaz, hogy az ökör nevelés rovássára, egy fél emberélte óta gyarapodtak; de ellenben a' magyar 's még inkább horvát paraszt vajmi igen hátra van a' megtsökkent lötenyésztetés javításaiban. Egyéb-iránt végre azt mondhatni, hogy a' magyar gazdálkodás 's rendtartás inkább oka a' gyakori szükségnek, 's terméketlenségnek, mint az elemek, 's azon a' nagy részben megrögzött roszz szokásunk: földeink bő termékenységre bízni, mindent az Isten tárházaiból, saját előre látásunk, 's jó rendelésinktől pedig semmit nem várni; — ez igaz oka, hogy pintzéink 's búza vermeink, kövér, béke esztendeikben a' bőségtől hemzsegnek, egy sovány esztendőben pedig számos embertársaink éhel halnak - el, 's rakásra döglenek barmaink. **) A' falusi gazdaság természetjén valóban sok van mit javítani, hanem az igazat megvallván:

---

*) Bács Varmegyében évenként terem több mint 100,000 mázsa.

**) 1786-diki 1. Novembertől 1787-diki Octoberig 11847-tel fogyott Máramaros népessége, mely részint ragadvány betegségben, részint éhel hala el. Az 1794-diki nyárban húzamosan tartó szárazságnak, kivált honunk déli részeiben, igen silány aratás lett a' következése. Úgy hogy az erre következett November 's

5.) Mégis történt már egyetmás, 's minden lárma nélkül tsak tsendestében, mind a' földmivelés tökéletesítésében, mind a' marha tenyésztésben (peldául:

December hónapokban már némely Vármegyékben elfogyott a' kenyérnek való. Ezt egy rendkívül hideg tél követte, annyira, hogy a' szalmának mázsája 15—18 p. fton árúztatott, 11 lat széna 3 kr.ért adatott némely fogadóban; a' közönséges kenyérliszt mázsája 3 p. fut 's 18 krón kelt a' piatzon, ugyanott darab ideig 7—10 kr. vólt a' heti vásároknban egy tojásnak az árra. A' termékeny tájakon nagyobb vólt a' szükség, mint a' terméketleneken; sokkal irtóztatóbb a' bánatban az Oláhok közt, mint árvában a' Tótok közt. Vigasztalásúl ezen mostani (t. i. 1809) drágaság idején, — mert most talán 1833-ban is, az éhség nem kínoz bennünket, tsak a' drágaság nyom, és 1794 óta 1809-ig soha sem vólt olly szük esztendő, mint az említett — kívánok egy rendkívül példáját a' hazánkban uralkodott drágaságnak, egy kéziratban lévő krónikából (Cronicl oder Denkbüchel der Gemein Gottes von 1524—1682-ig a' tziímje) ide iktatni. Ez érte hazánkat 1622 esztendőben, midön Német Ország, már 4 esztendeig sínlette a' 30 esztendős háború követkeéseit, 's Bethlen Gábor insurgentsi a' Miklósvári (Nikolsburgi) hêke után elszéledtek. Akkor vólt egy p. mérő tiszta búza 10 fut; egy mérő rozs és árpa 8 fut. 1 mérő tatárka haritska; 9 fut; 1 kenyér 1 fut; egy font hús 21 kr; egy pint ser 18 kr; egy pint bor 1 fut; egy magyar itsze zsír 1 tallér; egy mázsa fadgyú 70 tallér; egy mázsa vas 30 tallér; egy mázsa atzél 50 tallér; és egy pár nyers ökör bôr 24 fut. mindenütt 75 krt. számolva egy tallérba. Egy szóval (mond tovább a' krónika) minden mire szükségc vala egy embernek, szörnyű drágán kelt, úgy mint alig gondolná az ember. A' ki próbájit akarja olvasni a' Magyar Országi oltóságágnak, talál e'féléket Listh. János: Comment. de Coronat. Max. II, és Bel-nek: Apparatus ad Hist. R. H. 303 l. és a' régi Ungr. Magazin I köt. 125 l. Újabb példák, mellyeket 1720—1724-ig D. Brückmann az 1725-k május hónapi Bressl. Sammlungba feljegyzett; 7—8 fontos fejár búza kenyér akkor 1 kron kelt; 3 font hús ('s Debretzen körül 5—7) 1 garas vólt; 1 borjú 6—8 gr.; 1 nyúl 2 gr.; 1 ôz 6—16 gar. is (Szebenben,

szerentsés barom-orvos volt Magyar Országra nézve Pessina; tsak a' H. E. uradalmaiban több mint 150,000 d. juhba oltatott a' himlő) 's különösen a' gazdasági jobb rendtartásban nevezetesen haladtunk mintegy 20 esztendő óta. De mint is lehetett volna az másképp? Az emberek mindég nevedő száma, a' külföldi portékákra II József által tett titalom által okoztatott gyakori tudakozódások az Austriai 's morva fábrikásoknak nyers terményeink után, az emésztő háborúk, az egymást felváltó szűk aratások, szüretetek, 's a' hasznos találmányok annya, az egész Európában 's nálunk is érezhető drágulás, végre a' mezei szorgalmat felébreszté, 's szendergésiből új életre serkenté; gazdasági új próbák tétettek (például: a' kettős ekével szántás a' Gr. Pálffy jószágokban), leirattak 's utánoztatnak; honnosink idegenek számokra felállított gazdasági intézetek látogatásokra mentek; (nem régiben — 1809-et értve — küldé ki H. E. és Gr. F. G. jó reménységű, gazdálkodásra készült ifjakat utazni, nevezetesen a' nagy hírű Thaers iskolájába) itt a' hazában többek állittattak fel; *) egynémely előitéletek eltűntek, 's a' mezei gazdaságnak talán egy ága sem maradt illetetlen. Midőn némely mezei gazdák fáradozásait általában hirtelen meglépesedés követte, minden kívánt

---

Sáros Vármegyében látott Bruckmann egyet 6 garasért eladni); egy pujka 12 kr.; 24—30 tojás 1 garas volt. (A' szerző tulajdon jegyzete.)

*) Itt az akkoriban virágzott Szarvasi, Hradecki, különösen Keszthelyi Georgikonra van a' tzelzés. Úgy szinte a' Sz. Miklósi akkor sokat ígért képzetben volt Intézet értetődött. Ezek közül némelyik alább szállott, vagy éppen megszűnt; úgy hogy alkalmasint hátrább állunk, mint állottunk, 's ha már az előnem haladás hátrálás, ugyan nem volt e' igaza lelkes Széchenyiünknek!

földműves lenni, 's a' mezei szorgalom véd-Istenének hódolni, melynek symboluma minden attributumival, még a' Szarvasi ágostai vallást követők templomára is felemeltetett, éppen úgy, mint a' hogyan a' Potsdami templomban a' Fridrik sirböltjénél Mars és Minerva őrt állanak.

Mi az, a' mi valamely Országot boldoggá tehet? Én azt mondom, hogy a' költsönös Szeretet. Ebből származik az egyet értés, a' más Vallásbélieknek, 's a' Hit dolgában másképpen értőknek, nem csak eltűrése, hanem betsülése. Mert az igen ritka dolog, hogy egy Országnak minden lakosai egyformán hidjenek a' Vallás dolgában, mivel ez a' megvilágosodástól függ, a' mellyre, nem egyforma lévén a' nevelés, nem mindennek tehetnek egyformán szert; de a' meglehet, sőt annak meg is kell lenni, hogy egy tzélban, t. i. a' Haza' boldogságában mindenek egy aránt megegyezzenek. Ezt a' nagy tzélt, a' Haza' boldogságát elő mozditani, a' költsönös Szeretet segíti a' Hazafiakban. Olyan ez a' Társaságban, mint a' nap a' mi földünkre nézve. A' nap minden reggel eloszlatja az éjtszaka' vak setétségét, 's aranyos sűgáraival életet, eleveniséget szór mindenfelé: úgy a' szeretet elűzi a' szivekről az egyetnemértés 's a' szeretetlenség homályjait, 's örömet, békességet és egyetértést gerjeszt azokba, — a' nap meleget hint széllyel földünkre, 's ez által a' külömbkülömbféle gyümölcset megérleli: a' szeretet felgyullasztja a' hazafiak' érző sziveit, 's a' haza javát elősegíteni törekedő tzéljaikat végre hajtja, — a' nap, lenyugtával setétséget okoz földünkön: a' szeretet is, ha elhagyja a' Társaságot, pusztulást hágy abban maga után. Jaj annak a' Társaságnak, hol a' költsönös szeretet ki irtatott a' hazafiak' szivéből! — ellenben a' hol

ez a' hazafiak szlveikben ég, szereti ott az alattvaló Királyát, ki az Ország 's a' haza javát munkálódván, őtet atyai szeretetének boldogító folyamatiban részesíti, — szereti polgár társát, ki a' haza' terhét vele egyformán hordozza, nem lát Vallásbeli külömbiséget, mert az igaz szeretet, ez az emberi nemzetnek olly ritka kintse, nem személy valogató, — a' hol ez a' költsönös szeretet uralkodik, könnyen enged ott a' Földes Ur ügye fogyott jobbagyának, a' kit úgy szeret, hogy azt a' mennyire rajta áll, boldoggá tenni igyekszik, — nem engedetlen ott az alattvaló a' Felsőség eránt, a' kit tisztel, betsül, szeret, mint a' ki őtet is költsönösen szereti, — a' tudós törekedik hazájának hasznos könyvekkel kedveskedni, mint a' kik a' szépet, a' nagyot, a' jót kedvellik, tisztelik szeretik, — a' kereskedő szeretvén Nemzetét 's haza fiait, szorgalmatosan úzi a' kereskedést, 's nem kíván hazafian háromszoros nyereséget húzni, mint a' kik az illendő nyereséget tőle meg nem fogják 's fáradságának jutalmát néki örömet megadják, — a' katona örömmel leteszi vitéz életét hazájáért, szeretvén Királyát 's nemzetét, mivel látja hogy a' haza is szereti őtet, 's a' sebekkel rakott erőtelenséggel vitézt, 's a' vitézült elesettnek özvegyét és árváit gondos pártfogása alá veszi, — a' szántóvető édes reménységgel izzad, veréjtékezik terhes munkája alatt, tudván hogy a' haza pártját fogja 's nehéz munkája után tisztességesen élhet.

Ha az ilyen költsönös szeretet uralkodik a' közönséges, 's a' haza javát elő mozdítani törekedő gyűlésekben, úgy boldogság következik ennek végzéséből az egész hazára, szerentse árad ki az egész nemzetre! — Édes Hazám! mit kívánhatnék hát én jobbat neked, mint azt, hogy Királyodat, polgáraidat, 's nagy fiaid minden tanátskozásait illy költsönös szeretet lel-

kesítse, így lészel boldog Te, olly sok Magyar vérral szerzett Hunnia! így boldog a' Király, hűséges alattvalóinak szeretetétől, mind egy legerősebb, kőfállal körül véve, — boldogok a' Haza munkás nagyjai, az Ország rendeitől tiszteltetve szeretetelve, — boldog így a' szegény, az erőtelen, az ügyefogyott, a' nagyobaktól segítettve, gyámolítva, oltalmaztatva, egy szóval így boldog az egész Nemzet!

A' Soproni kőszénről.

Ezen hazánkban is igen szükséges tüzi szerből, négy egymás után következő esztendőekben, 1798—1801-ig 335,054 mázsa kőszén jött napvilágra a' soproni kőszénbányákból, 's nagyobb részint az Austriai fábrikásoknak adattak el; azon időben, egy tulajdon udvari bizottságra bizattatott ezen bányászság. Erre következő 4 esztendőben 1802—1805-ig már 525,435 mázsa törettetett, 's mázsája 8—12 kr val adattatott el. Egy egy mázsa kőszéntől a' város pénztárába nem jutott több egy polturánál; hanem ezen polturás summa 1804-ben már 200,432 mázsától 5010 ftot tett, 's 100—150 ember munkát lelt, és élelmét találta körülötte. Ez akkor vólt: milly állapotban lehet ma ezen ága nemzeti vagyonunknak, érdekes lenne tudni. Kik ezt tudják, vagy módjokban van megtudni: méltotassanak velünk, 's általunk az egész hazával tudatni.

Erköltsi töredék.

A' tökéletes férjfiú tulajdoni, a' tiszta, és szoros erköltsiségen kívül, melly egyszersmind első 's legfelsőbb tzélja is, e' következők: Ébredt szellem, Fontoltság, hűlt gondolkozás, magas Érzet kötelessége 's

hivattatása iránt, Eltökélettség, Lelki-erő, Hűség, Igazság szeretet, Nyílt szív, Részre hajlatlanság, rendíthetetlen Bátorság, 's Honn szeretet; — 's ez lenne az, kiről Róma koszorússa énekl:

„Omoljon öszve bár világunk

Féllve nem érik az omladékok.“

Ez-ki az omladozó természet örökre enyésző Romjain állva marad.

A' Madarász és a' Rabtsíz.

„No kis bohó kinyitom tömlöztödet, repkedd ki magadat, majd jobb kedved leszsz énekelni,“ így a' madárpetzér szomorú gubbasztó rabmadarához. „Nagyon megköszönném szívességedet — felel az — ha ajtód, ablakod olly gondosan bé nem zártad volna.

Mit tsinált Noë, hogy az özön vízbe el ne veszne? kérdi az Iskola-mester, tanítványától. A' szélire álla — vólt a' felelet.

R e j t e t t s z ó.

Tested főbb részét szómnak fő hárma jelenti;

Igének vévén, aszszonyi műre találsz.

Tagjaid, öszve köté két végsöm, általa testünk

Vére buzogva kereng; Liliom éke egész,

'S egykor halld Magyarom! Honnunk jeles egy fia, munkás

Élete szorgalmát érzi szerette Hazánk;

Élni fog ő, 's emléke marad bévésve Magyaroknak

Mélyen szívében, míglen az élni szünik.

Trémel Miklós.

P. N. P.

Megfejtés a' 31. számban: Szántóvas.

Emlékeztető Jegyzetek.

A p r i l i s.

20 Apr. — 1784. Szül. tudós hazánkfia Medgyesi Báró Mednyánszky Alajos. ts. k. Kam. több tudós társas. tagja, Hasznos életét 's derék munkáit nézd Hormayrs Archiv, Jahrg. 1824. Nr. 127. — 1782. Vége az Inquisitionának Siciliában. — 1792 A' frantzia törvényhozó test hadat izen Feréntz Tsászárnak Magyar 's Cseh Ország Királyának, XVI Lajos indítványára. — 1814. Napoleon elindul Elbába. — 1830. Bourmons hadizenettel jelen meg Algierban (nézd 23 Apr.).

21 Apr. — 1142 † Abailard, ki tudományáról, szerelméről 's szerentsétlen sorsáról híres. Sírása ez:

Conditus in tumulo Petrus iacet hoc Abailardus

Cui soli patuit scibile quidquid erat.

Vagy halhatatlan történetírónk Fessler fordítása szerint:

Hier unter demselben Steine

ruhen

Peter Abälard

der Stifter,

und

Heloisa,

die erste Aebtissinn dieses Klosters.

Einst theilten sie gemeinschaftlich

Studien, Geist, Liebe,

unglückliche Ehe und Busse;

jetzt wie wir hoffen,

das ewige Heil.

Vagy nézd: Kotzebue's Reisen. Paris.

1736 † Eugen Austria szerentsés 's vitéz hadvezére. — 1783. Magyar Országban a' Duna mentében nagy földingás kiváltképpen Komáromban, hol reggeli 4 óraker sok fal, 's néhány ház omlott össze. — 1809. Austria Angliával a' régi viszonyokba lép minthogy elkezdődött már a' Frantzia háború.

22 Apr. — 1724 szül. Königsbergben a' halhatatlan Kant. — 1782.

VI Pius Pápa elútazik Bétsből; Jósef Tsászár elkiséri egész Brunnig.

Toldalék a' M. Kurírhoz.

23 Apr. — 1196 † III-dik Béla Királyunk. — 1828. A' Muzulmani nagy ünnep. Az Algieri Dey a' frantzia Consult legyezőjével több ízben megüti, 's elparantsolja.

Tudományos Gyűjtemény 's Auróra.

Sok drága kintse van a' Magyar honnak, mit fiai vagy nem ismérnek, vagy az átkozott előítélettől nyomtatva figyelemre sem méltatnak. — Közvélekedés vála az utóbbi években ama Hazánknak legtöbb műveltséget, előhaladást okozott *Tudományos Gyűjtemény* tizmű folyóírásról, hogy az gyászos sirjához naponként közeledik. Mi tsuda, ha a' nem pártfogolt Irók hidegülsége, 's az olvasó Publicum részvétlensége miatt gyakran sínlődött, gyengélkedett, vagy talán betegeskedett is? — E' folyó évben hazai literaturánk 's tudományos haladásunk tekintetéből a' legtetemesbb áldozatokra is kész Trattner-Károlyi, ama tenger tudományú *Horvát Istvánt*, ama derék Hazafit szóllítáfel folyóírásának szerkeztetésére, ki — mint maga nyilatkoztatá — hivatalbeli sokféle kötelességeinek sullya alatt is, kész engedni a' bizodalomnak, 's életének minden időpertzenetét a' Hazának szentelni ott, hol fáradozásinak foganatja felől előre édes remény ketsegtetheti! — Öröm 's lelkesedés foglalta el a' jók, a' kevesek belsejét. — Két kötet jelent már meg e' folyó évi Tudományos Gyűjteményből, egyik mint másik e' haviírásnak legmosolygobb időszakára emlékeztető *Horvát István* ritka szorgalmát, széles diplomaticai 's roppant nyelvtudományi ismereteit hirdető. Alig még is, tsak alig kezd gerjedni a' Publicum hamuhodott részvétele irántok!! — A' M. T. társasági közlés alatt álló jegyzeteket a' mi illeti: igaz, hogy a' ki egy Tudós Intézet nevében egy egész Nemzettel beszél,

praecisióra van annak szüksége; helyesen maradt volna el talán még is a' II Kötet 122 lapj. kivált a' hármas tsillaggal jegyzett észrevétel. Különös figyelmet 's helyben hagyást érdemel pedig a' 123 és 124 lap a' kritikára nézve tett jegyzete a' nagy tudományú szerkesztetőnek.

Hogy egy mívelt, vagy a' pallérozottság magosabb foka felé sebes léptekkel siető Nemzetnek belletristikai folyóírára is van szüksége, az kétségtelen igazság. Illyen nálunk a' *Kisfaludy* által alapított 's *Bajza* által folytatott *Auróra*. Olvashatja a' haza naponként, hetenként az e' miatt közelébb támadt verseny pert. Ha Bajzának tulajdoni jussa az *Auróra*: ki merné tagadni, hogy azt azon könyváros - vagy nyomtatónak adhatja - el, ki a' szerkesztetést inkább megfizeti. Írónál ész, munka, fáradság a' kapitális. Ha Trattner Károlyié a' kérdéses proprietás: tetszése szerént választhat aurórai szerkesztetőt. Minekutánna pedig mind kettő tulajdoni just feszeget, — bár megmutatni olly nehéz volna egyiknek, mint másiknak *) — igen természetes, hogy két *Auróránk fog 1834-re megjelenni*; egyik a' Trattner Károlyié, *Szemere* szerkesztetése alatt, másik a' Bajzáé, mint ifjabb Kilián György (quo pede coepisti sic bene semper eas) árúja. — Mit és mennyit nyér ez által literatúránk 's az olvasó Közönség? nem szükség reá a' ket Magyar-hont figyelmeztetni. Bajza, igaz, belletristikai tekintetben nem áll hátrább Szemerénél; de ennek classicitása igazoltabb. Ha *Czuczor*, *Fáy*, *Kováts*, *Szenvey*, *Toldy*, 's *Vörösmarty* a' Bajza *Auroráját* fogják munkáikkal elősegíteni; elég kezeség a' felől, hogy a' *Kisfaludy* által alapított *Auróra*

---

*) De talám a' *Kisfaludy* tulajdonának sem lehetett mondani, ki annak inkább tsak Szerkesztetője volt.

tovább is mint szép izlésű marad meg. De még mind ez, homályt a' Trattner-Károlyi Aurorájára nem vonhat. Szemere kétségen kívül számol Költsey segéllésére. (—) Azonban kik, 's hanyan pártolhatják még ez utóbbi Aurorát, erre idő tanít-meg. A' versenyben minden esetre, ha a' kiadók fináncziája nem, de izlésünk haladása, 's literatúránk bizonyosan nyereud.

Róhody László.

Legrégibb írt száj hagyomány (Traditio) az ember' teremtetéséről, Herder után.

Midőu földünk' 's egünk teremtése kezdődnek, beszéli a' rege, a' föld sivatag idomtalan test vala, mellyen homályos tenger hulláuzott, 's élő termékenyítő erő lengett a' vizeken. — Ha minden új tapasztalások szerint kell előadni a' föld legrégibb állapotját, a' mint azt a' vizsgálódó értelem, bebizonyíthatatlan tétélek nélkül, előadhatja, pontról pontra e' leírás kerül szemünk elébe. Egy roppant gránitszirt, nagyrészt vízzel borítva 's fölötte az életterhes természet-erő, mind ez a' mit tudunk, többet tudnunk nem lehet. Hogy e' szirtet izzó korában a' nap vetette ki, óriási gondolat; de a' melly még is sem a' természet analogiájában, sem földünk folytatott kifejlődésében nem alapúlhat. Mert hogyan jöhetett víz azon tűztestből? honnan ennek gömbölyeugsége, forgása és sarkai, holott tűzben a' mágnes elveszti erejét? — Sokkal valószínűbb, hogy e' tsudás őszirt belső erők szerint magától fejlett ki, az az, a' terhes anyagzavarból (chaos), mellyből földünknek lennie kellett, megsűrűdvén, ülepedett le.

A' dolgok teremtése a' világuosságon kezdődik: így vál külön a' régi éj, így válnak külön az elemek. Mit is tudnánk találni, mind régi mind újabb tapasztalások szerint.

talatok szerint, valami más szintolly különválasztó, mint éltető természeti erőt, mint a' világosságot, vagy, ha úgy tetszik, az elemi tüzet? Mindenütt el van ez terjedve a' természetben, tsak hogy a' testek' rokon-sága szerint, felosztva. Szünteleni mozgásban, hatóságban, önkényt folyva és foglalatoskodva, oka ez minden folyósságnak, melegségnek 's mozgásnak. Maga a' vilány - elv (electricum principium) is úgy tűn elő, mint ennek módosítmánya, 's minthogy a' természetben minden élet tsak melegség által fejlik 's a' folyóság mozgása által nyilatkozik ki; minthogy nem tsak az állati magnak van világossághoz hasonló hatása, egy kiterjesztő, ingerlő, elevenítő erő által; hanem még a' növények terhesítésekkor is világ és villány vetetik észre: úgy ezen régi philosophi világszármaszásban az első munkás egyedül világosság volt. Még pedig korántsem valami nappól lövellett világosság; hanem az, melly ezen életműves (organicus) tömegek belsejéből tör elő, melly ismét a' tapasztalással egyező. Nem a' nap sugári azok, mellyek minden teremtményt éltetnek, táplálnak; de minden belmelegséggel teljes, meg van ez a' sziklában 's a' hideg jégben is, sőt az együttszületett tűz mértéke 's finom hatása szerint, ennek hathatós mozgása 's belforgása által, tsupán e' mértékben élő, érző és tehető valamelly teremtmény. Itt támadt fel tehát az első elemi tűz, melly semmi tűzokádó Vezúv, semmi lángoló földi test nem, hanem az elválasztó erő, a' természet' melegítő és tápláló balzama vala, melly lassanként mindent mozgásba hozott. Milly valótlanúl és illetlenül fejezi ki magát a' phoeniciai szóhagyomány, melly dördület 's villám által kelteti fel a' természeti erőket, mint meg annyi alvó állatokat; de ezen finom rendszerben, mellyet a' ta-

pasztalás időről időre inkább támogatni fog, a' teremtettség kiképzője a' világosság.

Meg volt tehát már az egész teremtettséget lelkesítő világosság, 's a' világteremtő parantsa lesülyeszté a' tengert 's parantsolá a' földnek, annak öléből lassanként kikelni, az az, mozgásba hozta a' természetforgás hathatós erejét, — midőn parantsolá továbbá a' földnek, víznek és pornak, *hogy mindenik azon életműves lények közül önmódja szerint tenyészzen, 's a' teremtettség, ezen elemek által beléoltott életműves erkönél fogva, éledjen.* Így beszél a' régi Bölts 's nem kerüli a' természet tekintetét, mellyet mi is mindég veszünk észre, a' hol életműves erők fejlődnek életre, elemeikhez képest. A' tenger termékeny keble kezde szülni, 's másféle tenyészést mozdított ezzel elő. Az ennek holtjaitól, világosságtól, levegőtől 's víztől megterhesült föld tovább tovább sietett, ámbár nem minden nemeket egyszerre, szülni: mert a' milly kevésé élhet állati étel nélkül a' húsevő állat, úgy az ő elő állásokat sok más állatok elenyészésének kellett megelőzni, mint azt földünk természethistóriája bizonyítja. Tengeriek vagy füevők azon állatok, mellyeket, mint az első teremtmények maradványit, a' föld mély területei közt találunk, húsevők vagy épen nintsenek, vagy ritkán. — Így nevededett léptsönként felfelé a' teremtettség mindég finomabb életművességbe, mig végre előáll a' Ember, a' Jehova legfinomabb remekképe, a' teremtettség teljes koronája.

Az elő állított ember' első lakhelye kert volt, mondja Mózes. A' kerti élet legkönnyebb is az újszületett emberre nézve, mert minden más, még a' földmivelés is bizonyos tapasztalásokat 's tudományt kíván. Világosan mutatja e' szóhagyomány, mi légyen természetünknek iránya, hogy t. i. az ember nem vad-

ságra, hanem szelíd életre van teremtetve, 's így tehát, mivelhogy a' Teremtő leg jobban tudta az ő teremtményei tzéljokat, az embert, mint minden más lényeket, egyiránt elemjeikben, életmódnak-mellyre alkottatott-teljességében teremtette. Az emberi nemzet' minden elvadulása tsak elfajulás, mellyre őt a' szükség, az égallj, vagy valami szenvedelmes szokás kényszeríté, a' hol e' kényszerítés megenyhül, vagy nints meg, mindenütt szelidebb életet él az ember a' földön, az állatok vére vadítá el őt, 's e' kemény hajlandóságában a' vadászat, had tartja meg, és fájdalom, a' polgári társaság némely megszorításai. A' korább világnépek legidősb szóhagyományi nem emlékeznek illy erdei rémekről, kik, mint természeti nem-emberek ezredekig gyilkolva szertetsapongtak volna 's az által töltötték volna be eredeti rendeltetéseket. A' félre fekvő, sivatag tájakon, az emberek sok tévedezési után, kezdődtek legelőször e' vad mondák, mellyeket a' később kori költők örömmel felékesítettek; követé őket az őszszelopdosó történetíró, a' történetírót végre az elvonó Philosoph követé. Am de az elvonások (abstractio) épen olly keveset érnek, mint a' költők festeményei az emberiség igazi őstörténetére nézve. Sz. D.

Jerusálem ez időben.

Néma tsend lebeg e' város környékein, — Ugy látszik, mintha az Isten Ember vég szavának hangjai lettek volna az utólsók, mellyeket a' borongó fellegeket hasító siloe hegyének mohos odvai visszszonoztak. Abarim Phasgas, Áchor tsútsairól úgy tűnik előtökbe a' természet mintha azon borzasztó jelenettől, az Isten ember halálától, 's azon halhatatlan győzedelemtől, a' szent Kereszt diadalmától! még most is meredten áll-

na. — Lépjetek a' hajdan sokaságtól pezsgő városba, 's homályos útszákon tapogatva fogtok bolyongani, majd porhalmok közt süllyedezve, majd hegyes követsek éleitől martzongoltatva, pusztá minden, egy halandó sem látható, némellykor midőn a' setét éj sűrű fátyolát teríti szét, halaványan ballag néhány ember a' félelemtől remegve, roskadozó kalyibája felé; szigorú munkájának gyümölsét rongyolt ruhái közé burkolván, hogy attól meg ne fosztassék az orzó örök által. Vessetek egy szánakozó pillanatot Sion hegye és Salamon pompás Templomának helye közé, 's lássátok a' nyomorúság sodró örvényében sanyarkodó maroknyi népet, melly a' többi élöktől különözve, búsan tengődik, mint a' köz meg vettetésnek tárgya, görnyedezve indul munkája után - panaszok nélkül, szenved minden nyomattatást igazság keresés nélkül, a' durva poroszlók tsapásitól szinte ki lehelli lelkét sóhajtás nélkül, a' pallos alá nyújtja fejét ha kivántatik, félelem nélkül. Ha egyik a' halál fagyaló karjaitól átöleltetve meg menekedik sanyarú éltétől, porlongó tetemeit az éj fedező szárnya közt barátja temeti el Josaphat völgyében.

Sujánszky Antal.

Páz. Nevendéke.

R e j t e t t s z ó .

A' mikor a' lángyos szellőknek gyöngé fuvalmi
Hirdetik a' kikelet virulását — vándor! utadnak
Szélén, kellemesen zöldelleni kezd az egész szó.
Hosszsan az első része kemény, kebelébe hegyeknek
Leg főkép 's böven születik, nélküle lakásod
Nem tarthatja ki a' vas időknek mostohaságát.
Másika felforgat mindent, végette sok ország
Porba tiporva hever, melly most is volna hatalmas.

Megfejtés a' 32. számban: Fejér.

S O K F É L E .

34. Szám. Béts. Aprilis 26-dikán.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

A p r i l i s .

24 Apr. — 1547. Mühlbergnél megverettetnek a' Protestánsok, reményeik tsak nem egészen megsemmisítettnek. — 1809. Az Austriai kormány egy kerülő levélben erősen meghagyja, hogy a' Külföldre menő levelekben kiki mélyen hallgasson a' Birodalom külső 's belső viszonyjairól.

25 Apr. — 1521. Luther elhagyja Wormst bátorságos utazásra való ts. szabadlevéllel. — 1781. Szül. Ferdinand K. Fő Hertzeg M. O. volt Főhadi kormányzója. — 1814. XVII Lajos vissza lép hosszúság számkivetése után a' frantzia földre.

26 Apr. — 1442. Zsigmondunk leánya megesküszik Bétsben Alberttel. — 1801. A' Frantzia Kormány megengedi a' számüzetteknek a' visszatérést. — 1809. Antal F. H. megérkezik Schärdingből Bétsbe, 's tüstént Magyar Országnak veszi útját. Ferentz Ts. Schärdingből Sternbergbe költözik udvarával. Seregeink átkelnek az Inn innét lévő partjára erősen nyomatva a' Szerentse kedventzétől. A' Frantziák már Schärding előtt vannak; Dedovich hátrál.

Sinai temetés.

Különös azon bánás mód, mellyel Sinában Kelet Indiának éjszak keleti részén, a' lakosok halottjaik eltakarítások alkalmával élnek. — A' temetések külömbfélék, 's az elhúnytnak rangjához, 's erszényéhez szoktak alkalmaztatni. — Az igen szegényeknek hült tetemeik a' közel lévő folyóba vettetnek, vagy pedig a' mezőre vitetvén ki, ottan a' vad állatoknak martalékul hagyatnak. Azon tsetsemők, kik fog nélkül halnak meg, egy-körülbelől két lábnyi méjségű gödörbe, mellynek egyik végibe főtől valófa helyett, egyenes karó szúratik, tétetnek le. — A' teherben meghalt asztaldalék a' M. Kurírhoz.

szonyok is földbe ásatnak ugyan, de két hóldnapi ott nyugtok után felvételnek, 's meg égettetnek. Mivel pedig a' nép abban a' hiszemben van, hogy ha a' varázslók az elhalt aszszony méhében levő kisdedre szert tesznek, tsuda dolgokat vihetnek véghez, annak sírjánál éjjel nappal őrt szoktak állani.

Más szokás uralkodik a' tehetősebbeknél; nálok mihelyest a' test lelkétől megvált, azt azonnal hideg vízben megmossák, kénessőt, vagy pedig mézet öntvén szájába, le térdjepeltetik; vég tagjainak hegyeiből egy keveset elmetszenek, és kezeit artza eránnyában öszve kaptsolják. Illy helyzetben a' szegényeknél kemény fából, a' gazdagabbaknál értzből készült koporsóba tételik a' test, hol posztó széllel erősen bétékergettetvén, a' benne lévő nedvesség lassanként mind kifoly, és a' koporsó fenekébe vésett, földbe nyúló tsövön egy edénybe szivárog; ezen nedv ismét egy más drága kantsóba öntetvén által,— a' helységtől valami egy órányi távolságra nagy pompával a' folyó fenekén rejtetik el. — Jól kiszáradván a' test, a' Papok a' halottas háznál korán reggel öszve gyűlnek, a' halott mellett imádkoznak, mi után a' test felvételik, 's mindenféle rokonjaitól késértetve, a' templom felé vitetik; közel a' templomhoz magok a' papok veszik által a' koporsót, 's azt egészen a' templom belsejéig viszik, hcl a' halott a' már készen álló rakásfára feltételik, lassú tűz által hamuvá emésztetvén. — Az égetés alatt *Páli* nyelven szüntelen énekelnek, a' minek értelme *Finlayson* ángoly orvos, 's híres természet vizsgáló szerént ezen sorokra megy ki:

Eheu! mortale Corpus

Ut fumus nunc hic ascendit, sic et

Animus tuus ascendet in Coelum.

Minekutánna a' tűz egészen elenyészett, a' meghólt-
nak hamvai a' papok által szorgosan öszve gyűjtetnek,
és tiszta vízzel öszve gyúratnak. Ezen tészta forma
tömegből, egy kis *Buddha* *) képet tsinálnak, 's ha
hogy a' halott atyafiai a' temetés árra kifizetésére, mely
valóban nálók igen sokba kerül, tehetetlenek, a' képet
a' papok mind addig a' templomnak belső rejtekében
tartják, míg az említett summa le nem tétetik.

A' királyi temetés is tsak nem illy móddal szokott
véghez menni, azon külömbséggel mindazonáltal, hogy
az ő testéből kifolyt nedv nem a' víz fenekére ásatik,
hanem erős tűz mellett mindaddig főzetik, míg annak
egy része olajjá nem vált; ezen olaj egy arany tsé-
szébe megszedetvén, a' korona örökösnek királlyá való
felkenésére használtatik. A' meghalt királynak égeté-
sekor a' leendő Királynak, királyi Hertzegeknek, és az
Ország nagyjainak is megkell jelenniek. A' rógushoz
legközelebb áll a' jövendő király, mellette valamivel
hátrább az 1-ső, 2-dik 's a' t. Hertzegek, kikhez a'
farakástól egy egy száraz nádak nyúlnak, a' jel adásra
mindenik nádszál meggyújtatik 's ez által az egész ró-
gus tsak hamar lángba borítottatik. Az ő hamvaiból is
Buddha kép formáltatik, melly a' templomban lévő
szentek sorába tétetvén, a' Néptől Isten gyanánt tisz-
teltetik. — A' meghóltakat Sinában is szintúgy mint
nálunk gyászolják, ezen kívül a' Királynak elhúny-
tával még hajokat is 3-szor egymás után leszokták
nyíratni.

Vitéz I.

Az állhatatosság győzedelme.

Robert Bruce Scócia viszonalapítója, ellenségei
közt szerentsésen végzett hadi kémlete után, fáradtan

*) Sinában 's kelet Indiának több helyein Isten gyanánt imádtatik-

térvén vissza, egy pazaszt házban tölté az éjelt. — Hajnallott, az arany sűgárok behatának a' homályos ablak hasadékain, 's felemelvén nyugvó helyéről pihent teteit, észreveve egy pókot, melly a' szoba boltozatját elérni igyekezett. A' pók le esett; de azon szempillantásban másodszer is erőlköde feljutni; ezen jelenet nevelé a' vitéz figyelmét, ki szánakozva tekinté mint tsalattatik meg másodszer is a' pók igyekezetében. Igy látta Bruce tizenkétszer viszonzni a' feljutást, 's tsak a' tizenharmadik próbatétel leve a' felérés-sel meg koronázva, a' pók elérte a' szoba boltozatját; Bruce sejté ezen jelenet' titkát, 's elragadtatva kiálta fel: „Ezen pók tanita állhatatosnak lenni, 's példáját követni fogom. Nem győztettem e' meg én is tizenkétszer ellenségimnek tenger hadától? talán tsak egy viadaltól függ Hazám szabadsága.“

És kevés napok múlva a' Scótusok fényére bételyesedet ezen jóslat a' Bonnenburni viadal után, 's szabadságok újonnan feltűne.

Bétsi tseppék.

Kellner, Speiszettel her! kiálta N. Urats. „Schaffen Euer Gnaden,“ pintzészi alázatossággal ugrék ez elő, 's a' kívánt jegyzéket átnyújtá; az Urats éh pillantatokkal futá azt keresztül, 's malatzfejet parautsolt. Minutumok telnek, 's már egy fertály is elmúlt, — a' gyomor mind inkább tőrhetetlen, de az étel még sem jön. Kellnert kiált tehát ismét, ki szolgálatra termett lábakkal ugrik a' parants szóra elő: „Jön e' már az én malatz fejem?“ kérdi Uratsos boszszonkodással N. A' pintzész mosolygva illan a' konyhának.

„Oh! be a' lelkére is tud beszélni az a' Tiszteletes Uram az embernek,“ szóll a' templomból haza felé

ballagdogáló Néni, mellynek valóságát Kata aszszony potyogó könyűivel igazlá. „Szép volt biz a' — szöll rántzba vont homlokkal Miska bátsi — tsak a' kár, hogy nem úgy él mint beszél. — Én mosolygék 's akaratom ellen is eszembe jutott itt némely Urats, ki nyelvünknek kormányzási nyelvé való emelésén olly hevesen buzog, 's maga többnyire németül beszél, 's a' t.

Uraim! Uraim! Verba movent, sed exempla trahunt.

Buzgott a' nemzetisedés lelke D. Városában is, hol számos boltok megannyi tizimzeteit, magyar felírás ékesité. Beimel Gottlieb kefekötő éppen a' tájban származék - le nyugoti német hazájából ezen kedvezőbb éghajlatú kis magyar - honba. Boltot egy igen esmeretes Könyváros bolt mellett bérle ki. A' Nemzeti buzgóság szinten elfogá őt is, 's bár maga keveset tudott magyarul, ége a' kívánságtól, keletkező mesterségének dísz - magyar felírás által szerezeni. Hívatja tehát az asztalost, 's a' szomszéd bolt táblájára mutatván, „*látja asztalos Uram, ollyan magyar tizimer tsinálon nekem is ide, tsok én kefekötő vagyok.*“ A' kívánság tsak hamar tellyesitetett, 's egy néhány nap mulva a' bolt felett ezen felírás vala olvasható: *Beimel Gottlieb Nemzeti Kefekötő.*

A' B é k e t ú r é s.

A' tudatlan úgy tekinti a' Béketűrést, mint a' félnék szívnek szüleményét, és azt a' nyúl szívűek menedékhelyének nevezi; a' bölts ellenben úgy nézi azt, mint a' nemes lélek igaz ismértető jelét; őtet táplálja mindég a' remény, és nem isméri a' kétségbeesést, melly tsak az alaton lelkek tulajdona.

A' Béketűrés olly hathatós segédeszköz minden nyomorgattatás, és betegség ellen, hogy ezek sokat, igen sokat vesztenek mérgekből, ha a' béketűrés gyógyítja a' sebet. A' béketűrés ugyan mindég viaskodással vagyon egybekaptsolva; de a' győzedelem ezt mindég is követi. Mert ő a' szúrások ellen magát a' betűlet paizsával védelmezi, és úgy megédesíti a' szenvedés keservit, hogy a' tűrő sorsa mostohaságát alig érzi. A' béketűrés egy azon erények közül, mellyek a' jutalmat mindég magokkal hondozzák, és senki sem gyakorolja azt, a' nélkül hogy egyszersmind jötetteit ne érezné.

Ama béketűréséről annyira elhíresedett *Marcus Aurelius* azt szokta mondani: *Caesar* a' Római birodalmat kard, — *Augustus* örökség — *Caligula* Atyja férdeme — *Néró* kegyetlensége — *Titus*, Judaea eloglalása által hódította-meg, de ő, noha szegényebb származású, béke tűrése által jutott az uralkodó székre.

A' Béketűrés hasonló a' vitézséghez, melly ellenség nélkül soha a' maga fényében meg nem jelenhet. Ő, mint a' szenvedelem, igen könnyen eltűnik. Ő azon nagylelkű barátunk, ki a' szerentsének, és boldogságnak idején magát elrejt, de a' szerentsétlenségben kezét nyújtja mindenkinek, ki reá érdemes. Ő koszorúz végre minden viaskodást, és ő egyedül azon igaz út, melly az örök boldogságba vezet.

A—y.

A' Magyar Nemzeti tántzhoz.

Platz, meine Herren, Platz! helyt Uraim helyet!
Férébb kerengő Truppok, odébb minuet,
Tsoszogtató galoupp! feszüljünk
Itt nemesebb, 's derekabb az Einzug.

A' párdutzos *Tos*, 's medve fedett *Szabólts*
 Szathmár vidékén szét lotsogott piros
 Hüllámiból, fegyverre pattant
 Scitha gyerek mutogatja tántzát.
 Mély bámulással szenderedem, midőn
 E' dent Magyar, a' nagy *Tuhutum* faját,
 Középre látom *Bendegúzként*
 Kalpagosan katzagányban állni.
 Ni, melly vidorság játszadozik kurutz
 Tekintetén, ní! ní! hogy emelkedik
 A' tzimbalom pengésre, a' sip
 A' hegedű, 's duda szóra lelke;
 Nézd kardra termett két kezit hogy teszi
 Tsipője kettős domborodásira,
 Mint tartja nézd, nézd, a' nyeregnek
 Völgyibe nőtt derekát merően!
 A' nép tolongásit lehetetlen el
 Szenvedni, midőn a' Charaton fija
 És Dáciának szép legénye,
 A' figurák özönét teremti.
 Midőn hevülvén kajsza tsapásokat
 Vág láthatatlan lába sebes feje,
 Midőn ki fordított bokája
 Jobbja körül enyelgve jádzik.
 Majd törli izzadt képít, hol andalog
 Majd jobbra tsuszszant, 's kurta menést teszen
 Hol tsúszik, hol pattogva méri
 A' levegő üregét, 's bravót nyer.
 Majd néha lassúl, 's hajladozik búján,
 Majd ollykor hoppal bő sarujára vág,
 'S Rákótzai érzékeny keservit
 Pengi hat ágazatú taréja.
 Mit szóllsz, ez Isten képire alkotott
 Gyöngy Levántának, kellemetes maga

Illetgetéséről? mit ékes
 Termetiről? bugyogós Közönség!
 Ne nékem intézd tapsaidat Magyar,
 Ne nékem intézz Tárogatót 's töményt:
 A' Pályi óltárokra tartsad
 Ünnepi tárogatód 's töményed.
 Tudod hogy ez hely, szülte hazánk nemes
 Tántz mesterét, itt fényteti Dácia
 Betses reményét, homlokának
 Tiszteletére babért kötözvén.
 Óh vajha Árcad énekelői közt
 Egy Istenítő volna, ki virtusát
 Nagy tántzosának, lantra kelvén
 Trombita szón, az Egekre hordná:
 Kedves Barátom! hogy ha kitelhetik,
 Szathmárnál híred Pannoni trombitán,
 A' szent hegyeknek meszsze látó
 Bértzeiről örömetst ki fúvom.

Cs. Sz.

 Rejtett szó.

Eredetem veszem a' földnek gyomrából
 Fel nevelt szálamnak kitsinke magjából
 Vékonyan nyúlt Testem szálakban vevődik
 Sűrűn egy más mellé el helyezettődik
 'S mikor így egyszerre létem meg nyerhetem
 'S egy ideig tartó pályám el mehetem,
 Darabokra válok, — 's ekkor öszve szednek
 A' Malomba visznek 's addig mesterkednek
 Rajtam, — mig nem azzá válok a' mi vagyok,
 'S használuak azután kitsinyek és nagyok.

 Megfejtés a' 33. számban: Kékény.

Igazítás. A' Sokféle 27 számjában 206-k lapon: *Loyaux sujets*,
 nem törvényes, se nem igazságos, hanem *hű* jobbágyokat je-
 lent. — 208-k lap. doliances olv. *doleances*; — és desideriarum:
desideriorum.

S O K F É L E .

35. Szám. Béts. Aprilis 30-dikán. 1853

Emlékeztető Jegyzetek.

A p r i l i s .

27 Apr. — 1613 † Prágában Zsigmond Erdély Fejedelme, állhatatlan caractere miatt szerentsétlen. — 1789. Ditső emlékeztető hazánkfia Haddik, Fővezérnek nevezetvéen elindúl a' táborba. — 1790 † Franklin;

Eripuit fulmenque Jovi, sceptrumque tyranni.

Vagy:

Buchdrucker war er zuerst, Amerika weiss, was er noch war.

Ihm gehorchte der Blitz, um ihn Harmonika weint. —

1809. Mária Ludovica Tsászárné elindúl Bétsből. — 1831. A' hős Dwernicki general lerakja 4000 katonáival Austria hatarában a' fegyvert.

28 Apr. — 1401. Zsigmond Királyunk Budáról pártos alattvalóitól (?) fogságba hertzoltatik. — 1131 † II István Királyunk. — 1691. Kezdődik a' Sopronyi Ország gyűlés.

29 Apr. — 1711. A' Szathmári béke helyre áll Pálffy közbejárására. — 1809. A' ts. k. familia Magyar Országba megy. A' Frantziák közelgetnek Bétshez.

30 Apr. — 1632 † Tilly Austria szerentsés hadvezére, Magdeburg kegyetlen pusztítója.

A' B e t s ü l e t .

Méltán hasonlithatni a' betsületet, a' szemhez, melly a' legkisebb motkot sem szenvedheti-el a' nélkül, hogy semmivé ne tétettnék; egy drága köhöz, mellyhez semmi szenny nem férhet. Ez egy olly kints, mellyet, ha egyszer szerentsétlenül elvesztettünk, és sehol fel nem találhatjuk.

A' betsületézés nem egyéb bennünk, mint szüntelenvaló vágyás arra, hogy minden tselekedeteink feddhetetlenek legyen, és virtus nevet érdemeljenek.

Toldalék a' M. Kurírhoz.

A' mi az üdvesség a' másik-, az a' betség ez életben. Az üdvességet csak nagy bajjal szerezhetni, a' betség-t csak sok gondal tarthatni meg. Az okos megörzi azt, mint legbátorságosb védezközét minden szerentsétlenség ellen, melly őtet talán érhetné; az esztelen ellenben elfetsérli azt igen gyakran tsekélységért. A' test lélek nélkül egy tsontváz; az ember betség nélkül hasonlókép egy halott, kitől az egész világ fut, mintha mindenhol rossz szagot terjesztene.

A' betség egy olly egész magában, hogy legkisebb része sem kissebbítettetik a' nélkül, hogy az egész, és pedig egy szempillantásban oda ne lenne. Ha az élet és betség mérő serpenyőbe tétetik, nyomások egy irányú, de ha a' betség egyik részről levétetik, az életnek a' másikon már nints nyomása, nints betse.

Mint egy sziget a' tengerek

Közepette magosan,

A' világ nagy tengerében

Ugy áll méltóságosan

A' Betség; és ha amaz

Viszsa hányja a' habot;

Te el ne hadd ezt a' tsuda,

'S Boldogító országot:

Mert, ha egyszer elhagyod,

Többé fel nem találod.

▲—y.

Egy tekintet a' Spanyol szokásra.

Tréfából mondják, hogy Ádam az első ember, néhány esztendővel ezelőtt a' földre visszatért, 's Európát bejárta; de azt olly megváltozva találta, hogy Német, Frantzia, Angol 's Olasz Országgra már rá

nem ismért; végre Spanyol Országba érkezett, 's tsudálkozva kiálta fel: „Ezen Országot ismérem ám, mert itt mióta a' földet elhagytam, minden változatlanúl meg maradt!“ Annyi bizonyos, hogy ezen Nemzet tunyasága felettébb nagy, és hogy minden szembetűnő dolyfe mellett is készebb koldúlni, mint legkissebb fáradságot is, a' földművelésre fordítani. A' kézművesek is napjában tsak néhány órát szentelnek a' dologra és megelégesznek, ha munkájok által annyit szerezhettek, hogy napestig élhessenek, a' többit azzal töltik el, hogy a' napon magokat süttetik.

Gróf *Oxenstierna* a' következőket közli e' Nemzet szokásairól: „Egykor ezen Ország *Quadalaxara* nevű városkáján keresztül utazván, kéntelen voltam a' hőség miatt, melly itt a' nyári hónapokban, kivált Juliusban tsak nem eltűrhetetlen, a' nappalnak nagyobb részit ott tölteni el: hol egy Spanyol Ezredessel, kinek társaságában érkeztem ide Frantzia Országból, egy kis árnyékos helyre letelepedtünk, 's *L' homret* kezdénk játszani. Tsak alig fogánk még a' játékhoz, midőn egy fél tutzet koldús, fekete köpönyegben, oldalokon egy egy nagy hosszú kardot, hönjok alatt pedig Guitarrát hordozván, mellénk terem, 's tőlem olly hangon kiván alami'snát, mintha igazi adóssok volnék. Minekutánna nekik egynehány *maravedit* adtam volna, mellénk állnak, 's vélekedéseket játékunkról bátran fejtegetik. Ezen szemtelenség gyanússá tevő előttem a' koldúsokat, netalán alattomos tolvajok, vagy zsebvagdalók légyenek; az Ezredes észre vevő aggodalmamat, 's Olasz nyelven értésemre adá, hogy a' koldúsok magok viseletén ne ütődnek meg, mert azok szegény *Hildalgusok*, 's ez szokása e' nemzetnek.

Egyébiránt Spanyol Ország, egy azon Országok közzül, melly valóban nagy Urakkal ditsekedhetik,

kik nagyságokat és méltóságokat legfényesebben kimutatják, 's feltartják; és valóban mondhatni, hogy a' nagy lelkűség elmésség és vitézség a' Spanyoloknak tulajdona. Tagadhatatlan ugyan, hogy ezen erények nálok mindég igen nagy önhittséggel vannak egybekaptsolva; mindazáltal büszkeségeket közel sem tapasztaltam olly nagy mértékben, mint azt más Nemzetek festik. Igaz ugyan, egy Spanyol megkívánja, hogy neki a' tiszteletet más elébb megadja, de ezután ő sem mulatja el azt minden lehető udvarisággal viszonzni. Kitűnő nálok a' tisztelet és módosság a' szebb-nem iránt; játékszínnek, musikájok 's egyéb e'féle szereik, mind erköltsiséget képezők. Madridban a' nagy hét és a' bikatsata legnevezetesebb, 's legméltebb a' látásra. Itt tartózkodtam két évig, és sok nagy érdemű Urakkal vólt szerentsém megismérkedhetni; azért magamat kötelezve lenni érzem, ezen ditséretet e' vitéz Nemzetnek megadni.“ A—y.

F e l f e d e z é s .

Sok érdemes, és figyelemre méltó dolgokat takar még a' homály, melly vagy magától el oszolván véletlenül tünteti fel előttünk az eddig nem esmért dolgokat, vagy általunk oszlattatván el, fáradságok, és mély vizsgálatok után deríti fel elfedett kintseit. Mennyi lehet így eltemetve a' sors kegyetlen dühe által mindenhol megtapodott hazánk vidékein? talán minden hegy, 's völgy valamelly szomorú emlékét fedi hazánk ditső eldődeink által való viszontagságos oltalmazásának. Az ilyeneknek fel fedezésére ébredjen fel szent lángja szívünknek, mellyek mindenkor példánk lehetnek, miként keljen szeretnünk azon édes hazát, melly annyi tsapások után is számunkra 's tán boldogabb időkre fenn maradt.

T. Somogy-Varmegyének *Endréd* nevezetű helységében, melly a' Balaton tavától Tihanynak által ellenében jó órányi távolságra egy majd mindenfelől hegyekkel, és erdőkkel kerített völgyben fekszik, 's melly az életre mindenféle szükséges eszközökkel a' lakosoknak tsekély iparkodások mellett is igen bővelkedő határt foglal, vagyon egy Barlang, vagy is inkább lyuk, mellynek esmérere történeteinkben nagyobb figyelmet érdemel, hogy sem azt a' semmisedésnek feledékeny örvényébe érintetlen süllyedni engedhetnénk.

Az egész helységet szaggatott hegy lántzok kerítik, melly szaggatás az úgy nevezett Buda, és Vári hegyek között úgy látszik, hogy nem a' természet, hanem emberi erő munkája legyen, mellyet a' hirtelen völgy nélkül való meredekség, 's a' két hegynek további félbe szakadatlan egy forma folyása, valamint alant a' kiásott földnek egybe torlott tsoportozása is méltán bizonyítanak. Ezen metszett két meredekség Duda hegyi oldalának közepe táján vagyon a' Barlang, mellyet a' lakosok, előttem bizonytalan eredeten, Barátlyuknak, a' vágást pedig Baráthorognak neveznek. A' hegynek agyag földje az ásásra igen alkalmas lévén tsinos faragást, és nagy szorgalmat jelent minéműsége. Torkolatja ezen lyuknak mintegy másfél ölnyire mászni való, de tágas, fúrtt gömbölyűségű; ezt meg haladván, egy közép termetű benne fenn állva járhat, és egy tűzhely formát foglaló négy szegü jókora térséget megkerülhet (mellyet gyengébb éveimben magam is tselekedtem) mindjárt a' torkolatnál jobbra egy rémítő sétét föld garádits út a' hegynek aljára vezet, mellytől az ember borzadva vissza rándúl, ezen kívül vagyon egy fő út, melly a' hegynek középebe, és mélyibe vezet, de a' melly az idők sok viszontagságai miatt több helyeken be roskadott, mellyért, és a' szorúlt

levegőnek meg romlása miatt is ezen útat járni már most lehetetlen, mert általa a' gyertya, 's fáklya világ elenyészik; de élnek némelly öregek kik szájról vévén hírét azt beszélik: hogy az egy szerű forma nagy térségre vezet. — Ezen lyuk valóban a' Török dühössége ellen oltalomúl ásatott akkor, midőn hazánknak több részeit vad éhvel dúlta. Hogy Endréd a' Töröknek fészke volt, azt a' máig is ott fenn álló Török vár igazolja, mellynek szomorú emlékű sántzait, 's egy darab védfalát most is szemlélhetni.

É r i n t é s.

Ezen két ígét „*meghatároztuk*“ és „*elvégeztük*“ hogyan értsük országos ígéink között? ennekutánna is tsak egyértűeknek ezekkel? „*úgy véltük, úgy akartuk*;“ ezen ígék olyanok mint a' nagy sorson játszónak tervei (plánumai) mellyek a' húzás alkalmkor a' miatt hogy a' nyerő sorsot más választotta, el enyésznek, melly hason az országos ígékben meg nem állhat: tehát tzélerányosbbnak vélnénk, azoknak mind eddig sikeretlen értelmét világosabban, és foghatóbban érzékenységeink alá botsájtani. M. I.

London népesedése.

Julius Caesar előtt Britanniában még egy hely sem volt, melly város nevet érdemlett volna, de 100 esztendővel azután a' kegyetlen Nero uralkodása alatt már London egy szembetűnő helység volt, és hihető hogy Kr. U. Sz. előtt 52 esztendővel épült. Már eleitől fogva a' Brittek 's Rómaiak lak 's kereskedő helyek volt. Ezután mintegy 50 évvel Tacitus néhány esztendőt töltött ott, és arról így szöll: „*Londinum copia*

negotiatorum maxime celeberrimum.“ Már ettől fogva London annyira megnépesedett, hogy tsak 1762—1779-ig 43,000 ház épült Londonban. Most London a legnagyobb város Európában, és legjobb kereskedő hely az egész földkerekségén. Számlálhatni benne mintegy 8,000 nagyobb útszát, 170,000 házat, és 1,300,000 lakost.

Angliában Dr. Lingard, egy angol történet híres szerkeztetője önként éhhalállal műla ki. Mitsoda különös emberek az angolok; — így szóll a Theater-Zeitung 68. 1833. Apr. 3 — illyes valamit a' német tudósok önként tsak nem tselekesznek. (Nálunk sem ment még ennyire: Hanem hogy a' tudomány és auctorság mellet tudósainknak könnyen és számtalanszor felkóvik az állok — az igaz.)

Fel - iratok (Epigrammák.)

G ö t t e.

Mint a' gyönyör kebelű természet bájos alakja,
Lássad bár százszor, százszor öröme fakaszt:
Úgy sorait százszor bár olvasd, 's százszor is újra,
Szellemi érzelmét újra tsudálni fogod.

K a n t.

Nagy Böltsnek nevezünk jelenévünk égi - tudósa!
Téged, 's örvendünk mély tudományaidon.
Így mi, imígy unokánk, 's ma miként tisztelve tsudálják
Sokrates és Plátót, úgy Neved a' maradék.

V o l t a i r e.

Tiszteld fellengző elméjét, 's képzeteit; de
Őt szánd, mert böltsen nem toda élni velek.

A' három bajnok.

„Mint kerüléd bajtárs! el az ádáz hartz' fogait, szólj“
 Mond Max Gáspárhoz; „bölts szaladással“ emez.
 „És te Lukáts“ — „Inaim szaladásnak eredni se bírván,
 Nints menedék — magamat hirtelenül meg adám.“
 „Nem feleim!“ most Max „veszedelmes, 's kétes is
 ez mind:

Böltsebb hartz elején bújni kazalnak alá.

A' Melancholikus (Méla.)

„Nem - Oh! Ős - anya Föld! tágas téreidnek
 Nints balzama alélt szívem sebére;
 Létem báj napjai itt fenn már le - tűnnek,
 Oh! hadj omlanom kebled hűs tsendére.“
 Szóll Pál, 's kétségbesve rohan - találd mibe?
 A' setet piros nedv tsendes hűs mélyibe!!

A' vastag Költő.

Hogy neve tíz - de kövér - könyvnek pompázzon az
 ormán,
 Tíz vastag kötetet tölte be bölts Lucián;
 Olly nyomos, és (de mi több) sok szép anyagokkal
 azomban,
 Egyben hogy mindnek tágas akolja vala —
 Igy sok pára-szegény! — napot éjjet is izzadoz-át, hogy
 Tudjon sok szóval mondani, 's írni - zerust!!

Rejtett szó.

Második Tagomat hogy fel vagdalhassa
 Akár ki, — vas szer kell, — elsőm folyó massa,
 Együtt két tagjaim oly veteményt tesznek
 Mellyet az emberek nyersen is meg esznek.

Megfejtés a' 34. számban: Papiros.

Emlékeztető Jegyzetek.

M á j u s .

1 Máj. — 1576. Bátori István, kinek emléke nálunk 's a' Lengyeleknél nem mulandó, Lengyel Királynak koronáztatik. — 1749. Laudon Kapitány lesz az elhíresedett Trenk pandurjai közt. — 1752. Ma szül. Hannoverában Leisewitz. Ki nem isméri egyetlen munkáját: Julius von Tarent? „Az oroszlánynak is tsak egy kölyke szokott lenni.“ — 1756. Frantzia Ország frigyét köt Austriával, mellynek olly régóta megkérelhetetlen vágytársa volt. Az egész világ bámúl.

2 Máj. — 1809. Maxim Fő H. megérkezik Bétsbe a' táborból. Seregeink főhadiszállása Linzben, Napoleoné Riedben. — 1831. A' Lengyelek főhadiszállása Jendrzejowban.

3 Máj. — 1270 † Hazánk második alapítója IV-dik Béla. — 1469. Halhatatlan Matyásunk Ollmützban kikiáltatik Tseh Királynak. — 1809. Ferentz Császár Kremsbe, 's innét Budweisbe utazik. — 1831. A' Nagy Vezér megveri a' Skutari basát Perlepe 's Köprili közt.

Boldog idő (Castelli után.)

Tegnap valami igen különöst álmodtam. Egy nagy kiterjedésű térségen lelélem - fel magam, mellyen minden tartományokból, Kamtsatkától fogva Spanyol Országig, — és minden időszakból, a' Világ kezdetétől fogva szinte 1820-ik esztendő December hónap 31-dik napjáig, temérdek sokaságú emberek gyűlének össze.

Az anyám testvérje, egy a' régi szokásokat, boldog időket mindenek felett ditsérő és kedvellő, de egyébbaránt igen jó öreg aszszony vala nálam, 's egy embert veve észre, kinek ruházatja azt mutatá, hogy

még a' XIV-ik Lajos idejéből való. Oh! — felkiálta — be boldog idő volt ezen nagy Király alatt! — Mit festsz esztelenül te sátán martalékja — szóll boszszúsan a' parókás Frantzia — pokolbeli kín volt az akkori idő; háború, szegénység, bűn, erköltsi romlottság, lomhaság és kevelység volt, miiket én akkor láttam. Nézd ott azon félre tett kalpagú, vastag nyakú férjfiút, az a' jó Henrik alatt élt, az ért ám boldog időt. — Mit értem én, boldog időt? kérdé emez; azt bizony, polgári háborúkat, pártütéseket, tömlöztözéseket, gyilkosságot és éhséget. Pillants tsak ott ama mejj-vasas, kar-szár tsattos, paizsos és pántzélós Vitézre, a' volt a' boldog idő részese! — Felette hibázol, — felele a' Károly idejéből való vitéz — hát semmit sem hallottál a' szemfény vesztőkről, útonállókról, erőszakról? ott az a' dolmányos férjfiú, az a' római, az élt boldog időben. — Az egekért! — kiálta a' Tiberis mellől lévő — az hazugság; hát nem olvastad te Svetoniust, és Tacitust? Tiberiust, Nerót, Caligulát és Caracallát nem ismered? Vesd szemeidet ott ama tógás emberre, ki még akkor élt, mikor Róma köztársaság volt, az írhatja le néked a' boldog időket. — Távol legyen! kiálta a' göndör bajúszú — a' köztársaság ideje legnyomorultabb volt; ütközetek, Decemvirek, pártoskodás, a' szent hegyen (mons sacer) tanyázó nép, agraria törvény, erőszakos választás, örökös Dictatorság, számkivetések uralkodtak ekkor. Ezeket nevezed te boldog időnek? Nézz ide, itt egy Athénei áll, e' látott boldog időt. — Igen ám vas időt — felele az. Szegény Görög Ország! száz kis státusokra válál te darabolva, melyek közt egyik a' másikat szünetlen el akará nyelni; kis birodalmak, kis köztársaságok, nagy tyrannkodás, democratia, aristocratia, olygarchia, pártok, háborúk, árulás, rabszolgaság szabadság nevezete alatt,

— e' volt Görög Ország. Látod amott azon embert, az ismérte Semiramist, a' boldog időt. — Milly balgatság! felsohajt a' magas süvegű férjfiú — Ninive, Ekbatana, Babylon, Susa, Persepolis, szánakozásra méltó városok! elfajúlt idő! szerentsétlen Á'sia! Amott ama tiszteletre méltó Öreg, kinek neve Ádám, az ismérte a' boldog időt, és tsak egyedül ő ismérte. — Hajh! rebeg az őszhajú tisztas ajkán — mikor én éltem, még tsak egy aszszony vólt, 's még is kárhozatra juték, 's tsak két gyermekeim valának, azok közül is egyik agyon üté a' másikat. Nem kell a' földön keresni boldog időt, tsak ott, a' tsillagokon túl virágzik az!

Kun Pál.

Hittudományt hallgató Pápán.
Mind tsupa boldogokat ne remenyij ott látni, hol a' mi Van 's lehető, az mind tsak térbe' 's időbe jelen meg.
Boldogokat képzelhetsz ott, hol térre 's időre
Nints szükség, mert test sintsz 's minden lélek, igazság-

A p h o r i s m á k.

— Zordon sziklák között tenyésznek a' szelid érzetű emberek; a' nagy-világi gyönyör puha karjain az érzéketlen kőszobrok.

— Gyakran kívánnánk a' puszták sivatag téreire, 's az irtoztató hértzek setét üregeibe tigrisek 's hyénák közé futni, hogy az állatok legragadozóbbját-az embert el-kerüljük.

— Báj leánya a' múltnak! szelid visz- emlékezet! Ha a' jelenkor gyászos valója benünket nyomorgat, 's a' komor jövődő irtoztató álmai létünk egére borúlnak, Te állasz nyájas szellemként enyhítve, 's vigasztalva éltünk látkörén; 's midőn az elreppent évek szebb korait előnkbe varázslod: báj kellemű hajnali

villámokkal deríted fel a' letűnt örömök tsillámló fényét, 's a' nyájas est tsendes homályaiba leplezed a' ki vívott bal - esetek alélt árnyékaikat!!

— Igen kevés örömök hasonlítanak ahoz, melly keblünket akkor foglalja el, midőn egy lelkes férjfiúban képzeteink gondolatiunk, 's érzéseink viszhangjára — barátunkra találunk.

— Tsak egy maga is lelkes érzetű, képes a' nemes férjfiút tökéletesen meg itélni. — Mit tsudáljuk tehát, ha a' világ gyakran a' legjobbokról, 's legnemesebbekről legigazságtalanabbúl itél?

— Az emberek állitmányaival nem ellenkezni, tulajdoninkban nem határtalanúl bizni szerénység; ám de ezeket, ha bár elménk, 's szívünk bizonyítja is, meg tagadni, 's azoknak, tulajdon ösméreteink ellenére is, hódolni-nyomorúlt alávalóság, 's emberi méltóságunk meg vetése!

— A' tiszteletnek képzetében két különböző jelentésre találunk. Első: „Félek téged, mert tisztelem erényeid.“ A' másik pedig: „Tisztellek téged, mert félek hatalmadtól!!“

— Tsak egy földi létünk szigorú körén túl haladó, — tsak egy halhatatlan valami képes bennünket nagy, 's fájdalmas áldozatokra indítani. Az alélt önnszeretet ezt soha se fogja tenni — gyáva féregként ragad ez a' föld nyomorúlt porához, vagy a' szerentsétlenített emberiség gyász könyűiből épít magának Obeliszkokat, hogy átkozott szüleményeivel ezeknek tetején ragyoghasson.

— Semmi sem szokta meg betsülhetetlen kintsünket — az örökre letűnő időt — olly igen el rabolni tőlünk, mint nyugtalan várása valami szerentsés esetnek; órákat, napokat 's tán éveket is — hasztalanúl veszünk - el, 's még se vagyunk képesek a' forró

óhajtott pillantatott előbb elérni, mint a' természet másolhatatlan örök rendje azt nekünk kijelelé.

— Az ember-ösméret tudománya egész kiterjedésében vévén ezt, kimeríthetetlen, 's ezt tanulni-egy számlálhatatlan nehézségekkel egybekötött fáradságos munka. Az ember egy minta (modell), melly számtalan művészek vi'ssgáló tekinteteinek nyitva áll; — mindenik tsudálja az egészt, 's titkos alkotmányát részlegesen ösméri; de egészen felfogni egyik se képes.

— Lehetetlen hogy az, egy nagy, nemes 's valódi szabad Férjfiú lehessen, a' ki legédesebb kívánatait is feláldozni meg nem tanulá.

Hoványi Ferentz.

Pázm. Nevendéke.

Nemes Györgyi Lajos *) Ts. K. hadnagynak, 's a' Magyar memes Testőrző-sereg tagjának sírkövére.

Itt az enyészetnek bús sirján hamvad egy ifjú
 Hervadozó koszorújában, — kinek élte az ember
 Boldogulásáért buzgott, 's lány szive megindult
 Hogy ha felét fájdalmak közt szomorogva találta.
 Áh! tsak alig kezdett fejlő rózsája pirúlni
 A' rény ékeivel tündöklő élete édes
 Napjainak, már a' kora sír sűrű éjje övedzi.
 Itt szenderg merevedve korán, siratva azoktól
 A' kiket a' szeretet ró'sás köteléki szeliden
 Tsatlottak hozzá — itt szenderg szánva honától!

*) Ezen nagy reményű ifjú, ki a' *Feierstunden* nevezetű szép művészeti német folyóírásban lévő két legnehezebb mathematicai példát megfejtvén, diszes jutalmat nyert, az égiekhez f. e. Martius 31-kén szenderült át éltének 22-k esztendejében. — Sirját lengje örök béke malasztja körül.

Mathematicai adat.

Melynek megfejtéséért nemes Györgyi Lajos Ts. K. Hadnagy 's a' t. díszes jutalmat nyere.

Januárius elején mely gondokba merülve ült Julius tanuló asztalánál, midőn Mórítz barátja őt meglátogatván, mely gondolatjainak okát kérdezé? Julius e'képen felele. „Kevés napok előtt az az Januárius 3-kán halálozott meg öreg Atyám, és hátra hagyott írásai közt egy olyanra találtam, melly, reám nézve kedvező tartalma végett, örömmre gerjesztett volna, ha most szüléim szomorú állapottól nem nyomattatnának — öreg Atyám testvére nagy Mathematicus 's egyszersmind nagy különtz (Sonderling) is vala mint testamntoma is mutatja, melly éppen előttem fekszik. — Tartalma e' következő.

„Minthogy magamat a' halálhoz közel lenni érzem, 's halálom esztendeje tsupán azon esztendő szám a' 18-dik században, melly kar szám (numerus quadratus vel quadratum) annak okáért szeretetem jeleül édes testvéremnek, vagy azon esetben ha ő is meg halna leg időssebb fiának, annyi forintot hagyok E P, menyit a' 19-ik század azon szám esztendeinek öszvessége téssen, mellyek átalános első számok (numeri absolute primi); azonban azon feltétel alatt, hogy a' tőke pénzt kamatjaival együtt a' következő század azon esztendő számának Januárius 1-én vehessék fel melly karos (quadratum); mert addig a' tőke pénz kamatjaival együtt éppen annyit teend, mint a' 19-ik század minden számesztendeinek tőkepénzemmél az az 49,437 ft. tsonkított öszvessége, és én ha addig élhetnék, testvérem mostani korának hétszerezett korát, éppen 7 esztendővel haladnám meg. — Most szüléim

éppen annyi esztendősek, a' hány esztendő, kevéssel ez előtt meg halálozott öreg Atyám vala — öreg Anyám ki még él, az is nagyon öreg, mert mostani kora leg nagyobb egyes sokszorozója (einfache Factor) azon esztendei számnak mellyben születtem, jöllehet most éppen annyi esztendő vagyok, mint öreg-Atyám akkor volt, mikor azon különös örökség szálla reá, mellynek hasznát nem veheté, és mellynek az Atyám és Anyám se vehetendik soká hasznát, ha azon esztendőt érendik el, mellyben az öreg Atyám hátra hagyott öröksége le fizetendő lészen. — Továbbá az Atyámat arra kértem, hogy az Ángyomnak egy bizonságot adjon, hogy neki az örökség fel-vételekor egy olly summát fog kifizetni, melly egyenlő, születése esztendejének háromszorozott számához, és 10 esztendő múlva korának 5-el sokszorozott korához, mert akkor éppen kerek számot fogunk nyerni.

„Én — felele Moritz — az egészből még sem tudok semmit, ámbár a' mondottakat jól értettem.“
 Jól van — felele Julius — még ezen két Arányosságot (Proportio) teszem fel:

$$\alpha) \sqrt{x} : \sqrt{x+y} = (y+1) : \sqrt{2y^2+3y+1}$$

$$\beta) (x-y) : \sqrt{a} = \sqrt{b} : xy.$$

x jelenti az Atyám öregségét. — y, az Anyám öregségét; — a, azon esztendőt, mellyben az Atyám vagy én az örökséget átveendjük; — sőt azt is tudtodra adom xy ángyom születése napját jelenti, — hogy szüléimnek születések napja Januárius 8-ára, az öreg Anyámé pedig Januárius 4-ére esik. — Most légy olly jó, és felelj ezen kérdéseimre.

1-ör. Mennyit hagyott az öreg-Atyám testvére (Grossonkel) az öreg Atyámnak?

2-or. Mennyit fogok én és az Ángyom egykor kapni?

3-or. Mennyi kamatot hoz az örökség summája?

4-er. Mikor halt meg az öreg Atyám testvére, és mikor vehetendjük fel az örökséget.

5-ör. Hány esztendő volt öreg Atyám — hány esztendő az öreg-Anyám, — Atyám, Anyám, Ángyom, és én hány esztendő vagyok?

6-or. Mellyik esztendőben született mindegyik közülünk, és melly viszonyban áll szüleim kora a és b szám esztendőkhöz?

7-er. Melly napon és melly esztendőben született az öreg-Atyám és öreg-Anyám?

8-or. Melly más itt nem nevezett viszonyokat (relationes) lehet még a' fel adatott számok közt ki nyomozni.

Rejtett szó.

A' természet közepében

Választám lakhelyemet,

És mindennek kezdetében

Feltalálhatsz engemet.

A' hős Magyárt én vezetem,

'S Murány tetején állok;

Mármarost kétszer szeretem,

De Abától elszállok.

Ma az enyém, már holnap nem,

Ember igen, de férjfi sem,

Versem végére tekints

'S ki most sem tud szeme nints.

Hoványi Ferentz.

P. N.

Megfejtés a' 35. számban: Borsó.

S O K F É L E .

37. Szám. Béts. Május 7-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

M á j u s .

4 Máj. — 1789. A' szerentsétlen XVI Lajos megnyitja a' revolutio előtti ország gyűlést, mellytől sokat várt. — 1804. A' 6 Tribun megpendíti a' Tanácsban azt az indítványt, melly Napoleonnak 's utódinak tsászár koronát nyújt. — 1809. A' Tsászárné Maria Louise F. Hertzeguével Magyar Országba költözik. Seregeink hátrálnak.

5 Máj. — 1705 † I-ső Leopold Királyunk Magyar Országnek tsak egy kis részét hagyván Jó'sefnek. — 1764. A' vissza állított régi magyar Sz. István Rendének első gyűlése (Ordenskapitel). A' Rendjelek elosztása. — 1809. Maxim. F. H. felszólítása Béts vitéz védelmére. A' nehéz álgyük megérkeznek Bétsbe a' táborból. Béts védfalai megjobbittatnak, az álgyük kiszegeztetnek rajtok. Beatrix F. Hué a' Tsászárné anyja is Magyar Országnek veszi útját.

6 Máj. — 1512. V Clemens IV Fülöp unszolására elhatározza a' Templáriusok eltörlését. A' többi közt a' Magyar Királynak is ír, hogy fogassa el a' Lovagokat mind. — 1809. A' Szász-Tescheni Hertzeg is Magyar Országba utaz. Hadaink Melk táján.

7 Máj. — 1205 † III László a' gyermek. — 1788. Haddik vitézségéért a' Mária Theresia Rend nagy keresztét kapja. — 1794. A' N. Convent Robespierre beszédjére vissza adja létét az Istennek 's elisméri a' lélek halhatatlanságát (nézd. 7 Nov.) — 1809. Rainer Fő H. is Magyar Országba siet. — Ibrahim megveri a' görögöket, kik a' Calavritai útát őrzik.

Történeti töredék.

Bámúlva tsudáljuk gyakran az elővilág hőseit, 's halhatatlan tetteiket, — megfelejtkezve ezeknek gyászszal halmozott nyomaikról, 's a' számtalan, örök semmiségbe tüntetett Nemzetek keserű könyűiről; — így Romát is, a' diadal szelleme ditső kedventzét sokszor

Toldalék a' M. Kurírhoz.

lángoló érzetek között bámúljuk, míg egy lelkesebb érzelmű, igaz boszszúra fakad gyászos igazságtalanságain, 's zabolátlan kényének véres következésein. — Ez utóbbinak igazlására szolgáljon a' következő:

Midőn Brennus Gallia fiait vezérelve megtámadná az Ausinokat, Roma nagylelkűen közbenjárva veté szemére ennek rettentő igazságtalanságát. A' hős vezér némán hallgatá eleinte szemre hányásaikat; de midőn végre kegyetlenségének oka felől tudakoltatva, kérdeznék tőle „mit vétettek ellene az Ausinusok“ lángoló haragjának tovább ellent nem állhatván, keserű mosollyal felele nekik: „Nem akarák igaz tulajdonait velem önként megosztani. — Éppen azon bántalom ez, mellyel ellenetek viseltettek ezelőtt Alba, Fidena, 's Ardea polgári, 's most nem rég Veji, Arpinum, Valeria, 's Volscia fiai. Hogy irtoztató boszszútokat rajtok kiöntsetek, fegyvert ragadtatok, vérrel törleték el a' bántalmat; rablántzokra fűzettek az ártatlanokat, javaikat elraboltatok, virágzó várossaikat füstölgő kőhalmokká, 's termékeny rétjeiket borzasztó sivatagokká tettétek; 's mind ez általatok téve nem vala igazságtalanság! nem kegyetlenség! úgy é? — Tsilapítsátok csak könyörű érzeteiteket Roma hősei, — Gallia még nem ismeri mi az irgalom; ne tudassátok azt véle: vagy reszkessetek, ne hogy az általatok alatsöntül elnyomattatott Nemzeteknek — nemes könyörületességből — pártfogói legyenek. — Jaj ekkor néked Róma, jaj kevély faidnak!! 's igazlá szavait.

A' köztiszteletnek mily léptsőjére viheti kedvenztét a' tudomány, 's mennyire legyen képes egy valódi nagy férjfiú századján, közévű halandó társaln, 's ezeknek legvadabb kényein is uralkodni, például szolgáljon e' következő: ezelőtt mintegy 21 évvel a' Wei-

mári játékszinen valami képzelt hiba történvén, a' Jé-
nai tanúlok megakarák azt boszszúlni, 's igen nyugha-
tatlanok kezdenek lenni. Ekkor Göthe — ki éppen je-
len vala — emeltebb ülő helyéről felállá, 's a' nyug-
hatatlan csoporton szétekintvén, parantsoló hangon
kiáltá „Tsitt“ — 's a' mormoló hullámok egyszerre tükör
simaságra egyenülének — senki sem mere motszanni.

Említésre méltó, hogy a' szász Grof Brühl öltö-
zetgyűjteményében 1200 parókát, 300 pár lábbelit, 's
800 bársony nadrágot találának; ezeket a' Porosz Ki-
rály Gárdája között osztatta el. Kevésbé volna ez külö-
nös, ha napkeleten esék vala meg, hol a' tisztaság szere-
tete nem ritkán a' legneveztetesebb túlságokra vezérel.

Az értzművészek 's természet vizsgálók, az ember
vérében lévő vas részetskéket olly nagy mennyiségű-
eknek találák, hogy 82 ember testéből egy tökéletes
kardot lehetne kikalapálni. — Ki képzelte volna, hogy
tetemeink fegyvertár gyanánt használhatók?

(Kánt vegyes írataiból.) Természeti hajlandóság
(jobban — vonzalom) böltzelkedni. Ennek követke-
zése: a' maga böltességével másokhoz dör'sölődni, 's
mivel ez szenvedély (ellenzet) nélkül nem esik meg,
böltzelkedése kedvéért veszekedni, végre tömegekben
-oskola - oskola, mint tábor - tábor ellen egyesülve
nyilvános hadat viselni. Ezen hajlandóság, vagy is
inkább belső nyomattatás, egy a' természet leg jólté-
vőbb 's böltsebb végzetei közül, melly által az, ama
nagy szerentsétlenséget, — élő tetemekkel elfonnyadni,
poshadni — akará tőlünk eltávoztatni.

Hoványi Ferentz. P. N.

Normandia könyvtárai.

Normandia Frantzia Ország leggazdagabb, 's mint némellyek mondják lakóira nézve legmiveltebb tartománya 2,650,000 lakókkal tsak két nagy 's 12 kis könyvtárt bír, 's ezekben öszszesen alig van 144,500 kötet. Ez Frantzia Orzágnak amaz a' felhőkig ditsért, 's magasztalt míveltsége (Bull. des sc. geog.)? A' világ két legmiveltebb nemzete az Angol, 's a' Frantzia!

E m l é k i r á s.

Két év előtt halt meg a' Larochefoucauld - Liancourt-i Hertzegné. Nagy pompával síroltatott el. Furtsán ellenkezett a' kísérők komolysága azon emlékirással mely a' koporsóztimerén volt olvasható: *Que voulez-vous? c' est mon plaisir.* (Mit akartok? nekem így tetszik.) Ez vala familiájának választott mondása.

Libraire moderne.

Páris egyik szűk útszájában egy bolt vagyon mellyben előbb egy könyvkeresdő lelki eledelt árult, most pedig testi táplálékot u. m. sajtot, sáfránt, borsot 's a' t. arúl egy aprós - kalmár. E' bolt ajtója felett e' felírás olvasható: „*Libraire moderne.*“ Nem de szörnyű ironia ezen felírás, mely még az előbbi bérelőtől maradt a' bolt felett.

S í r i r á s.

Páris Pére la Chaise nevű sirkertjében nem rég következő furtsa sírírás vala olvasható: „Itt nyugszik Ambroise Peru a' legjobb Atya, a' legnyájasbb férj. — Vigasztalhatatlan özvegye folytatja minden akadály

nélkül előbbi kereskedését Richelieu útzában lévő boltjában Szám 97.“

F e j (é s z) , s z í v .

A' fej vagy ész hamarább kifejlődik, mint a' szív, 's hamarább is uralkodik, mint emez. A' életbeli tapasztalás deríti a' szív homályát hajnallá, 's midőn így abban megvirrad, 's nappal lesz, tsak akkor köszönt be nálunk az isteni béke. A' szív nevelése ez életnek igazi Palingenesiája (zodiacus vitae) melly bennünket átalváltoztat — emberekké, és boldogok a' tiszta szívűek, mert ők az Istent meglátják. Reggel a' lélek a' főben lakik, estve a' szívben. Reggel a' fejünkkel foglalkozunk, törjük azt, tanulunk, munkálódunk; estve a' szívünkkel, keressük a' társaságot, mulatságot 's a' t.

F r i s b u r g o n y a .

Egy német mezei gazda azt a' tanátsot adja azoknak, kik már Májusban uj kolompért akarnak enni, hogy ültessék el a' krumplit Augustusban vagy Septemberben jól mélyen, de egy üregbe tizet, tizenkettőt, többet is lehet tenni, fedjék bé felül falevelekkel, 's trágyával hogy télen a' hideg ne árthasson nekik, és Májusban már a' legjobb bízú krumplit fogják kapni.

K ö n y v e k .

Jó könyvek olvasása bizonyosan az élet bölts használásához tartozik, mert ez által nemesül a' szív, ez által fejtődik ki egészen a' lélek, ez által élesül az ész. Ez sokasítja, 's gazdagítja fogalminkat (Begriff), ez képezi ízlésünket, ez köszörüli-le az idétlen előítéle-

tek, a' könnyen hívőség, 's az intolerantia kemény kinövéseit. Az olvasás menti meg az embert legnagyobb kinzójától — az unalomtól, sokszor csak ez nyújt enyhülést, ha kedvetlenség, 's szomorúság üli lelkeinket, ha nints körülünk ember-barát, ki elűzhetné a' bú, a' szomorúság fellegeit homlokunkról, ki megadhatná azt, a' mit lelkünk óhajt; sokszor egyetlen valódi barátunk, ki hibáinkat, 's bohóságainkat minden himezés nélkül megmondja, ki megismérteti velünk az igazságot minden hízelkedés nélkül. — Igaz a' mit egy német Költő énekelt: Bucher.

Ihr lehret mich, was nöthig ist zu wissen,
Durch euch wird fremde Weisheit mein.

Ihr leuchtet in des Lebens Finsternissen,
Und ladet mich zur Wahrheit ein.

A p h o r i s m á k.

— A' világ javait böltsen, 's mértékletesen használni — nem pedig meg vetni! — a' földi létü szűkülködés, szenvedés, 's nyomorúság rettentő pillanatjait férjfiisan tűrni, 's mind azon alaton javaslatait, melyek szoros hivattatásunkal ellenkeznek, legdrágább tulajdonunk, a' szabadság — sőt vérünk, 's éltünk elvesztésével is — utálva megvetni: ebben áll a' föld nyomorúlt porainn túl emelő nemes győzedelem!

— Jaj azon halandónak! kit senki sem sajnál, és senki sem gyűlöl, ő éppen leginkább sajnálatra méltó; mert hogy valaki az emberek legkülönösebb, sőt gyakran ellenkező kívánatainak eleget tegyen, vagy éppen lelketlennek, vagy a' leggonoszabb szívűnek kell lennie; az első esetben elmehiányból semmit sem tesz, a' másodikban gyáva szolgál-lélekből mindent, 's így semmit az erény tiszta szeretetéből.

— Igen sok egy halandótól kívánni, hogy tétleges pályájának elején félelem, 's remény nélkül erényes legyen; igen sok kívánni a' tsetsemőtől, hogy alig születve járjon erejének lassanti tökéletesítése nélkül a' lélektől, hogy előgyakorlat nélkül, egyszerre tün-; jön elő erköltsi nagysága, tisztasága 's állhatatossága tündér ditsőségében!

Hoványi Ferentz.

Pázm. Nevendéke.

M i n d e n f é l e .

Két nem közönséges Mese.

1. Én sem teremtő, sem teremtmény nem vagyok, soká senki sem látott az élők közt; 's még is szünetlen a' holtak közt mulatok. Meghaltam, de nints maradásom a' sírban; a' világnak (philosophice) nem utolsó tagja vagyok, 's még sem vagyok föld vagy víz, de levegő sem, vagy tűz, hanem természetem szerint e' négy létalak (elem, elementum) közt forgolódom. Talán azt véled hogy az idő — tsalatkozol, én fogyatkozást soha sem szenvedek; én a' jelen időben nem vagyok, a' múltban nem voltam, a' jövőben nem leenedek; meghalok minekelőtte születem. Az elkárhozott lelkek közé tartozom, de pokolban még sem lakom. Mi vagyok? Oedipus, vagy Kalaflesz a' neved ha kitalálod.

2. Születésemkor régi időben talán 12 mázsát is nyomtam, 's hoszszú is voltam azt gondolhatod; hat-hónapos koromban megesznek, pedig be jó izüen; ha négy esztendős vagyok megpatkol a' kováts, nyoltzvan esztendős koromban sokszor megemésztem magam magamat. Uगतok mint a' kutya, lütyölők mint a' pinyóke, 's a' tzienege. Minden vasárnap a' templomban találhatsz, de mindazonáltal nints vallásom. Szüntelen

halok, sokszor a' hohér keze által is, 's még is sokszor a' templomban siroltatom el.

A' Matematikai adat feloldása.

$a = 1764$, $b = 1849$; az a arányosság (proportio) ezen egyenletet (aequatio) adja $x - y = 1$ és $a' \beta$ arányosság ezt adja (ha az elsővel öszve köttetik) $x + y = 85$ a' mellyből $x = 43$ és $y = 42$. Az örökség 22,230 ft. tészen, melly 1849 esztendő Januárius 1-eig 135,603 forintig nő, melly summából Julius 130,000 forintot, az ánya pedig 5,603 forintot fog kapni.

Julius öreg-Atyjának testvére meghalt 1764 esztendőben Januárius 3-án éltének 34-ik esztendejét 2 nappal felül haladván, tehát született 1730-ik esztendő Januárius 1-én.

Öreg Atyja 85 esztendőös vala, és szül. 1748 eszt. Jan. 3-án
 Öreg Anyja 79 — — — — 1754 — — — — 4-én
 Az Atyja 43 — — — — 1790 — — — — 8-án
 Az Anyja 42 — — — — 1791 — — — — 8-án
 Az Ánya 27 — — — — 1806 — — — —
 Julius 16 — — — — 1817 — — — — 3-án

A' többi viszonyok ezekből folynak.

Közli.

Sujánszky Antal.

P. n. P.

Rejtett szó.

Első tagom része, a' második tagom,

Elsőmet — mégis az utolsón hordozom,

Eztet fel találod még a' Tszimádbanis

Ha pipázni akarsz — ugy a' pipádban is,

Mind a' kettőt együtt ám vigan használod

Midőn vissza mondva elsőm fel találod.

Megfejtés a' 36. számban: M (betű).

Emlékeztető Jegyzetek.

M á j u s .

8 Maj. — 1429. Az Orleánsi Szűz bátor kirohanások által megszabadítja a' szorúlt várost. — 1517. Ma hagyja el Werbötzi Tripartituma Singren János sajtóját. Béts I-ső kiadás Werbötzi költségen. — 1809. A' Frantziák közelítnek Bétshez. — 1828. Konstantinápolban kiesik a' Mufti tisztjéből. — Minden esztendőben e' mai napon nagy ünnep Orleansban a' város megszabadítása emlékéül 1429-ben.

9 Maj. — 1688. Erdély Rendei jelentést küldenek fel Bétsbe az Eperjesi hóhérlások miatt rosszul elbíresedett Gróf Caraffa által, ki vezére vala a' Tseh seregeknek Erdélyben, hogy ők az anya Országhoz vissza térni készek lesznek, ha igazaik, 's a' vallás szabad gyakorlásában meghagyatnak. — 1809. Béts kapui bézáratnak, kivéven a' Leopoldstadtit — a' harangok nem szólnak. Katonáink a' városba vonóznak, mert a' Frantziák síppal, dobbal, trombitával a' külvárosokban vannak már. — Az egész Bétsi polgárság hadi lábón.

10 Maj. — 1788. Kray (Magyar) tiszser nagyobb Török sereget tönkre ver a' Hegyháti völgyben. — 1809. Béts bástyairól erősen ropognak az álgyúk, de a' Frantziákban sok kárt nem tesznek. Újság nem jött ki. — 1831. Londonban a' 23 protocoll.

Hogy a' Magyar Kurirnak érdemes olvasói átlátassák, mi okoknál fogva kívánja az Égyiptomi Basa (l. a' M. Kurir 31-dik számú darabjában e' felől az előadást) a' Fényes Portával való alkudozás feltételeiben: a) hogy annyi száraz, és tengeri sereget tarthasson, a' mennyi neki tetszik; b) hogy birodalma firól fira szállván, örökös maradjon, és azt halála után Ibrahim fija bírja; és ezen feltételek alatt kész a' Fényes Portának bizonyos adót fizetni; feleslegesnek nem látszik

n. Decsy Sámuel után elbádni: mi feltételek mellett szerkesztetett öszve, Égyiptom országa a' Fényes Porta' birodalmával, 's hódolt annak hatalmának; ugyan is:

A' 14-ik Század közepétől fogva, a' 16-ik század elejéig Égyiptom országán a' Tzirkászsziai Mammelukok uralkodván, — a' 16-ik századnak első fertályában, a' Tzirkászsziai Mammelukok közül való Kansu-Alguri Egyiptomi Zultán, I-ső Sélim hatalmas Török Tsászárral háborúba keveredett, de szerentsétlenségére; mivel 1516-ik esztendőben, Aleppó városa környékén szörnyű módon megverettetett, és azon nagy félelem, 's zűrvavar közt, melly az ő hadi népét környülvette, magának hagyatott, és a' győzödelmes ellenségnek lovassága által, öszve tapodtatván, életétől is megfosztatott. Az ő utánna következett Mammeluki Zultánnak, Tumanbajnak ennél is szomorúbb vége lön, mivel három hónapi uralkodása után, a' fent nevezett Török Tsászár Síríában ötet is keményen meg verte, fogságba ejtette, és 1517-k esztendőben, a' Mammelukoknak megrettentésekre, N. Kajró városának egyik Kapuja előtt fel akasztatta, 's annál fogva a' Tzirkászsziai Mammelukok Uralkodásának örökre véget vetett. Sélim Tsászárnak ezen kegyetlen tselekedete által, mind ők, mind a' katonaság nagyon fel boszszontattván, ellene fegyvert fogtak, de a' Török Tsászár maga is meg esmérvén hibáját, gyengébb eszközökhöz nyúlt, és hogy, mind a' meg mérgesedett Mammelukokat megengesztelhesse, mind Égyiptom birtokában állandóul megmaradhasson, következő 10 tzikkelyből álló békességes egyességre lépett velek:

Noha, úgy mond, a' mi győzhetetlen seregeink, a' mindenhatónak segítsége által, az egész Égyiptomot elfoglalták: mindazáltal, a' mi különös kegyelmessé-

günknek megbizonyítására ezen Ország 24 Sangiak-sainak, az az, tartománybéli helytartóinak, vagy Beyeknek, a' következő feltételek mellett szabad köztársasági igazgatás formáját engedünk.“

1. Minket és Maradékainkat, maga tellyes hatalmú Urainak esmérjen meg az Égyiptomi köztársaság, és erántunk való engedelmességének bizonyságául, a' mi oda küldendő Helytartónkat, a' ki mindenkor a' N. Kajrói Várban lakjék, mint a' Mi Képünket Viselő Személyt, úgy nézze. Ez a' helytartó addig, míg ezen hivataljában megmarad, soha, sem a' Mi akaratumk, sem a' köztársaság haszna ellen semmit ne miveljen, hanem azokban a' tárgyakban, mellyek a' Status közjavát erányozzák, a' Beyekkel egyet értsen. Hogy ha ő a' Beyeknek vagy kedvetlenségekbe esik, vagy az ő jussaikat megsérti, Mi hatalmat adunk ezeknek arra: hogy a' helytartónak hivatalát félbe szakaszthassák, 's el-lene a' Fényes Portánál, mindenkor panaszt tehessenek,

2. Nekünk, és Maradékainknak, háborúság idején, 12000 emberből álló hadi sereget állitván ki a' köztársaság, küldje azt a' Beyek vezérlések alatt segítségünkre, és a' békesség helyre állásáig, mindenkor a' maga Költségein tartsa.

3. Minden esztendőben 560,000 Aslanit a) gyűjtsön öszve, 's küldjön egy Bey védelmezése alatt a' Fényes Portának adó fejében, kinek a' Mi Dester-Dárunk az az, Kintstartónk vagy Kints-Tárnokunk a' mi tulajdon petsétünkkel, és a' Nagy vezér petsétjével meg erősített nyugtatóványt adand a' veendő summárel.

a) *Aslani*, ezüst pénz Égyiptomban, melly a' mi pénzünk szerint 18 garast tészzen. Ezt az adót gyakorta meg változtatta, 's öregbítette a' Fényes Porta, úgy annyira, hogy a' Frantzia Revolutio előtt már 860,000 Aslanira, az az, 645,000 Tallerra ment; de mi-

vel mindenkor azzal mentegetik magokat a' Beyek, hogy a' vizi tsatornáknak, 's erősségeknek fenn tartására, nekik igen sokat kell költeni, fele részét sem küldik annak Konstántzinápolyba.

4. Hasonló summát, az az, 560,000 Aslanit fizessen Medinának, és a' Meckai Caabának, az az, templomnak számára esztendőnként, és vagy a' Scheik Elbalad, b) vagy Emir-Haich védelmezése alatt küldje azt oda, és adassa a' Scherifnek, az az, a' mi nagy Profétánk maradékának kezébe, ully véggel, hogy ő azon summát az Isten háza hasznára fordítsa, és az ott lakó személyyek közt kioszsza, hogy ők érettünk, és azokért, kik a' Kóránnak hisznek, imádkozzanak.

b) Scheik-Elbalád annyit teszen, mint az ország Vénje. Ezzel a' nevezettel a' legelső Bey, vagy a' köztársaság feje szokott élni. Emir-Haich-nak neveztetik a' Caravannak, az az, a' Mekkába és Medinába buzgóság és kereskedés végett esztendőnként együtt utazni szokott Mahomedánusok vezérjek. Egyiptomban ez a' második fő hivatal.

5. Békesség idején, 14000 fegyveres embernél, vagy Jantsárnál többet zsoldon ne tartson; ellenben háború idején, a' Mi engedelműnkkel többre is szaporíthatja azoknak számát, hogy ekképpen, a' Mi, és a' maga ellenségeinek való ellentállásra alkalmasabb lehessen.

6. Ezeket kivül, minden esztendőben, egy millio Kufen c) életet, az az, 600,000 Kufen tiszta Búzá, és 400,000 Kufen árpát küldjön a' Mi gabonás tárainkba.

c) Kufen, pálma levelekből készült tojás gömbölyűségű Kosárt tészén, a' mellybe 170 font élet megy.

7. Hogy ha a' jelenvaló tzikkelyeket a' köztársaság bé teljesíti, akkor Egyiptom lakosin tellyes hatalmok leszen a' Beyeknek; ellenben, a' vallást tárgyazó

dolgokban ők is a' Molláhtól, az az, a' Fő Paptól kérjenek tanácsot, a' ki mind az által mindenkor Tö-lünk, és Maradékainktól függjön.

8. A' pénz verésre, és a' Masr d) névnek azokra való fel metszetésekre, valamint ennek előtte jussok volt, úgy ennek utánna is légyen, de azon név mellé a' Mi nevünket, és a' Mi maradékaink neveiket is fel kell metszeni. A' pénz verésre, 's annak mértékére, a' Mi hozzájok küldendő helytartónk vigyázzon.

d) Az arabsok, Égyiptomot közönségesen, különösen N. Kajrót Masr-nak nevezik, mivel azt hiszik, hogy az Égyiptombéliek Mizráimtól Noé maradékától vették eredeteket.

9. Magok a' Beyek válaszsának magok közül Scheik - Elbaladot, a' kit a' Mi Helytartónk hivataljában meg fog erősíteni. Ezt a' Beyek képeit viselő személyt, a' Scheik - Elbalad-ot, úgy nézzék, mint a' köztársaság fejét a' Mi Tiszt viselőink. — Hogy ha a' mi helytartóink az ő nékiek engedett hatalommal vissza élnének, és kegyetlenül uralkodnának, ilyenkor tegyen panaszt a' Scheik - Elbalad a' Fényes Fortánál ellenek.

10. Hogy ha a' külső ellenségek a' Respublika bé-kességét megháborítanak; akkor Mi, és a' Mi mara-dékaink kötelesek leszünk, 's kötelesek lesznek azt egész erőnkkel 's erejekkel oltalmazni, és az ezen vég-re fordítandó költségünkért soha semmi kipótolást nem kívánhatunk. Így történt, és a' Mi Köztársaság eránt való kegyelmességünkől, így adtuk ezeket ki, a' He-girának 887-k esztendejében. (K. Sz. U. 1517-ben.)

Sélim Török Tsászárnak ezen itten summásan előa-dódott alkujából következő Jegyzéseket lehet tenni:

1. Hogy Égyiptomnak akkori Aristocratica Con-stitutiója, Monarchico - Aristocratico - Militárisra vál-

tozott ugyan által, de hogy a' Monárka képét viselő Egyiptomi helytartónak igen szoros határok közé szorított a' hatalma, úgy hogy, az ő ezen méltóságában való meg maradása és meg nem maradása, egyedül a' tartománybeli 24. helytartóknak, az úgy nevezett Sanghiasoknak vagy Beyeknek tetszésektől függ és hogy a' dolgot meg tekintvén közelebbről, ezeknek nagyobb hatalmok vagyon Egyiptomon, mint magának a' Fényes Portának.

2) Hogy ebben az alkuban, a' Népnek jövődéli boldog vagy boldogtalan sorsáról semmi szó nintsen, hanem tökéletesen a' Beyeknek hatalma alá van vettette, a' kik azon 560,000 Aslanit, a' mellyet esztendőnként a' Fényes Portának fizetnek, az alattok valóktól tiszszeresen is kifatsarják, és mivel senkinek számot adni nem tartoznak, velek nem úgy bánnak, mint magokhoz hasonló teremtésekkel, hanem mint tsupán az ő hasznokra rendeltetett örökös rabszolgákkal; következésképpen ollyakkal, mint a' kik, mind személyekre, mind vagyonjaikra, mind életekre és hálaokra nézve az ő markokban vagynak.

3) Hogy az a' Nemzet, mellynek ditsőségét a' régi világ bámulva szemlélte vala, ezen alku által fellette meg alacsonyítottván, minden régi nagyra való vágyódását elvesztette, a' tudatlanság, 's fánátismus nála fészket vert, és valameddig ez, az Emberiséget gyalázó alkotmány ott meg nem szűnik, addig Egyiptomnak boldogúlni lehetetlenség!!!

Mamlák avagy Mammeluk Egyiptomi eredetű szó, és annyit tézzen tulajdonképpen, mint valamit keresni, avagy elfoglalni. Ez a' nevezet azoknak a' keresztény szüléktől származott férjű gyermekeknek szokott Egyiptomban adatni, a' kiket a' kereskedők, vagy inkább ember tolvajok Georgiában — Tzirkaszsiában,

Natoliában és a' Török Birodalom egyéb tartományai-
ban ellopdosnak, és Konstantzinápolyban, 's N. Kaj-
róban jó árron eladnak, a' kiket a' velek hasonló ere-
detű Egyiptomi nagy emberek, házaiknál szorgalma-
tosan felnevelnek, 's viselt hivataljaikba helyeztett-
nek. Ez a' szokás olly régi Egyiptomban, hogy József-
nek a' Jákob Patriárka kedves fiának oda lett vitetése
előtt már gyakorlásban volt, és ő is ezen módon adat-
tatott vala el a' Héliópolisi Fő Papnak Pótifárnak, 's
ezen úton lett a' Memfisi Faraó udvarában első Mini-
ster. Későbbben, úgy mint, a' 16-ik századnak első
negyed részében, kezdődött a' mammelukoknak Egyip-
tomi Beységre, az az, tartománybeli helytartóságra
való emeltetések (mint feljebb elő adatott), az oltától
fogva mindenkor gyakorlásban van ez a' szokás, a'
mellyről hozatott Törvény olly szorosán meg is tartat-
tik; hogy a' Beyeknek fiaik, atyaiknak méltóságokba
való helyheztetésekről még tsak nem is álmodhatnak.
Azzal, a' mit az 'ő tartásokra a' Diván ki szab, meg
kell nékiek elégedni, és ha valamely betsületes tisz-
tségre emeltetni kívánnak, katonáskodni kell nékiek
(mint Ibráhimnak). Az illy Beyeknek fiai Ebn-Elbalad-
oknak neveztetnek.

A' honnan kitetszik: hogy az Egyiptombeli Mam-
melukok többnyire keresztény szüléktől vették eredet-
teket, minekutánna tudüllik az oda való fő emberek
őket pénzen meg veszik, mindjárt könnyülmetéltetik,
a' Mahomet vallásba béavatják, a' Török és Árábiai
nyelvekre meg taníttatják. Hogy ha olvasni, és írni
jól tudnak, a' Mahomet Prófeta vallását, és Törvényeit
magában foglaló könyvre a' Kóránra taníttatják, melly-
nek tudása által, minden polgári, hadi és egyházi
hivataloknak viselésére alkalmasakká tétetődnek. E'
mellett mindjárt első ifjúságoztól fogva, a' lovaglás-

ban, a' dzsidázásban, a' kardal és puskával való bánásban gyakoroltatnak, hogy ekképpen azon föld igen heves levegőjének, és a' szomjúságnak eltűrésére szoktattassanak. Az illy testi gyakorlások által egészségek állandóvá, bátorságok győzhetetlenné tétetődik, belölök igen jó katonák válnak, — és ha ők az Európai taktikára taníttatnának, náluk jobb katonákat találni talám e' kerek földön alig lehetne (?), hogy ha 15. 18. esztendő s korra juthatnak ezek az Egyiptomi Mammelukok, olly szilaj lovat találni nem lehetne, a' mellyel ők bänni nem tudnának; több nyelveken beszélnék és írnak. A' Mahomedána vallást, és az Ország Törvényeit fundamentomosan értik, és nints olly fő hivatal, a' mellynek folytatására alkalmasak nem volnának; — a' minthegy minden polgári, hadi, és egyházi fontosabb tisztségeket ezek viselnek, és léptsönként Beységre is közülök emeltetnek. Ha a' Cachesi hivatalt, t. i. a' városbéli helytartóságot elérhetik, ollybá tartják, mintha markokban volna már a' Beység. Illyenkor már nékiek is szabad Mammelukokat vásárlani, a' kik uraiknak szerentséjekben részt vévén, erántok igen hívségesek, és bizonyosak lévén ők abban, hogy jövendőben ők is azon méltóságra fognak emeltetni, mindenben kedvek szerint járnak. Azok, a' kik a' Beyi méltósághoz legközelebb vannak, a' Diván 24 Tagjai közzé vétetődnek bé. N. N.

R e j t e t t s z ó .

Vedd az egészt, viruló Honunk fő bajnoka, szobrot
 Nem teve a' maradék neki, ám van vésvé szívében
 'S fenn fog míg magyar él, Buda áll, emléke maradni.
 Hogy ha nevem vgső betűjét eltöröd az ékkel
 Ád úgy rossz kenyeret; rövidítve utó taga, munkák
 Térhétől fáradt tetemid, rádölve nyugasztja.

Megfejtés a' 37. számban: Lábszár.

S O K F É L E .

39. Szám. Béts. Május 14-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

M á j u s .

11 Maj. — 1314. Molai a' Templáriusok nagy mestere megégettetik ma Párisban, még a' lángok közt is erősen bizonyítja ártatlanságát — kiben emberi szív dobog, szenteljen néki egy könyvet! — 1809. A' Bétsiek még ma is erősen tüzelnek a' Frantziákkal megvakott külvárosokra. A' Frantzia hadak elszélednek Béts környékén. Andreossi felszóllítása Mária-Hilfben. A' város erősen algyúztatik. — 1831. A' Lengyelek elhagyják Jendrzejowot 's átkelnek a' Búgon.

12 Maj. — 1712. III Károly koronázása Posonyban.

„Akkor nyíltak meg törvényink Templomi *), akkor Kezdtének a' nyomatott gyámoltalan özvegyek, árvák Szintügy, mint a' dúzs Zászlós, sérelmes ügyöknek Írt közelebb lelhetni; ne hogy kétséges utakra Fenmaradott, no de már fogyatéék értékek oszoljon. Akkor (mert az előtt nem egyeb, mint durva tsatázás Volt, mivel a' másként sikeres magyar elme vívódott), A' nyájash tudomány, az igaz polgári szerentse Tsillaga szélt hozszat Honnunkra lövelte sugárit.“

Árvai Gergely.

— 1635. Pázmányunk alapító levele a' Nagy Szombati Egyetemre nézve. — 1826. Ibrahim előre nyomúl Görög Országban. — 1831. A' Skutari hasa ismét ebet fog a' nagy vezértől.

13 Maj. — 1492. Isabella parantsa, hogy minden Zsidó ki élet 's vagyonát szereti, 6 hónap alatt takarodjék ki Castiliából. E' parantsolat következésében 170,000 familia költözött Portugalliába vagy máshová. In exitu Israel de Aegypto, et domus Jacob de populo barbaro. — 1779. Béke Teschenhen Fridrik 's Jóscf közt. — 1809. Bétsben bé vannak zárva a' mészárszékek 's a' kalmárboltok; a' piatzon nints zöldség; szükség kenyér, ser, 's szalmában. A' Frantziák a' városban. — 1831. Verckedés Diebitsch 's Uminski közt.

14 Maj. — 1809. A' Bétsi Magistratus felszóllítása, hogy kiki fegyvereit a' Város fegyvertárába küldje vagy hozzá. Napoleon parantsa a' Landwehre eloszlására nézve.

*) Lásd a' III Károly alatt felállott Törvényszékekről Pray H. R. Hung.

A' hadi életből.

Kevéssel a' Lützi ütközet előtt Isolani Croat General megtámadta 1000 huszárral egynehány Svéd lovas osztályt; a' szerentse Isoláni részére hajlott, 300-at teve foglyává, 's két Svéd ezred-zászlót nyújta át Vallensteinnak. Minden illyes szerentsés hadi esetet, mely *szép tett* névre vala érdemes, vendégség követe a' General asztalánál. Ő maga ugyan soha sem volt ennél jelen, hanem Michna General, a' német sereg Főbiztossa betölté Vallensteinnak, mint házi gazdának helyét, 's 100 nemű étkeknél ritkán jöve kevesebb az asztalra. Isolani derék tette jutalmául a' Generáltól 4000 tallért, 's egy igen szép paripát nyere; de kevéssel a' pompás ebéd után, sorsjátékou mind a' kettőt elveszté. Egy udvari-szolga azonnal 2000 aranyat tett elébe. Isolani egyszerre felugrik, 's forro háláját kifejezni siet a' Generál mellék termébe. Vallenstein azonban, reá sem hallgatva, egy Swéd élelem-segítségéről beszél, mely Würzburgból éppen most érkezend. Isolani némán meghajtva magát eltávozik, — lóra huszárjaival-megtámadja a' Swédeket, 200-at lekasza-
bol, 's néhány minutum múlva az élelem szekereket, 400 foglyot, és 3 ezred-lobogót visz a' táborba visz-sza, mint diadalma fénylő jeleit, hol annál ditsőségesebben 's nagyobb örömmel fogadtaték, minél nagyobb szükség uralkodott ott élelem dolgában.

XIV-k L a j o s.

Ismeretes köz-állitás, hogy „Háza 's szolgálai körében senki sem nagy;“ 's még is XIV-k Lajos Frantzia Királyt házi körében is szabadon szemlélheté az egész világ; ötszázanként sereglének öszve minden reggel,

hogy őt beretválkozni, 's öltözetét magára venni láthassák. Fekvő helye mellett térdre omolva imádkozék: "Ő mindennap, mialatt a' Papság térdre hullva, a' világiak pedig süvegeiket artzajok előtt tartván, minden jelenlévők leg-innepisebb tsendbe merülének. Pompás kertjében 200 udvari szolgáló kíséretében sétála, 's egész Versailles tódula a' királyi palotába, hogy Királyát ebédnél 's vatsoránál szemlélhesse, (sőt tisztelettel légyen mondva, hánytató porát is egész udvara előtt szokta volt bevenni, és . . .) 's feküdni is majd nem annyi ember jelenlétében méne, mennyin keltén valának tiszteletére. És még is, bár a' község szabad tekintetének, gyakran olly esetekben is kitevé magát: milyenekben személyes felségét tsaknem lehetetlen mutatni, alattvalói, 's egész Europa, léte utolsó pillanatjáig a' legmélyebb tisztelettel viseltetének eránta.

A' szabad-lövész.

Az elhúnyt Weimári Nagy Hertzeg egyik vadász-sza, erdei kerületében egy ifju emberre találta, ki éppen "Ő kir: Magassága nyúlaival 's foglyaival akara szorosabb öszve köttetésbe jöni. A' Vadász kötelessége forró érzetében azonnal kíváná, hogy a' szabad-lövész (Freischütz) szereit átadni, 's őt mint fogoly a' hertzegi várba követni ne terheltessék. „Barátom, kegyed engem nem látszik ismerni“ szöll hideg vérrel az ifju „én Hertzeg Lichtenhain vagyok!“ Ezen tziámnév, 's a' könnyed viselet egész zavarba hozák szegény vadászunkat, 's "Ő Hertzegségét mély tisztelettel süvegelve vonúla vissza. A' várba visszatértekor azonnal tudakozódék, valyon a' jelenlévő vendégek között valami Fürst Lichtenhain találkoznék e'? Ottan azonban "Ő Hertzegségéről tsak azt tudhaták, hogy a' Jénai tanú-

lók legvirgontzabb iszákjokat Lichtenhaini (Jéna melletti helység) Fürstnek választák; 's az esetet, ítélet végett a' Weimari Hertzeg Ö Felségének terjeszték elébe. — A' finom érzetű Hertzeg egy szolgát küldé azonnal a' vendég fogadóba, hol Lichtenhaini H. Eő Kegyessége tanyáza, 's megizené Eő Hertzegségének, „hogy máskor ha kedve találna jöni nyúlak 's foglyok után tzélozgatni, az elsülés veszélye elkerülése végett, azt tulajdon uradalmi terein méltoztatnék gyakorolni.“

Skótzia tziímje.

Schottland nemzeti tziímerében egy kóró szálatskát is lehet észrevenni. Ezt a' következő eset világosítja fel: Midőn a' Dánusok Skótzia tereit vérengző haddal boriták el, betstelennek tarták eleinte az ellent éjji homályban támadni meg. Egykor azonban eltökéllék — tsuda ha rá nem szorúltak — hogy ezen előbb alatszon tsinhez folyamodjanak; nehogy azonban robogó lépteik, őket a' Skottoknak elárúlják, mezítelen lábbal akarák a' tettet véghezvinni. Így közelítének immár az ellenfél szunnyadó táborához, midőn egy Dánus, valamely szúros bogátsra lépven, kéntelen kínosan kiálta fel. Ez a' Skottokat a' rohanó veszély közelítésére eszmélteti, kik is, fegyvert ragadva, a' zavarodott Dánokon fényes diadalmat nyerének. Így jöve a' pitzin szúroska azon ditső fényre, hogy Skótzia nemzeti tziímerén tünelghessen.

Nevezetes példái az eszméletlenségnek.

A' valódi életben előjövő ily nemű esetek közt, ritkaságáért említést érdemel ez is: Harvest György († 1776) született Angol, igen tudományos, de színt

oly mértékben ábrándozó férjfu, egy nemes Angol Misznek ajánlá kezét, 's kegyesen fogadtatott. Már az eküvés napja is meg vala határozva, 's fel is derüle; ekkor a' tudós, 'sinegjét 's horgát magához véve — szenvedélyes horgász lévén — jókor reggel halászni indul, 's valójában oly késő ideig mulat, hogy az inepi szertartásra megjelennie immár nem lehet. A' Menyaszszony mélyen meg vala sértve, semmi mentseget sem akara hallani; rövideden szegény Harvestnek le kelle tzéljáról mondani.

Egy nevetségesebb példáját adá mélaságának III-k György Angol Király egyik udvari embere. Ezt a' három Ország (Anglia, Skótzia, és Hibernia) legeszméletlenebb emberének tarták, 's ha igaz a' következő, nehezen kételkedhetünk felőle. Ez, egy estve, midőn az udvarban valami születési szertartás innepeltetett, elébb a' *St. Jámesi White* kávéházba méne. Egészen udvari pompás öltözetében vala felkészülve, kivéven hogy harisnyáit otthon felejté, ezt észre sem veendő, ha tsészéjéből hörpölgetve, egy kevés lábaira ömlött forró kávé arra nem emlékezteti. Egy szolga azonnal a' selyem lábbelikért küldtetett, 's ekkor az Úr maga is igen tsudálkozék gondatlanságán, 's nagyon örüle, hogy a' dolgot legalább még jókor észreuvé. Minekutánna a' lábbelik megérkeztek, felvoná mind a' ketőt — egy lábra, 's az udvari innepre méne.

A' Tudomány gyümöltsei.

A' természet lelkes kedventzének, az embernek, ha az állatnál szerentsétlenebb nem akara lenni, többre vala szüksége, mint eledel, öltözet, ferj, feleség; az ő különbféle szükségei, szenvedélyei, a' jövendő setétleplén keresztül törő elméje 's vissz-émlékezete,

színtannyi forrásai a' szenvedésnek 's fájdalomnak, mellyet az állat nem ismer. Hű, 's ártatlan köznyánk azomban, a' természet, megtéríti ezeket néki oly örömkö által, mellyeket az okatlan teremtmény nem érezhet, — ilyenek a' szív 's lélek édes örömei, az Isten munkáinak szemlélése 's az azokból merithető tanúságok. Semmi sem bizonyítja a' lelki kellemes érzelmek jóltévőbb befolyását a' testi létre inkább, mint hosszú élet-idejek sok tudósoknak, ellenére gyakori mérges tudományos tsatáiknak, a' majd nem szüntelen ülésnek, képzelt ideg-eröltetéseknek, gyakran valóban sovány ebédjeknek, 's a' sűrű pipa-füst gomolyoknak.

Jelen-évünk értekezései között egyik legszebb 's lelkesebb a' volna, mely az otthon-maradás mesteriségét tanítaná. Takarékos háziság egynehány valódi barát körében, ör-angyala a' hazi 's familiai jólétnek, elszeledség halálos ellene. — Tsak ott maradhatunk 's maradunk szívesen, hol otthon vagyunk. Világi honunk ott kezdődik, hol erköltsi létünk, és szabadság tsak ily honban keres menedéket. De a' ki semmi valódi vonzalmat, hívattatást, kötelességet, és semmi szentséget nem ismer, az soha sem fogja tudni a' hon-maradás szelíd mesteriségét.

Hoványi Ferentz.
P. n. P.

Egy Ifjú, ki a' bor, szerelem, kotzka, 's tivornyázás miatt betegségbe esett, az Orvos Doctorhoz folyamodott. Az orvos ezt a' Recipét írta néki:

R. Ditséret 140. vers 5.

Élj vele folyvást mindenkor.

Kikeresi az Ifjú a' Ditséretet, és ezeket találja: Ételem italom mértéklett legyen, Dobzódás részegség ne nehezítsen, Roszsz gondolat benne erőt ne végyen. Ez az orvosság használt a' Ifjúnak: melly sok Ifjakkak használna ma is e'z a' Recipe, melly pénzbe nem kerül!

Megfejtése a' 37-k számbeli két mesének.

1. *El-Rothadás.* Ez nem teremt, sem nem teremtetik; nem tartózkodik az élők közt, hanem a' holtak közt mindenkor találtatik. Meghalt, de a' sirban nem marad, mert ha az elsenyvedő egészen elrothadt elillan; a' világban nem játsza az utolsó szerepét, a' halál és az élet közt ő uralkodik, úgyszólván ő azon tag, melly öszszeköti az életet a' halállal, következőkép nem utolsó tagja a' világnak, jölehet nem léta-lak. Nem idő, mert nem nő, nem is fogy, mint az idő; nints ő jelen időben, mert, a' mi elrothad, az többé nem létesül (existit) természete szerint; ő a' múltban sem volt, 's a' jövőben sem leend. Eleve (principiuma) lévén a' feldúlásnak, 's elrontásnak hasonlít a' gonosz lélekhez, mert ezt mondják pusztító-nak, rontónak, de a' pokolban nem tartózkodik.

2. *Tsont.* Bizonyosan völt az elővilágban olly tsont, melly 12 mázsát is nyomot születésekor (p. o. a' Mammuth). Ha hat hónapos meg lehet enni, mint mindenki tapasztalhatja, ha szert tehet egy fél esztendős bornyutzombra. Ha a' ló körme, ez pedig tsont, négy esztendős megpatkoltatik a' kováts által; nyoltzvan esztendős korában pedig sokszor megemészti maga magát. Tsontból mindenfélét tsinal az ember p. o. a' gyermek sípot. Vasárnapokon a' templomban is találkozik véled, mert mindenkinek vagyon tsontja.

Mindég hal, sokszor a' hohér keze által is a' törvényfán, 's sokszor (most tsak ha uri tsont) a' templomban temettetik el.

(Tudva van, hogy az illy szójátékokban a' helyesírás szabályai kivételt is szenvednek.)

1. Mellyik Római Consul eredett rongyokból?
2. Mellyik Római hadvezér tartozott a' megátkozott állatokhoz?
3. Mellyik Sardiniai Király nevében találtatott egy hiba a' diák grammatica ellen?
4. Mellyik elvetemedett Rómainak volt két módos leányneve?
5. Mellyik mennyegzőben folyt több vér mint bor?
6. Mellyik Olasz író húga atyádnak vagy anyádnak?
7. Mellyik magyar tudós viselt olly nevet, melly egy régi Hertzeg, 's egy roppant város tulajdona?
8. Mellyik Olasz folyó folytatja folyását ha felfordítod?
9. Mellyik folyó ragadó állat?
10. Mellyik folyó mondja diákul hogy semmitsem ér?
11. Mellyik hegy tanulta a' törvényt?
12. Mellyik hegy selyemből való?

R e j t e t t s z ó .

Sem lábam, sem szárnyam, sem fejem, sem kezem,
 Mégis meg indulva az éggel mérkezem,
 Fent — repülve megyek, a' földön tsak tsúszok
 A' Tengernek tükrén jádzva által úszok.
 Az egész világot — bár nagy — bé utazom,
 Hogy meg állithasson — nints földi hatalom,
 Nints erő — mely engem tarthatna biliutsen
 Minthogy ön létemnek semmi teste nintsen.

Megfejtés a' 38. számban: Arpád.

S O K F É L E .

40. Szám. Béts. Május 17-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

M á j u s .

15 Maj. — 1493. Columbus diadalmasan érkezik ma vissza az újonnan felfedezett világból (földrészről) Palos kikötőjébe.

Szirtan áttörtem, habokat kivívtam, Bajnok erővel. —

1782. Trenchin Várnegyében nagy felhőszakadás, 53 ház dől össze, sok ember, 's marha vesz-el. — 1791. A' N. Convent decretuma, melly által Domingo minden szabad szüléktől eredett színes lakói egyenlő igazakat nyernek a' frantzia polgárokkal; a' fehérek ellentállnak, mire fegyvert ragadnak a' színesek, 's szörnyű vérontás lesz. Igy diadalmaskodott az újvilágban is az önhaszon az emberiségen, 's a' történeti jus a' természet jussán. — 1809. A' boltok kinyitattának ismét Bétsben. — 1828 † Congreve William angol patyan. General, mord találmánya biztosítja nevének maradandó emlékét. — 1809. Napoleon felszólítja Schönbrunból a' Magyarokat, de felszállításának éppen semmi fogantja nem lett. Békét ígér, 's biztosítja nekik országok teljes épségét (Integrität. nézd. Polit. Jour. 1809. Jun.) — 1831. Roth Generális megveri a' Volhyniai 's Podoliai felkelteket.

16 Maj. — 1809. Bétsben ma a' hús is szűkül, a' kenyér igen is szűken van; tejet, lisztet drága pénzen sem lehet kapni. — 1831. A' Frantziák Don Migueltől elégtételt kívánnak azon megsértésekért, mellyet a' Frantziákon követtettek el.

17 Maj. — 1395 † Mária Királynénk, 's a' boldogtalan emlékeztető Sigmond maga kezd uralkodni. — 1774. Haddik marsalli botot kap. — 1809. Napoleon decretuma által meg akarja fosztani a' Pápát világi hatalmától. — 1831. Lubienski lengyel general elfoglalja Nurt.

A' hallott - ör (Swéd rege).

Jelen valának vég pillantatai Ulrikának a' haldokló Swéd Hertzeg-Aszszonynak: szemeinek hajdan bajló

Toldalék a' M. Kurírhoz.

világán setét homály borúla el, 's a' tsendesen dobogó mejj alig vala képes kiejteni e' hangokat: „Azt képzelem hogy szeretett Emelindámat, még végem előtt egyszer ölelhetem, de e' földi-lét sebesen, óh! igen is sebesen, villámként tűnik el. „Mennyi ideje hogy a' követ elindult?“ Három napja felséges Hertzezné — felele a' jelenlévő Kamarásné. „Tsak három! — sóhajta Ulrika — 's éppen annyi hetek szükségesek, hogy szeretett Emelindám megérkezessen; nékem annyi óráim sintsenek. E' vég reményem is letűnik tehát, 's azon forró óhajásunk, hogy egymást, minekelőtte a' tsendes sir hantjai reánk omolnak, utóljára szemlélhessük, betöltetlen repül az örök semmiségbe. Isten veletek kedvesim! 's ha majd szunnyadó tetemeim felett sir-szellő leng, emlékezzetek szeretettel jó Hertzeznétekről.“

Az udvari ör-toronyban hajnali 3 óra konga, 's az éjszak szeliden hervadó rózsája nem vala többé. A' következő napon pompásan terítették-ki a' királyi halott az ős vár-teremben, és Stokholm hű lakosi tartaléként omlának oda, hogy forrón szeretett Hertzeznéjeket utóljára szemlélhessék, 's fajdalmokat könnyözönökben önthessék ki. A' tódulát annyira nevedék, hogy az ör-tiszt estvefelé a' kiadott parantsnak — a' terem ajtait bezárni — eleget nem tehete. Ez, Báró Wandelin Fridrik volt, egy fiatal 's rettenthetetlen bátorságú Swéd.

Késő kezdde lenni az idő, 's a' nép végre lassanként szétoszla. Az óra tizenegyet ütött; a' Báró az elő-teremben, 's a' halottól tsak egy üveg ajtó által választtatva - el fel 's alá járkála. Gyakran tsendesen állva tekintgeté, a' királyi halottat környező tündérpompát; hol a' halál lebegő árnyéka száz lámpák komoran lobogó fénnével küzdék; majd ismét mejjére

hajtva fejét, némán 's mély gondolatokba merülve halada tovább.

Így folyt el az óra, 's a vártoronyban tizenkettő zúgott. Még búsan remegének az utolsó ütés hangjai, midőn az elő-terembe egy gyászba öltözött termet lépe-be, melyben Bárónk azonnal a Schönbergi Grófné Emelindára ismert. „Nemes Grófné — szólla ő — a terem ajtaja be van Felséged előtt zárva, 's hóluap reggelig senkinek sem szabad belépni; a parants kemény, 's ha talán áthágnám is, csak szomorúságtokat nevelném; kérem a Grófnét álljon el a kívánattól.“ A halavány termet nem látszék figyelni a kérésre, 's a halotti tsarnok felé lépdele, de a Báró ellenzve azt, a terem ajtó elébe áll. Egy hűlt tetem érinté-meg ekkor karjait, 's jég hidegségű borzadás futá keresztül egész valóját; mozdulatlan áll, sőt néhány pertzekig szemei is homályba borúlnak; csak hamar feltekintő 's észrevevé, hogy a termet a Hertzegné halotti ágyához közelít. A halott lassanként felemelődék, felnyitá szempilláit, de tekintete rideg 's élet nélküli vala. Karjait, mellyek az előtt mejjén keresztbe-vetve fekvének, lassanként terjeszté-ki az éjjeli termet ölelésére, melly felé hajólva siete közéjek.

Ezen szörnyű tekintetre ismét elveszté érző-tehetségét a Báró, 's eszméletlenül omlék öszve. Midőn sok idő múlva szemeit felveté, a keletkező hajnal már áttöre bíbor fényjével az erős vas rostélyokon, 's magát egyedül találá. A holt test tsendesen 's mozdulatlan fekvék, de halvány ajkain, mellyeket a vég pillanat nehéz küzdése komor rántzokba vont öszve, most egy szelíd égi mosoly lebege.

Nyomos vi'sgálatok tétettek a hertzegi palotában; következése csak a lett, hogy azon éjjel az éjjeli órában egy négy lovas gyász kotsit láttak a vár udvarába

behajtatni, melyből egy fekete termet kilépván, a' vár-
léptsőkön felsiete. Miképpen tűnt el a' kotsi 's az éj-
jeli termet, senki sem tudá. Egy hónap leforgása után,
a' Szász fejedelemségbe küldetett Követ elérkezék, 's
meghozá — a' Schönbergi Grofné Emelinda elhúnytát.

Stokholmban e' történet maiglan eleven emléke-
zetben van, 's gyakran elregéltetik, ha egy mohos 's
a' titokkal tellyes esetet magában foglaló emlék, az
útazó újság - vágyát felgerjeszti.

A' tiszta elmének első törvénye, melyből minden
tökéletesedés foly: a' maga magával való megelegetés,
's öszvehangzat. (A' derék *Krug* is ezt teszi a' böltsel-
kedés fő tzéljául, midön azt így határozza meg: „Das
Philosophiren ist ein Einkehren in sich selbst und ein
Aufmerken auf sich selbst, um sich selbst zu erkennen
und sich selbst zu verstehen, und dadurch zum Frie-
den in und mit sich selbst zu gelangen.“ A' böltsel-
kedés: egy önmagába való térés, 's egy önmagára
való figyelem, hogy a' gondolkozó lény önmagát meg-
ismerje 's megértse, 's ez által mind magában mind
magaival megbékéljen — megelegetjék.) Tulajdon ön-
nöddel légy öszve hangzatban; tsak tulajdon érzeteid-
re, 's önn átlátásodra bízd magad; semmit se hagyj
belőled tétetni, a' mi talán téged önmagadban téve-
désbe hozhatna. A' jó 's szép eránt buzgó tiszta von-
zalmat, mely szent örököd, igyekezz önmagadra, 's
a' téged körülvévő lények tömegére — a' világra —
való állandó figyelemmel, ébredtséggel, lelkes 's nyo-
mos tettekre kifejteni. És tsak úgy lehetsz valódi bölt
's nem elmefuttató, ha ezt valóban kívánuod, 's létre-
hozni törekszel.

A' Szónokság diadalma.

Midőn Whietefield, a' hires papi szónok, az újonnan alkotott Georgiából Philadelphiába jöve, hogy új honja lelki tekintetben szerentsétlen fiait, egy tzélirányos nevelés által az emberiség szentebb rendeltetésével megismertesse, 's belőlök Amerikának méltó polgárokat teremtsen, szép szándékát, egyedül tsak kegyes adományok gyűjtése által akará végrehajtani, hogy egy árva-nevelő intézetet alapítson. A' közhirű Franklin ezen tervnek ellene vólt, minthogy Georgiában akkor építő-szerek 's mesterek hibázzván, Whitefield kívánata után, ezek Philadelphiából valának általszállítandók, a' mit azonban Franklin igen iránytalan költségnek 's erő-vesztegetésnek véle. Ő inkább kíváná, hogy az intézet Philadelphiában alapíttassék, 's a' nevendékek Georgiából küldessének oda; mire meg Whietefield nem hajlék. Ennek következésében feltevé magában Franklin, hogy a' nemes lelkű kérőtől segítségét megtagadja. Azután nem sokára történetből egy társaságba méne, hol a' lelkes Szónok, nagy tzélját keblében hordozva, a' körüllevőket igen érzékenyen inté tervének pártolására. Alig pillantá meg őt Franklin, 's megmaradását-előbbi feltétele mellett azonnal újra eltökéllé — Zsebében egy marok réz pénz volt, 4 ezüst tallér, és 5 Pistoly aranyban (egy Pistoly: 7 fl. 40 kr. p.p.) De alig beszéle Whitefield 10 minútumig, midőn Franklin mélyen megindulva, réz pénzét neki szánta; az érzettel tellyes szónok folytatá szavait, 's Franklin szégyenleni kezdé nyomorú fukarságát, — az ezüst pénz is neki vala szánva; de végre, alig hangzának-el a' nemes Whitefield utóhangjai a' néma tsendben, midőn Franklin réz pénzét, ezüstjét, aranyját 's mindent a' mi nála vólt a' lelkes Whitefieldnek ajánlá. Egy

más hallgatóra szintoly benyomást tevének a' beszélő szónoki hangjai, de azon különbséggel, hogy ebből a' derék Whitefield nemes tzélja igen kevés hasznot érze. Ezen férjfi a' szonok érzettel tellyes hangjainak benyomását ismérve, hogy a' netalán könnyörű érzet kísértetét kikerülhesse, egy krajtzárt sem vett magához, de a' derék Whitefieldnek szonoki nyelve e' köszivet is annyira megindítá, hogy egy szomszéd ismerősétől költsönt kérne. Ez azonban — maga is egy lelketlen kő-szobor — következő szavakkal kerülé ki kívánatját: „Minden pillantatban szívesen édes barátom máskor, de most nem, mert eszed nem látszik egészen helyén lenni.“

I n s t i n c t u s.

Hamburgban 1831 egy fetske-pár fészket a' ház eresz alatt rakván meg, a' szokott nyílást az éppen alanti ablak felé hagyák; honnan, be's kireptökben, az ablakban leszködő házi kandúrtól gyakran élet veszéllyel fenyegettetve, sok alkalmatlanságot szenvedének. Tavaly előbbi lakjokat elfoglalák ugyan, de a' régi nyílást betapasztva, annak ellenében újat hasítának. Nevezzük ezt természeti vonzalomnak (Instinctus) vagy átlátásnak, gondoló-tehetségnek, — minden esetre említést érdemel.

Hoványi Ferentz.

P. n. P.

Megfejtése a' 39-k számbeli kérdéseknek.

1. Papyrius. — 2. Mus. — 3. Amadeuséban (ama Deum). — 4. Catilina (Kati, Lina). — 5. A' Párisi vér mennyegzőben (1572). — 6. Dante (Tante). — 7. Paris (Páris Pápai). — 8. Adda. — 9. Tigris. — 10. Nil. — 11. Jura. — 12. Atlas.

Némelly számoknak különös tulajdonságai.

A' 11 számnak az a' különös tulajdonsága van, hogy ha ezen számvetési folyamatnak: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, akármelleyik tagjával sokszoroztatik: a' műszámja (factum) mindenkor két egyenlő számjegyekből fog állani, a' mint ezen példák mutatják:

$$\begin{array}{r} 11 \\ 1 \end{array} \quad \begin{array}{r} 11 \\ 2 \end{array} \quad \begin{array}{r} 11 \\ 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} 11 \\ 4 \end{array} \quad \begin{array}{r} 11 \\ 5 \end{array} \quad \begin{array}{r} 11 \\ 6 \end{array} \quad \begin{array}{r} 11 \\ 7 \end{array} \quad \begin{array}{r} 11 \\ 8 \end{array} \quad \begin{array}{r} 11 \\ 9 \end{array}$$

$$\hline 11 \quad 22 \quad 33 \quad 44 \quad 55 \quad 66 \quad 77 \quad 88 \quad 99$$

Továbbá a' 37 szám olyan, hogy ha a' 3 számmal, és annak a' kilentzannyig való sokannyijaival (multipulum), az az ezen számvetési folyamatnak: 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, akármelleyik tagjával sokszoroztatik: a' műszám mindég három egyenlő számjegyekből áll, p. o.

$$\begin{array}{r} 37 \\ 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37 \\ 6 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37 \\ 9 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37 \\ 12 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37 \\ 15 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37 \\ 18 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37 \\ 21 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37 \\ 24 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37 \\ 27 \end{array}$$

$$\hline 111 \quad 222 \quad 333 \quad 444 \quad 555 \quad 666 \quad 777 \quad 888 \quad 999$$

A' 101 szám is, ha a' 11-el és annak sokannyijaival, vagyis ezen számvetési folyamatnak: 11, 22, 33, 44, 55, 66, 77, 88, 99, tagjaival sokszoroztatik: mindenkor négy egyenlő számjegyekből álló műveket szül, p. o.

$$\begin{array}{r} 101 \\ 11 \end{array} \quad \begin{array}{r} 101 \\ 22 \end{array} \quad \begin{array}{r} 101 \\ 33 \end{array} \quad \begin{array}{r} 101 \\ 44 \end{array} \quad \begin{array}{r} 101 \\ 55 \end{array} \quad \begin{array}{r} 101 \\ 66 \end{array} \quad \begin{array}{r} 101 \\ 77 \end{array}$$

$$\hline 1111 \quad 2222 \quad 3333 \quad 4444 \quad 5555 \quad 6666 \quad 7777$$

$$\begin{array}{r} 101 \\ 88 \end{array} \quad \begin{array}{r} 101 \\ 99 \end{array}$$

$$\hline 8888 \quad 9999$$

A' 271 Számot a' 41-el és annak sokannyijaival, az az ezen számvetési folyamatnak: 41, 82, 123, 164,

205, 246, 287, 328, 369, tagjaival kell sokszorozni: így a' műszámok mindenkor öt egyenlő számjegyekből fognak állani, p. o.

$$\begin{array}{r} 271 \\ \hline 41 \\ \hline 11111 \end{array} \quad \begin{array}{r} 271 \\ \hline 82 \\ \hline 22222 \end{array} \quad \begin{array}{r} 271 \\ \hline 123 \\ \hline 33333 \end{array} \quad \begin{array}{r} 271 \\ \hline 164 \\ \hline 41444 \end{array} \quad \begin{array}{r} 271 \\ \hline 205 \\ \hline 55555 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 271 \\ \hline 246 \\ \hline 66666 \end{array} \quad \begin{array}{r} 271 \\ \hline 287 \\ \hline 77777 \end{array} \quad \begin{array}{r} 272 \\ \hline 328 \\ \hline 88888 \end{array} \quad \begin{array}{r} 271 \\ \hline 369 \\ \hline 99999 \end{array}$$

Ila a' 37037 számot a' 3-al és annak sokannyijaival, az az ezen folyamatnak: 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, tagjaival sokszorozzuk: a' műszám mindenkor hat egyenlő számjegyeket ad, p. o.

$$\begin{array}{r} 37037 \\ \hline 3 \\ \hline 111111 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37037 \\ \hline 6 \\ \hline 222222 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37037 \\ \hline 9 \\ \hline 333333 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37037 \\ \hline 12 \\ \hline 444444 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37037 \\ \hline 15 \\ \hline 555555 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 37037 \\ \hline 18 \\ \hline 666666 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37037 \\ \hline 21 \\ \hline 777777 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37037 \\ \hline 24 \\ \hline 888888 \end{array} \quad \begin{array}{r} 37037 \\ \hline 27 \\ \hline 999999 \end{array}$$

Ugyantsak hat egyenlő számjegyekből álló műszámokat szűlnék a' következő számok, ha az utánok irt számokkal, és azoknak kilentzannyiig való sokannyijaival sokszoroztatnak, t. i. a' 15873 a' 7-el, a' 10101 a' 11-el, a' 8547 a' 13-al, az 5291 a' 21-el, a' 3367 a' 33-al, a' 3003 a' 37-el, a' 2849 a' 59-el, az 1443 a' 77-el, az 1221 a' 91-el, az 1001 a' 111-el, a' 777 a' 143-al, a' 481 a' 231-el, a' 407 a' 273-al, a' 429 a' 259-el, a' mint kiki megpróbálhatja.

Annak kikeresését, hogy a' hét, nyóltz, kilentz, 's több egyenlő számjegyekből álló műszámok mitsoda számoknak sokszorozásából származnak, bízom a' Mathematicusokra.

Rejtett szó.

Két tagból állok — ha akarsz ki találni figyelmezz.
Elsőm nélküle még ruha nem készülhete eddig;
Hogy ha vonást tészel másik részemre, jelentek
Isméltést — 's viszzán szárnyas madarak neme lészek.

Megfejtés a' 39. számban: Szél.

S O K F É L E .

41. Szám.

Béts. Május 21-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

M á j u s .

18 Maj. — 1809. Bétsben hirdetés, hogy a' német posta ismét szabad. A' Frantziák megrakatják Sz. István tornyát, valamint a' tsillagvisgáló intézetet is. Bertrand 's Pernetti 2 hidat veretnek a' Dunáu. Nagy Szükség húshan, kenyérben, 's lisztben. — 1831. A' Lengyelek megveszik Ostrolenkát. Az Austriaiak kimennek Anconából.

19 Maj. — 1688. Székes Fejérvár vissza vétele. — 1488. Ditső Mátyásunk megerősíti Béts városának jussait, 's szabadságait. — 1814. Hazánk felemelkedésén buzgó Gróf Hunyady Alsó Pellyen löversenyt tart. Lukáts a' nyertes, mert kantzájával megjárja minden erőltetés nélkül két minutum alatt a' 636 öl. hossza pályát.

20 Maj. — 1506 † Columbus Cristoph szegénységben. Non omnis moriar! — 1798. Napoleon 40,000 válogatott katonával 350 szállító hajón elindul Toulouból Egyptom elfoglalására. Brueys Admiral 13 linea, 's több apró hajókkal mint védő követi az úszó hadat. — 1831. A' Lengyelek elfoglalják Gielgud alatt Lomzát. — 1809. Napoleon átkel hadával Lobau szigetébe.

21 Maj. — 1718. Eugen megérkezik Futakon a' nagytáborba 's Belgrád alá siet. — 1677 † Spinoza. — 1809. Napoleon megütöközik Károlyyal. Aspern 10-szer kerül az ellenség kezébe, 's 10-szer vétetik vissza. Az éj választja el egymástól az öldöklőket. Mind a' két rész fegyverben marad egész cjjél, hogy a' nap feljöttével ismét hozzá láthassanak a' verekedéshez.

Mennyit tehet a' munkálódás, és a' szorgalom!

Rindenschvender Antal, a' Bádeni nagy Hertzegségnek Murgvölgy nevű falujában lakozó szegény fapótlak fia volt. Ez már zsenge ifjúságában munkássága, szorgalma, 's szerénysége által magát megkülömböztette, annyira, hogy őtet követésre méltó példának mondhatni. Mint kis gyermek szüleinek, kik őtet igaz

Isteni félelemre, és tanulásra inték, erkölcsi jó magaviselete által sok örömet okozott. A' hol sejdítette, hogy szüleinek valami kedves leend, minden figyelmét annak végbevitelére fordítá. Életének tizenkettedik esztendejét elérvén tulajdon ösztönből eltökéllette magában szegénységgel küzdő szülei házáat elhagyni, hogy nekik ez által a' házfenntartása terhét könnyebbé tegye. Egy közel lévő faluban Klump nevű fuvaros embernél bérbe állott. Egy tallér, egy kopott ümög, vászon kabát, vászon nadrág, egy mejjre való, és egy fekete fátyol nyakra való vala egész esztendei bére.

De minekelötte még szolgálatba lépne, hallá, hogy a' Löffenau nevezetű Würtembergi határhelységben a' burgonya (krumpli) kiásására kézimunkások kerestettek. Ezen szép alkalmatosságot, munkája által valamit érdemelhetni, nem akará kezeiből ki botsátni. Minthogy pedig a' burgonya még akkor 1740 esztendőben közönségesen el nem terjedt, szándéka volt egy-néhányat eltökíteni, és a' maga születése helyére által plántálni. Azonban ellentállott ő ezen belsőképen érzett ingerlésnek, 's munkabér helyett annyi burgonyát kötött ki magának az alkuban, a' mennyit a' tulajdonosok vélekedése szerint megérdemlett. Hat teli kosárból ötöt haza vitt, 's Murg-völgy vidékén első burgonya-terjesztő lett. Ekkor lépett ő azután a' fenn érintett szolgálatba, és a' föld mívelést, baromtenyésztést, 's a' szekerezést tárgyázó szükséges dolgok kitanulására fordítá szorgalmát.

Több esztendők lefolyása után ön atyához az általa üzött favágásban társul kaptsolta magát, a' hol állandó figyelme által olly ügyességhez jutott, mellynél fogva ötöt ezen tárgyban senki sem haladhatta felül. Berger, atyjának hazafia és barátja, ki a' böhringi faárosoktól favágás mellett ügyelő szolgának tétetett,

Antalt főszolgává rendelé, 's pénz költsönözés által a' fa-vevésre, és eladásra alkalmatosságot nyujta néki. Ez által ő idővel pénzt, és kereskedésbeli esmérteket szerzett magának. Nem sokára ezután Derven, böh-ringi portéka-kereskedésnek ura, józságába megérkezett; ez az Antal esmérteit közelebről szemlélvén minekutánna néhány reábizott dolgokba urának legnagyobb megelégedésére eljárta, ötöt számolójának (Factor) rendelé 900 forint esztendei bérrel. Ezen szerentséjét Antal a' maga munkásságának, 's ügyességének köszönhette, és erősen elhatározta, hogy a' néki szolgáltatott alkalmat szerentséjének további terjesztésére szenteli. Nem is tsalattatott meg édes reménysége, ugyan is a' folytatott kereskedés által tulajdon házának birtokához jutta; soha sem tsökkent meg tántoríthatatlan munkálkodása, és szerentséje naponként nevedett.

Rövid idő múlva kereskedésbeli alkut, és szerződést kötött a' Bádeni nagy Hertzegséggel, felső Austria rendjeivel, több egyéb városokkal, és gyülekezetekkel. — Mit nem tehet mégis az embernek állandó akarata!

Ezek után Lamp Ettlíngi erdömester derék, 's egyszersmind gazdag Sabine leányát vevé magának házas társúl; tulajdon kezeivel gyűjtött, és a' felesége birtoka által nagyobíttatott szembetűnő gazdagsága amaz állapotban helyhezette, a' melly ötöt Dürrnél akkori kereskedésbeli tanátosnál, a' hajózásban, vagy a' murgvölgyi fakereskedésben egybe keletkezett társaságban való rész vételre szerentséltette, és ez által befolyását, 's birtokát öregbítette. Idővel Gaggenavi helység-kormányzóvá neveztetett ki, melly hivataljában Főbíró név alatt negyven esztendőig pontosan munkálkodott; hasznos intézeteket rendelt a' sebes murg-

folyóvize pusztításának mentől bizonyosabb elhárítására; házakat, és tsűröket építtetett; hamuzsírforrásra, 's téglá égetésre szolgáló épületeket állíttatott; és a Gaggenavi község térföldjéből egy darabot általvévén, azon egy tsinos üveghutát készíttetett kovás műhelyel, 's fűrészmalommal. A mostani úgy nevezett Amália hegye az ő el nem tsüggedt szorgalmának, 's munkáságának bélyege. Ő a terméketlen egyenetlen, és követses földet, a legszebb gyümölcs-termő vidékké általváltoztatta. Baden örökös Hertzeg aszszonya meglátogatta őtet hegybéli intézeteiben, és örömben mérülve hagyá el a tájéket, melly ezen naptól fogva tulajdonosától Amália hegyének neveztetett. Sőt maga a boldogult Bádeni Főhertzeg ki jelentette ezen intézetekben talált tetszését, midőn ezeknek felállítóját gazdaságbeli tanácsos tzmre, és rangra méltatá.

Földi pályafutásának vége közelgetett, de az ő mindég munkálkodó életereje még nem találta nyugtát; ő tudniillik az akkori időben fenálló Travenalb Klastrommal szerződést kötött, melly a rakásokban gyűjtött, 's úsztatott fa-kereskedést érdeklé. Hogy pedig óhajtott lépéssel előre mehessen, az Alb gyenge vizét költséges kitisztítása 's felduzzasztása által alkalmazossá tette a fával megterhelt hollandiai talphajók általszállítására.

Ennyire emeltetett fel egy szegény favágó tulajdon munkássága és igyekezete által, 's véle együtt az egész környék, midőn több mint 126 holdnyi sivatag földnek termékeny állapotba helyheztetése mellett, 24 lakóházat, 25 melléképületet és 3 múlató helyet épített, 's több rendbeli gyárt állított. Tekintetbe nem vévén azon nagy számú költségeket mellyeket az Amália hegyén állított intézetekre fordíta, és számba nem vévén a háborúnak nagy terheit 's az ezt követő mostoha idő

pusztításait, mégis maga után hagyott 270,000 forintból álló józságot.

Fáradhatatlan pálya futását végzé Pünkösd - Hava 4-ik napján, 1803-ban életének hetvenedik esztendejében, minekutánna több mint hat hónap lefolyta alatt életerejének észrevett tsendesedését érzette volna. — Melly szívbe ható, és Ifjúság figyelmét 's követését méltán magára vonó példa!

Trémel Miklós.

J ó k e d v .

A' mikor a' komolykodó
 Embert roszz kedv tikkasztja,
 'S a' szerelmén sopánkodó
 Ifjú éltét hervasztja:
 Én mosolygok — 's füttyörészve,
 Drága éltém vígan töltve,
 Gondolom hogy szánandó,
 Kinek kedve mulandó!

Ha valaki rántzba szedte
 Homlokával üldögél;
 Mert fő tzélját el nem érte,
 'S jó kedv — nélkül éldegél;
 Én mosolygok 's jó kedvembe'
 Azt gondolom ez életbe'
 Ha már minden forgandó,
 Jó kedv legyen állandó!

Ha a' fösvény sovány artzal,
 Bé horpadott szemekkel,
 Aranyt, rántzos homlokával
 Számlál — 's rezgő kezekkel;

Pénze vagyon — 's nints jó kedve —
Szorongással szíve telve:

Jó kedv! himzi életem,
'S a' bolondot nevetem!

Ha más keble koszorúért.

Szomorúan sóhajtoz,
'S nevének ditsőségéért,
Szíve szintúgy olvadoz.

Én mosolygok — 's füttyörészve
Azt gondolom kedvem töltve,
Nem kell akkor koszorú,
Ha az ember szomorú.

Ha az irigy más érdemét

Kaján szívvel el öli
'S nevét, hírét, ditsőségét
Mások kárán neveli
Nagy nevét méltóságával,
Érdemét sok aranyjával
Mert hiu, nem irigylem;
Tsak legyen hív-jó kedvem!

Ha a' vélt boldogtalanok

Magok kinnal epesztik
És örömet nyújtó napjok'
Jajjaikkal mérgezik:
Én mosolygok 's azt gondolom
Itt a' képzés legtöbbet nyom,
Jó kedv! ekként kiáltok:
Légy hívem míg meg halok!!

S. A.

F e l a d á s.

A' Lovast (Cavalier; némellyek lónak, mások kutyának és ugrónak is nevezik) végig jártatni a' sakk-táblának mind a' 64 helyein vagy mezejein egymás után, úgy hogy soha se menjen vele az ember kétszer ugyan azon egy helyre.

M e g f e j t é s.

A' Lovasnak (vagy kutyának) igen különös menetele van a' sakkjátékban, úgy hogy ő mintegy egyet tekeredve megyen mindég fejr helyről vagy mezőről feketére, és feketéről fejerre, két hely felett általu-gordván. A' feladást tehát sokféleképen meg lehet fejteni, próbálgatván a' sakk-táblának mezejeit, a' melyekre visszük a' lovast egymás után, calculusokkal, kenyérhajjal vagy egyébbel befedni, vagy számokkal megjegyezni, mind addig, míg mind a' 64 mező be lesz rakva, vagy meg lesz számozva. Közönséges és minden lehető módokat magába foglaló megfejtése nints még ezen feladásnak: különös megfejtései közül pedig legnevezetesebbek a' Montmort, Moivre és Mairan megfejtései. Számokkal jegyezvén a' Sakk-táblának mezejeit, mellyekbe kell menni a' Lovasnak egymás után: ez a' Montmort megfejtése.

1	38	31	44	3	46	29	42
32	35	2	39	30	43	4	47
37	8	33	26	45	6	41	28
34	25	36	7	40	27	48	5
9	60	17	56	11	52	19	50
24	57	10	63	18	49	12	53
61	16	59	22	55	14	51	20
58	23	62	15	64	21	54	13

A' Moivre megfejtése.

34	49	22	11	36	39	24	1
21	10	35	50	23	12	37	40
48	33	62	57	38	25	2	13
9	20	51	54	63	60	41	26
32	47	58	61	56	53	14	3
19	8	55	52	59	64	27	42
46	31	6	17	44	29	4	15
7	18	45	30	5	16	43	28

A' Mairan megfejtése.

40	9	26	53	42	7	64	29
25	52	41	8	27	30	43	6
10	39	24	57	54	63	28	31
23	56	51	60	1	44	5	62
50	11	38	55	58	61	32	45
37	22	59	48	19	2	15	4
12	49	20	35	14	17	46	33
21	36	13	18	47	34	3	16

Rejtett szó.

Völgyeket, Hegyeket, vizeket mezöket
 Elfogok egyszerre az első tagommal,
 Dühössen indulva, — nagy viz tekenyöket
 Készíték — 's rengetem zúgó hatalommal,
 Mig nem e' részből ki készül egészszem,
 'S jaj ekkor! ha Sorsod — az utolsó részem.

Megfejtés a' 49. számban: Tömeg.

Emlékeztető Jegyzetek.

M á j u s .

22 Maj. — 1666. Tsata Gyulánál Temes, 's Kolosvár közt, a' Török 's Rákótz közt. Rákótz veszte, de igen nagy ditsőségben: 17 török katonát szaba le saját karjával; alóla 4 ló lövetett-ki, eltét az ötödiken mentette meg, áltlövettve jobb oldalában, baljában áltdőfettve, 's három veszedelmes sebbel fején. Ájúlgtások közt vivék gyalog szekéren Váradra, hol Jun. 7-kén átszender. egy jobb életbe a' bajnok, életének 40-dik évében. — 1809. Reggeli négy óra-
kor rettentően szól már a' számtalan álgyu. Az ütközet kezdődik. Napoleon buzdítja küzdőt, Károly maga ragadja meg Zach ezred zászlóját, 's éleszti seregeink bátorságát. Báró Simonyi fényes je-
leit adja hadi tudományának, úgy fordul vitéz huszárival mintha a' gyakorlás helyén volna. Este 7 óraker vége a' szörnyü mézsárlásnak. A' Frantziák vissza vonólnak a' Lobauba 30,000 sebest, 's 10,000 haltat hagyván a' tsatatéren.

23 Maj. — 1795. Páris külvárosa megzaboláztatik, Vége a' pórhatalomnak — a' Jakobinusok országa öszszedül. — 1809. Al-
mélkodással hallja a' világ, hogy Napoleont is meg lehet győzni. Bétsben szörnyü sok a' sebes Frantzia. Minden nagy épületből is-
potályt tsinálnak, a' többi közt a' magyar gárda házból is.

24 Maj. — 1809. János F. H. megérkezik Olasz Országból
35—40,000 emberből álló hadával Magyar Országba, 's Györ felé
nyomúl, erősen nyomatva ellenétől.

Minden tsak átmenetel.

A' Passaui egyik hidon találtatik egy felírat, mely-
nél szebbet a' jelen 's múlt kor legnagyobb bültse alig-
ha képezhetett volna, 's az, e' következő: „*Minden
tsak átmenetel.*“ Ezen fennséges igazság minden ha-
landót, földi létünk sebes tüntére eszméltet. Mind-
nyáján átkelünk ezen, 's bár mily soká tengődjék is

valaki benne, végére érve kéntelenítettik megismerni, hogy az csak egy igen rövid átmenetel vala. Gyermek-kori boldog pillanatink, a' derülő férfi-lét, 's a' remegő vénség, nem hidak e' ezek mind, melyeken keresztül egy bájlóbb 's tökéletesebb lét keblébe sietünk? Tulajdon eszméletlensége által omlík erről le némely, 's mi reményljük, hogy a' kegyelem örök létű Atyja, nem fogja engedni őt a' rohanó hullámok mélyibe alá-süllyedni. Komor panaszok, setét gond, meg tsalattott hiedelem, remény, 's kétségbe esés, hit 's vigasztalás, barátság 's szeretet, egymást felváltva ölelnek itt bennünket.

Sok hatalmas 's világ tsudálta hőst, ki földünk tágas téreit megreszketteti; sok úgy nevezett Nagycat, kik határtalan tehetőségekkel büszkélkednek; sok gazdagot, ki kintseit farkar karokkal szaporítja; sok elméskedőt, ki képzelt nagysága fényjét kevélyen szórja az általa úgy nevezett tudatlan pór-nép körébe; sok böltselkedőt, ki halandó társai élet elveit tsúfolva veti meg, ha azok tulajdon képzeivel meg nem egyeznek; sok szerentsétlen ifjút, ki földi léte végtzéljának, a' puha érzékiség keblében való fentergést véli; sok lelketlen honfit, ki egy nyomorúlt öszveköttetés, 's egy tsillámló jutalom tekintetiből, az emberiség leg-szentebb igazait letapodni mérészli; — mind ezeket, 's az ilyeneket a' Passaui hidra szeretném küldeni, hogy olvassák, 's örök lángal égő betűkkel vésnék mejjekbe hogy: „*Minden csak átmenetel.*“

Moore Byronról.

Valóságos igazság, hogy a' főbb rangú lélek ritkán fér öszve a' házi-körzet tsendes vonzódásával. Szerentsétlensége az a' nagy lelkeknek (azt mondja Pope),

hogy inkább tsudáltatni akarnak, mint szerettetni. A' Genie állandóul önn magán függő mély gondolkozása, iparja és szokásai, mind oda törekszenek, hogy azt, kinek az sajátja, vagy igazabban szölván, azt, ki annak sajátja, az emberek községétől elkülönítsék. Tulajdon elsőbbségeinek lévén áldozatja, senkit sem ért, és őt sem érti senki. Ő tele marokkal hányja az aranyat ott hol tsupán fillérek vannak folyamatosan. Nagyságát igazán érzi az ember, de hason-neműkkel kell bírnia, hogy köztök költsönös hajlandóság támadjon. De a' természet maga is úgy akará, hogy műveinek e' földön egyike se légyen tökéletes. Az, ki a' Genie ragyogó ajándékot azon Characteri szelidséggel, 's azon tsendes érzéssel öszvekötné, melyek házi szerentséneknek fő alapjai, több volna mint ember. Vizsgáljuk meg a' nagy emberek életét, 's úgy találjuk, hogy a' kivételek, ha lehettek valaha, igen kevesek valának.

Magyar Országi Históriai töredék.

Magyar Országnak hajdan nagyobb tekintetének kellett lenni a' külföldön, mint jelenleg, mióta némely nyomorúlt irka firkálók rossz nevét költötték.

Hogy a' magyar forintok Németországban is folyamatosan voltak, megtetszik egy 1395-k esztendőben költ irományából a' bájorMüncheniTanátsnak, melyben

„Stiglitz Fridrik késmivesnek az Ágostaiak hídjánál lévő városi-község háza, udvarostól élte fogytaig hét magyar forintba odaajándékozott.“ (Lásd Müller Münchenjébe I-ső Miksa József Király — Maxim. Jos. alatt. Mainz 1816. I 233 lap.) Továbbá az is hogy Emeric György Görlitzi (felső Lausitz-ban) polgár mester, ki 1422-be született 's 1507-ben halt meg, 12 gyer-

mekeinek 31,000 magyar forintokat (ungarische Gulden) hagyott: azt látszik mutatni, hogy a' magyar ftok Németországban hajdan köz-folyamatban lehettek.

A' magyar készítette bőr *Irha* igen kapós volt hajdan a' külföldön, 's Frantzia országban *magyar bőrnek* hívták. A' Németek egy ily lágy vagy tsávás vargát (Weissgerber) *Irher*-nek (Irhásnak) hívták, 's Nürnbergben mai napig is (mint már 1360-ban is) *Irhergasse*-nak (Irhások útszájának) neveznek egy útszát.

A' Nagy Szombathi-kalendáriumot (Tyrnauer Kalender) Münchenben 25 esztendőnél tovább nyomtaták újra (Nachdrucken). Erre Jankovits Miklós Úr tanít bennünket az 1829 Tud. Gyűj. XII. 72—99 lap.

Csaplovics János.

Hajdan és ma.

Nagy Károly Tsászár életének 30-k esztendejében, nevét még nem tudta leírni; 's a' 10 és 11-k században, kik írni és olvasni tudtak, annyira betsültetek, hogy az akasztófától is mentek voltak. Ma pedig, sok írástudók, még a' tisztességes élhelhalástól sem menttek!

A' Füst és a' Fazekgyártó.

A' fazekas-kürtön kifele tolakodó füst megesküdt, hogy ő ugyan nem szűnik meg mind addig lobogtatni fekete zászlóját, míg a' délszinben ragyogó napot szomorú éjféllé nem változtatja. Ugyan hogy tudnád azt véghez vinni? kérdi katzagva a' fazékmives; hohó! — felel, a' bodor első principium — ígérni is, tellyesíteni is valamit, a' szijjas nadrággal — pártával — 's több e'félével, kiment a' módiből.

A p h o r i s m á k.

— A' böltsek közt valamely láthatatlan lelki öszveköttetés van, igazi vérség, 's e' tselekszi azt, hogy ők egymást a' távolban is esmerik 's szeretik.

— Az ebek és hízeltedők, szerfeletti nyájaskodásaik által tulajdon urokat sokszor annyira be mottsokozzák, hogy ez utoljára is kéntelen lábokra hágni.

— A' ki ön betseről meg tud felejtkezni, annak nints esze.

— Semmi sints szenvedhetetlenebb mint a' tudatlan, midőn azt hiszi, hogy valamit nyom a' fontban, vagy ha parantsol.

— Minden szenvedés testi. A' léleknek nintsenek egyéb fájdalmai, mint annak keserű érzete, hogy hibázott; az az, hogy az alaton testi szenvedélyekkel való küzdésben meggyőzöttetett.

— Egy Nagy Férjfiú, kevés pillanatokra, tántorodni képes ugyan, de egészen elesni soha. A' szelid erény lelkes bajnoka, az igaz böltesség tiszta fényétől vezéreltetve, 's egy nemes érzet birtokában, a' durva sors legkeményebb tsapásainál is rendületlen áll!

— A' Történet az az elapadhatatlan kútfő, melynek példa-vizéből kiki merit, hogy az által szenyjét lemossa.

— Az aszszonyi szív a' várhoz hasonlít, mellyet rövid idő alatt hol bevesznek, hol ismét vissza vesznek. Soha sem lehet abban az őrizet bátorságban.

— Helyesen (Ortographice) gondolkozni, jobb mint helyesen írni. Nem következik, hogy a' legnagyobb mechanicus legjobban értsen a' reszeléshez; Mozart nem legjelesebben játszott hegedűn, Rubens festése nem vala finom, és a' nagy hadivezéresek ritkán tudják oly jól forgatni a' fegyvert, mint egy grenatéros.

— A' pörnép tetszése kedventzeit gyalázza, de a' nemeseké legszebb polgári korona.

— A' pörnépnek, vagy az erszényében vagy a' gyomrában egyesül minden érzése.

— Az emberek legelőször Amphictriontól tanulták meg, hogy a' bor közzé vizet is lehet vegyíteni. A' ki- nek a' fogadósok máig is leghivebb tanítványai.

— Tévedésben vannak, kik azt hiszik, hogy a' hazugság tsak az újságok létele óta terjedt el legin- kább a' világon. Agesilaus már maga hamis hadi hir- detményeket adott ki.

B a l l a d a.

(A' meg - tartás.)

Sötétes árny terüle szélt

Ezer fák' lombjiról

Hüsen lehelt a' reggi szél

A' halmok ormiról.

Mert arra, — hol magányt talál —

Ujulni ment a' jó Király.

A' jó Király! a' serkenő

Nappal vetélkedve,

Botsátni jó - tévő sugárt

Szerette népire

Ment, nem gyanítva semmi vészt

Nyugalm övezve jó szívét.

Nyugalm szivén; ezer bajok

Sulyongva vállain

Nagy lelke szerte járva el

Alattvalójain

Áldást hintvén azokra el

Mint meny, mikor korányra kel.

Mint meny; — de ah! midőn a' jó
 Gondban merülve van,
 Szelid valója függ egész
 Emberség közjaván,
 Egy orv lövel kettős halált
 Hogy oltsa-el a' jó Királyt.

A' jó Királyt! de nem hagyá
 Az Ég, a' nagy, 's kegyes,
 Hogy a' dühödt gonosz nyila
 Legyen halál-vészes
 Ő él, 's mint nap forog fölül
 Alattvalójai körül.

Bétsben. — P. W. J.

F e l a d á s.

Három feleségfeltő férjfiak, egy igen setét éjtszaka, feleségeikkel együtt egy folyóvízhez érkeztek, hol egy kis tsónakot találtak hajós nélkül. A' tsónak olly kistsíny volt, hogy egyszerre két személynél többet el nem birt. Kérdés, hogy mehetnek ezen hat személyek által a' vizen, kettőnként ülhetvén egyszerre a' tsónakba, úgy hogy egy aszszony se maradjon egy vagy két idegen férjfi társaságában, mikor a' maga férje nintsen jelen ő mellette?

M e g f e j t é s.

Elsőben két aszszony megyen által, azután az egyik visszahozván a' tsónakot, által megyen a' harmadik aszszonnyal együtt. Most egyik aszszony visszahozza a' tsónakot, és kiszáll abból, és két férjfit küld azon által, kiknek feleségeik már túl a' vizen vagynak. Ekkor egy férjfi a' maga feleségével együtt visszahozza a' tsónakot, és kitevén a' feleségét a' száczra, a' harmadik férjfiával együtt általhajókázik. Ek-

kor az az egy aszszony, ki már túl a' vizen van, visz-
zahozza a' tsónakot, és elsőben az egyik aszszonyt
általszállítja a' tulsó partra, azután visszajöven, a'
másik aszszonyt is általköltözteti a' vtzen.

Rejtett szó.

Embernek állatnak én tükre lehetek
Ha magam kifejteni jó mestert lelhetek.   ;   ;
Mindent ki majmolok ezen merter ségen —
A' minek teste van a' nagy mindenségen.
Ha vissza fordítva mondasz ki engemet
Magam magam által szerzem élelmemet,
Városokban lakom — sokaknak szolgálók
Merteségem által sokakat táplálók,
Tégy az elsöm helyett egy sz - szet 's úgy mondj ki
Ugy örömet használ — ha el fáradt ki ki.
Végyük egészszemet az első formában
Ismét, — 's tégyünk sz - szet úgy az homlokában
Az én elsöm helyett, — 's így hidd el mindenek
Bájolo képemnek köriben érzenek, —
Tégy p betüt 's veddel az sz - szet előllem
Ugy nyalánk eledel léssen én belöllem,
Ha a' p - t azomban l - lel fel tseréled
Ugy egyszerre bennem sok szárnyasnak leled
Fel a' házát, — 's soknak ellenségét,
Mint hogy rajtam végzik szabadságok végét
Minden kis madárkák, mellyek rám repülve
Hajlékony testemen maradnak rémülve. —
Vesd el az l betüt 's tested 's lelked - bája
Lészek, — 's egész léted leg első pompája,
'S tested vagy lelkedet ha valami éri
A' sors el válásom poharát ki méri
Azonnal, — és többé véled nem lehetek
Mig nem a' mint voltál — úgy — fel nem lelhetlek.
Ifjabb Kövesdi Boér Sándor.

Megfejtés a' 41. számban: Szélvész.

S O K F É L E .

43. Szám. Béts. Május 28-dikán.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

M á j u s .

25 Maj. — 1571. Erdély, Váradi Főkapitány Somlyai Báthori Istvánt fejedelmi hatalommal bíró vajdának választja, hogy a' Magyar Királyfelsőségét megismérje. — 1443. Magyar Országban rettenetes földingás. — 1809. A' Frantziák az elrontott hídon dolgoznak, hogy úgy ne járjanak ismét, mint 22-kén jártak, a' ts. k. fegyvertárból a' nagy török lántzot is kihurtzolják. — 1830. Délután négy óraker megindult a' Frantzia Flotta a' Touloni kikötőből Algier elfoglalására. 37,351 emberből, 's 4008 lóból álla. Legnagyobb gondossággal, és körülnézéssel intéze el a' kormány mindent, a' mi az expeditio sikerét biztosíthatta. — 1831. A' Lengyel had a' Narew jobb partjára vonúl.

26 Maj. — 1792. A' Frantziák azt kívánják Királyoktól, hogy a' papok, kik a' polgári eskütől irtóznak, száműzettesenek — de Lajos azt mondja: „Veto.“ — 1806. Ragusa minden Neutralitása mellett elfoglaltatik a' Frantziák által. — 1831. Az Ostrolenkai ütközet. Az Oroszok megveszik a' várost, 's átnyomulnak a' Narew jobb partjára. Chlapowski megveri az Oroszokat Narewka mellett.

27 Maj. — 1573. A' Német Alföldi hajóssereg megütközik a' Spanyolokkal 's 22 hajót veszt. — 1718. A' Bajor Constitutio köz hírré tétetik, 's utánna nem sokára a' Bádeni is. „Die Verfassungen Baierns, Badens und Würtembergs (in annäherndem Masse auch die grossherzoglich hessische und die nassauische) athmen den reinen Geist des ächten, zeitgemässen Repräsentativsystems. Ihren Urheberu gebührt dafür hoher Dank und Preis. Süddeutschland, wofern seine Völker den Geist ihrer Charten verstanden, und wofern die Höflinge und Minister demselben sich zu befreunden vermochten, durfte, diesen Punct betreffend, selbst auf das stolze Britanien herabsehen.“ Mikor olvashatjuk már ezt magyarul, derék Bajzánknak, — ki mint hallottuk e' munka fordítását magára vette, tollából? — 1832. Ibrahim basa hat hónapi ostrom után rohanással veszi meg ma Acre várát.

28 Maj. — 1568. II Fülöp Spanyol Király kitiltja Vilmost az Toldalék a' M. Kurirhoz.

Orániai Hertzegét hazájából, minthogy szabad hazájának zsarnokja ellen segyvert fogott. — 1831. A' Cholera Danzigban.

É s z r e v é t e l.

Mind tsak azon regét dúdoljuk; egymás feltételét erősítjük; egyre tzelzünk, 's egyre törekszünk; mégis semmi, vagy tsak igen kevés láttatja munkásságunknak, 's iparkodásinknak.

Ezen bajnak okát már száz felé tsavartam, do miben kellessék még is megállapodnom, — kételkedem. Ezen egy, még is nem futhata át figyelmemen, hogy nálunk kevés a' teremtő gondolat, még kevesebb a' vizsgálódnai, 's tapasztalni szerető vágy, véghetetlen pedig az utánozó szó, és még véghetlenebb ezeknek váltása. — Mert például: Fel tette valaki először a' Nevelés hijányjait; 's felöle józan vélekedését böltsen közlötte. Felvette egy másik a' Magyar nyelv tanításának hasznát, 's óhajtani való következéseit bennünk fel ebreszté; Felvette egy harmadik a' Falusi oskolák rendeltetését; 's igaz észrevételeit méltatá figyelmünkre. Casinóra törekedett, 's nyitott is azt egy érdemes Hazánkfia, mellyet méltán hirdettek a' szél-szárnyú Újságok, mellyek szerint ezen nemes példa örvendetes követést is nyert. „Nem álmod hűvelyezek, hanem igazat mondok, hogy mi mind ilyen buzgó tetteinkkel, és óhajtásinkkal épen úgy vagyunk, mint a' fiatal városi Fitzkók módi ruhájokkal, el ragadtatva indulatink hevétől, midőn nemzetesedésünk valamely szikráját itt ott éledezni látjuk, annyian neki rohanunk éleszteni, hogy utóbb ezernyi lehelletünkből lengedező szél támadván, olly hirtelenséggel el árasztja lángját, hogy ez bé nem hathatván a' tömeg mélyebb belsejébe, a' nélkül, hogy valamely hasznát láthatnók, 's melegségét érezhetnők, a' szikra héjzatáról elenyé-

szik. — Így vagyunk valóban minden munkánkkal, így minden nemzetesedésünkkel és tsinosodásunkkal. A' melly hirtelen fel kapjuk, olly hirtelen abba is hagyjuk; vagy pedig, ha egy új gondolatot felkaphatunk, azt annyira tsürjük, tsavarjuk, míg vitatásában bele unatkozván, azt előbbeni semmiségébe vissza avítjuk.

„A' melly tyúk sokat kodátsol, keveset tojik.“
 Miért nem dolgozunk ezen igaz közmondásunknak ellenére? Tsak lassan, tsendesen, de buzgón, 's álhatatosan tsinosodjunk. — Nem szükség minden kitsinységeket annyira hirdetve magasztalni, — 's főképp annyiszor! 's kezdetén! A' való fennmarad, 's ha az ápoló hazafi kezek hozzá járúlnak gyarapodik, a' hasznos majd — hirt, és figyelmet gerjeszt. — A' hír valóság nélkül elenyészik, 'sőt a' valóságé is vissza hanyatlik a' feledékenységbe, — sőt az ugyan azon dolgoknak szüntelen való hirdetése, 's ugyan azon egyformaságoknak ismételtes vitatása még unalmat, 's ebből származó megvetést is szül. — Innét vagyon, hogy az illy formán lángra kapott hazafiúságot, Nemzeti szellemet, és tsinosodást sokan sokféleképen fejtegetik, — innét az, hogy minden feltételeinkben ellenkezőkre találunk minekelötte hasznát sejdíthetnénk, — innét ez, hogy hirtelen hevünk el lankad, 's előbbi tsendjébe vissza rogyik. — Mennyit szollunk még a' nevelésről? mennyit a' magyar nyelv hasznáról; mennyit a' falusi oskolákról; és a' Casinokról? Óh! de mikor kezdünk el már egyszer nevelni! mikor vesszük hasznát szerelmes nyelvünknek! mikor lesznek másként rendelve oskoláink! 's mikor társalkodunk finomabban! bár egyszer a' puszta szóvitás, és utánozás helyett ezek jönnének módiba!

Márfy.

Egyes személyek 's familiák közt is sokba kerül a' perfolytatás; hát még nemzetek között a' háborúk folytatása.

Egy Anglus felvetegette: mennyibe került Nagy Britanniának a' Frantziák ellen tartott háború 1793-tól kezdve 1815-dikig, melly 22 esztendő lefolyása alatt, tsak néha néha volt rövid ideig békekesség. Ezen hadi költségek summáját huszezernégy száz millió (20,400,000,000) forintra teszi, illy megjegyzést adván hozzá: Ez a' summa aranyban 288,000 mázsát nyomna, 's ezt 4800 kétlovas szekeren lehetne, mint terhet elszállítani. Ha felveszszük, hogy két lat aranyból 1000 lábnyi aranydrótot lehet eresztetni: úgy az ezen aranymennységből készítettethető arany dróttal a' mi földünket egészen körül lehetne övedzeni. Rettentő summa pénz ez, mellybe egyetlen egy embernek eltemettetése Sz. Helenában, az Anglusoknak került!

Tulipán ünnep.

Minthogy most nálunk gyakorták az illuminációk annyira, hogy igen is nehéz e' tárgyban új ideákra akadni; talán tzélirányos leszsz a' Törökök tulipán ünnepét emlékezetbe hozni néhány szóval, talán különféleséget hozhatna utánzása örömrünk, 's vígságunk kijelentésébe.

Ezen ünnep abban áll, hogy a' Szultán kertjei sok ezer színezetű lámpákkal kivilágosittatnak, 's a' tulipánok közt igen sok viasz gyertyák gyújtatnak meg. A' tulipánok felett Canári madarak függnek, mellyek a' nagy világosságtól eltsábitva úgy mint nappal énekelnek. Még a' tulipánok is részesülni látszatnak a' kis éneklők tsalódásában, minthogy ezek is kitarják

kelyheiket. Ezenkívül még néhány száz megaranyozott tekenős békát, mellynek hátára viasz gyertyát ragasztanak, eresztenek el a' fasorokban, hol kények szerént szerte szét mázskálnak. T. K.

Férfiúi hívség.

Egy földes-úr, kinek nője elszökött, értesíté a' Közönséget néhány külföldi hírlapokban szerentsétlenségéről. Eleven színekkel festi tőle elszakadt feleségének képét, melly a' szépségről való fogalmaknak (Begriff) nem felel meg nagy mértékben. Hogy bájló szemei szürkék, 's selyem haja veres azt is híven leírja. Esengve kéri, hogy térjen vissza, 's így végzi kérelmét: „Ha szegénység vagy szégyen tartóztat, Elizám, jöjj vissza. Visszajöttöd ünnep — második mennyegzőm leend. Emlékezz meg, szeretett Bettym, érzékeny jó szívedről. Mindenre kérlek, Szívemfele, kedves Aszszonyom, írj minélelőbb, 's tudósíts jöttödről, hogy ünnepélyesen fogadhassalak. Melly édes leszz a' viszontlátás óhajtvá várt órája! Szenvedély emészt mióta elhagyál, elszakadt a' rózsa lántz, melly a' földhöz tsatolt, a' derült ég tiszta képe, a' virányló kert, 's szomszédnéim bájai fel nem vidíthatnak, nőtton nőnek keservtől lenyomott bánatos szívem vágyjai. Tsak az az édes remény; hogy vissza térsz küld némellykor enyhítő sугárt zajló keblembe. Térj vissza — Ó térj vissza, 's bételjesednek legfőbb kívánatim! Tudod tsak társaságodban lelhetém fel mennyemet, tsak társaságodban, — a' hol igen is kevéssé vagyok ön uram, de ki is lehetne az — vagyok boldog. Térj vissza tsókjaim legédesbiké vár — Térj vissza, hadd érzenem még tsak egyszer dobogni hívszívedet keblemen, míg el nem megyek azon ismé-

retlen Országba, hounan mint a' nagy Shakespeare mondja, még egy útas sem jött vissza. Foganatos volt e' kérelme — nem tudom. Pinkay.

F u t ó g o n d o l a t.

A' mi ideáljaink hasonlók egy, a' hideg éghajlat alatt létező fához — alig virúlnak egy kevéssé száraz lombjai — már a' dühöngő fergeteg lesodorván leveleit, megfosztja diszétől, megfosztja piruló gyümölcseitől. — Illyenek hevülő képzetünk kellemes játéki is, mellyek egykoron annyi hájt mosolygtanak éltünk tavaszszára — komoran és disztelenül lebegnek most előttünk.

A m o r k é p é r e.

Menny szép Ifjú! kedves Ámor!
 Egy jó szívet sebzeni,
 Tartós sebet, — nem halálost
 Lészen szabad ejteni,
 Hadd szenvedjen azon kebel
 Mellyért én már szenvedek,
 'S majd tsak akkor üdüljön fel,
 Ha Orvosa — én leszek.

Az okos nem szóll, de teremt szívében,
 Égi haszonnal tele ritka tervet,
 Melly idejében ha jöhet világra,
Új eget alkat.
 Márffy.

Számvetésbeli nevezetesség.

Egy Indiai Király Szeszsának, a' Sakkjáték elmés feltalálójának, királyi nagy jutalmat ígért ezen jeles találmányjáért, és ő reá magára bízta, hogy kérjen tőle, a' mit akar. Szeszsza csak azt kívánta, hogy mivel 64 négyszegű helyei vagynak a' sakkáblának: adjon neki a' Király az első helyért 1 szem búzát, a' másodikért 2-öt, a' harmadikért 4-et, a' negyedikért 8-at, az ötödikért 16-ot, és így tovább sorban a' 64-dik helyig, mind n helyért kétannyi szem búzát, mint az előtte lévő helyért. A' Király megszegeylenette magát, és meg is bosszankodott, hogy ő tőle, nagy és gazdag Király létére, csak olly tsekély ajándékot kíván Szeszsza, és haragosan megparantsolta Ministerének, hogy Szeszsát tüstént elégitse ki. De mennyire eltsudálkozott mind a' Minister, mind a' Király, midőn a' búzaszemeket felszámították, és úgy találták, hogy a' Királynak minden gabonáiraiban, egész országában, sőt az egész világon sints annyi szem búza, a' mennyivel lehetne a' Szeszsza kívánságát kielégíteni.

Könnyen meggyőződhetünk a' kívánt búzaszemeknek illy temérdek sokaságáról, ha mi is felvetjük azoknak summáját. A' kívánt búzaszemek tehát illyen renddel nevednek: 1, 2, 4, 8, 16, 's a' t. ez látnivaló, hogy nem egyéb, hanem a' 2-nek hatalmakra való felmelése, melly illyen földmérési folyamatot formál: $2^0, 2^1, 2^2, 2^3, 2^4, 's a' t.$ egész 64 tagig, melly 64-lik tag lesz $= 2^{63}$, mivel a' $2^0 = 1$ foglalja el az első helyet. Ezen folyamatnak summáját könnyű kitalálni; mert akárhány tagot veszünk össze, eleitől fogva: azoknak a' summája éppen 1-el lesz kevesebb, mint a' felvett utolsó tag után következő tag, p. o. $1 + 2 + 4 + 8 = 15$, az az 1-el kevesebb a' következő

tagnál, a' 16-nál. A' 64 helyekért kívánt búzaszemeknek egész summája tehát 1-el kevesebb, mint a' 65-dik tag az elkezdett folyamatban, az az $= 2^{64} - 1$. Számokban lesz a' kívánt búzaszemek summája $18'' 446,744'' 073,709' 551,615$. Már ha felteszszük, hogy egy köből búza 240 fontot nyom, minden fontban pedig van 12,800 szem búza: úgy egy köbőlbe belemegyén $3' 072,000$ búzaszem. Ezzel elosztván a' feljebb kitett búza szemek számát: kijő $6'' 004,799' 503, 160$ köből, és még mintegy $\frac{2}{3}$ köből; ennyit tartozott volna a' Király fizetni Szeszsának. Tegyük fel, hogy egy höld vagy 1600 □ öl földben, jót roszzat öszvevévén, megterem 5 köből búza; és osszszuk el 5-el a' kitett köblök számát: úgy a' Szeszsza búzájának egy esztendőben való megtermesztésére fel kellene szántani, és be kellene vetni $1'' 200,959' 900,632$ höld földet. Immár egy □ mértföld, mellynek széle hossza 4000 öl, tsak $16,000,000$ □ ölet, és így 10,000 höld földet tesz, 1600 □ ölével számlálván. Minthogy pedig az egész föld golyóbisának felső szine $9' 288,000$ □ mértföld: ezt 10,000-el sokszorozván, kijő, hogy az egész föld szine, ha tsupa szántó föld volna is, tsak $92,880' 000,000$ höld földet tenne, mellynél 12-szerte több höld föld kívántatnék a' Szeszsza búzája megtermesztésére.

Rejtett szó.

A' Német a' nevémtől fél
 Ha kikelek agyarral,
 De barátságban együtt él
 Ottan ő a' Magyarral,
 Hol mind kettőnek nyelvében
 Nevem egyez értelmében.

Megfejtés a' 42. számban: Kép.

Emlékeztető Jegyzetek.

M á j u s .

29 Maj. — 1453. Konstantinápoly a' vad pogány kezébe került. — 1701. Rakótz, Szirmay, 's Vay elfogattatnak Tokay mellett, 's fogságba hirtzoltatnak Neustadtba. — 1809 † Müller János ama hires történet író. Munkáit 27 kötetben testvére adta ki. — Eugen Olasz Ország Vice Királya megérkezése Bétsbe. — 1831. Gielgud megveri az Oroszokat Sacken alatt Raygrad mellett.

30 Maj. — 1431. A' Burgundok elfogják az Orleánsi Szűzet, 's eladják az Angoloknak, kik Rouenban megégetik mint bűbájost, v. bűvész-eretneket. De a' Frantziák ítelték meg, az az, a' Párisi Egyetem, 's a' frantzia papok. — 1627. Széchy Mária (Márssal társalkodó Murányi Vénus) leteszi a' házassági hitet Bethlen István Gróffal Jolsván. — 1828. Londonban Canning baráti elhagyják a' Ministériumot. — 1830. Reggel feltűnt a' Frantziáknak Afrika partja, a' habok azonban olly magasan hánykódának, hogy nem leheté kotzkáztatni a' kiszállítást, mire Majorca sziget felé fordulnak.

31 Maj. — 1161 † II Geyza Királyunk. — 1809. Bétsben nagy szúke van a' fa, dohány, hús, liszt, és kenyérnek.

Egy két szó a' Sopronyi Magyar Társaságról.

Méltán megérdemli ezen jeles intézet, mint a' hazánkban lévő hasonló tzélú egyesületek közt idejére nézve legelső, hogy eredetéről 's mostani állapotjáról egy két szóval értekezzünk; annyival is inkább, mint-hogy a' nemzet előtt kitsinyenként már feledékenységbe kezd menni, ha bár munkálkodásait mindég nagyobb és nagyobb szorgalommal 's tüzzel folytatja is. — Kezdeté azon időponthban esik, midőn a' honi nyelv mívelése fő tárgya lett majd nem az egész nemzet iparkodásának; midőn Bessenyei, Báróczy, Péczely 's egyéb

lelkes hazafiak azon sűrű homályt, mely a' ditső magyarságot már már örök feledékenységbe takarni látatott, eloszlatván, Révay 's a' halhatatlan Kazinczy útát törni kezdetek a' magyar Heliconra. Lelkesedve törekedtek nyomdokaikon ifjak és vének előre nyomulni; de különösen *Kis János* és *Németh László*, akkor a' Sopronyi Ev. fő oskolában tanuló ifjakban buzgott a' haza és a' hazai nyelv és literatura szeretete, egyesülve a' barátság 's erköltsiség legtisztább tüzevel. Ezeknek szentelték egész életüket 's tzeljök elérésere vas szorgalommal törekedtek, példájok követésére egyszersmind több lelkes tanuló társaikat is felszóllitván. Martius 20-dikán 1790 köttetett köztök azon frigy, mely a' mái napig is fennálló 's virágzó *Sopronyi Magyar Társaságnak* alapja volt. Első munkálkodásaik nagy részint fordításokban állottak. A' stylus minéműségeit, az izlést és ékesszóllást Eschenburg, a' nyelv philosophiáját Adelung szerint vizgálták; a' magyar nyelvbéli gyakorlásaikban pedig Moelibeus, Molnár Csécsi és Kalmár szolgáltak nekik kalauzúl. Tsendesen, 's másutt alig szembetünőleg folytatták munkálkodásaikat, mint a' tanuló ifjuság előtt; míg egykor a' Kis János által fordított *Hercules választása* tzimű könyvetske a' nemzetnek, de különösen a' Magyar Hirmondó és Mindenés Gyűjtemény azon időbeli kiadóinak, Görög Demeter, és Kerekes Sámuel Uraknak figyelmét magára vonta, a' kik hathatós buzdításaik mellett őket több magyar könyvekkel megajándékozták. Ez volt a' Társaság könyvtárának első eredete, mely most mintegy 1200 darab jeles magyar könyveket foglal magában.

Bútsút vévén Sopronytól a' Társaság első alapítói 's tagjai, helyeket más hasonló lelkesedésű ifjak váltották-fel. Leginkább a' költés, ékesszóllás és aes-

thetica voltak azon tárgyak, mellyek szorgalmokat foglalatoskodtatták. Ezek által izlések pallérozódott, gondolkodások módja kimivelődött és lelkek nemesült. 1792-ben kezdettek először egy nagyobb munkába, melly őket a' magyar közönséggel megesmerkedtette, megkedveltette 's nekik jó akarókat 's pártfogókat szerzett. Olvasták t. i. a' hírlapokban, vagy közhírből is hallották, hogy némelly helyeken a' jobb izlésű magyar ifjak magyar theatrum darabokat játszanak. Követésre hajlandó tüzet gerjesztett ez ő benne, 's azonnal elhatározák egy magok által készített eredeti darabnak eljátszását. Készült is ezen tzelra két Dráma, az egyik *Hunyady László* *) tzim alatt Lakos János által, mellyet a' hallgatóság nagy tapsolásai közt el is játszottak Aprilis 30-dikán 1792.

Még ugyan azon esztendőben T. T. N. Megyeri Raits Péter Urat, a' böltselkedés akkori rendes Tanítóját Elölülőnek meghívták, a' ki a' meghívást elfogadván, Nov. 4-dikén pompás szertartással Elölülői hivataljába be is iktattatott, 's felügyelése alatt rendszeren, folytatta a' Társaság munkálkodásait egész 1824-dik esztendei Junius haváig, a' midőn a' boldogult elhúnyta után T. T. Ódor István, a' böltselkedés és hazai törvények rendes Tanítója választatott Elölülőnek. Elölülése alatt a' Társaság egész szabadságában, igazgattatva egy a' Munkás Társak közül szabadon, 's közmegegyezéssel választott Titoknoktól, mái napig is fennáll 's virágzik, 's napról napra nagyobb diszre 's tökéletességre emelkedik. Munkáikat, mellyeket minden esztendőn tartani szokott Öröm-Ünnepjeken, a' Munkás Társak egész

---

*) Ezen, egy 17 esztendőös ifju által készült darab utóbb több magyar színeken is adatott.

magyar öltözetben elszavallanak, az ilyenkor öszvegyülekező fényes hallgatóság nagy megalégedéssel 's lelkesedéssel fogadja. — Több apró, nagy részint üdvezlő versezeteiken kívül, mellyek nyomtatva jelentek, 1804-ben jött-ki munkálkodásaiknak első zsengéje. Hogy több ezen időtől fogva nem jelent-meg, azt munkáik silányságának épen nem lehet tulajdonítani, mert vagynak gyűjteményeikben olly darabok, mellyek akármelly zsigorú könyvbíráló előtt is bátran megállhatnának; hanem inkább a' Társaság tzeljének, melly nem a' hírvadászat, nem a' könyvgyártás, hanem a' gyakorlás, a' tanulás.

Van a' Társaságnak egy kis tökepénze is, mellyet részint az esztendei jövedelmekből fennmaradt summátskákból gyűjtött, részint pedig Néhai T. Bodroghi János Úr hagyományából bír; 's esztendei kamatjait a' jelesebb magyar könyvek megszerzésére fordítja. Pénzeit egy a' Munkás Társak közül közmegegyezéssel választott kintstartó igazgatja; a' könyvtár pedig két Könyvtárnok keze alatt van. — A' nemzeti folyó irások közül most a' Tudományos Gyűjteményt, a' T. M. O. Minervát és Századunkat; az Ujságok közül pedig a' Magyar Kurirt és a' Jelenkort 's Társalkodót járattja tulajdon költségén.

Mennyit használt legyen ezen Egyesület a' Hazának: tsak abból kitetszik, hogy azon 500 Társak közül, kik 40 esztendők lefolyta alatt benne részesültek, mind munkás polgárok, lelkes hazafiak 's részint az egész nemzet előtt esmeretes és tisztelt literátorok váltak. Elhallgatván levelező Társairól, kik közt Kazinczyval 's Czinke Ferenczel méltán kérdedik; nem szóllván Kis Jánosról, a' kit, ha egyéb érdemeivel a' halhatatlanság koszorúját már rég ki nem vivta volna, arra tsak ezen Társaság is, melly létejét neki hálálja,

méltán érdemessé tenné: Tsak néhány közönségesen tisztelt hazafiakat legyen szabad emlitenem, kik ennek kebelében kezdték hazafiúi pályájokat futni. Az első helyet köztök, ditső alapítója után, méltán B. Lakos János foglalja el, a' ki már eléggé hebizonyította; mennyire kedves előtte hazája; itt pendüle-meg először Döbröntey lantja; itt zengé első érzelmeit Edvi Illés Pál és N. A. Kis Sámuel; itt fejlődé a' korán elhunyt Németh László, itt Halasy Mihál, Hrabovszky István, Szabó József, Petz Leopold, 's több buzgó hazafiak elméje, kiknek neveik méltóbb helyet érdemelnek.

P.

A' Tovt = Tót = Deuth, Lengyel, Orosz és Ungar nevek értelme.

A' Slávoknak különböző elnevezések honnan eredhetett, kiki át fogja látni, ha gondolóra veszi, hogy nyelvével együtt a' Nemzet is, az ősi szokásokhoz és tartományokhoz képpes, mellyekben lakik, különbözőféle ágakra szakad; a' honnan a' Slávokra, többféle tartományokról megannyi nevek ragadtak, mint például: Illyrus, Croata (Horváth), Slavonita, Bosnita, Dalmata, Carniolus, Wendus, Windus, Rátz = Rascianus vagy Serbus, Ruthenus vagy Rusus (Orosz), Bohemus (Tseh) ettől Wojemia, Bojemia, Moravus (Morva) ettől Marhania, Pannonius ettől Pannonia, Polonus és Lechus (Lengyel) ettől Polonia és Lechia; mellyek közzül igen sok, személyekre lévén alkalmaztatva, ezeknek tulajdon nyelvekhez és szóllás módjaikhoz képpes szintúgy nem kevésbé változnak, mint például: Slávián = Slávonit = Slovák, Cseh = Bemák, Morávetz, Serb, Rossián = Russ = Rusák = Rusnák, Polyák = Jyách, a' mi földmivelőt

jelent; 's ezek szerént azt kell állitnunk, hogy a' magyar Tovt = Tót, Tóták, elnevezések ezen frequentativumoktól vették eredeteket: tento, teto, toto, toták, teták, totáki; valamint a' Copák, Sopák, Csupák, ále-áljo-pák-tól = Copáki, Sopóki, Csupáki, ljepáki = ljopáki; szintén a' Lech, Lich, Liách-tól, a' mi kegyetlen, ravasz, leselkedő, tsalárd embert jelent, származott a' Lichen, Lechen, Lenchel-Lengyel. Egyenes értelmét véve mindazonáltal, a' Lengyel nevezet hihetőképpen a' Lenogyel-Lenogyil-tól származott, a' mi orosz és lengyel nyelven lentermesztőt jelent, melly foglalatosság a' Lengyelek természetével, mint a' kik tágas mezőkön 's rétségeken laknak, leginkább megegyezik; vagy pedig ezen munkára serkentő mondatól: Lengyiláj — lengyil — Lengyel, mely annyit tesz mint: munkálódj = dolgozz! a' honnan a' munkára vagy dologra egymást, költsönösen serkentető Polonusokat (Lengyeleket) könnyen nevezheték el a' Magyarok Lengyel=Lengyeleknek; valamint a' többi Pannon-Slavokat Tótoknak=Totákoknak, a' fenntebb említett frequentativum (gyakoribb-sokszorozott) mondatától: Tento — tot — ták — táki — táko. Egyébiránt bizonyos, hogy ezen nevezetek a' magyar hét vezéreknek Poloniába vagy kis Russiába, 's innen Pannoniába lett jövetelek előtt jöttek szokásba, mint a' német (germanum) Teuth — Deuth *) mert sehogy sem lehet feltenni, hogy az említett Nemzeteknek a' Magyarok eljövetel előtt tulajdon nevek ne lett volna, vagy hogy a' Magyarok az említett nevezeteket úgy hozták volna magokkal, mint ön Madjar — Magyar neveket, vagy ezen ruthenumct Orosz ettől: öriz — oruzs —

---

*) Mi oknál fogva nevezi pedig a' Német így magát, az mászszor elő fog adódni.

uruz, urász, a' mi fegyveres vitézt, vigyázót vagy őrt és így valamely dolog urát jelenti; vagy ezt Uhor — ugor — ugoretz, a' mi ezen slav névvel egyez meg: Hornyák, 's hegyi lakost jelent, mint krajnyák hegyaljait és Polják mezeit; vagy ezt uh — ug — ugvál — ugvár, a' mi egy éjszaki sántzfalat vagy erősséget jelent (septemtrionale ungaricum vallatum seu fortalitium) és kétségen kívül innen származtak ezen deák elnevezések is Unghvár — ungarus, hungarus, 's a' német Ungar — Unger; mert azt, hogy a' Hunnok maradéki az ungarusok vagy Hungarusok, a' Hunnoktól neveztettek volna Hungarusoknak, a' bíráló (criticus) történetészek éppen olly mesének tartják, mint azt, hogy ők Scythák voltak?

Bétsben. F. J.

A z ő s z i n t e.

Egy Generál, ki ifju korában barbély inas volt, bizonyos város ellen vezeti seregét; egy baráti közül, ki előbbi hivatalát a' Generáluak tudta, ezt meghalván, őszintén így szólla: „No, ha a' várost meg kell *borotválni*, úgy a' Király éppen jó emberre talált.“

T a l á n y o k.

1. Honnét jó ez a' szó Tót?

Felclet. A' Tót szó eredete ez: Mikor a' Magyarok elfoglalták hazánkat a' Tótoknak még nem volt magyar nevek, hanem tsak későbbben neveztettek Tótoknak Eldődeinktől mert beszéd közben szüntelen azt mondták toto (az az). Így Bánátban is Sagterbakternek mondják a' Németet, mert ez is gyakorta él *sagt* er szavakkal kivált ha mesél. Hibás tehát Kassay Ur véleménye, ki azt állítja, hogy a' Tótok azért neveztetnek

Tótoknak mert hős apáink kitolták őket hazájokból,
vagy mivel holt nemzet; az az se Királya se hazája.
Holtból nem lett Tót, inkább Toltból, — mint boltból
bótot tsinál sok Magyar.

2. Honnan jö ez a' szó Vasárnap?

Felelet. Vásárból. Mert hajdan, valamint most
bútsúkor, az Isten házai körül ünnepnapokon minden-
felét árultak, mi Nagy Károly Tsászár alatt kezdődött
Németországban; ez által édesgette a' Németeket a'
templomokba.

Megfejtése a' 38-ik Számban lévő Rejtett szónak.

Honnunknak fő bajnoka Ó! 's nints írva mulékony
Szobron, hallatlan párú menny szülte Apánknak

Nagy neve — nintsen!

Hát a' föld ha ki nyúlna tovább, 's száz milliom ember
Még segedelmével buzgón fáradna naponként

Lenne e' írva?

Azt felelem hogy „Nem.“ — Mert nintsen is annyi erő még
Nints a' halandókban, nints értz, melly tartani bírná

Nagy neved *Árpád.*

Márfy.

R e j t e t t s z ó .

Télben és nyárban felette

Sok fogyasztói vagynak;

Noha télben nints élete —

Az én első tagomnak.

Meg vagyok a' második tag

A' világon mindenben;

De ne keresd azt balgatag!

Lelkedben 's az Istenben;

Hanem egy betű hijjával

Szorgalommal és munkával

Gyűjtsed hogy rajtad segítsen.

Az egész ront, hogy építsen.

M. K.

Megfejtés a' 43. számban: Pest.

Emlékeztető Jegyzetek.

J u n i u s .

1 Jun. — 1283. Habsburgi Rudolf rendelése, hogy Austria, Styria 's Carinthia, Albrecht fiának és utódinak jusson. (Első törvény az első szülöttre nézve.) — 1485. Ditső Mátyásunk béveszi Bétset 's Dóczy Orbán Püspök leszsz:

Mathias ego sum, metuit me Caesar uterque

Declarat vires Austria victa meas

Atria cum statuis, ductis ex aere, foresque

Corvini referunt principis ingenium.

Mathiam partos tot post ex hoste triumphos

Virtus, Aes, Marmor, Scripta perire vetant.

— 1591. Ma kezdődik Tsepreghen (Sopron V.) az Evangelikusok 's Reformátusok Gyűlése Gróf Nádasdy Ferentz előlülése alatt a' két egyház egyesülése végett. Nádasdy feláll a' templomban 's buzditj magyar nyelven az egybegyűlt papokat az akadályok elhárítására utánna tudós házibarátja Szentgyörgyi Gábor lelkesen beszél deakul, mire kezdődik a' beszélgetés. Bőjthe reform. Superintendens az első napokban látszatott ugyan hajólni az Evang. tanításra, de megbántódván ama tudós 's híres Horváth Gergely beszéde által eltávozott a' gyűlésből 's a' két fél megmaradt előbbi hite mellett. — 1763. Szül. Lötsén Leibitzer János ki gazdasági 's kertészi írásról nevezetes. Életét nézd: Biographien berühmter Zipser von Jakob Melzer. Kaschau und Leipzig. 1833. 540 lap. ára 1 fl. 20 kr. p. p. — 1816. Az Austriai Nationalbank elvei megtéteknek. Hát a' Magyar — — — ? — 1823 † Párisban Davoust Marsall Napoleon baj — 's tanuló társa a' Briennei katona iskolában.

2 Jun. — 1809. A' Duna hidjai helyre vannak ismét állítva a' Frantziák három osztályban átmennek rajtok. — 1828. Verekedés a' Miguelisták 's Oporto felkeltei között, a' szerentse az utolsóknak kedvez.

3 Jun. — 1815 † Dresdában Vilmos híres német író 's tudós. — 1825. Posonyban Gróf Apponyi legújabb izlés szerint épült könyvtárának talpköve letétezik. Augendis in Patria litteris.

Toldalék a' M. Kurírhoz.

4 Jun. — 1387. A' Velentzeiek megszabadítják Mária Királynénkat a' pártosok hatalmából. — 1642 szül. ama nevezetes ts. K. udvari egyházi szónok Abraham a Sancta Clara (Megerle Ulrik.) — 1828. Don Miguel átveszi seregének kormányát.

Egyszer de soha többé.

(B tsi est-történet.)

A' török postán egy estve rendszerént tovább tartóztatának a' hivatalteremben. Tízet ütött már Sz. Istvánnál. Az, ki mint én az egész napot a' dolgozó asztal mellett, 's a' múlt éjszakát a' tántzteremben töltötte, könnyen megmagyarázhatja magának azon vágyakodást, mellyel lakom felé siettem. Képzetelemben már puha meleg ágyamban voltam, és'kényemre nyújtottam ki fáradt tagjaimat. Homo proponit — Deus disponit!

Szörnyű hosszúnak látszott ez egykor a' külvárosi út. Egész nap fertelmes idő volt, eső esett, 's a' sár miatt tsak ügygyel bajjal haladhattam a' jégfedte sikamlós kövezeten. Már jó darabig mentem, mikor szemembe tűnt egy bolonyai ebetske, melly nyöszörögve simúlt hozzám igyekezzvén mindenkép figyelmeimet magára vonni. Szegény állatpára bizonyosan aszszonyát vesztette el, — 's úgy látszott, először koválygott annyit élteben illy piszkos sáros lutskos időben. Egészen el volt undokítva a' sártól, 's jött utánnam a' nélkül, hogy hívtam volna. Bizakodott szegényke bennem, 's ez hizelkedett szívemnek. Szánakozva, mint mindég, eltökélém magamban, hogy segíték rajta; de soha sem volt több okom megbánni jószívűségemet mint éppen akkor.

Ezen jótévő szándékommal elértem lakomat, de alig nyitám meg ajtómat piszkos kis vendégem szobám-

ban, 's két ugrással felbontott ágyamban vala. Ó nagy egek! a' motskos sáros megátkozott kutya hófejér újonnan burkolt ágyamban! Oda ugrom, hogy e' szörnyű vakmerőséget megakadályoztassam, de véres ujjak és egy átható ugatás, melly nem sokára az egész házat felverte volna, lett egyedül következése bátor támasomnak.

Most legalább feltételes alkura akartam lépni. De hasztalan maradt igyekezetem. Ha tsak távolról közelgeték is hozzá, újlag ugatott, 's mutatta fogait az elvetemedett, betsületével nem gondoló hálátlán kutya. Mit volt tennem? — Minekutánna, mint okosabb, minden uj igyezetről, hogy t. i. az ágyamat megoszszam vele, vagy legalább a' takarót egy vánkossal elkapjam, lemondottam volna, nem volt egyéb hátra, mint hogy igazi keresztényi békességes türéssel felöltözve, mint voltam, egy székre dőljek, 's így töltssem el a' viszontagságokkal teljes éjtszakát. — Gondold el, emberszerető olvasóm, szomorú helyheztetésemet! Egy hoszszú pogány hideg téli éj. A' szél eloszlata a' borút, a' szaggatott felhők között bujkáló szelid hold szánakozva tekintett le rám, ki a' hideg 's haragom miatt reszketve ültem székemen, tsak gyöngén oltalmazva köpenyegem által, — áldozatja az irgalomnak, míg a' gyalázatos kutya kénye szerint nyújtózott puha meleg párnáim között. — Megátkoztam lágyszivűségemet, mellyel olly nyájasan fogadtam ezt az elkényeztetett ölebet. Kikeltem igazságos haragomban azon sok irkálók ellen, kik az egész világot elárasztják irományaikkal a' gyermek nevelésről, mellyel most éppen senki sem vesződik, 's egész mostanig nemi tudtak egy rationális kutya nevelést tárgyazó értekezést írni, melly soha sem volt szükségesebb mint most, — mellynek hiánya engem szegény ördögöt olly tsúfosan megjät-

szott. — De még el is határoztam, hogy magam készítek egy illy munkát, mellyben szivrehatólag előadandom, melly gyalázatos 's ártalmas az az elhatalmazott szó-kás, melly a' kutyáknak az ágyban ad helyet nyug-vásra. Illy feltétellel az édes álom púha karjaiba dől-tem kemény székemen, minekutánna Lessingnek követ-kező epigrammáját eldörmögtem volt :

An die Dorilis.

Dein Hündchen, Dorilis, ist zärtlich, tändelnd, rein,
Dass du es also leckst, soll das mich wundern? Nein!
Allein dein Hündchen lecket dich;
Und — dieses wundert mich. *)

De a' szentelen eb még nem szerzett elég bajt.

Reggel volt már, midőn felvert álmamból az ajtó-mon kopogó vén gazdaaszszonyom. Felugrottam szé-kemről 's az ajtót kinyitám neki, ki a' reggelivel jött. A' betstelen kutya féltvén bőrét — lehet, hogy máskor is már keserves bért vettek tőle — alig látja nyíl- ni az ajtót már künn van. De szerentsétlenségre éppen lá- bai közé jő a' belépőnek, ki ijedtében elkiáltja magát 's hosszában beésik a' szobába meszszeré elvetvén magától reggelimet. — Oda voltak tehát ujdón új por- cellan kávé edényeim — oda legszebb drága vízzel tölt poharam, mert ezer darabra zúzattva szélt önték a' felséges kávé, mellynek meghütött gyomromat meg kellett volna melegítnie.

Az idő rövidsége nem engede pótlékot keresnem a' kávéházban. Kedvetlenül sieték az íróterembe, fe-

---

*) Mopszod Dóris jeles, tiszta, 's játszi ebetske-nem
'S azért, hogy úgy nyalod falod, m'ért tsudáljam? én nem!
De hogy téged a' kutyátska,
Nyalogat, — több mint tsudátska.

nekedő mérges pillantatokat vetvén útközben minden hozzám közelítő ebre.

Szenvedéseim szerzőjét azóta nem láttam, 's nem tudom hogy lett dolga továbbá; — azonban annyi bizonyos, hogy többé idegen kutyának nem adok szállást.

Pinkay.

A z a r a n y f á.

Ama sok tsinos kástélyvárok, 's múlató helyek közé, mellyek hajdan Velentze nemes férfaitól Bren-tának mind a' két partján állittattak, tartozik Grimai familiának egyik kies épülete is ezen tzim alatt: „Az arany fához.“ Erről e' következő történet adatik elő.

Egy a' Grimani Nemzetségből a' játéknak olly heves indulatú kedvellője vólt, hogy ez egy izben a' kotzkajátékban minden kész pénzét, 's végre minden földbirtokát tönkre tette. Hogy el vesztett jozságait ismét vissza nyerje, még hátralévő mezei házát, tevél fel a' játékra, ki vévén azonban egy, kertjében ültett fát, mellyet ő különösen kedvelt. Azonban óh szerentsétlen eset! eme háztól is megfosztatott. Egészen kétségbe esvén játékra teszi az élő-fát is, 's a' szerentse kereke megfordulván — megnyeré; a' Ban-quiért tovább unszolván, az eljátszott mezei házának előbbi birtokához juta. E' szerentsés eset idejétől ólta a' fenn érintett mezei ház eme tzimmel jeleltetik: „Az arany fa.“

A p h o r i s m á k.

— Ha hiú emberrekkel van ügyed, add meg azoknak személyes követeléseket, 's ők néked magát a' dolgot örömet átengedik.

— Brutus ama pogány republicánus azt állítja: hogy szavunkat egy zsarnoknak sem kell megtartanunk.

— A' tudósok ideákat, a' kereskedők pénzt kaparnak öszve.

— Ha Dolabella a' Marcus Antonius feleségét el nem tsábitja vala, akkor ezek a' nyughatatlanság támasztói mind a' ketten egyességben maradvá, Róma a' legnagyobb Anarchiába süllyedt volna. Így tartá meg egy Aszszony tisztátalansága a' római birodalmat.

— A' félénkség felette dús, a' maga viseletét mentetgetni.

— Erasmus a' következő jó tanátsot adá Ammoniusnak, hogy a' világban (rákmodjára) előmehessen: „Nyúlj akárminő eszközhöz szégyen nélkül, keverd bele magad minden foglalatosságba; mindenkit lökj hátra; senkinek szállást ne adj; üsd el mindenki kezéről a' hasznót, ha elütheted; ellenkedésedet, vagy barátkozásodat a' haszonhoz alkalmaztasd; tsak azoknak adj, kik neked sokkal többet adnak vissza; mindenkinek 's minden dologban különösen kedvébe járj; és nótádat szünetlen két húron pengessd.“

Moliere is ezen alapokat ajánlá tréfás szeszében.

— A' hiúság képes a' legkeserűbb gúnyt is tisztelkedés gyanánt venni.

— Vannak férjfiak, kik a' társaságban tsak akkor szerentsések, ha bolondoknak tartatnak.

— A' hét görög böltsek egyike Pittacus is usurpator volt.

— A' lelki szegények, az érzékiség úgy nevezett szentségeire nézve leginkább gazdagok.

— Némellyek tsupán egy szerepet (Rolle) akarnak játszani, hogy melyiket? azon keveset aggódnak.

— Ki a' történetek okait felfedezni nem tudja, az azok hatásait sem leszsz képes megakadályoztatni.

— Sok bohó mindaddig nem fogja meg, hogy bot és korbáts van a' világon, míg az ütést és tsapást érzékenysége alá nem botsátják.

— Az unalom, melyet az ember másnak okoz, gyakran tsalhatatlan eszköz arra, hogy tzélját elérje, mellyel a' ravasz leginkáb él.

— Az Ostobaság éppen olly ragadós a' nagy gyülekezetekben mint az ásitás.

— Már a' mesében úgy jön elő a' szamár, mint leggögösebb az állatok között.

— Van gazdag Skláv, és szegény független!

— A' férjfi, legfelségesebb örömeit a' természet és a' nemes aszszony társaságában találja.

— Valamint vannak a' vélekedésnek Urai és mes-
terei: szinte úgy vannak vélekedésnek legényei, inas-
sai, kézhezadogatói (Handlanger) és szolgálai.

— Az értidő kigyógyit bennünket minden szen-
vedélyekből, minden bohóságból, de minden erőnk-
ből is!

M e g e l é g e d é s.

(Triplet.)

A' földi gond nem tépi keblemet
Minkám! ha gyenge karjaid ringatnak
Édes tsókjaid földi mennyet adnak
'S elyziumba visznek engemet.
A' gond nem háborgatja lelkemet,
Ha boldogító karjaid ringatnak!
Hasítsa tengerek' hullámait
Ki kintsekért eladja álmait:
Minkám! ha engem karjaid ringatnak,
A' földi gond nem tépi keblemet.

P.

Mágikus Négyszegrajz.

A'	mi	a'	min
van	ösz	ve	A'
vesz	mi	vólt	dent
és	dós	tu	lesz

A' feladás ebben áll: a' rendetlenül elosztott szótagokból két verset kell öszve szerkesztetni. A' kitalálás kultsa egy mágikus négyszegrajz, mellynek térföldje úgy van kimérve, hogy mind a' vizerányos, mind a' függőleges, valamint az egy szegletből a' másikhoz vezető lineán is ugyan azon summa feltaláltassék, és pedig úgy, hogy minden szám tsak egyszer forduljon elő. A' számok elrendelése megmutatandja azon rendet, mellyben a' széthányt szótagokat olvashatni.

Trémel Miklós.

P. N. P.

R e j t e t t s z ó.

Parányi mérték vagyok én,
 Szemedben is tsillogok;
 Láb nélkül fordítva mentén
 Ős Dunánknak ragyogok.
 Így fejem vedd, 's életem
 Tsak nap tűntén vehetem.

Megfejtés a' 44. számban: Fűrész.

Emlékeztető Jegyzetek.

J u n i u s .

5 Jun. — 1809. A' Kormány meg parantsolja a' Bétsi pénzváltóknak, hogy háromszor 24 óra alatt 3 millio forint kész pénzt teremtsenek elő, hogy a' Kormány minden jövedelem hiányában élelmet hozattathasson a' városba.

6 Jun. — 1792. Ferentz Koronázása Budán. — 1809. Bernadotte Marsall megérkezik Bétsbe 24 lovasoktól kísértetve szállását a' Burgban veszi, hadosztálya Magyar Országának tart. — Metternich megérkezik Eszterházi Pállal Párisból Bétsbe.

7 Jun. — 1608. Rudolf a' könyvek királya, átengedi Hazánkal Austriát 's Morvát Mátyásnak.

China (Tsina).

Országok és Nemzetek esmertetését ter esztő Tár (Magazin). Ez az ángoly folyóírás igen érdeklő jegyzeteket közöl Chináról, újabb időbeli utazók és missionáriusok írásaikból. — China sok tekintetben megérdemlené az Európaiak figyelmét; tsakhogy ettől a' titkolódzó néptől nagy mesterség valami keveset is kitanulni. Nehezíti még ezt különösen az is, hogy nyelveket, 's kivált írásokat, melly nem betűkből, hanem ígéket, dolgokat 's a' t. jelelő ezer meg ezer képezetekből (figurákból) áll, nekünk Európaiaknak jól megtanulni szinte lehetetlen. — Óh pedig be sok jót lehetne tőlök tanulni! Az a' ditső öszvetartás, melly ezt a' roppant, 's most mintegy 150 milliom lélekkel rakott birodalmat*) több ezer esztendő olta fenntartja,

*) Itt tsak belső China értetődik. Mert az oltalma alatt álló szomszéd országokban, még ezenkívül 100 milliom lakosok vannak.

követésre méltó például szolgálhatna minden más országok lakosainak a' föld kerektségén. Mert China, ezen régi esmeretes igaz mondásnak: „Concordia res parvae crescunt, discordia vel maximae dilabuntur“ *) az első részével tartván, rettentő nagyságra tudott nevedkedni, midőn mi az első részére nem ügyelvén, tapasztalásból, fájdalomkra inkább a' második felét esmerjük. — Chinában ez előtt ezer esztendővel diatban volt már a' földművelés, diszlettek sok jeles és hasznos mesterségek, 's virágzott a' kereskedés. Bizonyossága annak, hogy már ez előtt 2000 esztendővel 300 mértföldnyi hosszúságú (20 lábnyi magas, és 5 lábnyi széles) kőfállal kerítette el a' száraz föld felől birodalma határát a' szomszéd tatár nemzetek földjeitől, 's Mongol és Mantsu országoktól; belső kereskedésének könnyebbítésére pedig már ezer esztendővel ez előtt számtalan tsatornákat ásatott (mellyek között az úgy nevezett *tsászártsatorna* 300 mértföldnyire folyja végig az országot. — A' nyomtatás, melly fára metszett képjelekkel ment véghez, régiség nálak. Illyen nyomtatás által 's többnyire mesékbe öltöztetett példák által magok a' tsászarak 's a' vérségekből származott első rangú mandarinok oktatták a' népet erköltsiségre, szorgalomra 's minden polgári virtusokra. Magokról mindent, jót rosszat kihirdettek 's ezt teszik máig is, külső népekről elégnek tartják megemlíteni, hogy a' világon vagynak. Antipodesaik Amerikában vagynak 's másutt is, kik más nemzetekről mindent az unalomig hirdetnek újságleveleikben, magokról kéntelenek mélyen hallgatni. — Itt következik egy réges régi Chinai mesének fordítása nyelvünkre ángoly szerént.

---

*) Egyesség gyarapít mindent a' visszavonás ront;
Az szül nemzeteket: jaj de kivégez emez.

Chinai Mese.

Egy oroszán, hosszas útaztatása közben Európán keresztül, sokat látott hallott a' tudományokról, mesterségekről, 's módja vala kitanulni, hogy itt bizonyos rangbeli tanultak viselik a' legfőbb hivatalokat. Végre haza szabadulván, azon kiállott sok viszontagságok néminémű megjutalmaztatásául, mellyeket mint hadi fogoly idegen országokban szenvedett, hű népétől eldödei királyi székére emelteték. Fény és rang vette körül székét, 's a' hatalmasok száma figyelemmel várta fejedelmi parantsait. Ezen méltóságos helyhezet nagy tettekre buzdítá a' ditső bojhost, 's azt hitte, hogy szeretett nemzete előtt jótétemények által kelletik szereznie halhatatlan ditsősséget. — Ehezképest nagy reményű plánjait (terveit), melyeket minden tanátsnoki örömtapsokkal fogadtak, kihirdetteté. Fényes jutalmak valának kitűzve, személyválogatás nélkül mind azoknak, kik magokat a' tudományoknak és mesterségeknek akármely nemében mások felett kiüntetnék. Kevés idő telt bele, 's im az állatok országa minden neméből számosan jelentek meg tökéletességre vitt tudományjokkal, 's a' mesterségekben tett ügyességekkel a' Sakk és az ő fényes udvari tisztsége előtt — remekelni. Elsőben is egy nagy tapasztalású medve lépe fel, mellynek a' trón jobbjára felől hely mutatódván, ott hol leugyelt, hol kozákot tántzola. Hangos taps késéré a' köztetszést, és a' fő megelégedés jeléül ezen tisztváadász, mestersége doktorává nevezteték. Ezután a' Leopárd álla elő, 's a' hatalmasok erejének jussait minden teremtvényeken menydörgős harsogással hirdetgeté. A' trón körülvettjei fejhajtással igazlák Szólnokunk szavait, az alatt hogy az alatt álló hallgatóság reszketett. Megpillantván a' hiúz szemű orátor ezen

érzések szembetűnő különbözését, fordítja beszédét, 's rettentő fogainak elvitsorításával ígéri a' gyenge fegyvertelen és ártatlan állatoknak oltalmát — halálókig. Vidámságra gerjesztő érzés futja el a' hallgatóságot egy pillantatig. — Most előkullog jámbor alázatos lépésekkel a' róka. Mosolygva gúnyolódó artza, fontos előadásait előre hirdeti. Nyájas széllyel nézésével megbájol minden tátott száját szemet 's hegyzett fület. Kerek mondásokba remekül öszveszedett declamatiójában, ékesszóllással megmutogatja tudós ábrázatjával 's tagjai módos jártatásával, minden olyan régi állítások igazságát, mellyeket ma már senki sem hisz. Ámitó hangú beszéde hallgatóinak nagyobb részét elszenderedésre, szunyókálásra készteni, 's mind ezek tudós szónokjoknak tsak ezen borzasztó bérekesztésére riadnak fel: „Valaki pedig a' mondottakat, — különösen a' szárnyas állatok közzül, mellyek egyebáránt is olly könnyértelmű lebegő teremtmények, — nem hiszi, mind azokat üldözni és pusztítani nemcsak nem tilos, sőt kötelesség.“ — Nem állhatá meg a' kakas, hogy magát ezen szókra el ne kukorékolja: mondván: ugyan ébredjeteek fel már valahára! (Mély hallgatás.) — Lassú suhogással lebbene most elő a' trón zsámolyára egy tsalogány, elsőben is a' lombok között lapangva dalló fülemile „*gyűj, gyűj, gyűj tsak gyűj; fűtyre tanítalak itt*“ nótáját, azután a' sárgarigó *flüareoijóját*, majd ismét a' szüntelen magókról tsevegő szárnyasoknak, — a' babuknak *bu-bu-buk-ját*, a' kukuk *ku-ku-kuk-ját*, 's kakadu *kakadu* szavát, szóval, minden énekes szárnyas fűtyörészését ámitolag tökéletesen utánnozván. Köztapsot nyert az ámitó utánnozás; 's nyomban kinevezteték a' tsalogány udvari énekesnek, szabadsága elvesztése mellett ugyan, de aranyos kalitzkában, 's szabad kosztón. — De ki tudná itt, kivált

a' farktsóváló négylábúak ügyességeknék minden remekléseit elszámolni. Elég, hogy a' bojhos Szultán meglepetve a' birodalmában illy hirtelen elszaporodott tudós és ügyes mesterek bájló remekelései által; előre képzelte a' boldogságot, mellynek ebből alattvalóira háromlani kelletik, 's óhajtván országa lakóinak képzelt boldogságát örömmel szemlélni, elhatározza birtokainak beúztatását. — Jaj de, — állatok teremője! minő látás! Akár merre fordult, mindenütt az a' szomorító tapasztalás verte le, hogy polgárjai még nyomorúbb állapotra jutottak e' tudós mesterségű felvi-gyázók alatt. A' róka még mesterségesebben 's könnyeb-ben pusztítja kedvére a' szárnyasokat, a' farkas, barát-ság színe alatt, ölelgeti halálra az ártalan juhokat 's bárányokat, szóval, minden állat kegyetlenül gyako-rolja tulajdon hasznára, 's mások megrontására tudománybeli ügyességével a' neki engedett hatalmat. — Ekkor tehát: búsult gerjedezésében, felindulván, a' következő hirdetményt intézé birodalma minden la-kosihoz:

Látom, nem mind tudósokat
Kell a' népből mivelní;
Inkább több jó polgárokat
Taníttatni 's nevelni.

Mert im ez jóg (juss) tudó fővel
Még azt is állítja már;
Hogy az igaznak erővel
Nyakát törni sem nagy kár.

Sőt ügyészi vitatással
Megmutatja előre;
Hogy tsak az élhet egymással
Békében, — a' ki dőre.

Ez a' róka ravaszságát
 Tudománnyal neveli;
 Hogy rangja 's éhe kórságát
 Könnyeben tömje teli.

Amaz ígér jövendőben
 Milliárd boldogságot;
 Tsak hogy ő itt ez időben
 Fejhesse a' világot.

Szóval tzeljok tudásokat
 Mind tsak arra fordítani;
 Hogy lehet állat társokat
 Megtsalni 's nyomorítani.

'S mivel látom, szellemetek
 Arra kezdett fajulni,
 Hogy ti tsak könnyen éljetez,
 Menjen bár más koldulni:

Azért mától fogva nálunk
 Sok illy tudós helyette,
 Ha több jó polgárt találunk,
 Tapasztalásom tette.

Nemki Demit.

Némelly szembetünő Előzetek.

Minden dologhoz kívántatik valamely előkészület, vagy előzet, melly által az ember mint egy útba igazítva, bátrabban, nyugodtabban, 's akadály nélkül folytatja kezdett dolgait; ezen előkészület olly hathatós, és múlhatatlan szokássá válik utóbb, hogy nélküle majd tsak nem lehetetlen, az utánna szokott foglalatosságnak, munkának, vagy' akárminek is következni, p. o.

Melly gyorsasággal szolgál a' boltos legény portékáinak előmutatásával, 's azoknak véghetetlen ditséretével, ha mindenek előtt kezeit öszve dörzsölheti?

Mennyivel bátrabban ül fel a' félénk lovag déltzeg paripájára, ha azt előbbi hízelkedő simogatásaival végig tapogatta?

Melly ügyes reménnyel halad tovább a' már soká hijában fáradott vadász, ha ártatlan nyúljának nyomdokira talál?

Melly el szánva dolgozik a' szegény paraszt ember, ha meg köpven tenyerét, azután szorítja kemény markába eszközét?

Melly egyenes komorsággal fedd a' Tisztviselő, ha pipájára gyújtván, előbb egy hangosat köhenthet?

Melly nyugodtan lép be a' látogató a' szoba ajtaján, ha kopogtatására ezen kedves szót nyeri válaszul „szabad,“ és melly készen fogadtatik?

Mitsoda elragadtatással szól azon szónok, ki mondani valóját már néhány héttel előbb meg tanulta?

Melly hasznos, és az emberi nemzetnek szükséges tanítást adhat az olly férjfiú, ki előbb az illy nagyra meg kívántató tehetséget magának meg szerezte?

Mint öli magát országunk oskoláiban, a' nyiltabb világ tágos ösmeretségeiben tapasztalatlan tanítóink által tzéltalanul nevelt Ifju pályájának nagyobb léptőin, a' neki előre készített veszedelembé? minthogy ezeknek vonzó minéműsége előtte nem kifejtve, — tsak tilalmazva volt!

Melly kellemetes enyelgéssel önti vágyjal tele ömledező érzékeny szerelmét az ösmérkedő pár? ha előbb szemeik tetszető katingatásaikkal egymást meg bájolák?

Melly kész mesterséggel iparkodnak a' fürge Tzi-

gányok nótát a' tántzoló lába alá vonni, ha már előbb öszve hangoztaták?

Melly büszkén, delien, és bátran tántzol a' kar-
tsú Magyar Leventa, ha előbbi kényes mozgással a'
hegedős ügyes fogásait, sarkantyúja pengésével tisztán
ki verheti?

Hát a' Németnek nem kellemetesebb e' keringője,
ha tulajdon szellemében, minekelötte a' tántzot el
kezdi, egy szörnyet tobakol?

Ezen, — 's még több illy forma elő készületek
valóban úgy szokássá, és szükségessé váltak, hogy
ezek nélkül, vagy a' látó, és halgató esik tsudálko-
zásba, a' hirtelen, és véletlen való meg lépés által;
vagy a' meg lépő maga magát zavarba hozván, kezdett
útján szerentsével előre nem haladhat.

Megfejtése a' Mágicus □ rajznak.

A' tudós mindent öszve vesz,
A' mi vólt, van, és a' mi lesz.

1.	15.	14.	4.
12.	6.	7.	9.
8.	10.	11.	5.
13.	3.	2.	16.

R e j t e t t s z ó.

Fa-ivadék, és név jele
Egy hős scytha törzsöknek;
Négy elsője visszafele
Úri Tzímje épp- ennek
Mester leszsz a' többi rész
'S töle cred az egész.

Megfejtés a' 45. számban: Tsepp-Pest.

S O K F É L E .

47. Szám. Béts. Junius 11-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

J u n i u s .

8 Jun. — 1718. Eugen egész hadával megindúl a' Futaki mezőről Belgrád megszállására. — 1794 † Bürger a' kedvelt népköltő. — 1815. A' Német Szövetség ma létesül.

9 Jun. — 1809. A' megsebesült Frantziák számára új betegházak állíttatnak fel. A' kormány rendelése, hogy a' pékek jobban's rendesben lássák el a' várost kenyérrel.

10 Jun. — 1090 † Fridrik Tsászár Syriában Saleph folyóban. — 1799. General Gróf Hohenzollern tudósítja Ujházyt, hogy vitéz testvére elhúnyt a' vérmezőn legnagyobb ditsőséggel. Erdemeit leírta Melzer Biogr. der Zipser. — 1833. Nevezetes azon felírás melly a' legszebb barátság emelte emléken áll Veronában Sz. Lukás templomában:

H. S. E.

Paulus Alexander Ujházy de Budamér
Natione Pannonus

Ordinis. Equestris. Protribunus. Copiarum
IMP. FRANCISCI II. AVG. CAESARIS

idemque. de Praetorio unus

Bellica laude. fide. clarissimus.

Qui dum. Veronensi bello. disjectos.

Gallos. urget. vehementius.

Ad Castrum Azzanum, peremptus est
infelix

Quem. post. dudum. suscepta. vulnera.
in ipso Victoriae. exitu.

Ac prope honorem fastigio
vita defecerit

Cecidit. NCN. April. An. MDCCXCIX.
vix. An. XXXII. sibi parum gloriae satis

CAJETANUS VALSECHIVS

Amici desideratissimi

quem. a. morte. olim. vindicaverat.

Sublatum. ex. acie corpus.

Tandem. cheu. miserum. officii. genus.

Efferendum. atque. hic sepeliendum.
curavit.

Hoc monumentum, quod non umbram hic, non tegit ossa
Veronae, in Luce cernitur aede stare,
Illic fortem animam tum non reparabile pectus
Et mihi tam charos occubuit cineres.
Valsechius posuit fratri, plorabile, nostro
Dum prope ad Azzanum victor ab hoste perit.
Italus Hungarico civi, peregrinus amico,
Romanusque parat funus Evangelico.
Inter prostratos occisi corpus amici
Quaesivit, moesto condidit et tumulo.
Utque uni pateant busto virtusque fidesque,
Marmora signando praestitit Exequias.
Trans Mare, trans montes, sic et tellure remota
Virtus praeclaras jungit amicitias.
Ast caesum hoc pectus fraternae vulnere caedis
Heu lenit, sed non sanat amica manus.

Magyar! ha valamikor Veronába kerülsz mennyi el Sz. Lukáts templomába 's szentelj ditső hazádfiának egy könnyet ez idegen földön emelt emléknél! (Nézd majd 10 Nov.) — 1831 † Diebitsch.

11 Jun. — 1453 † Copernicus (mások szerint Máj. 24-kén). Nagy érdekű munkáját Astronomia instaurata 6 Tom. csak néhány napig látta nyomtatva. Gróf Sierakovski méltó emléket emelt neki a' Krakui Sz. Anna templomában ezen rövid felirással: *Sta sol, ne moveare.* — 1618. Kezdete a' harmintz esztendő háborúnak. — 1830. Nagy szélvész 's jégeső Petrikau mellett Lengyelországban. A' réteken 's a' szántó földeken halakat találtak, a' nép azt vélte, hogy az egből hulltak légyenek; de nem sokára kitetszett, hogy egy közellévő tóból valók, mellyből felkapta őket a' forgósél (Windhose).

Kik valának a' Scythák? Esméretes volt e' Pannoniát lakó Scythák előtt a' Keresztény Hit?

A' Scythia név alatt miféle Nemzetek értetődjenek, nehéz meghatározni; feltaláljuk őket a' legrégebb

Történetiróknál; nem kételkedhetünk tehát régiségekről. — Homet (egy régi Történet író), említést tesz, a' Galaktophagok, Hipomogok, és Abierekről, kik Üdvezitőnk előtt, túl a' Dunán laktak. Strabo az Abiereket, Scythák, és Szarmaták közé számítván Ktisz-táknak nevezi. — Nagy kiterjedésűeknek kellett lenniük, minthogy több Nemzetekre, 's Nemekre osztattak fel. Nevezetesebbek valának az Aramaiak, Thaszpiák, Kacziánok, Szacziák, Aramaszpiák, Skolotok, Magogiak, Anthiophiak, és Szirusok. — Szokásiakat bőven közli Strábo, Herodotus, Eschilus, és Homérus, benne egy barátságos, ember, 's igazság szerető Népet lelvén. Herodotus a' többi közt ezt írja felőlök. "Hogy ezen Nép pompát nem űz, kevéssel megelégszik, tsendes maga viseletű, se városai, se bizonyos lakhelyei nintsenek, a' mindennapit, 's sátorait magokkal viszik, ügyes vadászok." Ugyan azt írja Eschilus, Trogus, Pompejus, és Eherilus költész. — Hibáznak tehát, kik, minden nemesb érzéstől megakariják fosztani őket, mert ha mi a' régi történet írókra ügyelünk, nem tsak egy erényes Nemzetre akadunk, hanem egy olyanra is, melly forró szeretettel viseltődött a' Tudományokhoz. Anacharsis egyyike Görög ország hét böltseinek eredetére nézve Scytha volt. Abaris, ki a' Görögök közt tanulta a' böltselkedést, 's kit Diogenes annyira magasztal Scytha volt 's a' t. — Így a' gyönyörű tulajdonságokkal ragyogó Scythák eredetek kinyomozására ingert adának a' Történet Iróknak. Némellyek a' Scytha nevet, azon régi német szótól. "Schüben," minthogy a' nyilászásban járatosak valának, vélik eredni: de ezen vélemény épen olly bizonytalan mint Bonfiné, ki ezen nevet valami Scytha Királytól, ki Diodór, és Herodotus utánn Hercules fia, 's a' Scythák Attya volt, eredteti.

Pannóniát régolta Scytha Nemzet lakja. Figyelmet érdemel tehát azon kérdés: „Esméretes volt e Pannóniát lakó Scythák előtt a Keresztény Hit? — Igennel válaszolnak ezen kérdésre nem csak Szent Atyáink; hanem maga a Sz. Irás is, nevezetesen az Uj Frigy. — Sz. Pál Rómaik után az Illirusoknak hirdette az Evangéliumot, Titus pedig a Dalmátzia bélieknek. Ki kételkedhetnék tehát hogy Jézus tanítása a szomszéd Pannóniába el nem terjedett volna. — Sz. Pálnak Koloszaiakhoz írt leveléből (3 Rész. 11 vers) kitetszik, hogy Jézus tanítása a Scytháknál is elterjedt volt.

Lássuk mit irnak Sz. Atyáink. Általjában azt mondják: hogy számtalan Népeket térítettek meg az első Hithirdetők Európai Scythiában; hogy Sz. Pál Szirmiumban sokakat megtérítvén a Pannóniabeli Keresztény községnek valami Eponontust, és Andronicust küldött. Sz. Péter Titust, és Lukátsot az Illirusokhoz küldé. Claudius Tsaszár üldözési alatt Sz. Mark Hermagoras Tanítványával Aquileából Görög Országba utazván, Pannónia fél része lakóival esméretessé tette a Keresztény Hitet. Hyeronimus szerint innen az Iszteren Sz. András, túlnan pedig Origenes tanúsága szerint Sz. Fülöp hirdette az Evangéliumot. . . . Végre elérkezének azon borús üdők viharjai; hol a határt álhágó Böltselkedés előitéletjei, az elfajúlt emberiség egyedül vért szomjúhozék. Patakok eredtek, telve az erényes Keresztények ártatlan vérökkel. — De bár melly nagy vala azon üldözés, mellyet a jámbor Kereszténység szenvedett; még is a második Században szép előmeneteleket tettek Jézus tanításában a Scythák. Bizonyítják ezt Tertullianus, és Ireneus, midőn azt mondják „hogy a Dákok, Szarmaták, Germánok, és Scythák Jézus tanítása által felvilágosítottak.“ Justinus

Vértanú (Martyr) ki 128-kban megkeresztelkedett, azt írja „hogy Jézus Neve a' Scytháknál is hirdettetik. — Nagyobb volt a' Keresztény Hit elterjedése a' Harmadik Században. Szirmium Pannónia Fő Városa Püspöki lak volt, 's nevezetessé tévé magát azon Zsinatok által (Concilia), mellyek itt tartattak, nevezetesen melly az Ankyrai *) Zsinatnak olly hathatósan ellene szegezé magát. Zozimenes, és Philostrogus ugyan azt bizonyítja. — De imé a' Negyedik század első 10 éveiben; idegen Nemzetek rohantak be Pannóniába, a' Scythákat elűzték, 's így a' Keresztény Hit, melly olly gyönyörűen virágzott, végpusztulását lelé.

Dezsericzi Élet - Rajza.

Dezsericzi Innocens eredetére Nemes vérből Nyit-rán 1702 született. Korán belépven a' Piaristák Rendébe, ritka Tulajdoninak nyilvános jeleit adá, a' midőn fáradhatatlan munkássága őt az érdem poltzára Romába tudniillik, a' Rend Igazgatójához Assistenségre emelé. — Dezsericzi nagy barátja volt a' Tudományoknak, és egy lelkes Hazafi. Hogy mind a' kettőnek megfeleljen, gyakran meglátogató Róma könyvtárait, híven megjegyezvén mindazokat, mellyek édes Honnyát érdeklének. Kintsárat lelé Ő nemes törekedésinek a' Vatikánumi Könyvtárban, miglen ezen remek munkával. „De initiis, ac Majoribus Hungarorum“ 's a' t. Honját meggazdagítaná. Így igyekszik az igazi Hazafi Nemzete fény hullámjait a' külföldön is fölfedezni. — Nagy Védencze volt 14 Benedek Pápanak Dezsericzi, ki is őt Maurocordát Constantin Oláh Fejedelemhez

*) Ankyra Galacia Fővárosa volt, itt tartatott 314. azon Zsinat. Lásd Cabassutii Notitiae Conciliorum.

Követül küldé. Végre a' Honn szeretet visszahivta hazájába. Hogy a' világi zajtól menten egyedül a' Tudományoknak szentelné életét; Váczon letelepedvén fent említett munkáját, a' Város. és Püspökség eredetével Sajtó alá bocsátá. De minthogy a' fellebb említett munkában, több homályos kifejezéseket lelt Pray, egy tüzes tollhartz támadt a' két tudós közt. Férfiassan védte állitmányit Dezsericzi; de az értzkeblű szörmény kitérlé Öt az élők sorából. — Pray győzedelmeskedni látszatott, az elhúnyt ellen sajtó alá ereszté védirását, midön nagy álmélkodására Czetto Benédek Piarista Dezsericzy oltalmát magára vállalá.

Újhelyi Imre

Esztergami Fő Megyebeli
Nevendék Pap.

Az Elefánt és Mammuth.

Az egykor nagy 's hatalmas Elefánt búsan tébolyga az árnyékvilágban; tekintete komor, mint maga az alvilág, rokon után látszék kémlelődni, 's a' rettenetes ismeretlen Mammuthon akada fenn. Némán állt egy darabig, megütközve a' véletlen tüneten, melly tsekély voltát véle illy egyszerre láttatá (mert hiszen az alvilágban is boszszontja ez a' nagy Urakat), miglen meglepettéséből magához térvén, roppant méltóságával az állatok óriásához közelite. Barátom mitsoda idegen tsillag alatt születél? „A' nap alatt“ vala a' felelet. Hm! — dörmögé az Elefánt — nem foghatom meg, hogy mi egymást nem ismertük; miként történheték az meg, hogy én soha sem láttalak, 's rólad még tsak nem is beszéltek? „Könnyen megfejteted a' mesét — szólla az óriás — az én ágam már régen kihalt; de rövid idő óta az egész világ beszél már rólam; az emberek tsontjaimat megtalálák, 's most

számtalan tudósok azon veszekszenek, hogy azt, *mi voltam én 's mi nem voltam?* ki tsinálhassák.“

A p h o r i s m á k.

— Több vi'sgálódások után a' sül ki, hogy az állatok egymásnak mindent meg tudnak mondani, a' mi életekre nézve szükséges. Valyon vannak e' köztök szónokok, és Poéták? Én gyakran láttam, milly szeretettel hántak egy 's más állattal a' véle egy fajúk; Királyok volt e' az, vagy Cicerójok, Homérjok, a' vagy Aspasiájok?

— A' hiu középszerűségénél, mint az agg szüzeknél, örökös gúny tárgya mind az, a' mit el nem érhetnek.

— Kerüld azt, ki minden emberrel jól, 's az egész világgal komaságban van.

— Az értz megkeményíti a' földet, 's a' pénz az emberek sziveit.

— Szükség, nyomorúság az embert testére 's lelkére nézve is többnyire ugyan akkor motskolják be.

— A' ki másokat, a' hivatalos öszve jövedelek alkalmával várakoztat, az vagy roszsz tisztviselő vagy hiu esztelen.

— Vannak politicus Atheisták, kik azt állítják, hogy a' világ sokkal jobban állna, ha abban tellyeséggel semmi kormányzó - test nem volna.

— Az okos ember, a' hiú pöffedtséget már a' szobába beléptekor megismeri.

— Az Ifjúság — veszedelmes mámor, 's az aggkor — unalmas ébrenlét.

— Az ész és pénz valódi betsét, tsak a' szükség idején tanuljuk meg ösmérni.

— Fiatal koldús, vén tolvaj!

— A' Genie, a' gyengefők legmerészebb gondolatával, a' saruira szállt port törüli le.

— Azt ki tsúszik eltapossák; a' ki retteg, azt elfogják: ki bukdosik, arra verés — 's a' ki koldúl, arra alami'sna vár; da az, a' ki mindenkinek bátran a' szemébe néz, 's igazait védni tudja, azt többnyire békén hagyják.

K—ch.

Á l o m.

Álmomban egy galambot
 Fogtam virágos kertben,
 Szelidet mint báránka, —
 És keblemhez szorítva
 Tzírólgatám szegénykét.
 De mit nem is gondoltam,
 Meg szúrva kis körmével,
 Ki reppent a' kezemből. —
 El hidjétek Barátim!
 Az a' kujon, Amor volt,
 'S szurást nyilával ejtett.
 Ha keblemet tapintom
 Azolta, tsak dagad 's gyúl,
 'S szünetlen tsak fohászok,
 'S álmatlanság gyötörnek.

Veréb.

R e j t e t t s z ó.

B** az öröm víg eleme
 'S a' D**ba tenyész
 T** lesz ha K**től kelleme
 Létednek enyész.
 S**ra várjon mindenik
 Másként az **r bitzenik.

Megfejtés a' 46. számban: Forgáts - Gróf - Ats.

S O K F É L E .

48. Szám. Béts. Junius 14-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

J u n i u s .

12 Jun. — 1798. Malta 1200 álgúval több milliom forinttal arauiban 's ezüstben Napoleon kezére kerül meglepés, árulás 's bártortalság következésében. — 1809. A' Bétsi betegházakban fekvő megsebesített Frantziák száma ma 20,000-ig nő; azokat ide nem számlálván kik privát házakban 's Béts környékén fekszenek. — 1830. A' Frantziáknak újra szembetüne Áfrika. Szívemelő vala most látni mint vitték a' gözladikok a' flotta minden részeire, 's vissza az Admirál segédtsíjtjeit. A' fővezér makats ellenállásra tartott számot, de semmi mozdulást észre nem vehetvén közelítettek a' szárazhoz és

13 Jun. — 1830. A' legszebb rendben minden háborgatás nélkül ment véghez a' kiszállítás. A' Dey tsendesesen nézte őket, bizván hadierejében kevélyen biztatta népét: gondja lesz majd, hogy egyetlenegy Frantzia se szökhessék el.“ — 1809. Bétsben nagy szüke a' dohánynak 's a' tobáknak; egy tójás 10 krajtzár. — 1826 † Posonyban Gerdenich Ország gyülesi követ.

14 Jun. — 1809. Szerentsétlen ütközet Győr mellett. Részünkről 3000 volt a' holt, 3000 fogságba került 6 álgúval 's 4 zászlóval. A' Frantziák tsak 900 vesztek, a' mint írták.

Néhány szó nyelvünk ügyében.

Minden szó valamely dologróli (objectivum) észletünknek (subjectivum) kifejezése (objectivo-subjectivum). A' tökélet pályáján nem tsak új dolgok ismertetére jutunk, hanem az ismert dolgoknak is több több jegyeit fogván fel, közelgetünk azok valójához; — sokszor az első megfogások a' tovább fürkészzettel meg nem egyeznek, mondhatni egész ellenkezésben vagynak. Szabad legyen egyet említeni: A' természet-

büvárok, a' meleg-fény mágnes- és elektromanyagoknak (+) és (—) osztását, igen sokáig mesterségesnek tartották, holott ez azoknak legtermészetesebb álladalma; nem csak, hanem egész testi világunknak valódi, a' lelkinék pedig képviselő munkálója (repraesentans factor). Ha új dolgok ismeretükre jutunk; ha az ismert dolgok előhaladván tökéletesebb megfogásokat nyernek, és sokszor a' helytelen észletek különböző körülmények miatt igen mélyen lesulyedhetnek; ha szabad, a' mit nem kétlek, megfogásunkat (ha nem mind is) mással közleni; — valyon nem szabad leszsz e' új szókat is ismérni és ismertetni? valyon nem szabad leszsz e' az elismerteket (verkannt) javítani? valyon nem szabad leszsz e' kimondani, hogy az ősz szokás, valamint semminek: úgy a' bevett szóknak is egyedüli 's általános támasza nem lehet?

A' szók szerkezete nyelvet állit elő, melynek legalsó füzete egy ki-mondás. A' szószervezetnek különböző viszonyai lévén, ezek született nyelvünk ismeretét, Grammatikáját, a' tiszta értelem kifejlésére elmúlhatatlan szükségessé teszik. Nem látok nagyobb felfordúlt dolgot, mint idegen nyelv grammatikáját, született nyelv ismerete nélkül tanulni. — Pedig hány helyen van meg ezen igen szeretett tanításmód! — — —! Itt kezdődik leveretni nem az értelem, hanem még a' szemlélési tehetség. Úgy vélekednék, hogy a' szemlélési tehetség felemelését, — az alacsonyabb idő és hézaki tudományok után, — a' honnyelv ismerete által kellene tenni az értelem tiszta formás (categoriás) tudományira; melyből világos hogy eddig semmi idegen nyelv tanulásának helye nem lenne. Született nyelven fejljen az értelem, mert csak ezen fejlhet: miután ez kifejlett tanuljon kiki lehető sok nyelvet, használja azokat mint megbetsülhetetlen eszközöket ismerete

öregbitésére, és így honnyelve tökéletesedésére is, mert úgy látnám, hogy értelem fejlődés nélkül nyelvet tökéletesíteni, valamint értelmet tökéletesülő nyelv nélkül fejteni lehetlen; elválhatatlan viszonyok ezek (objectivo subjectivum) 's úgy látszik itt is az ész (—) viszi a' fő szerepet, az az, tanúlgassunk a' nyelv emelkedik. — Az értelem széles és gazdag mezejéről az emberi tehetségeknek észvétlen emelkedik fel a' fejlődő tehetség a' magas okosság tisztaformás (ideás) tudományira. Itt laknak a' valódi tudományok, az okfők (principium) itt marad el az oskoláskodó utánazás, itt buzog ki teremőleg az ismeret, itt tűn ki az emberi elméi eredete, de tsak úgy ha fejlődésében le nem lánztolatik.

A' nyelvnek így tzélja lévén szóknak szókhöz, észleteknek észletekhez fűzesük által az értelmet emelni, hogy ez honnyelven legyen, tsak a' fogja tagadni, ki valamely testet bizonyos tzél felé akarván vinni, annak nagyobb erővel dolgozik ellene, és még is tzélnál kívánná látni. — A' lelki világban is vagynak öszvefērő és rontó erők. — Az értelem ily emeléséből következik, hogy minden szóhoz annak észletét tökéletesen kimeritő mellék-szavak köttessenek; — a' határozások keves de kimeritő szókkal tétessenek, az elavúlt talán honnyelven nem is nevezett dolgok, annak természetéből jöve fejeztessenek ki.

Ha már új dolgok ismerete által új szók állhatnak elő; ha a' dolgok tömötebb megismérésük által azoknak elnevezésük legalább származólag jobbítathatik; ha az elavúlt elhasznált szók újra létre hozathatnak; de úgy hogy mind ezek által született nyelven, az ész fentebb emeletére az okosságra emelkedjen: következik, hogy minden idegen nyelvi-észleteink a' lehetségig nyelvünkön fejeztessenek ki, de nem önkényesen

véve tsak, hanem szónyomozólag lehozva. Szabad legyen néhány példákkal a' Mennyiségtudományból élni: Két mennyiknek egymáshoz adása harmadikat szül. Nem lehetne e' ezt *összevzeni* igétől *összezménynek* vagy *összvénynek* (summa) nevezni? Azoknak kik talán gúnyolólólag ezzel kelnek fel „félő nehogy *ösvény* legyen belőle“ ezt felelem: igyekeznének egy kissé beszélő műszerüket idegen nyelvek után vékonyabb kimondására is szoktatni. — Két mennyiknek egymásból kivétele harmadikat ad. Nem lehetne e' ez *Maradvány* (residuum)? Két mennyiknek egymással sokszorozása harmadikat állit elő. Nem lehetne e' ez *Sokszorozmány* (factum)? Két mennyik elosztásából harmadik fejjik ki. Nem lehetne e' az *osztmány* (quotus)? Úgy látszik ezen elnevezéseket felfogni és felfogatni könnyebb 's kevesebb időben kerül. Könnyebb mert szónyomozólag jön egykötésben a' tselekedettel. Kevesebb időben kerül; mert a' nevendéknek, summa residuum, factum, quotus neveket szónyomozva kell magyarázni; még kell továbbá mondani, hogy factum ugyan tselekedetet, tettet jelent, de különösen ezt a' tettet is jelenti, a' mit két mennyik tselekesznek. Így igen sok factum van. Azonban ezt tsak azon nevendéknek beszélhetjük, ki a' latán nyelvben is járatos, vagy talán ezen szóért kellene vele a' latán nyelvet megtanúltatni; külömben elég ha hatalmasan ennyit mondunk: „ezt fiam a' Diákok factumnak hívják“ elégedjen meg vele szegény, jól lebilintseltük az értelmét. Hát azon észletet, mely a' quotushoz köttetik hogyan fejtenők ki? nem tudom. Talán bizonyos osztály volt, mely meg lévén, a' részvényesek rendel szedték részüket, a' szerént mint primus, secundus 's a' t, volt; de így tsak férjfiak jöhettek osztályra; ezért tsavarták talán neki-rugtatva a' szép - nem részét quottára. (!?) Azért is

akarnak az említett szókhöz ragaszkodni; mert azok valólag magánálló szavak és hézakiak. A' magánálló szókat (substantiva) elosztanám: *valólag magánállókra*, és *gondolva magánállókra*.

a. *A' valólag magánállók* mindég hézakiak; — akár hézaktól emeltessenek ki elvonás (abstractio) által; akár elvonás által állitassanak elő hézakba esnek, mert minden idői változás végre hézaki változmánya megy által. — Némely magánállók elvonás által látatnak időiek lenni, és ekkor *m* helyett *v*-ét vehetnének, mint hirdetvény, takarvány, tünevény 's a' t. de használásuk tsak akkor lehetne, ha a' második osztály alatt látandó *gondolva hézakiak* közt, ily észletet fejező szó nintsen, így áldozvány nem lenne mert van áldozat.

b. *A' gondolva magánállók*.

α) *Tiszta-gondoltak* mint jóság, szépség, nagyság, kegyesség, irgalmasság 's a' t.

β) *Hézakban gondoltak* mint: irgalom, hatalom, biralom, áldozat, tselekedet, kegy, szabály, tökélet, következet 's a' t. Innen hogy irgalmasság, tökéletesség helyett irgalom 's tökélet (nem tökély mint magam is használtam) tétessenek, világos; mert ezek valódiak lehetnek, azok mindég képzetiek.

γ) *Időben gondoltak*, adás, vevés, irás, áldozás, tselekvés, szabás, következés 's a' t.

A' Mennyiség tudományban még igen sokakon kívül a' dolgot nem egészen kimerítő nevezésnek látszik az *Exponens* szó. Ezzel jeleltetik a) Bizonyos mennyinek egyhez, egyszer kétszer — *n*-szer sokszorozás általi kötése, szóval valamennyedik emelete (potentia) p. o. a. — b) Az osztályos arányban (Ratió) és így arányzatban is (proportio) a' következő tagnak az az előző általi elosztásából származott mennyi p. o. $2 : 6 = \frac{2}{3} = 3$. — Ha mellözöm is, hogy az Expo-

nens szó a' latán nyelv természete szerént is vagy általányosan nem, vagy igen szélesen fejezi ki azon észletet, melyet honnyelvünkön tartozunk hozzákötni; tsak maga a' szónak kettős különböző értelme javallja, hogy az észlet lelkéhez illő kifejezést gondoljunk. Én illyennek tartanám az elsőre az *emeletjel*; másodikra az *osztvány* vagy *osztály* szót. És éppen ezért mertem fentebb *osztályos arány és arányzatot* (Geometrica Ratio et Proportio) nevezni. A' másik arányt pedig és arányzatot is nevezném *Kivételes arány és arányzatnak* (Arithmetica Ratio és Proportio) minthogy ennek jegye egy tagnak másból kivétele, többnyire az előzőnek a' követőből $2; 5 = 5 - 2 = 3$. Még hogy unalmas ne legyenek tsak egyet hozok fel a' sokságtudományból (Arithmetica lata). Mennyit lehetne a' Nagyság tudományból? (Geometria) mennyit akármely tudományból, mellyekre ha talán vakmerő is javallásom, azt mondanám: tanulgassunk, mind kifejlenek azok magokban, tsak értelmes tanulás óldja fel a' régi ro'sdákat. Egyébbaránt én a' tudományos észletek kifejezésében, valamint egész tisztaságot (Puritanismus) nem óhajtok: úgy az önkényesen ütött, a' dolog lelkéhez nem szító szókat elfogadni nem akarnám, inkább maradna vélekedésem szerint a' megszentelt régi. Azon egy szó még a' sokság tudományból a' Logarithmus. Egy emeletjel, mely azt határozza, valamely mennyi hanyadik emeletre tétessen, hogy egy más adatott mennyi álljon elő, neveztetik Logarithmus p. o. Legyen alapmennyi $=2$ kérdés 8-nak mi a' Logarithmusa? Minthogy $2^3 = 8$; leszsz $3 = 8$. Azon észlet, már mellyet 3-hoz ezen esetben kell kötni, λογωυ αριθμοι-ból szószármazólag hogyan húzatik le, előttem sötét homályal van fedve. Nem inkább észlet kimerítőleg lenne e' mondva 8-nak emeletmennyije (Logarithmus) $=3$.

Ezeket szorosabb kötelességemtől pihenni akarván,
nem tanátszólag, hanem előterjesztőleg, ott is kér-
dőleg irtam.

Bétsben.

Prof. Varga János.

Esmérték e' a' Pannóniabeli Avarok a' Keresz- tény hitet?

Az Avarok Priskus Szónok legrégebb értekezései szerint már a' hetedik században elfoglalák Pannóniát. Némelly Történet írók, mint egy kegyetlen, vad, durva, 's makats Nemzetet festik le őket. Eddius, egy hív, nyílt szívű Nemzetet lel fel benne. Alkalmasint Jézus tanítása, melly nálok akkori üdöben virágzék, meglágyítá sziveket. Bajnoki erővel védelmezik birtokaikat, mellyek a' Tisza mellett, több körökre osztódtak, 's ámbátor szünetnélkül hartzoltak, mégis nyilvános jelekre akadunk, mellyek a' Keresztény Hit elterjedését nálok bizonyítják. A' Khagánok az Avaroknak Fejedelmei Keresztényi módra tevék le az esküvést. — Menander írja, hogy az Avarok Khánja a' Rómaiaktól meggyőzetvén, a' Singinduni (most Belgrád), Püspök előtt letérdelvén, ki a' Sz. Irást elejbe tartá, ezen szavakat mondotta „Esküszöm a' Mindenható Istenre, ki ezen Sz. Ige által szól; hogy Én nem hazudok, 's elmémben semmi gonoszt nem forgotok.“

A' Khánok sokszor szemrehányásokat tevének a' Rómaiaknak, hogy rosz Keresztények, 's álnokul hívnák az Istent Tanúságul, mert a' Frigyet megszegik. — Nem nyilvános jele ez a' keresztény érzésnek! Fájdalom könnyek gördültenek az igazság szerető Khán szeméből, midőn Simotta szerint, illy szavakra fakadna; „Istenem! légy már egészen ítélő Mórítz Tsászár, 's a' Khán közt, bánj vele tselekedeti szerint.“ Bár mi kegyetlenül bántak a' Rómaiak az Avarokkal,

de ők mégis nagylelkűen bántak ő velek. Milly nemes érzésű vala azon Khán, ki midőn Soméja Városát ostromlaná, 's a' benne éhséggel küzködő Kereszténység Husvét Ünnepest ülni akarná, nékiek élelmekre szükségeseket küldé. — Honnan vehették tehát az Avarok ezen Nemes érzést, ha nem Jézus tanításából? melly-egyedül ellenségéhez viseltető szeretetet örökösíthet a' vad keblekben is. Nitzephorus Pátriarcha azt írja, hogy Konstantinápolyba Heraclius Tsászászr alatt az Avarok, 's Bolgárok egyesülvén felvették a' Keresztény Hitet 618. de ez nem hihető, mert az Avarok mindnyájan soha sem valának Keresztények. A' 8-dik században Zatán Avar Fejedelem N. Károlynak esedezett, hogy valami tanítást nyerhetne Népével a' Keresztény Hitben. Thudnu 797-kben sok Nagyjaival megkeresztelkedett, ugyan azt tselekedték Khéja, 's Thódor Fejedelem urak. Álhatóság maradának a' Keresztény Hitben meghódoltatások után is N. Károly előtt. Ratfrid nevű Püspökjök széke Faviana (most Béts) volt.

Újhelyi Imre

Esztergami Fő Megyebeli
Nevendék Pap.

A' felfúvalkodott szerentse fiához.

Még ma szerentséden tapsolsz, melly másban epét gyűjt;
Holnap záporként menykövit ontja reád:
Akkor jaj néked, másnak szomorún ha panaszlod
Estedet, ő, hidd el, büszke katzajra fakad.

Rejtett szó.

Része ruhádnak; vágd le fejét: fájdalmat okoz; most
Még egyet üzz: hűség tizimjele 's udvari ör.

Megfejtés a' 47. számban: Bor, Dor, Tor, Kor, Sor, Ór,

S O K F É L E .

49. Szám. Béts. Junius 18-dikán.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

J u n i u s .

15 Jun. — 1599. Irományiról nevezetes Lötsei bazánkfia Xylander István Wittenbergában papnak rendeltetik a' híres Hunnius Superint. által. — 1763. Szül. derék földink Berzevitzy Gergely. Munkái közt legtöbb figyelmet érdemlenek: De Commercio et Industria Hungariae 1797. Fordítása Weimárban jelent meg 1802 e' tízím alatt: Ungarns Industrie und Commerz. — De conditione indoleque Rusticorum in Hungaria 1806. Ez is fordítottatott németre Weimárban. Magyarországban ezer 's ezer ellenséget támasztott Szerzőjének, Németországban pedig a' legnagyobb tudósok u. m. Schlötzer, Heeren, Eichhorn, Grellmann és Sartorius a' legnagyobb ditsérrettel írtak felöle. De még nagyobb lármát okozott utolsó munkája: Nachrichten über den jetzigen Zustand der Evangelischen in Ungarn. — 1775. Washington fővezérnek nevezetik. — 1827. Gróf Apponyi megnyitja Posonyban negyven évek óta sokasított könyvtárát a' közönségnek. Hála e' nagylelkű Hazafinak ezen áldozatért az egész Haza nevében!

16 Jun. — 1703. Rákótzý podoliai katonákkal visszatar Magyarországba. — 1814. Felsőleges Urunk I. Ferentz Bétsbe megérkezik ma Párisból, 's a' legnagyobb fénnel 's örömmel fogadtatik. — 1830. Algierban egy rettentő szélvész tsak nem semmivé teszi a' Frantziák iparkodásait.

17 Jun. — 1688. Leopold elfogadja az erdélyi ajánlást (n. G. M.) 's Erdély így elére régóta keresett boldogságát. — 1646. IV Ferdinand koronázása. — 1742. Szül. Kesmárkon Kray Sándor Kapitány, a' nevezetes hadvezérnek testvére. Vitézségének emléket emelt Melzer Biograph. ber. Zipser 1833.

18 Jun. — 1686. A' Loth. Hertzeg körül veszi Budát. — 1757. Ama híres ütközet Collin mellett, hol Nádasdy maradandó ditsőséget szerze magának. — 1809. A' Burgtheatrumban ma először játszanak a' Frantzia színészek, kik a' hadi sereg után jöttek.

Tudományok és szép mesterségek.

A' mi az emberi történeteken leginkább ingerlő, tanító, 's megnyugtató, az a' tudományok 's szép mesterségek története. Egyébiránt itt is látunk borongós napokat; mivel a' tudományok és szép mesterségek sorsa szoros öszvefüggésben áll a' birodalmak sorsával.

A' tudományok társai a' hősi ditsőségnek, 's örökítik azt; virágzanak ott, hol bőség uralkodik, 's örömet múlatnak a' béke kebelében, melynek bétét ők emelik; de ott hol a' nyilvános rendtartás megzavartatik, az egyetértés szelleme elenyészik, lepad annak is telyessége; hol a' polgári nyughatatlanság lábra kap, azok is eltérnek a' jó útról, 's vagy rontanak vagy eltűnnek ott, hol a' tettek világából enyésző népet, tartós nyomorúság rántja sirjába. Az ő viszatértek többnyire a' fergetegek letsillapodásának elő postái, mint egykor a' bárka galambja; 's a' tudományok jótévő lelke soha telyesebb erőben, gazdagabban, 's bujábban nem tűnik elő, mint akkor, midőn egy győzedelmes, békehozó kar, erős rázkódások után, nékie oltalmat, pártfogást 's tiszteltetést szerez.

Vessünk egy pillantatot, az emberi történetek ezen leginkább emlékezetre méltó részének egy főpontjára, melly az ő házi fennállását, élethasználatit (Lebensgenuss), és szerentséjét leginkább érdekli.

Azon időpont, melyből a' szép mesterségek 's tudományok története fejleni kezd, egy a' tudományok legszebb időszaka közül. A' Római diákság, Augustusnak ama fénylő, a' tudományokra nézve olly emlékezetre méltó korában midőn Virgil, Horácz, Tibull, Ovid, és sokan mások, halhatatlan dalljaikat teremték, legszebb győzedelmi pompáját ülé; de Róma abban az időben Ura volt tsaknem az egész földkerekségének,

's a' Római diákság, Literaturája a' népek nagy részének. A' nagy emberek olly rendkívül való számát, 's a' különféle nemű lelkierők olly tudálatos öszvefolyását, tsupán az azt megelőző politikai rázkódásoknak lehet tulajdonítani. Ezek többnyire azon politikos zűrzavarokból származnak, mellyekből az azokat indítókra olly kevés áldás háromlik, 's a' mellyek az azokat megértt ivadéknak, olly drágába kerülnek.

Augustusnak ezen korát, Trajanus, Antonius és Marc Aurel időszaka követi, melyben teremtő erő talán ritkábban mutatkozik, de az élethasználata kétségen kívül valódibb. Egy illy öröme gyúlasztó nézőjátékot az egész történetek sorában nem találunk többé, olly időt, hol a' lélek kiképzése telyes virágában áll, 's a' társaságos rendezet, legszebb ünnepét üli; hol 120 milliom ember olly Fejedelmek által igazgattatik, kik az Isten mássainak látszanak, a' béke 's bőség közepette élnek, hol a' mesterségek 's tudományok, ez az élet dísze és méze, a' birodalomnak minden részeiben, az Eufrates partjaitól a' Caledoniai határokig, 's a' Duna mentétől, Afrika égető homokjáig terjednek, hol a' görög mesterség lelke mindenütt, az épületekben, festésekben 's alkotmányokban, a' városok közönséges emlékeiben, 's gazdag mezei jószágok ékes rendezetében nyilatkozik ki.

A' harmadik században egy nagy elválasztó pont-ra találunk; a' pogány diákság kialszik, a' keresztényeké kezdődik. Míg a' birodalom kormánytalan állapotjában lassan lassan elhal, az alatt az üldözött vallás entusiásmusa által, az Isteni gondviselés titkos vezérlete alatt, a' legnevezetesebb szellemi változás forr ki. Tertullianus és Origenes adják az első jelt, 's új pályát nyitnak meg, mellyen tsak hamar amaz elővilágító keresztény tudósok serege áll elő, kiknek

hires írásai a' 4-k századot ditsöitik. Azok mind e' mái napig is fáklyáji a' keresztény tudománynak, 's orákulumi a' templomoknak.

De tsak hamar ezután az 5-k században a' legiszonyúbb szerentsétlenség éri a' diákságot, melly tsak valaha érhető, 's nem sok hibázott, hogy a' tudomány földünkre nézve egészen kihaljjon. Az éjszaki népek pusztító áradásként rohannak elő, lezúzatva általok a' társaságos alkotmány, 's letiportatva az egész polgárosodás (Civilisatio). Futnak a' Mu'sák előlük, pusztító nyomokba siralom hág, ledöntve 's szétszórva hevernek az emlékoszlopok, eltűnnek a' tudományok, egyszóval a' vadság lehellete előtt kialszik a' szellem világa, és tartós ideig vastag homály lepi el az egész napnyúgotot. Egy Seneca, Lucanus, Trajanus hazája felett, a' leg mélyebb tudatlanság emelkedék fel, és ott, hol később Racine, Corneille, Newton, és Leibnitz jöttek a' világra, olly emberek laktak, kiket a' hartzditsőség hösöknek nevez ugyan, de kiktől a' tudomány országában még azon ügyességet is meg kell tagadni, hogy tulajdon neveiket le tudták volna írni. Úgy látszék, mintha a' lelki kifejlődés ellen minden öszevesküdtött volna. Az emlék oszlopok ama roppant tára, Róma, az 5-k 's 6-k században négyszer vevődék be 's pusztúla el, először a' Gothusoktól, majd a' Vandalusoktól, Longobardusoktól, 's végezetre Belisar katonáitól. Ezek a' mesterségekre nézve gyászos nevek, már eléggé kimutatják azon szomorú sorsot, melly felettek elzúga, és okát adják, miért kelle nekünk annyi kintset azon idő óta a' Római földből kiásnunk, mellyet mi még ma is annyi szorgalommal 's néha néha szerentsével nyomozgatunk. Mert majd minden régiségeket, mellyek ma a' mi szépség-érzékeinket az elragadtatásig gyönyörködtetik, egyedül szorgalmunk-

nak köszönhetünk, melly által a' barbarizmus pusztításainak omladékiból tanuságos emlékeket építhetünk. Az alatt, mig Róma, minden szépségével lesüllyede, másfelől szintolly rémitő tsapások érték a' tudományokat. Constántzinápolyban, az 5-dik században 120,000 kötet lőn lángok prédájává, mellyek közt találtattak, a' mint mondják Homer munkái is arany betűkkel, 's a' 7-dikben ama hires Alexándriai könyvtárat Ómár felgyújtatta, melly által a' világ egyik legdrágább kincsétől fosztaték meg.

A' sors ennyi tsapásai közt elfogódott szívvél, 's vi'sga pillantattal kémlél a' tudományok barátja körökörül, ha valyon e' reménytelen homály közzül nem bájolhatna e' ki valamelly kis világosságot, 's tsak egy halvány sugár pislog még felé Constántzinápolyból. A' Tsászár lakhelyén tsillog ugyan még egynehány szikrája a' szent tűznek; talátnak még romjai a' palérozottságnak, de a' viszontfelelevenedés tsirája nélkül, tsak mint a' végveszedelem jelenségének bizonyágai. A' méllyen lesüllyedt szóvítató, gyáva, 's megromlott görögöknél jobbúlást sem lehet reményleni, 's jobb jövendőt, kéntelen az ember magoktól a' barbarusoktól várni. Ezen nemes ditsőség tsak ugyan a' Bagdádi Califára Harun-Al Raschidra várakozott. Mert midőn a' görögöket Constántzinápolynál megtörte, azon kötelezést veté reájok, hogy tudós 's nagy betű kézírataikat másoltassák le, és ezen derék tettét gyönyörűséggel hozhatá fel egy muzulman, mint méltó megengeszteltetést, Ómárnak Alexandriában elköve-tett rút tette miatt.

(Folytatása következik.)

A p r ó s á g o k.

— „Ebből leszszt ám a' derék fitzko“ kiálta G*** Úr, ellent nem állhatván butzko fián való Atyai öröme ki törésének, B**hez „Nézze tsak Barátom uram, már is olyan feje van, mint egy más fél esztendő borjútskának.“

— Jol meg rakodva ügete a' Z***di Árendás Matyija társaságában a' Debretzeni vásárról haza felé; 's épen a' közepe táján lehetének rövid útjoknak, midőn ez — bizonyosan meg únva a' marha terhet — sóhajtvá meg szóllala „No bizony Nemzetes Árendás Uram, igazán úgy meg vagyunk terhelve mint a' vásárról haza menő szamarak.“

— „Ah! Koma“ szóll a' K**di Paraszt Bajtársához „Bé boldog ember még ez a' mi Kasznárunk is! tekintse meg tsak Kémed millyen felséges marhái, 's millyen derék fiai vagynak.“

— Szokása volt Göthének a' dal mérték, 's evvel egybe kötött részeiben a' költészetnek a' Weimari ifjabb Vosztól gyakran tanátsot venni. Alázatosan de belsőképp büszkélkedve jöve ez egyszer Göthéhez, 's egy tőle eredő elégiai munkát tartva kezében mondá: „Titkos Tanátsos Úr! ezen hatosversnek igen sok lába leszszt, itten hét van.“ — „Lássuk tsak édesem“ felele Göthe. Ekkor atnyújtá Vosz a' kötetet, 's midőn Göthe felkiáltana „valóssággal úgy van“ egyszersmind tollát is a' megjavításra; de Göthe mind a' kettőt visszaadá neki ezen szavakkal „No, már ha egyszer itt van a' Bestia, had maradjon tsendesen.“

A' b o s z s z ú.

Ó édes Melisza kérlek,
 Álj meg — álj meg egy szóra!
 Gyorsabb vagyok én, 's elérlek;
 Visz szűm szárnyas Ámora.

Hah megvagy igézõ lélek
 El nem tûnsz már elõlem;
 Érted érzek, érted élek,
 Ne félj — ne fuss hát tõlem.

Régtõl titkon szerettelek,
 Lelkem régtõl tiéd volt,
 Tanúim az esti szelek,
 'S a' rétre könnyezõ hold!

Érzésim — ró'sák leánya —
 Nagyok, nem bírok velek,
 Azokat vad kétség hányja,
 Szánnj meg 's szeress jó lélek!

Ím zálogúl tsókot adok —
 A' boldogság hajóján,
 Meg ne vesd, mert fenn akadok
 A' gyötrelmek hálóján.

Jaj komorúlsz — jaj elfordúlsz
 Márvány szívű Melisza —
 Jól vagyon, ha meg nem indúlsz
 Tehát tsókom' — add vissza!

Nátly József.

Jelentés uj folyóirásrul.

E' folyó évi Julius elején folyóirást „SZEMLELŐ a' tudományok, literatura, művészet, divat és társas élet körében“ tzm alatt divatképekkel 's nevezetes személyek, történetek és tájak ábrázolattal fogunk megindítani. Tárgyai:

1. Rövid értekezések a' tudományok minden ágaibul.
2. Historiai ábrázolások és visgálatok.
3. Jeles férfiak és aszszonyok életrajzai.
4. Geographiai és statistikai leírások, jeles utazások, felfedezések.
5. Uj találmányok.
6. A' literatura állapotja honunkban 's a' külföldön.
7. Könyv- és műbirálatok, könyvismertetések és kivonatok.
8. Jeles eredeti vagy fordított munkák mutatványközlései.
9. Költemények, novellák, rövid elbeszélések 's különbféle mulattató apróságok.
10. A' színészet honunkban 's a' külföldön.
11. Levelezések.
12. Divat (Módi) és
13. Könyvjelentések.

Ezen folyóirásbul minden kedden és pénteken egy fél ivet nagy negyedréthben adunk, 's minden héten egy ábrázolat, divatkép vagy más rajzolat, járul hozzá. Félévi ára ábrázolatok nélkül 2 for., postán küldve 3 for., ábrázolatokkal helyben 4 for., postán küldve 5 for. pengő pénzben. Előfizetni lehet minden ts. k. postahivataloknál 's helyben Wigand György könyvárosnál.

A' leveleket Szemlélőnk ügyében francóзва kérjük hozzánk utasítani ezen tzm alatt:

A' Szemlélő hivatalának Kassán
 Kassár, Májusban 1833. *Cserneczky.*
Kovacsóczy.
Wigand György.

Rejtett szó.

Két elsőm hegyes értz; az olasz föld Istene többim;
 Mint újat tiszteld, — áldjad az ősi egészt.

Megfejtés a' 48. számban: Zseb, Seb, Eb.

S O K F É L E .

50. Szám. Béts. Junius 21-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

J u n i u s .

19 Jun. — 1162. IV Istvánunk elüzetten. — 1809. Egy francia rendelés, hogy mi jár a' házi gazdától a' beszállított katonáknak. — 1830. Algier. Reggel nagy hévvel előrohan Ibrahim aga a' Dey veje 40,000 emberrel 's ütközethez kezd. Del tájban hátat fordít a' Frantziáknak.

20 Jun. — 1097. Gottfried 's Bonillon kereszties hadai megveszik Nicaeat. — 1789. Párisban a' harmadik rend küldöttjei a' bálházban gyűlnek össze, minthogy az ülések termét bezárva találták 's örökkel megrakva, megesküsznek hogy addig, míg Frantzia Országának új Constitutiót nem adnak, el nem válnak egymástól.

21 Jun. — 1646. A' nagy Leibnitz születése napja. Sat est!

A' „Klio“ tizimű históriai zsebbkönyvre figyelmeztetés.

E' sorok írója sem tudós, sem litterátor, egyedül tsak az olvasó községhez akar számláltatni; a' fent nevezett munka iránt is tsak úgy kíván szollani, — addig is míg egy a' dologhoz mindenben értő competens bíró, mint reménylhetni, e' munkát megfogja bírálni.

Az említett históriai zsebbkönyvet kiadta *Szilágyi Ferentz* Erdélyben a' Kolosvári Koll. Prof. — Nyomtatta Kolosváron Barra Gábor 1832. Ajánlva von Gróf Rhédei Ádám Úrnak, Ns. Doboka Vármegye Fő Ispánjának; 's a' Kolosvári Kollégium Inspector Fő Curatorának. Ezen Mecaenásnak a' Kollégium nyomtató mőhelye újítása, javítása körül tett érdemét, mely egyik oka ezen ajánlásnak is, igen szépen említi meg az Író.

A' munka foglalja.

I. Európa köz történeteinek' átnézése, az 1814-beli békességtől és Bétsi Congressustól fogva az 1830-beli juliusi revolutióig . . . . . 1 — 125

II. Lengyel Ország háromszori felosztása és végromlása . . . . . 129 — 272

III. Német Alföld vagy Hollandia és Belgium főbb viszontagságai . . . . . 275 — 314.

IV. Erdélynek Magyar Országtól elszakadása . . . . . 315 — 330

V. Az Anglus és Frantzia képviseleti Ország . . . . . 331 — 356

VI. A' Saint Simonismus . . . . . 357 — 368

Jegyzések . . . . . 369 — 376

Mint e' foglalathból is látszik: a' tárgyak fontosak; kidolgozások pedig méltók a' szerentsésen választott tárgyakhoz. — Annyi tiszta, józan érzéssel előre látó vigyázattal, okos kiméléssel, a' sok Scyllák Charybdisek ügyes kikerülésével irott munkát — kivált az e'félékben nem igen termékeny literaturánkban, alig olvastunk még; én legalább részemről bizvást merem e' vallomást tenni.

Valóban nagy szükségünkön segített Szilágyi Úr azon szerentsés gondolat felfogása 's kivitele által, hogy egy ily históriai zsebkönyv kiadásával ajándékozá meg Nemzetünket. Rég érzettük egy ilyen munka híjját. — Igen szép bizonyosága ez annak, hogy az a'félékben, hol az igazság tisztán, de illő kiméléssel megmondatik: sok szépet, jót és igazat lehet közleni.

Az egész 368 — a' jegyzésekkel 376 lapra terjed, — középszer 8-ad rétbén, — 3 féle, úgymint velin, posta, 's nyomtató papiroson jelent meg. — Az utolsóról ítelve: a' papiros meg lehetős, a' középszer betűk tiszták, kellemetesen olvashatók. Ha nem oly szép is a' nyomta-

tás, mint a' mely Buda-Pestenn kezd mostanában divatozni: még is kielégítő. — De van ezen nem szemebetűnő külső ékességnek egy igen jó oldala is; az t. i. hogy a' munka igen jutalmas árrú. Előfizetési árra ugyan is velinen 2 f. 24 kr., posta papir. 1 f. 40 kr., nyomt. pap. 1 f. 20 kr.; ez most már 2 ft. jó pénzben. Erre pedig, úgy hiszem igen szükség tekinteni pénzeten hazánkban, hogy kisebb tehetségűek is megszerezhessék a' munkát, 's terjedjenek általa a' hasznos ismeretek, kivált a' milyének a' Klióban foglaltatnak.

Az előfizetők hátul álló neveik szép száma, kivált a' derék Író szívesen emlegetett erdős kis hazájában, — 's nekünk is kedves testvér-hazánkban azt mutatja, hogy ott már ismértetvén a' tudós szerző*): nem maradt foganatlanul a' részvevő Nemzethez intézett felszóllítása; mit a' tisztelt Szerző maga is hálásan megismer. — A' kis Erdélyben 594 előfizető akadt az erre érdemes munkára. Magában a' Buda-Pesthez képesten igen kitsi, de — megbántása nélkül legyen ugyan mondva jó útra térni kezdő kettős anyavárosunknak — alkalmasint annyival magyarabb 's nemzetisebben érző Kolosvárban 170 előfizetője volt, Magyar Országban Budán-Pesten 14 (nagyobb részint a' M. T. Társaság tagjai vagy Irók); — Bihar Vármegyében 27; S. N. Patakon 1; Szathmár Vármegyében 5; öszvesen 47. — Bétsben 4 megnevezve, 4 nevetlenek. Egészben öszvesen 649-en.

---

*) Nagyobb kiterjedésű Literátori pályáját — tudtomra legalább — szebben alig kezdhette meg Szilágyi Úr. Mert apróbb közleményit eddig is örömmel 's haszonnal olvastuk ugyan a' magában sok jót hordozó Erdélyi Társalkodóban; de kívánatos, hogy az ily talentomú 's tudományú Férjfiak inkább a' szóban lévő munkához hasonlókra fordítsák idejüket 's erejüket.

Nem szándékom az anya Magyar Országai Olvasó Közönségnek szemrehányásokat tenni, mert jól tudom, nekünk azon kívül, hogy több gyámolítani valónk is van, mint Erdélyi rokoninknak, 's a' megbetsülésre méltó Szilágyi Ferentz Úr neve is kevésbé lehetett eddig nálunk ismeretes mint Erdélyben, hol él, melynek fiaival társalkodik; még az az oka is van, hogy az előfizetési jelentés sem volt, úgy mint lehetett 's kellett volna, nálunk elterjesztve, — hanem a' Jelenkor 's a' Magyar Kurir által még is ki volt hirdetve; de csak valljuk meg az igazat, hogy talán legpopulárisabb Irónk iránt sem igen mutattunk oly részvételt, mint Erdélyi Véreink Szilágyi Ferentz Úr zsebkönyve iránt, kik valóban követésre méltó példát adtak előnkbe, mennyire tudnak betsülni egy jó Irót. — Tanuljunk példájokból, kövessük el jobb Iróinkal, mit ők tettek Szilágyi Ferentz Úrral, 's ez iránt is tegyük jóvá eddigi akármi okon történt, lágy melegségre magyarázható kis részvételünket, 's neveljük előfizetői számát a' 2-kesztendei folyamatnak, melynek tárgyai a' következők:

1.) *Erdélynek a' Fels. Ausztriai ház birtokába jutása, az 1686-tól 1712-ig ebben költ diplomátikai acták, kötések summás elő-adásával és Erdély stá-tistikai ismertetésével.* Midőn kis honnyunk a' kegyelmes fejedelmétől az ország-gyűlést várja, a' haza jelenkori állását és alap-törvényjei fő vonásait elő-terjesztő tárgy, nem lesz minden intereszszé nélkül.

2.) *A' Gracchusok revolutzioja Rómában, eredeti Görög és Római kutfők után.* — Előre leszsz botsátva a' régi Róma politikai állapotjának világosítása.

3.) *Stuart Mária, Skotzia királynéja, a' maga idejének leg-szebb és leg-szerentséltenebb aszszonnya, egy tekintettel Skotzia akkori helyezettetésére.*

4.) *Pombal* Portugallia hatalmas ministere a' 18-d. században, rövid figyelmeztetéssel ezen ország leg-újabb történeteire.

5.) III. *Iván*, már a' böltsőben thronusról kínos rabságba taszitva: szívreható történet az Orosz historiából.

6.) Az *Europai státusadósságok historiai és politikai ismertetése* a' főbb pontokban. Tudva van az újság-olvasók előtt, hogy egész Éropa mostani állása szorosán öszve-függ ezen tárgyal. — Munkámban a' külső tzikkelyekre nézve, a' leg-jobb Német írókon kívül, a' meg-szerezhető Frantzia és Ánglus kútfőket is használni el nem mulatom.

Az elő-fizetés, 20 v. 21 ívnyi tsinos boritékban kötött Kliomra, nyomt. pappiroson 1 rf. 20 xr. posta pappir. 1 rf. 40 xr. vélinen 2 rft. 24 xr. ezüstben. Tsak valódi elő-fizetést fogadok-el, aláírást nem: de a' munka ki-jövése előtt történhető halálom esetében biztosítva vagynak az elő-fizető urak, hogy a' kezemhez jött pénzt hiba nélkül vissza-kapják. — Az elő-fizetés idejét a' meszszebb és távolabb eső vidékekre nézve idei jun. 10-kéig terjesztem, mikor munkámat sajtó alá adom, 's annak meg-jelenése pontosan megtartandó idejét, akkor ki is hirdetem.

Elő-fizetni lehet.

Kolo'sváron, Kormányisz. Titokn. Mélt. Fogarasi *Lészai Lajos* Urnál, Prov. Biztos Mélt. Tinkovai *Matskási Pál* Urnál, valamint az alól írtnál is. Erdély több részeiben a' tudva lévő helyeken. Debretzenben Tek. *Péczeli Jó'sef* és Tiszt. *Aranyi István* Prof. Uraknál. Budán Tek. *Döbrentei Gábor* Urnál, Magyar tud társ. Titoknokjánál. Minden tiz példányra egyet felyül ajánlok.

Klio I-ső esztendejének elő-fizetési árra megszün-
vén, nyomt. papír. 2rfa, ezüsten határozottatott.

Kolo'sváron mártziusban 1833.

Szilágyi Ferentz.

Professor.

Mint a' foglalatból is kitetszik, megint nagyon
érdekes tárgyakat választott magának a' derék Szerző
Úr. Fel lehet tenni előre is, hogy ugyan azon tanúlt
fő, minden jóért 's a' józan szabadságért oly melegen
verő szív, mely az első kötetben tiszteletre méltó jeleit
adta mind a' kettő szépen öszve hangzásának: a' má-
sodik kötetben is, minden jók várakozásának meg fog
felelni.

Még egy megjegyzésem 's ebből folyó kérésem
van. A' Tisztelt Szerző Úr, a' foglalat után következő
jegyzésben természetes őszinteséggel megismerte: hogy
a' typographiai munkálodásban járatlansága, eleinte
késleltető volt. Ne vegye rossz néven jóra tzelző
nyiltszívűségemet, midőn azt mondom, hogy azon
fogyatkozásnak súlyát a' könyvnyomtatás után is ta-
pasztaltuk. Mert ha egy a' tudományoknak élő Férj-
fitől nem kívánhatni is, hogy aprólékosabb küldözge-
tésekkel maga bajlódjék; azt reménylem megenged-
heti, ha arra kérjük: tenne oly hathatós rendeléseket,
hogy a' kinn ez a' teher fekszik, annak pontosan meg-
feleljen. — Mert imé Bétsben, annak idejében fizettünk
elő vagy négyen meg nem nevezettek, 's Martius óta
midőn már a' 2-k esztendőn való Jelentés is megjelent,
mai napig sem kaphattuk meg azon munkát, 's így
sokáig el lévén azon örömtől, mellyet ezen jeles munka
olvasásából meríthettünk volna, még most is kényte-
lenitetnénk a' nélkül ellenni, — ha Rohrmann és Schwai-
ger Urak könyvárújokban meg nem vehettük volna.
A' pedig tsak igazság, hogy ha Rohrmann Úr meg-

kaphatta, nekünk is megküldethetett volna; sőt ezt megkívánni jussunk is van.

Kérésem pedig abból áll, hogy mivel az említett jeles munka birtokába egy pár nap előtt jutottam, 's az ahoz mellékelt előfizetési jelentésből szinte csak most tudhattam meg; hogy annak határ ideje Junius 10-ikéig terjed; a' pedig már el is múlt, tehát hogy legalább egynehány jót akaró hazafi itt is figyelmessé lehessen, 's ideje legyen akaróját a' jövő esztendei folyamat meghozatása iránt kinyilatkoztatni: az előfizetést Debretzeni Lörintz vásárig elfogadni méltotassék.

Végre ezer köszönet tőlem, 's velem rokon érzelmű barátimtól a' Tisztelt Szerző Úrnak derék munkája kiadásáért, a' tehetősöktől pedig méltó megjutalmaztatás.

Béts. Jun. 12-n 1833.

Gondol János.

Amsterdam általadása.

XIV Lajos (le grand Tyran glorieux et prodigue, qui payé des historiographes, des poëtes, des sculpteurs et des peintres pour créer sa renommée) 1672 Condé 's Türenne vezéreivel meghódítván egész Hollandiát Amsterdam kapui előtt is megjelent. A' rémülés leírhatatlan nagy vala. Az ellentállásról senki sem gondolkodott. Az akkori nyomorúlt, gyáva, a' feladásra minden pillanatban kész várnagyok vetélkedtek egymással a' gyalázatért, 's a' Királynak hízelkedő distichon megigazololásáért, melyet néki Mariotte irt:

Una dies Lotharos, Burgundos hebdomas una,

Una domat Batavos luna; quid annus erit?

Szóval Amsterdamban nem gondolkodott senki másról, mint a' feladásról. A' város körmánya soká tanátskozik ugyan, de egyezőleg azt határozza, hogy a' város kul-

tsait át kell adni a' Királynak. Azomban észreveszik, hogy egy öreg polgármester elaludt 's még nem szavalt. Felköltik. „Miről van szó?“ így szól dörzsölvén szemeit. — Ha átadjuk e' a' Frantziáknak a' városkulcsait? — „Hát kérték már?“ — Még nem. — „Jól van tehát addig várjatok legalább míg elkérik.“

És ez az egy szó megmentette a' Köztársaságot. Felhúzáván a' zsilipeket víz alá eresztetik az egész környéket; időt nyertek, feleledtek a' nagy félelemből, 's szabadok maradtak.

Az ember sokkal szebben üli emlékét elhúnt szeretteinek, ha idegen könnyeket törül, mintha a' magáét húllatja sírdombjaikra; 's a' legszebb virág 's cyprus koszorú, mellyet drága emlékkövekre akaszthatunk egy virág - füzet jó tettekből!

Egykor egy paraszt jövendöltetett magának. Ez meg volt, 's a' jósló bért kívánt. A' paraszt álmélkodni látszott 's így szólt: „Mitsoda, Keed tudja a' jelenvalót, a' múltat, 's a' jövőt — hát lehetséges e' az, hogy Keed ne tudná, hogy nints nálam pénz? Lódúlj farkasrugta fia!“

Pinkay.

R e j t e t t s z ó .

Lét mester vagyok én, éltet tüzeim szüleménye;

Főm vedd: szép, hegyes is, 's oszlatom a' nagy erőt.

Viszsa felé képzet jegye, 's éke ketses teremidnek;

Vedd főm: 's ím boldog vagy ha vagy a' mi marad.

Megfejtés a' 49. számban: Ár, Pád, Arpád.

Igazítás a' 48 számú Sokféleiben. 373 lap. 32-d. sor: *a-nak második emelete* = a^2 .

374 lap. 30-d. sor: 3 = *log.* 8.

S O K F É L E .

51. Szám. Béts. Junius 25-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

J u n i u s .

22 Jun. — 1527 † a' híres Machiavelli Florenz Státustitoknoka. — Maria Theresia eltörli a' sok ünnepeket mint akadályait a' földmivelésnek 's a' kereskedésnek. — 1809. Győrt feladja Réchy vitéz oltalom után a' Frantziáknak.

23 Jun. — 1760. Laudon Landshutnál elfog egy porosz hadosztályt. — 1789. XVI Lajos eloszlatja ma a' gyűlést. Mirabeau kezdi a' revolútiót e' szavakkal: „Allez dire á votre maître, que nous sommes ici par la volonté du peuple et que nous n' en sortirons que par la force des baionnettes.“

24 Jun. — 1828. A' Miguelisták megverik Coimbra mellett a' Constitutionálisokat. — 1830. Algierb. A' Frantziák napestig vercednek a' Constantinai Bej népével.

25 Jun. — 1828. Miguel baráti Lissabonában kizárják ma Don Pedrot a' Portugalliai trónból 's elismérik Miguelt absolutus Királynak.

Tudományok és szép mesterségek.

(Folytatás.)

Al Raschidnak teremtő szavára, tudósokkal 's költőkkel telik meg udvara; a' diákság felemelkedik, virágzik az Arabsok közt, és a' búval telt mú'sák napkeleten ismét hajlékra találnak. De nyúgoton Károly és Alfred magas érzeteik hasztalan törnek hasonló ditsősségre, egy szomorú sors semmivé teszi törekedéseket; ditső munkájokat semmi buzgó igyekezet sem pártolja, 's méltatlan követőik azt a' jót is lerontják a' mi eddig történt. Így tűnik fel végre a' 10-k Század a' legútálatosabb balvélekedés, durvaság 's tudatlanság egész otsmányságában. A' Klastromokba vonúlt tado-

mányok, ugyan ott el vannak temetve, a' barátoknál, kik annak nem papjai, hanem tsak örjei; a' szép mesterségek néhány Gothus emlékek formátlan massája alá nyomva, a' társaság erköltsi állapotja, a' kétségbeesésig nyomorúlt; mindenütt tsak tudatlanság 's alacsony szenvedélyek, elannyira, hogy úgy látszik, mintha a' gratiák, jó izlés, 's kedves öszve köttetések, mellyek az élet ingereit képezik, az emberek gyülekezetéből eltávoztak volna, hogy ez által egy elvadúlt, iszonyatos kort rekeszszenek bé, mellyet a' késő maradék „Vas Század“ nevezettel jeleljen ki.

Láttuk, millyen mély tudatlanságba süllyede le, Európa, 's milly vadság bélyegzé a' 10-k században, minekutánna a' mesterségek 's tudományok azelőtt húzamos ideig virágzának, és imé azoknak újjászülettekig vastag setétség vonúl szemünk elébe, — egy több mint 300 évű időköz. Szerentsére előáll a' szeretetreméltó Lovagvilág, vezető gyanánt ezen a' széles gyötrő pusztaságon.

Ezen ditső Intézetet, eleink erénye 's lelkesedése alapítá, melly ugyan most a' mai társaságos rendezet idejében tsak nemes érzelgésnek látszik, de, melly a' kormánytalanság állapotjában törvény gyanánt, 's a' legdrágább Igazaknak védül szolgálja.

Egyedül a' Lovagrend volt az, melly oltalmazá a' gyengébbeket, 's pártfogolá az özvegyeket 's árvákat, melly előtt reszketének a' rablók; valóban ég ajándéka volt az, hogy ezen gyászos időben; a' földünkről távozni akaró erényt viszzatartoztassa.

Bájos ígézet terül el innét, melly bennünket magához vonsz, elkábít 's fogvatart; távol vannak a' mesterségek, a' tudományok alusznak, 's mi ámultunkban felejtjük azt; igen is úgy látszik, mintha a' vadság közönséges éjszakáján ragyogva törne keresztül a' pol-

gárosodás (Civilisatio) sugára. Nyomába kelnek a' Trubadurok, mert a' költés 's vitézi tettek mindenkor, 's minden Nemzeteknél elválhatatlanok valának. Jeleség, betsület, szeretet, 's Aszszonyi szolgálat tárgya az egyszerű nemes mű'sák énekeinek, ditsőiti a' tselekvés piatzára hágó Hősöket, 's lelkesíti a' leendőket, és így haladunk velek a' visszatérő világnak ellenébe. A' régóhajtott megjelenik végre a' 14-k században, mellynek sugára, az ébredező pallérozottság hajnali pirjától elevenítettve, 's számos kedvező környületek által szerentséltetve már a' 15 században kifejlik, ditsön ragyog a' 16-ban, 's a' 17-ben elérve a' délomagasságot, fényével eltölti a' firmamentumot, el az egész földet. — De lássuk ezt közelebbről.

Toskána volt az első, hol a' 14-k században a' Költés ismét virágzani kezd. A' nagy Dante viszi a' zászlót elől, Petrarca és Boccaccio jeles követői, 's ditsősége osztályosi. A' szép mesterségek is ugyan tsak ez időben, 's ezeken a' téreken tűnnek elő, hol Cimabne és Giotto, a' festés helyreállítói, alapítják a' Florentiai oskolát.

A' 15-k században történt rendkívüli öszve folyása a' szerentsésebb környületeknek, előmozdítja a' diákság és mesterség sebes kifejlődését. Már a' 14-k század vége felé tökéletességre vitetett a' *Compas*, mellynek egy új létalakot (Element), és új világokat kelle az emberek előtt felfedeznie; a' puspapor is feltaláltott, mely az egész hadimesterséget megváltoztatá. Szüntelen és mindenütt egyetemek emelkedének fel, 's a' mesterség és világosság felé minden oldalról mozgásba jött a' lelkesedés közönséges forrása. A' kedvező környületek illy nagy száma között, mellyek az annyira nemes ipar megditsóítására magokat egyesíték, legelől áll a' könyvnyomtatás megbetsülhetetlen feltalálása,

mellynek a' tudományok örökös véd-örjének, 's az emberi ösméreték eldönthetetlen Palladiumának kelle vala lennie. A' Portugallusok is ugyan ez idő tájban hajózák körül a' jó-remény fokát, kik ez által a' kereskedésnek, a' gazdagságnak, 's a' ditsőségnek új pályát nyitának; míg az alatt a' nyomozó Columbus földünknek új részét 's zo ismeretlen népét fedezé fel. Ennyi nagy felfedezések által Európa új ideákkal gazdagodék, a' Genie országa szélesedék, 's reptinek hatalmasb szárnyak fűzetének.

Végezetre még egy utolsó elválasztó környület járúla hozzá: Constantzinápolnak a' Törökök által lett bevétele (1453. Máj. 29.) Milly különösen szövődött ez a' mesterségek és tudományok sorsába, midőn azok a' berontó Barbároktól Constantinápolyból ismét száműzöttetve, nyugotra visszatérének, honnan ezelőtt ezer évekkel szinte más Barbárok elől Constantinápolyba kelle futniok. A' görög tudósok maradéka olasz országba futott a' Törökök elől, magával vivén a' tudományok romjait. De ezen átültetés még szerentse volt; mert a' lankadt bimbó új erőt szíva a' már régpihenő földből, 's hirtelen hajtása tsak hamar buja növésnek indúlt. Ismét Toskána lett böltsője az új tudományoknak, 's a' halhatatlan ditsőség ama híres, ténylő, 's fenségesérzetű Medicis familiát illeti, melly gazdagsága 's jótettei által magát Florentziában kitűnftetvén, már egykorúitól „a' Mú'sák atyja“ nevezetével ditsőítették meg az által, hogy a' menedéket kereső görög tudósokat barátságosan fogadá, a' tudományokat, mesterségeket gondosan ápolá, — 's a' késő utóvilág is háládatosan fogja tisztelni emlékezetét.

A' 16-k század ennyi mindenféle gyümöltsőkkel gazdagon megrakva tünt fel, mellyeknek magvát még a' 15-k század veté el, 's a' mellyeket saját elsőbbsé-

gei tellyes fényre hozának. 10-k Leo századjának nevezteték ez, a' Felső ezen méltó örökösének, 's Medicis Lorenzó jóltévő munkálkodásának igazságos megjutalmazására. Ez az az időkor, melyben az olasz Költés Ariost és Tassó halhatatlan énekeikben, 's a' festés Rafäel, Angelo Mihály, Titian, Caracci, Corregio és számtalan nagy mesterek munkáiban virágzék, kik iskoláikat elhíresíték, 's az egész világ tsudálközását magokra vonák. Olasz Országból, — mely először úgy látszék, hogy a' pallérozottság birtokában kizárólag maradand, — a' mesterségek és tudományok gazdag tömegekben terjedének el egész Európában, 's valamint hogy az Isteni gondviselés a' reánk árasztott szenvedésekben gyakran javunkra tzélzó akarattját láttatja: úgy itt is ez történt. A' Frantziák, Németek és Spanyolok egy félszázadon át hartzoltak az olasz földön, 's hazájok a' pusztító haborúknak, a' véres tsatáknak köszönheti azt, hogy a' tudomány és mesterség nékiek is osztály-részek lön.

Azonközben 10-k Leonak ezen szép századja is tsak előjátéka volt 14-k Lajos ama sokkal felségesebb időkorának, melynek fénye mind azokat, mellyek azt megelőzék, homályba boritá. Vitézek, Költők, Tudományos-férjfiak, Böltselkedők, Szónokok, Könyv-írók, Festők, Építő-mesterek, Kép-faragók, minden elmesség (talentum) minden mesterség, minden kereskedés itt ugyan azon időben legszebb virágában álla. Egyszerre ennyi pompa, a' tudományok 's mesterségek mindenféle nemeiben oly sok nagy férjfiak úgy tűntek elő, mint tsudái a' természetnek, 's valóságos pazarja gazdagságának. Ezen vakító fénynek közepette, melly tsaknem egész Európa felett világola, Frantzia ország legmagasabbra emelkedék. Ott láthatni ekkor 14-k Lajost, mint áll-elő egy sereg méltóságos

körzetében, kiknek gondossága körülte egyesül, kik Genie-jét mozgásba hozzák, 's jótetteit serkentetik. A' Frantz pillantatja kevélyen nyugszik történeteinek e' ditsősséggel tellyes szakán, melyben hazája mindenben oly fennséget víva ki, mellyet más tartományok néha néha elérni próbálgatának ugyan, de soha felyül nem haladának.

▼ Mennél inkább közeledünk napjainkhoz, annál kevésbé szükséges azoknak rajzolata, mivel a' kép mindenkinek szeme előtt van, de veszedelmes is itéletünket annak szemébe mondanunk, kit az közvetlen illet; mi tehát a' 18-k század rajzolatját az olvasóra hagyjuk, 's tsak kevés szóval 's tsak Frantzia Országra nézve adjuk elő azt, hogy minn alapúl az a' ditséret, minn az az erős betsmelés, mely ezen a' hozzánk legközelebb lévő kor felett támada. Az egyik nevezetesen mind a' mellett, hogy a' míveltség, a' Szép ditsőségét nem tagadja meg a' 17-k századtól, azt állítja, hogy az tulajdonképpen való tudományra nézve inkább a' 18-k századot illeti, 's e' mellett a' Mathesisre, Astro-nomiára, Chémiára, Physicára, Orvosi tudományokra, Természet-törtenetére, az electricitás felfedezésére, a' Galvanismusra, a' ragya 's tehén-himlő beoltására hivatkoznak. Mások ellenben ezen elsőbbségeket számba sem veszik azon útalatos tulajdonokhoz képest, mellyek tekinteteknél fogva ezen időszak fővonását (characterét) ábrázolják, mellyek az izlés 's erkölts megromlásának az alaptörvények (Grundsätze) felfordulásának okai; ők az igazgatás erköltstelenségére, az azt követő országlás otsmánságára, 's a' későbbiek tétovázására, erőtlenségére 's hijában valóságára útasítanak, 's azt törekszenek megmutatni, hogy mennyire visszaéltek ezen időben a' felvilágosodással. 's mennyire uralkodott a' lelki kitsapongás, 's minden

dologban a' túlság; hogy két híres Író lelkek és nyelvek ingereivel miként hódíták magok részére az egész társaságot, kik közül az egyik elméjét bódítá el, a' másik szívét mérgesité meg; 's mind ezeknek tulajdonitják azon boldogtalan okokat, mellyeknek titokkal tellyes öszveütközése minket szükségesképpen azon örvénybe rántott, melyben egész Frantzia Ország tsaknem vesztét találta vala. A' 19-k század úgy látszik, szerentsés tsillagzat alatt jön-fel, egész más jelekkel köszönt ez be; a' mélység bezáródott, a' fergeteg úgy látszik a' távolba vonúlt, 's nekünk szép napokat lehet reménylenünk. Álljon tsak tehetségünkben, a' helyett, hogy most, midőn már késő, azon okok felett tanakodnánk, mellyek úgy vétetnek fel, mint a' történetek legirtoztatóbbikának alapjai, — inkább azok nyomainak eltörlésén munkálkodhassunk: semmi sem fog bennünket ehez közelebb vezetni, mint a' tudományok kimívelése, mely az embereket egymáshoz öszszébbtsatolja, és a' mesterségek 's szép diákság (literatura) ápolása, mellyek által azok szelidebbekké 's finomabbakká formálódnak. Éljük az égnek ezen drága ajándékával, de az iszonyú példák által okosúlva, vigyázzunk magunkra, ne hogy a' világosság fényre megvakítson, 's őrizkedjünk különösen a' lélek azon kitsapongásaitól, melyek az elmét sokszor elkábítják. Legbizonyosabban elérjük pedig ezt, ha mi magunkat a' valláshoz, a' morálhoz 's a' jóérköltökhöz mind szorosabban szorosabban kaptsoljuk; szent zászlójok alatt menttek leszünk azon fergetegektől, melyekből tsak alig szabadulánk ki, veszedelem nélkül élhetünk akkor majd azon kintsekkel, mellyeket nekünk a' társaság nyújt; mellyek tsupán a' haza javára, a' familiák szerentséjére 's ön ditsőségünkre válandanak.

Hazánk nagy fia.

Mint a' tsillagok díszei az égnek, úgy díszesítik a' nagy emberek hazájokat, és az egész földet. Én azt vélem, ha felülről néznénk le planetánkra mint fényes világok égi tsillagokként, sugároznának felénk ezen szivek. Talán illy magas álláspontról megláthatnók milly sok felséges tsillag van elszórva földünkön, milly sok világít ösméretlenül 's magánosan, milly szép tsillagos kedves magyar hazánk. Láthatnók nagy Széchénynk szívét párázó aranyragyogásban. Láthatnók milly fényesen sugárzó aranybetűkkel vannak szívében írva tulajdon másatlan szavai: „Honszeretet, a' lelkünkbe olly mélyen öntött anya földünkhöz vonzó édes aggodalom, a' Nemzet lehető legmagasb emelődésének anyala, valódi erejének isteni védje, 's a' legszebb 's halhatatlanabb erénynek kutfeje.“ — Dísz a' magyar földnek! kinek gazdag melljébe szent tüzet rakott a' honszeretet, Széchénynk! emeled Nemzetedet, büszkén 's ditsőül nevez hazánk, és

Míg Buda áll, 's Magyar él, Te is élsz — 's számodra szívében

Hálás emlékül egy Nefelejske virit.

Rejtett szó.

Első tagommal keresed

Te helyét szereidnek;

Szép 's gyors végemet felleled

Térein mezeidnek.

Az egész szárnyára kél,

'S városban tsak télen él.

Megfejtés a' 50. számban: Pék, ék, kép, ép.

SOKFÉLE.

52. Szám. Béts. Junius 28-dikán.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

J u n i u s.

26 Jun. — 1779. Béts táján a' levegőbe repül a' puskapor torony 50 ember vesztí életét. — 1830. Algier. Estve megérkeznek Palmabol a' várt szállító hajók, több napi munka után kiszállítatnak az ostromálgyúk.

27 Jun. — 1446. Hunyadi János Gubernátornak választatik. — 1655. Posonyban I-ső Leopold koronázása. — 1826 † Hertzeg Kobári Ferentz. — 1830. Algier. Az áfrikai sajtó munkához kezd.

28 Jun. — 1686. Megegyezés Erdély, 's Leopold között. — 1802 † Engel leghiresb prosai Classicus.

Enyhítő Felelet, a' Sokféle 24-ik és 28-ik számjai alatt ki jött Ló-Versenezésfeletti két rendbeli észrevételekre.

Az e' folyó 1833-ik esztendő Febrúariususa 15-dikén 14-k sz. alatt költ Sokfélében, a' Pesti Ló futtatások, vagy úgy nevezett versenezések felett megjelent értekezésre, a' 24-ik és 28-ik számok alatt lévő Sokfélében két rendbeli olly észrevételek jelentek meg; mellyektől, senki — még talán az ellen fél is — a' nyomoságot, sok pontokra nézve meg nem tagadhatja. Nem lehet azonban a' tárgy fontosságához képest, a' dolognak még ott maradni, a' hol most van; hanem mind a'nak bővebb kifejtése, és felvilágosítása; mind némelly enyhítő okok és környülmények elő terjesztése: mind végre, ama tsak ugyan legszükségesebbre, a' *Nevelésre* való felébredés tzelzése, és eszközlése tekintetéből, szólni kelletvénn továbbá is a'hoz: imé, egy, sem egyik, sem másik felekezethez nem esküdt; de azért, mind a' két rész dolgaiba beavatott, 's azokat esmerő Hazafi, észrevételeit, 's gondolatait a' világgal itt közli.

Legelső, az a'ról való mentő szó, hogy a' feljebbi értekezés mindenképpen elkésett. — Az igaz, hogy az idő kelésre nézve elkésett; 1828-ban Junius 25-dikén születvén meg. De tudni kell e're azt, hogy ez, mindjárt a'ban az esztendőben megjelent ugyan a' szükséges helyeken, hogy a' világ előtt fel lépjen: hanem

Toldalék a' M. Kurírhoz.

52

az idő a'kori lelke, és környülmények elzárták tőle a' világot, 's nyugodalmára tétetett. E'nek 'senge halálát fájdalommal vévén Nemzője, a' múlt esztendőben, elrejtve volt Mumiáját elővette, 's illy felirással „egy elhunyt Hazafinak a' Magyar Kurír Sokféléjére testált szíves Hagyományya; melly a'nak Gondolatai Kriptájában találtatott meg ezen esztendőben, 's a' friss levegő által ezennel felelevenítettik.“ — 1832-ik esztendőben a' Sokfélének elküldötte. — 'S így jöve ez új életre; ha mind későbbben is.

A' mi azonban, ama nagyobb erejű, és meszszebb vágó állítást illeti, hogy t. i. a' dologra magára nézve is elkésett volna azon értekezés: bátran ki kell a' haza előtt mondanom, hogy ha ez igaz volna; nem nagy vigasztalást áraszthatna a' kimívelődésen olly buzgón munkalkodó Hazafiakra, általjában pedig nem nagy ditséretet, és ditsősséget húzna magára a' Magyar Hazára is, ha valamit reá nézve későn lehetne kimondani, illy minden részben elhagyattatott, 's mind physice, mind moraliter szenvedő sorsban. — Ne mondjunk tehát illy bántást; ne állítsunk olly valamit, a' mi a' Nemzetet legyalázná; 's a' többek közt, a' maga elhittség vétkébe ejtené, 's földig alázná le. Mert nem lehet késő a' jóra való ébresztés; bár mi későnek láttasson is az. A' feljebbi értekezés pedig — ha erányját tisztán vesszük-fel — épen illy köz jóra intézett szó vala; mellyet — úgy látszik legalább még, a' mostani symptomákból — több századok múlva is alig ha későn fog hangoztatni egy köz jóért buzgó Hazafi a' Magyar Hazában.

Azonban, lépünk közelebb a' dologhoz, 's a' felvett tárgyat szemléljük. — Úgy látszik, mind a' két Biráló Hazafinak leginkább a' Ló Versenyre nézve tett szó fáj; pedig mind a' kettő nagyon érzi a' nevelés elsőbbségét, a'nak szembetűnő fogyatkozásait, 's e're nézve kezét is fog mind kettő a' versenyről szóllóval. De kérem, vegyék higgadt vérrel a' tisztelt Hazafiak — kikről Írások után sok lelki míveltséget 's belátást kell bennem — hogy illy egyenességgel mondata ki a' szó. Mert — sértés nélkül legyen mondva — akár hogy palástoljuk a' dolgot; alig ha úgy nints a' mi helyheztesünk is: mint az Athenébélké volt hajdan; midőn Demosthenes, egy elmés mesélési tréfával volt kénytelen, valódi előadására figyelmetlen hazafiait meggyó-

gyítani, és példából megmutatni, hogy a' gyönyörűségi elkapódás, 's a' szem fény vesztő tsekélység, gyakran jobban foglalatostoktat nem csak egy magános embert; hanem egy erköltsitetet, sőt sokszor egész Nemzeteket is: mint a' magános és köz boldogságról, 's valódi jól létről való gondoskodás.

Illy formán van itt is az eset. — Mert, noha hálával kell emlékezni ama, semmi áldozatokat nagyoknak nem tartó Hazafiak tetteikre; kik ama Nagy Köz Intézetnek a' Hazai Tudós Társaságnak felállításával, és azt követve tett minden lépéseikkel, a' Nemzet éledésének igaz eszmélésének, impulsust adának: a' kik életeket, nem az e'dig szokásban volt haszontalan és sikeretlen élengésben, dévajkodásban, nagyobbára dologtalanságban, 's inkább rossz mint jó következtetésű kedvtöltésekben engedték lefolyni; hanem köz jóra szentelve fel azt, és igyekezeteket: mind önnön példájok, mind buzdításaik által új lelket öntének a' Magyarba. Különösen pedig ama' felemelkedett lelkű Gr. Szechenyi István; kiről — ha csak kaján szív nem dobog valaki keblében — el lehet mondani, hogy az egek áldásul adák a' fél század óta történt Nagy Hazafiakban volt veszteség után ezt a' Hazának, 's úgy tüntették fel a' Magyar Föld láthatára felett, mint egy felmelegítő és jöltévösködő Napot. — Az a' Gr. Széchenyi, a' ki, a' mi nem csak Magyar Nagyjainknak; hanem alsóbb rendű Nemesseinknek is Mustra-példája lévén mindenben: mind gondolkozásának, mind tapasztalásának, mind ezekből eredett egybevetetéseinek, érett és tömött Itélet tételének nagy munkásságai által véletlenül oda vitte ki imé egy év-tized alatt a' dolgot, hogy a' polgári tökéletesedések, és emberi felvilágosodások során, századot haladtunk előre. — Noha mondom ezen magasztalást érdemlő Férfiak, a' több Nemes lépések sorában a' *Ló Versenyt* is, hihetően jó tzállal hozák be, és nem tsupa mechanismusnak, nem tsupa gymnasticai gyakorlásnak és játéknak kívánták vétetni: De a' vagy nem indíthat e' benniünket búslakodásra? nem kényszerít e' panaszos kifakadásra az? midőn tapasztaljuk, hogy a' tzélok nem látásával; sőt éppen látni sem akarásával sokakuál csak az úgy nevezett *Landjuncker*-t, már valahára kiküszöbölni

való-systema gyarapodik, és a' gyors futásban való kedv telés, 's a' Vadak mértékletlen üldözésére való vonszódás, kivált pedig ama Hazánkban nevezetes és eláradott agarászati passio jobban jobban öröködik ez által. Midőn tapasztaljuk, hogy sok, Haza polgárja, a' Ló Versenyt a' kimivelődésnek, sőt Nemzetisedésnek is *Non plus ultrajának* tekinti, 's azt, minden más esz-közökre nézve *exclusivum privilegiummal* ruházza fel; egyedül e'ben magában keresvén azt, a' mi benne nints 's általa soha el sem érettetik.

Nem a' Versenezés elleni indulatot tolmátsolják tehát az a' felett tett értekezés szavai; mint azt, azon tisztelt két bíráló Hazafiak gondolják is mondják is: hanem inkább azon hazafiúi érzést, melly nehezen nézetheti egy köz jó barátjával, hogy a' Ló Verseny szó szerénti értelme bir és éltet sok Magyart boldogsága közepette; 's ez, *Conditio sine qua non*, leve reá nézve. — A' honnan, úgy hiszem, hogy látott is jól mindent, a' mire oktató a' két Hazafi, a' Versenezésről szöveget; 's ha jól meg olvassa kiki az a'ról való értekezést; ha a'nak szavai, és tzelzásai által keresztül járátva, azokon mint léptsőkön bele ereszkednek a' tisztelt bíráló Hazafiak azon értekezés szerzőjének lelkébe: látni fogják, hogy nem vala szükség ötet valami olly dologról meggyőzni; a' mit ő szinte úgy hisz, lát és tud, mint a' Recensensek magok. De még kevésbbé kelle vala itt olly lobogó fáklyával jönni elő, és nagy világosságot terjeszteni ott; a' hol, olly sok kényes tárgy, olly sok tsiklándós dolog rejtezik, 's a'nak rejtve is kelle maradni. Mert sok okokon ártalmasabb egész fényt árasztó világgal járnai ott; a' hol a' szem is fájós még; de különben is tartani lehet, hogy nagy gyengék és fogyatkozások fedeztetnek fel: mint pislogó méitsel; mellynek homályos világánál rejtve maradt volna, sok fedezni kellett gyengeség.

Ezek szerént, az én ezen tárgyról való magános vélekedésem kerek summája is oda megyen ki, hogy ha szinte vagynak és lehetnek is észre vételek a' Hazánkban most lábra kapott némelly újítási módokra, 's még a' legszebb színben feltűnő hazafiúságokra nézve is: mind az által itt most tsak jó szempontból kelletyén tekinteni a' jót tzelzők igyekezetét; nem ama Nagy Mánásban Gr. Szechenyiben, — kinek tsak neve em-

Ittése is szent érzéssel hatja keresztül Geniusként lelket — és nem Társaiban akadhat meg az okos Hazafi; a' kik t. i. e'nek a' hajdan vándor, de most már bizonyos Hazához forrott, és nőtt Á'siai Vitéz Nagy Nemzetnek, a' Magyarinak, egyik eleitől fogva kedves szembábját és gyönyörűségét, a' *Ló körül való bibelődést* kívánván Nemzeti Innep formában felnyitott alkalmakkal újabb életre hozni, 's ez által édesgetve Hazájok fiait, általjában, nem tsak a' marha tevéstetésnek, és a' Mezei Gazdaság minden ágainak is gyakorolhatására, 's virágoztatására az útát és módot megnyitni. A' Nemzeti ellankadott, 's a' kereskedés nemléte miatt elaludt Gazdai szorgalmat, lebhárgiájából feltsódtatni törekedtek: hanem még e' felett a' helyesebb gondolkozási, Lélek kifejtődési, 's feljebb törekedési erőt is mozgásba tenni; az érdekek öszvehúzóadásának, 's egy szóval a' Nemzet *physica* és *moralis* kimivelődhetésének kövér magvait elhinteni; és mind a'ra, a' mi köz egyet értést, és munkás szorgalmat kíván; alkalmat és módot teremteni kívántak, várván a' Hazafi Társak ezt majd okosan használni törekedő melegségétől, szívek és Lelkek buzgó munkásságaitól; — igen is nem az ezeket illy móddal jól elintézni törekedő Haza Nagyjaiban akadhat meg mondom egy Hazafi: hanem azokban a' Haza sok polgárjaiban, a' kik a' jótélt látva is, vagy midőn nem látták: felvilágosittatva is, nem azt keresik e'ben a' Ló Versenyben, a' mit kellene; hanem a' hibás elmagyarázásból eredett, azon hitben vagynak, hogy kirekesztőleg, tsak a' Ló Verseny — szó szerént vett értelemben — az egyedül való szép és felséges polgári és hazafiúi foglalatosság; ez amaz első szükségű, 's egyetlen egy tziykkelye a' kimivelődésnek; melly nélkül, és a' mellyen kívül, tsak gondolkozni, annyival kevésbbé pedig tenni nem lehet a' Lélek és erkölts tökéletesítésére; 's ebben kívánják keresni amaz *emollit mores, nec sinit esse ferros*-nak hathatós erejét. — Igen is! az eszköznek, még pedig tsak meszsze álló eszköznek választott dolgot: tzelnek, még pedig elért tzelnek véve; inertiában maradnak azokra a' temérdek tenni valókra nézve; mellyek igazán első szükségűek a' Nemzetre nézve. Megigéztetve ezen Nemzeti főtökéletesedés által: tovább nem gondolkoznak, nem eszmélnek a'nál, hogy

a' lovat, a'nak ülője nyaka tzigája veszedelmeztetéséig üzzék, kínozzák a' pályázásban, azért a' veszendő értzért; a' mi jutalmúl feltéteztett, 's az elragadtatásig tsak e'ről álmodoznak a' kis gyermekként, 's álmodoztatnak másokkal is; kiknek talán gyermekeik, a' legrendetlenebb nevelések közt sülyyednek; 's a' Hazának inkább terheivé, mint oszlopjaivá formáltatnak; az oskolából kikerülve pedig, a' jeles példák után, minden jóról elfelejtkezve, 's a' mi körülők szükségesebb a'ra nem eszmélve, ezek is a' lovaglás és ezzel öszve köttetésben álló vad gyönyörűségek által foglaltatnak el, 's igyekezni fognak, hogy ők is jutalmat érdemelhessenek a' Ló Versenyben; de mivel? egy salto mortale szerentsés kiütésével. — 'S így tellyesedik bé a' rajtunk fekvő azon átok, hogy a' Valódi Komoly Magyarország ne lehessen tulajdonunk többé; hanem más Nemzet könnyű karakterét öltözve fel, egyik hiúságból a' másikba esni törekedjünk, 's a' valódi érdemben való gyönyörködés helyett, tsak az aranyat ezüstöt bálványozni tanuljuk; tsak ezekért iparkodjunk, e'ben az ügy is a' pénz kországból kigyógyítani kellett világban.

Szép volna hát magában: ha sarkából ki nem volna véve az eredeti gondolat; legalább szép volt a' kinézés az ideálban elhiszem. De tartsák bár szemmel e'nek nagy nevű megalkotói; mennyire nem értik, 's nem is fogják e'nek eránnyát érteni sokan? Külömben is pedig ha meg kell vallani, bár melly felséges benne a' tziel, az *Inertiának* t. i. ébredésre szorgalomra való meghívása: sajnállani lehet, hogy nem érödhetik el ez is e'ben egészen. Mert azon kívül, hogy egyéb nagy fogyatkozásokkal küszködik: nem tart eránnyt a' jutalom alapja is a' személlyekkel. A' Ló verseny; szint úgy tsak Lottéria, és nem az igaz érdem, nem a' belső valóság elhatározója. Melly sok fortélyos kijátsza kevés minúták használásával, az egész esztendei szorgalmát. — 'S ugyan azért nem lehet ezt — de hiba is — az elragadtatásig védelmezni, mint némelleyek tesznek: hanem tsak annyit lehet reá mondani, hogy van tzielzött, 's talám el is ért szép ódola is: de bizonyosan van nagy árnyéka is. Ébresztő kezdőnek 's alkalmazóságnak mehet sok dolgok kifejtődzésére: de bizonyosan nem út és mód magában — a' mint pedig hiszik sokan — az intellectualis kifejtődzésre, így a' mint most vagy-

nak az emberek. A' honnan hihetően az alkotók nézése szerint is itt van az ideje, hogy a' Ló Verseny más tzélerányosabb formába olvadjon által, az állatok, termetek, alkotások, tereh bírások, 's ezek mellé venni kellett elevenségek, gyorsaságok mértékének, nem veszedelmeztetéssel járó ki esmerése 's tanulása által bostáttassanak egymásra nézve betsre. 'S így több — talám minden — szorgalom és iparkodás is nyerhetne egy, más systemába szedett intézgetéssel jutalmat; mellyet a' mostani szerint, a' soktól, tsak az az egynehány kitesztő veszen el; és többször olyan, a' ki másnak adhatna.

De, sok ivatek lehetne öszve írni a'nak megmutatására, hogy ez a' szép kinézéssel 's nagy reménnyel fel állított Ló Verseny, így, a' mint most folynak a' dolgok inkább a' pénz, és markolható jutalom, 's nemzeti Innepezés szerelmét gyökereztetvén meg a'ban a' Magyarban, a' melly még e'dig a' vele született betsület-vágy és ingyenni munkásság 's szivesség szép példáiban kevélykedhete más Nemzetbeli felett, minden lépésekben lejjebb ejti azt, hogy sem azt lehetne mondani, hogy olly tökéletességeknek, 's meszsze-kihatású következeseknek volna kút feje, a' mint állítatik. Számtalan sok erősségeket lehetne előladni a'ra, hogy e'nek mind tzmjére vagy is firmájára, mind valóságára nézve nem sokára változást kell szenvedni, midőn így nem maradhat a' ki tüztözött tzel el nem érhetésbeli veszedelme nélkül: e'nek azomban további fejtegetésével felhagyva; magam részéről tsak a'zal fejezem be a' tisztelt neheztelő Hazafi Társakhoz, szavaimat, hogy bár melly felséges eszköz és mód volna is, a' még felségesebb tzelok elérésére a' Ló Verseny; 's bár melly nagyon igyekezzenek a' Patrióták e'be húzni öszve a' közjóra törekedés érdekeit mint közép pontba: azt tsak ugyan kereken tagadom több Hazafi társammal együtt, hogy székségesképpen e'ből kellene és lehetne ki sarjadzani valaha ama minden oktalan állatok felett való nemes állatnak az *embernek*, e'dig sok gyarlósággal 's fájlalható lágy melegséggel vitt formálására tejendő nagy lépéseknek, vagy hogy a' Ló Verseny virágzásba jövedele után volna székség a'rol gondolkozni, hogy kell nemes lelkű és szivű, közjóért élő haló igazi Polgárokat adni a' Hazának. Lehet, 's lehete vala ezt, ama minden Hazafitól hódolást érdemlő

Aszszonyi, Nagy ditsősségű Egyesület példajaként más úton is, mint első szükségű dolgot meg indítani, és az ember 's polgár helyesebb 's tzélerányosabb nevelésének systematizált nagy munkáját, szinte úgy mint a' Ló Versenyt elébb egykét jól gondolkozonak kezdeni, azután egy öszve állott Társaságnak folytatni is és tzéljára vezérelni: ha gyermekeink nem tsak a' *Storge, restes és mindennapi, megszokott vonszódási fonálain függenének nekünk szüléknek szíveinkről*; hanem a' meglenni kellett Polgári Felső Rendelkezőseken kívül, az a' moralis köteleztetés is vezérelne minden személy válogatás nélkül bennünket, hogy ha világra hoztunk egy okos teremtményt: igyekezzünk azt, olly Lelki és Szívbeli — még egyszer ismétlem, szívbeli kimíveltségekkel is ruházni fel, a' millyekkel, magát és másokat mindég boldogíthat egy ember, és ez amaz előttünk nagyobbára tsak nevénel fogva esmeretes *Karakter, a' jó Karakter.*

Valóban ideje vólna, hogy magunkról eszmélnénk már valahára józanon, 's egyedül való *Fő Kintseinket, Gyermekeinket* t. i. mint a' mi jövődöbeli Örökösünket, *édes Másod Énjeinket*, gondjaink első, 's nem — mint most — másod tárgyaivá tennénk. — 'S ezt a' fő kötelességet *mindenek* még a' *gyermektelenek* is szíveken viselve: semmit, a' mit tehetnek a' nevelés nemes tzéljára, nagy áldozatnak ne tartanának. 'S legalább a'nak — a' mit esztendönként elpipáznak, ellobbanó gyönyörűségekre a' veszedelmes karta 's egyéb illy játékokra jó következés nélkül, sőt éppen haszontalanúl vesztegetnek el, — tsak 10-ed részét, e're a' végre fordítanak; 's így, köz és magános jókat is tennének; magoknak is *elronthatatlan emlék köveket* emelnének.

Igy divatozhatna majd igazibb jussal aztánn az állat tenyésztetése a' mezei gázdálkodás, minden ágai-
val mint a' Ló Versenynek Okos Surrogatumai. 'S majd úgy fognának az emberi érdekek is hamarébb és okosan a' köz jóra nevelés köz pontján öszve húzódni: ha az *ember nevelése az oskolák realis organisálása*, igazi életre kapna már valahára.

Május 15-kén 1833.

a' Nemki Demit barátja.

Sokféle 1833.

Az I-ső Kötet Tartalma. Januar. — Junius.

	Lap.
Acrosticon — — — — —	158
A—hoz Y. — — — — —	188
Álkonyodó nap. Tremel Miklós — — — — —	197
Állhatatosság győzedelme. A—y. — — — — —	259
Álom, veréb — — — — —	368
Álomlátás az esztendő utolsó éjtzakáján. Ángyán Mihály — — — — —	1
Amor képe. Márfy — — — — —	334
Ámsterdám általadása. Pinkay — — — — —	391
Anekdoták — — — — —	55
Aphorismák — 160. 167. 184. 215. 275. 286. 325. 349. — — — — —	367
Apróságok — — — — — 7. 15. 192. 198. 239. — — — — —	382
Aranyfa — — — — —	349
Aszszonyi elszánás — — — — —	222
Bacon Apophthegmái. V. J. — — — — —	174
Ballada (a' meg-tartás) P. W. J. — — — — —	326
Barátom sírhalmánál Zaboltásban — — — — —	231
Barbarok — — — — —	67
Békétülés. A—y. — — — — —	261
Bér — — — — —	126
Bétsi tseppek. A—y. — — — — —	260
Betsület. a) 48. b) A—y. — — — — —	265
Boldog idő. Kún Pál — — — — —	273
Boszszuállás határt nem esmér. Sujanszky A. — — — — —	129
Boszszú. Nátly Jó'sef. — — — — —	383
Britanniai legnagyobb gazda — — — — —	123
China. (Tsina) — — — — —	353
Chinai Mese. Nemki Demit — — — — —	355
Dezsericzi Élet-rajza. Újhelyi Imre — — — — —	365
Égi háború következése — — — — —	6
Egyiptomi Vice Király alkudozásai — — — — —	289
Egyszer de soha többé. (Bétsi est történet.) Pinkay — — — — —	346
Elefant és Mamuth — — — — —	366
Élet philosophiájához. Tremel Miklós — — — — —	141
Elmélkedések. Csaplovics János — — — — —	202
Éltem szebb oráiból egy minutum. K—ch. — — — — —	60
Emlékirás — — — — —	284
Emlékkönyv — — — — —	133

	Lap.
Enyhítő felelet. (Ló - Verseny feletti) — — — —	402
Érintés — — — —	270
Erköltsi Töredék — — — —	247
Esmerték e' a' Pannónbéli Avarok a' keresztény hitet ? Újhelyi Imre — — — —	375
Észrevételek az észrevételekhez. J. N. D. — — — —	161
Eszrevételek, a) 17; 178. b) Márfy — — — —	330
Fársáng utoljára. Ángyán Mihály — — — —	134
Fej (ész), szív — — — —	285
Feladás és Jutalomtétel — — — —	9
Feladás és Megfejtés — — — —	327
Felfedezés — — — —	268
Feliratok (Epigrammák) — — — —	271
Félre Kétség (versezet). Varga István — — — —	103
Férfúi hívség. Pinkay — — — —	333
Fichte Philosophusi Rendszere — — — —	69
Fris burgonya természetése — — — —	285
Futó gondolat — — — —	334
Földmérési feladás 64. Megfejtés — — — —	128
Füst és Fazékgyártó — — — —	324
Gerard — — — —	65
Gyászhangok (versezet) — — — —	16
Györgyi Lajos sirkövére — — — —	177
Gyűjtemény dűb — — — —	189
Hadi életből. XIV-k Lajos. Hoványi Ferentz — — — —	298
Hajdan és ma — — — —	324
Háladatosság koszorúja. N. Váradi N. Prépost Fő Tiszt. Tá- gen Nep. János Úrnak — — — —	35
Halott ör (Svéd rege) — — — —	305
Három Dámák panasza — — — —	60
Hazánk nagy fia — — — —	400
Hertzeg és a' Barát — — — —	225
Hová? Pinkay — — — —	46
Ibrahim Basa — — — —	155
Jelentés új - folyoirásról (szemléloról) — — — —	384
Jeru'salem ez időben. Sujanszky Antal — — — —	255
Igazság szolgáltatásáról Magyar - Országban — — — —	83
Instinctus — — — —	310
Jó és rossz szagú kereskedés — — — —	91
Jó kedv (Versezet). S. A. — — — —	317
Juh és a' kolomp — — — —	124
Ivók honszeretete. Nátly Jó'sef — — — —	127
Katakombák — — — —	143
Kérdések, 71. 304. Megfejtés — — — —	310
Kik valának a' Schyták? — — — —	362

	Lap.
Kis Lyánka (Versezet) — — — — —	72
„Klióra, figyelmeztetés — — — — —	385
Kotlós Tyúk és a' Szarka — — — — —	220
Kutya és Matska — — — — —	159
Könyvesmertetés. A' magyar nyelvnek fényre bocsátott ágozati. P.	67
Költésről egy két szó (Levéltöredék) A—y. — — — — —	169
Könyvek — — — — —	285
Köszöntés külömbféle módjai — — — — —	6
Külobbféle Versezetek — — — — —	32
Külobbfélék — — — — —	158. 227. 245. 259
Libraire moderne — — — — —	284
Legjobb böltsekedés. M. L. — — — — —	149
Legnagyobb Könyvtárok — — — — —	189
Legrégibb Traditio az ember teremtéséről — — — — —	252
Levél töredék — — — — —	45
Ló — — — — —	237
Lófuttatások felett egy két szó — — — — —	97
London népesedése — — — — —	270
Madarász és a' Rabtsíz — — — — —	248
Magikus Négyszegrajz. Tremel Miklós — — — — —	352
Mag nemű termések öszvehasonlitása — — — — —	122
Magyarország termékeiről — — — — —	233. 241
Magyar Nemzeti Tántzhoz (versezet). Cs. Sz. — — — — —	262
Marimhoz (Versezet) Bánati Katalin — — — — —	120
Mathematikai adat 278, feladása — — — — —	288
Megelégedés (Triolet) — — — — —	351
Megnémült Ifjú ismét megszóllalt — — — — —	57
Melák — — — — —	119
Mennyit tehet a' munkálódás. Tremel M. — — — — —	313
Mesék. Ágyán M. — — — — —	63
Mesék. N. J. — — — — —	94
Miért? Ágyán M. — — — — —	73
Mindenféle — — — — —	287
Minden tsak átmentel. Csaplovics János — — — — —	321
Ne bántsá a' Poétát! V. J. — — — — —	102
Négy lábú állatok gyűlése — — — — —	138
Négy P. — — — — —	215
Némelly szembetünö elözetek — — — — —	358
Nem kell nyomon járni — — — — —	76
Nevelés mivolta. Tremel Miklos — — — — —	186
Normandiai könyvtár — — — — —	284
Nyelvünk ügyében néhány szó. Prof. Varga János — — — — —	369
Órák története. A—y. — — — — —	49
Öröm - koszorú Felséges első Ferentz születése fényes ünne- pére. Sujánszky Antal — — — — —	90
Öröm-könyvek V Ferdinánd Magyar Király betses elete meg- tartásáért. Hoványi Ferentz — — — — —	34

Öröm-Zenget Ó Felsőgenek első Ferentznek 65-k évi születése napjára. Budán, Natly József	—	—	—	—	—	113
Őszinte	—	—	—	—	—	343
Példás tekintet Chinára	—	—	—	—	—	218
Pesti Ló-Versenyezések feletti egy két szó. Sz. D.	—	—	—	—	—	209
Pikszisemhez. Hoványi Ferentz	—	—	—	—	—	199
Pipához Kis Áron	—	—	—	—	—	175
Rény-Koszorú Carolina Augusta Austriai Tsászárné Ó Felsőgenek születése ünnepére. Hoványi Ferentz	—	—	—	—	—	81
Sachbeli Feladás	—	—	—	—	—	319
Sebes lépés a' gonosz tselkedethez. Tremel M.	—	—	—	—	—	194
Sirai temetés, Vitéz I.	—	—	—	—	—	257
Sírírás	—	—	—	—	—	284
Sopronyi Magyar Társaságról egy két szó. P.	—	—	—	—	—	337
Sopronyi köszönről	—	—	—	—	—	247
Sorel Agnes	—	—	—	—	—	198
Statistikai Jegyzetek	—	—	—	—	145.	154
Súgás. Natly József	—	—	—	—	—	47
Számok (némely) tulajdonságai	—	—	—	—	—	311
Számvetésbeli nevezetesség	—	—	—	—	—	335
Szetskának elfojtó ereje a' tűz ellen	—	—	—	—	—	59
Szív virágzása az élet hajnalában	—	—	—	—	—	221
Szóllás, Nyelvünk ügyében. Márffy József	—	—	—	—	—	26
Szónokság diadalma	—	—	—	—	—	309
Tántzok. M. O.	—	—	—	—	—	124
Tavaszi solajtás Borkuti	—	—	—	—	—	168
Tekintet a' Spaanyol szokásra A—y	—	—	—	—	—	260
1835-ki Tél, Párisban	—	—	—	—	—	224
Természet gazdagsága	—	—	—	—	—	93
Tisza Nimfájához. F. I. Bétsben	—	—	—	—	—	114
Toot-Tót-Deuth Lengyel Orosz és Unger nevek értelme, T. I.	—	—	—	—	—	341
Tóth Ferentz, Superint. Úrhoz, versezet	—	—	—	—	—	79
Tsudálatos agyar	—	—	—	—	—	133
Tudomány gyümöltsei. Hoványi Ferentz	—	—	—	—	—	301
Tudományok és szép mesterségek. K—ch.	—	—	—	—	378.	393
Tudományos Gyűjtemény 's Auróra. Rohody László	—	—	—	—	—	249
Tulipán ünnep. T. K.	—	—	—	—	—	232
Többség még is győz	—	—	—	—	—	40
Történetbeli jegyzés. (A' keresztes háborúk.) Sz.	—	—	—	—	—	190
Történeti töredék. Hoványi F.	—	—	—	—	—	281
Újabb nemzeti felébredésünkről egy két szó	—	—	—	—	—	106
Véletlen elhalt barátom sírhalmára Miskoltzon	—	—	—	—	—	144
Wellington	—	—	—	—	—	41
Versezet. J. P.	—	—	—	—	—	152
Viszsa tsúszás	—	—	—	—	—	223
Voltaire	—	—	—	—	—	56

